

Гыц Аспа (Гыцба Леуанти: диит 1945 шықәсазы). Авторс дры-моуп ароманқәа: «Аихырәиара», «Къараз», «Аҳақ шықәса», «Аигшла», «Зыниашья зхатцашьяз».

ИҔСХЪАЗ АШЫҚӘСҚӘА

Ароман

Аб Уартан

Ишылашьцаз, адәқъан маң ағы дцаны, дыхәхәтәуан, акрызтиуаз дааианза. Нас ихәықәа рцарақәа рахь ицаанза, ашьыжь дрыхъзаны акреицырфон. Дара, рцарақәа рахь идәықәлеижьтәи, мызкы иазынапшуа ицхъан. Ипқа Радоу, атехникум даналга, акомпютер курсқәа дыртан. Ачкәын Пәра Башаран-коллець ахь дныкәон. Аицбаза Нара лакәын зегы ратқыс ацарахь иццакуаз, абартца еитцых ицагылаз аишәа хәхәағы акрылфон. Абгы дыццакы-ццакуан, ашьыжьза амашына аремонт кәзцоз диқәшәарц диацәажәахъан, ианиа-амтаз дымнеир – даәа мшқәак ицәызуан, арахь акы зланеигааигашаз есымша изырхианы игылазар ихәтан, акәымзар иусура еицакәон. Иан атакәажә Кәыч лтаца џ-школк рәы аус луан (әны Башаран-коллець ахь дцахъан), убас заа дықәцуан азы, лхата ашара дацгылон, лматацәа рындәылцрақәа даархылапшырц, уахагы уамак агылышомызт. Аб Уартан ипқа аицбы дналыдтәалан, ажәжәахәа акы днацхарц иеазикит. Радоу џбака саат рышьтахь акәын әны лцарахь данцоз, аоны апхъала длалбаан, апхынтә чыскацарта дныоалеит. Уи лымццакышьақәа игәапхомызт. Лцараз гагра дцараны дыкан, арахь лгәы бзиамызт ухәартә лхы моапылгон. Хы-мшка раахыс дтынчцәан, хәымехан инаркны, адәқъанахь игәахәшәа, дтицаацәомызт. Лара акы лгәы иалан, дхәыпцашышь дтәан. Уи лангы игәалтон, лхы еилагеит хәа данылзыцкәоз ыкан.

– Нанду, бааир акрыбәасцап!

Радоу ланду лхәы аақәлыргылан, лхала аматурта аоныцка длеин, адиван ацкараә дныкәтәеит, ателевизор ахь лхы нарханы, дахәапшырц лтахызшәа. Аб Уартан ибон уи, дкараханы маңк лпсы ааиталкырц лтахызшәа, дышныкәиаз. Иара иусқәа әны убас ирацәан, дфагылазижьтәи тәамоахә имазамызт, ипқа лтагылазаашья уамак хырә аимтазеит, усгы лусқәа иерылаигалацәар итахымызт, ларгы ицәылзашаз лымазар акәхарын хәа дылзымхәыцуази. Нара дыццакырц налабжьеигеит, имоатәны ирлас лышкол ағы днеигарц итахын. Аишәа даныоахыц, инапы ааизәзәан, аматурта аоныцка атзамц-саат днахәапшырц, ашә днылагылоит. Асаат жәба каларц хә-минутк агын.

– Радоу, ибыхы – лара, лыпшра злаказ ала, ихы налыкәимкыр игәы иауамызт.

– Акгы.

– Аеи нас, - ариабжьарак дшыказ дыкан игәахәызшәа, лхы дазынижьырц, даақәтәиит, дыццакуантәа. Ашә иазааигәаз ахышә днавсаанза, лбжы иахәзшәа игәы иааинатан, ипқа игәатанза димныруази, илгәыцатәахыз изцәырлымгозаргы, дааитцасит. Даақәгыжьын, ашә даалахт: - Акыр бхәама?

– Ахәшәқәа жәит.

– Иарбан хәшәу? – дналхаххит, ихата ипшраз уацәшәарын.

– Ношца. Даәа хәшәқәак ацыстеит, - илхәоз цкәа еилургартә дшыказгы, лцәажәашья игәапхомызт.

– Зака?! – атак ахәаха дахъзаанза, ибжы харакы фәцаза, даәа зцаарак нашәтеитцеит, атакхәараз лара деицамхартә.

– 80-таблетка, - лыблагә аеапсахъазан, лхатагы ирлас дакуан.

– Быпсыр бтахыума?

– Мамоу...

– Уажәытәкәа бгыла!

Длыцәхәхәеит. Лара дзыласуамызт, иара дыциркәон. Лнапы даханы доықәиртәеит, агәхәаа даимыргарц дихәазшәа шыкалцазгы, илхәоз имырхәкәа, длыцас доаиргылан,

длыцагыла дахьдэлигоз, аарла лшьяға еихылгон, илжөыз ахөшө рацөа лылсны дакз-ахьан.

- Изыбжөи?! – агөарц шыказ днеигахьан.
- Даур изоуми...
- Даур имабки?!
- Иеахьтаирхаз сзычхауам, - лбжы еицакхьан.
- Нас быцсыр бтахума?!
- Мамоу. Сабоугои?.. Сееиласхөароуп, - лбжы мацзахон.
- Иабыкөу беахьеилабхөо?! Хаццакыроуп!

Лшьяға зынзак илзеихыгомьт, иара длыцагылан гхьяка димгозар. Нара лшьямхы лыцакөыло дрышьтан. Ахөыцкөа ранду, ллаба лөанца, аишөа зцагылаз ахыцкырта тбаа дзыцымцыцызт. Иара зака дзыласуаз ипха амашына дынтаиртөан, дшыюуаз италарта ашө ааиртаанза, Нара лхала лцарахь дцарц налзөытны, ацгөеипш дыцазма ухөартө, ауаю нага итыц иаразнак иаалихын, имашына ыкөыршькырааны иаакөиртөин, инапаөы имааиуаз ихагахаз акы дакөтөазшөа агөарбжыара дныбжыкөеит. Амөаду доаны-леит, иидыруаз шыоуки, амөан ишгылаз илапш ишаацашөазгы, рыгөхьаа мкыкөа. Алашаракөа ырмацөысуа избоз амашынакөа аган реартон, ухы тзыкьоз асигнал агөтынчымра рзырцысуа, ауааи атехникеи амөа иртон. Еснагь царак хазимхуазар хөа, амөан днызкылоз аинспекторцөа амөа аганкөа рьерыдыркылон акөымзар, уамак шыкалаз рбонаты, амашына лас ргөйдлозар реацажыны ирзынкыломьт. Лара, амөаду иазцөырцаанза, лхы лыкөаөехьан, дцөышзахахьан. Лжөзы анаа, лнапы аалфөыцылшыызшөа шылузгы, иказ-ианыз лзеилкаазомьт. Ахөшөтөырта амардуан аөапхьа дшыюкылкьазцөкьа, иара длалбаацан, изгаб дызлататөаз ала ашө ааиртит. Дтигарц дахьирххоз, мацк даалцызшөа луит, аха ак згөалашөоз, избоз, изахауаз лакөзамьт. Дантига димпыцюрны димцямхарц, ларгьа лнапы ихөа иохылшыит. Ихата ишьямхы ицакөылон, даацса-дкарахахьан. Ус дкамлози ауаөы ацсеибакра данакөшөалак. Амардуан дахьыхөнигоз, дшыацөхныслан, дкахарц агьааигымхөит, ианаамтаз егы аган ала хацк даалмыцагылар.

– Хаи, сыгөнаха бзымгааит, саазыкөбыршөазөи! – ибжы тымгакөа, ихгы аарыцха-ишьазар каларын. Ирулак ө-шөык дыркылган, адкыларта дныюнаргалан, дныкөдыриөит. Халат шкөакөараа, икалаз анеилыркаа, иаатымгылазакөа иаразнак ацхыраара реазы-рkit. Руазө ачымазаю лзамөаө даалфөсуа даалырцшырц лтахын, уи лнапсыргөытца аиха жьахөазшөа дахьыкшоз аб иныруан. Дызфөыз даакөихын, ахөычы, иара изы дхөычымзи, лыхыз хөаны далихырц иөпишөөит. Ибжы захауаз дабаказ. Лыкөфөутыргы улфөасыргы лзеипшын, зынзак атак лзыкацазомьт. Уамашөа ибон доыхөныргаанза илыцагылозаргы зшыапы икөгылаз акгы лнамыруа дшыкалаз дныкөдыриаанза. Халат шкөакөараа иццакны азгаб дзыкөиаз инагөтасын, ареанимация дныюнаргалөит, уи лаб уахь днармышьтит. Изымдырзоз ахөсакөа рыгөра изгозма, дызнысыз аамта инамырбахьази, зыгөра угашаз ауаа шмацыз, ухөан-схөангы рацөан, акөрышь заа идумырбар, иаахөны иухөапшырдаз хөа. Аха х-өы, пшь-өы ахьылхагьөжьюаз уцара уманы узларылаларызи, ус азөы илшон, аха ира дамарамьт. Азныказ икаитцарыз дакөымшөазт, аха уамак деитцамхакөа даакөгьөжыын, дшыюуаз мацара, анализкөа ахьыкарцоз акөша шыказ дныюнапкөит. Уарыла ицөыхарамыз Аида уа дтөан, ла лакөын дзышьтаз. Анцөа илпха лоуртө, лара данылба дыөдөылкьөит.

- Иухьи?
- Радоу хөшөкөак лжөын, изөу сыздыруам, иаагөабтар стахын...

«Хөышөкөак лжөын» анихөа нахыс, лара иаразнак адкыларта шыказ лөыналхөит. Иара иацитоз дыюуа дахьлышьтаз илеихөон. Аида икалаз иаразнак лыхшыю азцөит, еиуөипшымз мөала аөшьракөа мөапысуан иаазкөылаз. Аибашьра ашьтахьтөи агөамц-хамцракөа ргөы иасуан, аиашаз ауаа, еихарак аөар, ачхара рылазомьт. Аида ареанимация дныюнапкөит, иара ашө даалахахт. Дларышьтыр дырмыцхраарызи, рыжөла нымцөааитеи! Ашө аамипцаан азныказ, аха өыцья амөдөхөшьцөа анааипыххыла дзырмакөпөит. Инацөа пыцөцөө ладеи-өадеи ицоз дышырлахынхөуаз, дыхөшөтөөын хөа дызхөапушаз апхөыс даадөылкьан, иртахыз ахөшөкөа рыхьзынца ааилыркит.

- Иаарласзаны! – аатгылаха лоуамьт, ацхыраараз ишимбацыз дыццакыуан лара.
- Хацтөкакөа рөы исзыпшаауама?
- Иузаахөозар ара зегь хөмоуп.

– Зака шәтахи? – ажәжәәхәә иңыба дынҗалан, имаз зегь налиркит.

– Уажәтәиала иҳазхоит, - лара адкыларҗахь дныюналан, гәртәк ахәшә лгәыдымзало даадәылкьан, арәанимация дныюнаҗахт.

Апхзы илцуан, макьана пхнымзи, ашьыжнәтә шоуран. Араагы аҗара рхашья аамҗа иднарҗахьан. Аптекаф илалбааны иархәон, арыцхара иакәшәаз рхы дадырхәон, аха иуриашози, аус злаз убри аамҗаз уейцадырхомызт. Даадәылкьейт Аида.

– Аиарҗа маҗәә хҗаххоит, - лыблақәә шақьшақьон, дшәаны дшықаз моашьо. – Шьяршьяфзаргы җәара ак хзыпшаандаз! Дызлахрыцқаша...

– Дышҗақоу?!.

– Шьҗахька иахзылфыхуам.

– Акыр шәымазар шәхы иашәырхәә, ахә аазымгои...

– Агхәмам ауми икалаз.

– Аптекаф бинтқәак, бамбак рымх! Аҗараз сцоит.

Лара даатымгылазакәә данаакәгәжь, «ашьыж хәилалыргәжьыртә дзыкәшәазей?!» - икалаз дшазхәыцрыз изымдыруа, имашьынахь длалбаакьан, шьҗахька амоа дыкәлеит. Ғыц дыццакуан, урт аинспекторҗәә амоан шьҗа игыламызт ибзиашәә. Ипҗа илыхьыз изеилкаауамызт. Зегь рапхьаза ихы иааташәоз, - ариабжьарак лгәабзиара мацк иееимызт, длызцаацпхьаза лҗагылазаашья шылҗәахуазгы; хәшәқәак, лзейгхозар хәә дгәыгшәә илжәызар, илызгәамҗакәә амцхә лыдылкылазар, илзейцәахейт. Уаха дзызхьяпшрыз издыруамызт. Имоатәны арәомонт кәзҗашаз иҗы дынкыдххылан, иаарлас дышзымааиуаз илымҗа инҗишьит, иипҗаахьаз ахәҗақәә напхьейкырц иабжьейгейт, нас данааишаз азы җыц диацәажәарын. Уаха уака аангылашья имамызт, дыццакит аоныка.

– Уыу. Сҗсы шҗаз анышә сышпалҗей!.. – арахь аарла инаиааиуаз иан лбжы аонаҗа иакуамызт, агәарҗ иқәыюан. – Ари закәызей? Сышпалшыи? Лхы зыхлыркьазей, нҗәаҗшы?

– Сыздыруам, илзымдырзакәә игәғәаз лжәызаап...

– Сылшьит, абааҗс, сылшьит! – аҗакәажә лмоҗа әешьяра лыешазылкыз агәра ганы дыкан. – Акы аалзымчхауа, ас убахьюума?

Ачымазао лзы ииҗахқәаз реидкылара даҗын, роыңьегь уаҗахк аҗы еицымиуази, лыҗака маҗәә, лиарҗа маҗәә ахьықаз лдыруан. Иаргы длыцхраауан, иаарыхьаз агәыла хәсақәак рызцаара рҗак нәаҗцәә-ааҗаҗцәә ирыҗо. Иан изеидылкылаз аашьҗихын, ицны ицарҗ зҗахыз агәыла хәсақәә рееилархәәанза дзырзымпҗкәә, ицәахны имаз аҗарақәә аашьҗихын, ахәшәтәырҗахь амоа данылт иара. «Илыхьзей, ланаҗьалбейт? Илзымхозей?.. – иан лыгзбжы иахылцуаз ажәәқәә дрымехак дышрымаз, ихәыцрақәә ааиҗаҗон: – Илзымдыркәә илымхакаҗаҗәкьоу?.. Лҗсы сызнырхару?..» - уик макьана цқәа агәра изгомызт, Аида лшәашья игәалашәонәц, азҗаб лҗагылазаашья узақәгәыгуамызт макьана. Иамузар ишҗакаитцарыз, уахьгы данымшәар амуазар – ишҗакаитцарыз, аха иахьынзауаз илшоз зегьы наигзар акәын. Дзыргәыргьашазгы агьиахауамызт. Иеилахәара иманы, арәанимация дадгылахын. Дшааиз лахаз җыушьарын, ашә ааимҗаа, пхьейипш дыццакуа, ичмазаоыз лара лакәызшәә, лпштәы лхыгга, дааит Аида.

– Иааугама?

– Икоу аасахәишь! – иеилахәара налиркит.

– Илҗыцуам, ас сымбацт, - аилахәара лыманы, шьҗахька днаццакит.

– Даәа хәшәқәак хҗахуп, - даадәылкьейт ахәшәтәы.

– Иарбақәан сашәхәей! – ара ирымамзар акәхарын кәйтцейт иара. – Уажәыцқәкьа ишәзаазгоит.

– Ара ихамоуп. Зқьы хышә маат...

– Аа! – иналиркит.

Лара дыццакуа ахәшәқәә аалган, арәанимацияхь днахынхәит. Иаарылшоз зегь карҗон ухәартә, рылаәей маҗзамызт. Шьҗа иара иуалыз ахәшәқәә рыхәҗса даатымгылазакәә иңыба иҗихлар акәын. Арахь имаз ицәынцәар хәә дшәон. Ақалақь аҗы иашьей иахәшьей рҗаацәарақәә рыманы, аюнеихагылақәә ирыюнан, урт рахьгы ателефонқәә дрысит, икалазгы нареихәан, иҗаххозар җарақәак шрымипсахразы азы рлымҗа инҗишьит. Уаха-уаҗәы, нас идәқан аҗы аалыцк иоуазар ибарын. Арахьгы иаразнак иаарҗахшаз ахәшә аҗырак шырзааихәахьаз ала агәра ганы дыкан.

Иаарлас ргәылацәә, рыжәлантәқәә ааиуан. Иахәшьа Гәыней иашья Уардани аакылсит. Рызцаарақәә рацәан, аха иара ирейхәарыз еилкаа ихаҗагы имамызт, рҗакқәә ра-

хагы. Имамьт. Баагэара ҳаракыла иҗахааз аханхыҗэцарахь анеира иаҗа имариаханын, ареанимацияхь аоналара ааста. Игэаҗ кны, лара ишахэҗаз рыхшыҗ лзырмышьтыр ҳаа дшэон. Ыара азэ дааоныҗындыз ҳаа, ихшыҗ зегы ашэ ахь иҗан. Иааионшэозгы: убасҗак иҗцакуан, иуаҗэажэазомьт, хэшэык рҗахызар иааудгылон акэымзар.

– Иҗои? – Аида данаадэылҗ заҗэык ирҗэҗаа длызҗаагэышьеит.

– Илҗахит, аха дахзалхуам. Илҗэ закэыз уаҗа ишэзеилымҗаазаҗи?

– Ношҗа ауп ҳаа салхэеит.

– Уи асҗак дароашьзомьт.

– Нас илҗэи? Аҗақымҗэа раҗэаны илеит, илҗэыз еилҗаазар – далзхышаз рымдыруази, - агьанылзеилымҗаа, уаҗа җшышьа лымазма, адкыларҗа дныоналаанза даахынхэыхын, ареанимация дныонаҗеит.

– Лан дааугар акэын, - наиабҗьалгеит Гэына.

– Ыыраара лзыҗаҗом, арахь аурукҗаа җымҗрада илымоуп, ахэыҗҗаа адэы иҗэҗаны, лаагашьа сьмам. Ма аҗарамш анынҗэаша сҗап.

– Лан лоуп, ас даанужьыр калома? – ирхэо заҗауаз Уардан даарыдгылеит.

Иаарласны амоа дзықэымлеит иара, дыҗамҗаа ак аарҗаххар ҳаа дшэон, аха еикэшаны игылаз изааигэаз ракэын, ак лыгрыжьуазма. Башаран-коллеҗ ахьыҗаз Ыандырҗшьҗа амоа дықэларҗ избеит, дахьнеиуазгы даангылозма, саатҗ, ма саатҗи бҗаки аамҗа иҗэҗааит.

– Иҗалеи ура? – даакылҗеит маҗьана ашэы зшэыз Даур иан Амриҗаа, иара имашьынахь иҗанынеихоз.

– Аиаша басхэап, җҗа агьсыздырзом. Аха аоны дандэылзгоз, беызхбырҗьеи ҳаа санлазҗаа, Даур дысыымҗааит ҳаа салхэеит. Уи иеанҗаирха, даара дҗэыуон, ибгэалашэо?

– Акыр збо сыҗазма! Лгэы дшалаз ашьҗахьгы иҗбаҗеит, аха...

– Зегы дрыҗхаршьеит, аха уи азы ахэшэҗаа зхылҗэрызи? Уи акэзу, даеа уск дақэшаҗаҗымзу, аилҗаара сҗэыуадаауп.

Имашьына дынҗалан, усгы иҗлаилшоз ала ирҗцакуан. Аҗыхэҗэантэи азҗаара акэын уажэы ихы иҗаҗежьуаз. Илыхьзеи Радоу, уи иҗҗархара леахлырҗьартэ? Уи иан Амриҗаа дара дрыҗэлантэын. Аҗара Аҗаа данҗаз, җкэынаки лареи еиднагалан, лашьҗэа ишырҗахымыз, хаҗа дҗеит. Уи итэымра убри ашьҗахь иааҗшит, дилымҗыр анаму, лыҗкэын длыманы, лабраа дрызыхынхэит. Лҗа лыҗэалала дҗалҗан, араҗа изхуан, иашьҗэа реиҗш дрышьҗылеит. Дара рыҗэла шьҗихит. Аибашьра ианалага, арра қэра змаз аҗкэын, ианшьа диҗны, деибашьуан. Ихшыбао азааигэа иалаз ахыҗҗаа шалырхызгы, игэабзиара аруашэыруа аҗаанахэит. Ихала иҗэуан ахэшэҗаа, ахэшэҗэыҗэа изылыроаауазгы нижьуамьт. Зныкымҗаа-оынтэымҗаа, иани иареи нхара аҗалаҗ ахь иахьиа-сыз аонеихагыла ду ахышэ дкылҗарҗ дшаҗыз дақэыркҗаахьан. Иаргы аҗаа даалҗызшэа даанҗасуам. «Ыоуҗы сыҗхьон», - ихэон, изеихэоз адэахьы уаҗы дырбомьт. Аҗыхэҗэантэи аамҗаз аҗсҗазаара игэы шыҗнаҗэаз, идырҗэуаз ахэшэҗаа шизхымгоз ааҗэыригон. Ыэҗарак җара ианыҗалалак, иҗсыз шьыҗигалон. Дызҗынхаз дырмышьҗар җамло инеихьан. Иабҗьар иҗэырҗэахьан.

‘Енак ашьыҗь иани иахэшьадуи дрыманы ианшьа игэарҗ иааҗалеит. Аоны ионамлаҗыҗт ухэо, ахысбҗьы геит. Агэашэ нҗыҗ аус зуаз Уарҗани иҗа Ыареи харантэ җоуҗ хысызшэа ираҗаит, рааигэа абҗанҗрагы акы налашэеит. Риашьара агэарҗ аҗы арҗэаа-сырҗэаа ҳаа ахэсаҗаа еилалт. Ара аҗааа деиҗыхны дышьҗан зыҗламхэала зхы кылҗэаз арҗыс. Даеазэ дааиаанза, еимырххо иркыз ан дналывҗьа, Уарҗан, згэы аҗыхэҗэантэи аисра иахылҗуаз аиҗэҗьысра дахьҗартэ, уи днаихахит. Уарҗан иҗеи иҗҗаҗэеи нарыҗеиҗит агэарҗ иҗамларҗ. Аха Радоу дахьгылазынтэи дыҗшуан. Лаб, имаҗэажэҗаа ааишэихырҗ даныхынхэ, лара, лшьапы лыҗаҗса, адиван дықэҗэаны дҗэуон, лызнап-сырҗэыҗҗак лылахь иадкыланы. Дзақэымҗуазшэа аниба, - «азэы аҗсҗазаара иҗахымызт, иеишьит, бара ускатэи быэзыбшьуеи?» - дақэихырҗ иеыназишэеит, аха иара иихэоз лмаҗазазшэа, җынҗ дҗэыуон. Анышэаҗара аены, амаҗурҗаҗ дрыҗхраарҗ налабҗьеигеит. Уигы лылмырҗаит, избанзар аҗсы иуа-иҗынха ахьидтэалаз лара дрылазар иаҗа иеиҗгалшьон. Убри дшихагылаз аены иаалхылгеит. Нас, уажэраанзагы абасҗатэи лгэы иҗымҗэазо инхазар убри ахҗыс, ари җакыс иамаз Уарҗан изеилҗаауамьт. Агэашҗра аҗзар акэын агэы җблаарҗ акэымзар уамшьуази.

– Азғаб ахәшәтәыртәә дышьтоуп, - ашкол адиректор икабинет дныюналан, длатәеит Уартан. – Лхы лыздырзом, аха лан уртқәа амюан дзыыкасцоит, уажәы илаҳәатәым.

– Цара дшәымгазои?

– Уи уацәы, иурокқәа дрылгар, иыызцәа дрыцны длеир, еиликаап. Уажәы ицара дапқаркыарым.

Ан Ианга

Шәахәалеи пшәашәлеи лара дыздыз аҫаацәа рәынтә азәы цәара дцар, даар, ма ус гәгәак иеазикыр зынзак илтәахамызт, убарт амшқәа ирзеиғьыз мшны илпхәазазомызт азы. Аха лхәта усура дцон, амшеизшара лышкол ағы ус еиғьыркаахьан, ишқәалцарыз. Ацара ду дшалгахьазгы, зыгәра лғоз акыр лымақәан, «хағоу азә ак агәра изымго адунеи далахааит» лхәалон. Убарт амшқәа рзы иусура иазкны лыпшәма цәара дцацқхьаза, дхынхәуан, иқәымғиаз дазашшло. Уи гәалтәқәахьан, еснагьцәкыа акәымзаргы. Амала иара иеаагәеитарц ахьиабжьалғоз дзашьыломызт, уажәгы лымцәацарақәа цьейшьалон.

Уи ацшәаша ашьыжь лапқыкәшәа еееимхеит, лыпхызқәагы еилататазшәа иаалгәалашәақәеит. Лыпшәма, шылашьыцазгы, усура дцахьан, нас, лхәта усура амюа данылар акәын азы, ақыта школ ахь ицоз лыпқәа аитцбаза Нара илфашаз хәа иаармарианы шыыжьхьак аалырхиейт. Радоу лкурсқәа рахь заа дцазомызт, лшьыжьхьа лхала илырхиярын. Нас лыжә лхьан, егьырт иацызгы нтылцан, лхәта чаик ыжәны, амюахь данкылсуаз, аацәылашахьан. Ахәаахы усура ицоз, дыздыруаз дышьтырхлон, уи аены урт уағы дылмыкәшәазт, х-машынак цсахны, Башаран-коллещь агәарц данынтала, иаалгәалашәеит лапқыкәшәеи лыпхыз еилататәи. Аха урт дрымехаркыртә иказ азәы лакәцәкыамызт, аиашаз, ацара цсҫазаара данамеханакгы, зегь лхаштгәышьеит.

Урт ғыц илгәалазыршәашаз ахтыс каларны иказаарын, лусурамш нцәарц саатк акара шлыгыз. Дааюнашылеит ләыза. Лурокқәа лара имюапылгарц лгәы итан, избанзар Уартан дылзыпшны дтәан, аоныка дигарц, аха лара дзыцәшәашаз акгы рымамзаарын, лыпшәма деихаччо адиректор икабинет ағы дтәазаарын. Уи лцаоцәа лызныжыны ләаалхоит. Макьана ак калейт хәа лгәы итамшәацызт, ус даалон, имюатәны аоныка дигарц, ма ихымқадатәыз уск анаацәырцлак. Мысҫафа икабинет даныныюнахх, адиректор иишәа иаҫапшыны иара дадтәалан, зыбжеихара тацәыз ацәца иапқхәа иқәыргыланы. Азы анылба, еее шыкамыз лдырит.

– Радоу ашьыжь илфаз лзеицәахоу сыздыруам, ахәшәтәыртәә даазган, зегь лғьырхит, аха уаха уа лымацара дынсыжыыр сҫахымызт, - дыччон иара. – Бееидыбкылар бызгарын.

– Цара дхамгазои? – лыпқәа лзын иихәақәаз лхахы имааизейт, ланхәа лакәын лгәы иааҫашәаз.

– Уи уацәы дымнеиуеи, ицара дзапқаркыои? – анихәа, ускатәи узыцәшәашаз агькамазар хәа ләаалыпсахит, дагындәылкыейт, арцаоцәа ртып ағынтә лартмак аашьтылхырц.

– Ианга, икалеи? – амазаныкәгао дахьтәаз дныюналаанза длызцааит.

– Сыздырзом, аха иееимыз ак калейт, - даатымгылазакәа дындәылкыейт.

Арцаоцәа ртып ағынтә ләааидкылашәа даахынхәаанза, иара имашынахь. длыбаахьан. Лара лшьамхқәа цысуан, илаҳарыз ацкыс, илбарыз дацәшәон. Амашына ласны агәарц интыцит, аха ишьтхысааны ианцоз амюаду ахь ианкылсыз акәын, ацскы зкыз знык дахыназарыз дназарц дышгәакуаз оашьомызт.

– Икалеи? – дцааит лара.

– Ахәычы акы лфан, илзицәахеит бымбои, - иихәац ихәон.

Узқәымгәығзаша калазар, дхәыцуан лара, лыпшәма ихалатәкыа даарызма, даәазә даармышьтуази. Ус ала мацк лгәы аалыртынчит. Издыруадаз лгәы змышьтзашаз ак калазар? Аены амш бзиан, амшын тынчын, аҫсабара макьана ишиацәац ииацәан, аха уртқәа лыбла ак абомызт, амюаду зацәык лыбла ихгылан.

– Уажәы дышқәоу? – Радоу лакәцәкыазар каларын ак зыхыыз хәа дазааихьацәкыан шьта.

– Хар лымазам.

– Ахәшәтәыртәә дынсыжьзом, аоныка дызгоит, - лхәахт, лара лхәтагы илзымдыруаны лыпшәма ихәда икәхаз дизацлар хәа даашәазшәа. Икалаз даиааиртә дзыгәгәахары-машь?.. Амашьына аихамәа цха инхәыцсын, арымарахьтә икәцәины иокыдлан, аихамәеи ашьха ашьапаны иәәағаз аонкәеи ирыбжьысны, ахәшәтәыртә агәарц инталан, аоналарта аәапхәа иаанфаст. Еибарцәыуа игылан рыуа-ртынха. Дшыюхалаз ланхәпха Гәына дналыдххылт. – Икалеи, бара?...

– Радоу лхы лыздырзом, ареанимацияә дышьтоуп уажәыгы, - лзамәа аалрыцкәеит. – Бнеи уахь! Бара бнарышьтып сгәахәуеит.

Илахаз анаәсан, макьана ак еилпырго дыказамызт, лхы тыууа, цәала-жьыла деитасуан, уи дәахыла убла ишыцтамшәозгы. Ус иагыа иказаргы, лхәычы лцсы тан, леикәырхараз кәпаран. Анцәа ицьшьахартә, цстбара ыкамызт! Еилагылаз дынрылсын, ареанимация ашә днадгылаанза, иреиғыз атерапевт, иреиғыз аневропатолог, даәа хәсақәакгы рыцын, Аидагы дрышьтагыланы, иадәылцит, ан шлакәыз рдырзар акәхәрын, иаалыкәшеит.

– Иарбан хәшәкәәу аоны ишәымоу? – атерапевт дцауан.

– Схыхь азы изжәкәоз, перацетам, цитрамон, нас ношца... - иаалгәалалыршәеит да-еа хәшәкәакгы рыхьзқәа.

– Урт ас дкарцазомызт.

– Ас ишца?

– Шәымбазои дзалцуам. Ицегь игәгәаз рацәазаны илжәит. Илфәахит, аха лшьа иа-лалахьеит, макьана дахзалхуам. Илжәыз хдырузар, убри лылзцашаз лахамтози.

– Ма Шәачака дгазар?! – Аида лынапш-аапшышьа, лыбла кәазқәа рышақьашьа, ахәшәтәыюцәа рахәтыр дазымхәыцкәагы лцәажәашьа дышшәоз акәын ирхәоз.

– Даәа хәычык хәапшып, - нарабжьеигеит атерапевт. – Далымцуашәа аабар, лшьа арыцқьара халагароуп. Иижәыз зәахьыз аскаамта дзалымцуа исымбацт, - аоада дыхәнарц ифьинеихеит, иыызцәагы наишьталеит.

Аида зацәык даатгылан, ан ареанимация дныюналцан, халацк аарымхны илылтеит, ачымазао дахьиаз налпырбан, днахынхәит. Радоу дыпсыр шыкамлоз лгәы иштылхәауаз мацара, лпха дахьиаз дналыдгылеит. Дыкәиан тынч дыцәазшәа, лцсыц алагаогабжь аарла иуахауан. Атрубка лпынца итагылан. Лнапкәеи лшьапкәеи аиарта иадфәахәалан. Лшьахы гәырла ахәшә дәыкәызтцоз асистема лхагылан. Лфь ашәах тыцуан, риахәшьар-антә илыдтәалаз даулышьтын, лхы фарханы, Анцәа дихәеит лхәычы длымимхырц. Даниыз нахыс даараза дыгәгәаза лызхауан, лгәамч иеигәырғьон, ларгы цәгьала дцарын, нас ацыхәтәан, данызгаб назаха, илыхьзеи хәычы кәдыць?

– Улеир думбари!

Лара илдыруан лыпшәма ипха лфь днеир шитахыз, аха халацкәкәараа ргәы да-сыр итахымызт, насгы илыдтәалашаз азә дыказар акәын, иара уа пытраамтак аангы-лашьа имамызт. Лхалац наилтан, Аида длыцны, дныюналеит иара. Дандәылц, арымз кна-ха дышныкәтәаз лбеит, игәы даара иалакамызт. Ихыыз еилылкаарц димацәажәеит, усгы идырын ипха лтагылазаашьа шигәампхаз. Ашьтахь, ицсы анаавивга акәхарын, лара даа-лыпхьеит.

– Хәларц агыагым. Аоны хцаны, зегьы ртып иныкәцаны хәап, нас уаха баангылап.

– Аеи, хласып! Гәына, сбыхәоит баалхылапшырц! – ахалац ланхәпха иналпыркын, лыпшәма амашьына дицталеит. Ахәшәтәыртәфьинтә амәаду иазцоз ианын макьана, илфәахәхәуаз лылагырз анаалрыцқьоз: - Исцәыбжьахаз сзеилкаауам.

Илхәаз иара ақәғимтит, - «ибыцәбжьахаз мацума?!» - зхәаз ифәапшылара лзеилым-кааит, избанзар ускатәи иара иахь дыпшуамызт, лхәыцрақәа даеацъара икан; ихафь лзеимдаргы акы лзацбаауамызт, игәы иташәаз ицәахуан, лара лпха хьаас длыман, да-еак лзапшыуамызт. Амала еилкаан ан лпха ләылшьырц лгәы итан хәа агәра шылымгоз. Дыццакуан иара аоныка. Ларгы знык аоны днеины, ланхәа дбаны, лырахәи лпсаатәи ртып иныкәца, ахынхәра дахыццакуан.

Амала ус зегь лызмырласит. Ланхәа зегь тылцаар акәын, уи лгәы дамыскәа, лызцаара рацәа ртак калцон. Нара лакәзар дыюны дырпылахьан, лахәшьа дшыказ еилылкаарц дыццакуан. Шьта хар шлымамыз анлархәа, акәцәкьаз цьылшьан, дшыюуаз люыза лахь дцеит, мацк дыхәмарны даар, лцатәкәа дрылагарц. Уи лан ажәгәарахь лфьналхеит. Ускан ажәхьақәа хәба лыман. Ускатәи хәар рыцан. Уаанза, аибашьра ашьтахь, арахә абарымаз. Лыпшәма ма убарт, ифьрхуазар игәахәны, раццара данафыз

аамтан. Шьта икәйгаргы цөгъа ибомызт, аҕабаа ирыдубалоз акара лцшәа ибомызт. Арахь урт рхъара, аҕәарақәа рыцатцара, рыцгара рџыцъегь рнапы адкылазар акәын, усгы даәа усқәак ирџын, ирыхъзар рыхәтан, - лара дырцаџын, иара икоммерциа мац дагон. Дызџыз лара лыбла иабазомызт. Зегь акакәын ртыц икәылцеит. Нас лыхәшәқәа дрышьталахт, данааизгы урт еимылдахъан, акыр лцәынхазар хәа дгәыгшәа џыц дрылан. Зегь ртыц аџы икан. Нас Радоу илжәи? Ношца акәзар ирацәаны илымазамызт, жәабака цыра уажәыгы атыц итацсан. Ланхәа лышьталартәџ доеин, уи хазы ахәшәқәа цәахны илымамзи, Радоугы лиарта уа икамзи, ахәшәқәа днарылацшит. Лабхәа ицсы ахьынзатәз иижәлоз наком атра тацәын. Абри акәзар азҕаб италырцәыз?! Ааи, ааи! Ношца акәыз цыылшьеит.

– Ари уахәәцши! – дшыллыбааз лыцшәма инаилырбеит.

– Исгәалашәазом, ара ирацәаны итацсазма? – даахьахәуеит иара иан лышка.

– Ааи. Инхаз уа икамзи, - лхәеит иан Кәыц.

– Сара адәқъан аџы снейуеит, - ихәеит ицшәма лахь. – Уахатәиала усс изуа егык-ам, алада бызгап, - хәа зиҳәаз ахәшәтәырта азакәын.

Лара ношца атра ахьылкыз дцысуан. Лхы лнапәџы иаалган, лызҕаб лымаҕәәқәа ааизылган, шәырак инталцеит, зхы ззымдыруз ачымазаџ лыџныцка маҕәа уажәы-уажәы еиталкуаз цыушьарын ишылтахыз хапыцрыцкьара дцозшәа, уртгы аалцшааит. Лыцшәма днымхацәәкәа дааит. Амашына абжы анлаха, ирлас дындәылкьеит. Икәхысаа шьтахька амоа ианыхын.

– Бароу ара дыкан, - ланхәпца Гәына аохалартәџ цыоуки дрыдгылан, ахалац аа-лырхынхәит. – Икалаз лахахьеит, бара.

– Дызлацеи? – Ианга лцҕа аихабы данааих дылбар лтахымзи, аха данцахгы илцашьаз дазәлымхан.

– Лхатца длыцын, былцәымшәан!

– Акыр шәыгшаама? – ареанимацияхь днeirц дылбаауан аневропатолог.

– Шәахәәцши! – наком зтаз наилырбеит.

– Нуу!!! – шьта ачымазаџ дызхалымцуах цәеимшьазеит. – Ари цытк лжәызар, далам-хакәа.

– Илыцсыхәи?

– Ааигәа дызбеит. Ареакция лымоуп ухәартә дызбоит. Далцуеит, аха аамта лтахуп. Шәылацш лыхшәмыжын, уи азоуп уахь алеира азин зшәахто.

Ааигәа азәы, ус лыцсы анындырха, аихагыла рацәа аџынтә леалорны лыекалыжыт. Аригы далцыр икалцашаз рыздыруамызт, ан еилылкаауан рыцкарақәа зхеиларгоз. Ареанимацияџ усгы ус лымазамызт, ачымазаџ дышьтан дәәхәаны, аамта лтахын, дызхәышәтәуаз излархәоз ала. Дыодәылцын, иааз лабраа, лыцшәма итынхацәа, лыцшәма ихата, доусы рыџныкақәа идәыкәылцеит, азҕаб илтахыз ацхыраара лоухъан, уажәпцәкьа адәны игылаз аказы узихәомызт, шьта ацшра, ацшра, адырәегь ацшра. Мац-мац зегь ааилыцкәеит. Аб иакәын ацыхәтәанза икәцыз, имашына азна игәыла хәсақәа иманы.

Лара днахынхәит. Лцҕа лызнапык усгы агәыр алан, асистема аџынтә ахәшә лда италаларц. Егы лызнапык мацк иџышьтылхит, иџахәан азы ишутахыз узәахазомызт, лза-моа инадылцан, даатәеит. Лгәы аус ауан, лчачақәа бзиан, шьта лхы акәын аус злаз. Лы-мала данаанха, азҕаб илыхьыз еилылкаарц, лгәы дтахәыцуан, аха ләылшьуазар убранза дназгарыз лзеилкаауамызт. Агәалашәарақәа ныкәылцеит, иаакәылцеит, аха, ацыхәтәантәи аамтаз, акыр деилашәаны дшыказ ада, акгы лхахьы илзаагомызт. Ус деи-лазыршәозгы еилызкаауадаз, лара ләы иаатыхны ажәак лхәазомызт. Ирхәоз анылмаха-лак, анду дылшәиуан, ан ари лымацара лаха лымазма, длацәхауан, ахага цшра лоуит, ари дычмазаџын хәа лаб ианиалхәалак, «былмацәхан бара, убас иаха дыбзызырәырәтә дыбзыкацома» ихәалон. «Уакәыц, ура!» уигы агьара анааихлыргалак, ахәыцкәа иахьырбоз уаха алафимтырц, дыодәылцуан. Амала урткәа зегьы уажәы цкьа илгәала-лыршәазомызт, аха лызҕаб лшьара дшыкәкьаз бзианы лыбла ихгылан. Ачымазаџ илха-гылаз ахәшә ацхагәтаны инцәарц агьагмызт, убри дазцшнын, нас илхыганы илыргылар, лхы нкыдцашәа акәзаргы, дыцәарын. Ачымазаџ дахьлыдтәалаз, лыблацәа хьлоарц агьшлыгымыз, амедехәшьа дааоналеит:

– Ахышә аарти! Азәы битахуп.

– Уажэыцэ́кья, - доагылан, ахышэ аҗарда днахеит. Адеахьала алашыцарае азэ ицэаара лбацэ́кьон. Ахышэ аалыртызар, цкэына аукуы дадгылан, ииҳэашазгыы иефашэомызт. – Узустада?

– Сара Радоу лэыза соуп, - азцаара имоур, дызцэажэазомызт ухэарын.

– Ацара шэеицтазма?

– Мамоу.

– Иухьзи?

– Батакэа. Манча иэыза соуп.

– Еилыскаауеит.

– Абра даахгеит, иеишьуеит... каамет кайцоит... дибар итахуп, - ииҳэарц иитахыз ацыхэтэан иаиёыцкэеит.

– Сара сышэзыпшын. Икалаз хэеилкауам. Хшыцэаз ххы цены иаабейт. Аиаша, хзыхкьаз хаздырзом. Дара рэыцьегы акыр еибырхэазар, мамзар иахьеицэажэоз акыр лыдибалазар? Икалаз хэеилкаатцэ́кьом.

– Иара дибар итахын, - ёыц иаацёыригахт дыззааиз.

– Ас дшыкоу дисырбар стахам. Уажэы шэца аюныка, шэгеы ртынчны шэыцэа, шыта дшэартахом сгеахэуеит. Дцэажэо даналагалак, шэшыказ ласхэоит. Избар стахуп лхэар, адырра шэыстоит. Абзиараз! – ахышэ налырkit.

Лхэычы илхагылаз ахэшэ анынцэа, алашара лырцсын, ачымазао лганала дналываиеит. Ларма напы анаалыкэлырша, азҗаб уи лгэы инадылкылеит, дтынчза даакалеит. Ан лпҗа далцзар аалгэахэт, аха егы ёыртысы лымазамызт, пхызырла акэхарын икалцоз шыкалцоз. Амедехэшыа ёыц дааонашылт:

– Абри шэзаарышьтит.

Амшэ кьанцья аалырххеит, уи хэычымызт, шыкэсык зхыцуаз мышэхэарк иакаран. «Бзиа бызбоит» хэа зныз бгыцкгы ацын. Ан илдырт ари Манча шиакэыз. Урт еиразкхозу здыруадаз, аха ианхэахараны иказ лыла, ус еипш анцямта азэ лпҗа лахь инаишьтуазма, амала арака уыо дызкэымшэацыз ахтыс иалахэын рызынтэык. Издыруадаз уи иаашьтымта азҗаб илыхэар?

Анцэа иҳэааит! Ашарцзрахыы ацых неигэахьан. Уи иэызцэа иманы уажэгы ара дшыказ еилкаан. Доагылан, ахэшэтэырта абарцахь днеит. Батакэеи Димакееи ракэын уака игылаз.

– Аюныка шэымцазаци, нан? Шэымшэан, шыта ацсразы акгы лыхьуам. Амала иахэеилкаауам лэызхлыркьаз, - ёыц ицёырылгон илзымазаз азцаара.

Убри аамтаз Манча даацэыртцит. Икьяе цёыш акэзу, икэпхоз алашара ипштэхэы апсахзу, дахьшэаз дканацазу здыруадаз, дкэашза акэын лара лыбла дшаахгылаз. Дқыцкыцьюан.

– Сеысшыр стахуп, уи сгеы ицоуижьтеи акраатцуеит, амала азэгы иоумхэан хэа ажэа оёылхит. Ибзааигэоу азэыр идыруама хэа санлазцаа, мамоу лхэеит. Аха ас иараз-нак уи лэазылкып схэартэ, уи аены дсымбейт. Ус хааидыцит. Сан ианласхэа, шэара шэыспшаарц сабжьалгеит, сышэхьымзеит акэымзар.

–Итабуп шэахьяаацсаз! Аюныка шэца, нан! Икало аабап.

Арпыс Манча

Рыюныкакэа ицаны ишьталарц Радоу лан ишрабжьалгазгыы, иэызцэа Батакэеи Димакееи иманы, амашына дахьынталаз, уа иааиршеит. Ан лцэажэашья мацк игэы канцеит, аха дахьтатэаз дыцэартэ, игэы тынчзамызт, егырт мац-сачк рыбацэа ааикэырцсакееит аха. Еихаразак деилазыршуаз – иара иалхэахьан гэыобарак ацазамкэан лэылшырц шылтахыз, иара убри дакэихырц шыаёак ааизыкамцазеитеи. Даакэымцзакэа ататын дахон, дахон, уигы уамак ихэартамызт.

Лара, атехникум даналгаз ашыкэсанцэ́кья, акомпьютер курскэа дырталеит. Изылтахыз издыруамызт. Дмоделиерын, акомпьютери иареи еишьашэаламызт, о-занаатк зылтахызи? Аиашаз, ацыхэтэантэи зегы талар ртахын, иумыхэозар иупырхагамызт, аха иара итахымызт убри акурскэа рахь дахьцоз, аихаразак ицёымгын урт ахьеиёкааз апсшэартэе ахьякэыз. Лакара ипшзаз, лакара игэкыз, зхымёапгашья бзиаз зҗаб дибомызт, дахьцалак-дахьяалак ибла дыхгылан, ипхыз далан. Аскаамта диқэшахатымхозар, даеазэы дхихыр хэа дшэон, ацкэынцэа мацымкэа илышьтан, иара изааигэазаз

иоызцәтәкәа зака дыргәағхози, дыртахызи, роыза иахатыр акнытә иаангылон акәымзар. Цьюоуки дицәымцадырсыр хәа дшәон, уи дазхәыцуанац, ихәажьы қақаза еилагылон, лыда ицстазаара цстазаарахомызт. Аихаразак убри азакәын изитахымыз лара амцхә амәакәа дырнызар, арахь ацара ләаназылк, ақытәи ақалақы, ғыц дрыбжьазар акәхон. Шьта ахынтә акәны даауан лара лкурсқәа рахь, иара амәа анылзикуаз.

– Шықәсыки бжаки цуеит сбышьтоуижьтәи. Уаха акгыи оеахьяцсасымтәуа амшала, сстацәа срылтырц агьсыгым. Цьара кәақк пшаа рхәеит. Арахь бара мәак сықәбцазом.

– Умәа пшаа, сара ускәац хәа сумыхәахьей, - лхәеит лара, дынидцны дцаргыи илоухәозеи, аха ус иаахжәаны дзыюналомызт лкурсқәа ахыымәапысуаз ашта итагылаз ахыбра. Ус ахылызикамцоз ак шахәоз иныруан иаргыи.

– Ибыхьыз сабхәароуп, акәымзар сыбпырцуам.

– Акыр сыхьит хәа уасхәама?

– Нас ас бхы зымәапыбгои?

– Ишыстаху имаопызымгои.

– Ибыхьыз аасабхәароуп, акәымзар боусышьтуам. Ахыбра быюналаргыи – сбыцыюналоит. Саабпырцуам.

– Аеи нас, - иара данакәымцза, лара лыблақәа аацәаакырц агьрыгмызт. – Иуасхәоит. Амала азәы ишиаумхәо азы ажәа сұтароуп, - амашьына итатәаз Баҕакәа иахьгыи днацшит, уи иаимхәакәа дшаанымхоз аалнырын.

– Ажәа быстоит, дзустзаалак азәы ишиасымхәо! – хәа даниргәығ, иоыза иғгыи ирмазарын хәа лгәы илнатәит, убаскатәи Манча игәра лгон.

– Уи ануасхәалак, сышка уаха ушымааиуа азы агәра сургома? – инеималтәарц егылыгцәкәамызт.

– Агәра бсыргоит, - дыширгәыгуазгыи, уи шилымшоз ихаҕагыи идыруан, лгәы иртынчырц акәын изихәоз, ишеидгылаз лылағырз ләашы дидхалар итахзамызт.

– Сара уесыдукылар зынзак истахзам, - лылағырз ләахәхәы ағыланахейт.

– Избан?! – иахауаз игәы тнарцсауан, арахь зәыздимкылашаз лакәызма, лылағырз иахагыи дарцшзон, игәы инархьуан акәымзар.

– Иуасхәо ашьтахь уаха сышка умаин!.. Сара хәы-шықәса сыртоуп оеысшьырц сгәы итоуижьтәи, акыр цуеит, иубоит. Сакеухыр хәа сшәаны иуасхәомызт, убри азоуп азәгыи изиасымхәоз.

– Икалеи, банацьялбеит?.. – иахауаз агәра игартә иказма, ицьеимшьашазгыи акәызма.

– Хәы-шықәса цуеит абар ари сыманы саауеижьтәи. Ан ахәычы дшылжьжьо еипш, снапы икәцаны иаазгоит; ари схықәкоуп, ацыхәтәанза инасыгзар стахуп, - лылағырз лрыцқьон, иара ләахәхәы ағаанахауан.

– Бөыбшьыр калома?! Убри азы мап бцәыскуеит хәа бгәы изаанагеи? – иара итәала иаармарианы иахауаз дазхәыцуан.

«Сузеилымкаазейт», - зхәоз ләацшылара хьантан, избанзар лхәыцрақәа дәеацара икан, иара ишьапы иаха адгьыл икәгылазар акәхарын. Арахь иахац акәын илхәоз:

– Сургәыгит уаха сааигәара ушымааиуаз ала. Сара усгыи ацстазаара стахзам, уаргыи уцстазаара пхастастәуеит.

– Сбыматцуюызаауеит, иаабтаху ак быгысыжуам, бара бзы сыцсы тазаауеит, амала бгәы итақәоу мап рыцкы!

– Иагьумхәан! Хара еинаало уаам.

– Икалеи?

– Хамәа хаз-хазуп.

– Бөызцәа дәылцуеит, хшеицәажәоз бкурсқәа нцәазшәа збоит. Баала амашьынахь, аюныка бахҕап.

Лчаврала лхағыи аалрыцқьан, излалылшоз ләааиталкын, амашьына ашьтахь дынтатәеит, иара ацскы зкыз Баҕакәа дыниватәеит. Ақалақь иалкьан, Акәака зхы хаз амәаду ианын, азәгыи ғитуамызт, рыхрықәа еикәышьшыи итатәан. Баҕакәа иоызцәа еибырхәаз изеилкаауамызт, дара рыкы иаузшәа, ажәак ихәылшәомызт. Амәа шиашаз Бзыцтака ихы имырхакәа, Пицунда ицоз архәаахь ацскы ирцәиит.

– Ара шәаангыла! - ғаалтит лара, ишааитцасызгыи длыбаарц ләылшәон, арахь ашә лзаартуамызт. Уи аамтыртә ишыкарцаз лдырит. – Аюныка сыжәгароуп, - лбжыи штынчызгыи, хьахәа-цәхәада изызымцоз дцан.

– Иахья ацыхэтэан шөеибабозар, цъара хнеидтөалап, - ихэеит Баҕакәа, арт рхымсааҕашьяала, зегь еиликаахьяан.

– Мамоу, ус цъаргы сызтөазом, - уи агөалаказаара лымамызт, ларгы лтөала цъара дыццакуан, уи атэы цөырылгомизт акөымзар.

– Ацыхэтэан сыббоит, - ихэеит Манча. – Акгы сабхэар бтахзами?

– Истахыз уасымхэахьеи.

– Ари ас сара исылшазом, - Баҕакәа амашына аакэиртөаин, Бзыпта шыказ ифөйлеихеит.

Еилкаан Манчеи Баҕакөеи уск азы еицөажөаны ишыказ. Манча излауаз ала хаала Радоу хацацара дазааигарц игэы итан. Иамур – амашына ианталалак, лыюныка дырго-зшөа кацаны, дымцадырсырц реазыркхьяан. Аха Баҕакәа иуаюра уи инамыркацеит, лара мацзак акөзаргы, дакөшахатны дибазомизт. Манчагы, иөазкны дыказаргы, мчылацөкья илшомизт. Иыза, Алахазыка ихы мырхакәа, лара лыюныка даныкөгылагы, алафөимтит.

– Баҕакәа, - амашына абжбалартаф ианаангыла, ашө аалыртит лара, - иашаны икаутцеит, уыза уеиликаап сгөахөуеит.

Амашына дынтыцан, дныбжалеит. Баҕакәа лыхыз хөаны фөтуан, лара дхьацшзомизт, дыццакны днеиуан. Манча фөтуан, зегьакакөын дхьацшзомизт. Асигнал карцон, «илахазомизт». Уаха икарцахуази? Амашына аакөдыргьежыын, икөкьяса рөылархеит. Лара дрыманы иарц еицөажөахьяан, ус ишныкөоз агөраганы икан. Иаауан рымацара. Алахазы аиланхарта ацута инкыдгылеит, уа акөын Манча дахыинхоз, ишишаз Амзара илеит. Уака лара ддыртөарц ргэы итан, итөеит рымацара. Амцхө мхөазакәа, рныхөафөкәа ркьяфны, рацөца тарцөуа мацара, реадыршыт.

– Уи зегь бзиоуп, аха иахья хзызныкөаз лара лзоуп, - ихэеит Баҕакәа. – Уааи лныхөафөа хкып. Анцөа диныхөааит! Агөабзиареи агөамчи лзеигьасшьөит! Уара мап уцөылкзаргы, анасыц лыгымхааит! – шыта ицомизт, аха итыркөкөа ижөит.

– Анцөа диныхөааит! – уаха мхөакәа, Манчагы ижөит.

– Иакөым ак калцара дыкоуп, - ааифьцкьеит Баҕакәа. – Уааи хлызцап!

– Мамоу! - иаафөахицөеит Манча. – Уаха лацхьяка сшыкөымло хөа ажөа лыстеит. Уахь хазцом, аха икоу удыруама: шыта аюнынза сга!

Рмашына нкыдхала-аакыдхало амөа ианын. Цъарак авариа карцарц агьрыгымхеит. Ирпылаз «Волга» аныкөцаөы алашара аиркуан, ирцөон, ихыыз рзеилкаауамизт. Рацхьяка ГАИ цъара игылазар ргөахөит, аха усгы агьрымбеит. Ашьтахь Баҕакәа игөалашөеит алашара фөфөала ибла шхикыз, ихалагы арыгьала имөа даныцны, арымарахь акыр дшааскьаз. Ирпылоз амашына атротуар данылеит, акөымзар реифарыжьюан.

– Уацөы саншьцөа рахь Отхарака сшугаша ухоумырштын! – ихэеит Манча, аюнеихагыла ацхья ашта тбаа ианазнеиуаз.

– Ахөымехан сааиуеит, - Баҕакәа уи диргөыцит.

– Аа, ашьшьыхөа аюныка уца! – Манча данлалбаа иыза инаиабжыгеит, ихатагы аюны харакы амардуан цкья изымцшаауа днафөалеит.

– Ас изужөи? – иан дааипылеит, илбоз лгэы лнархьяу.

– Сускөа цхастахеит, - ихы икөыжь адиван дныкөтөеит иара, иани иареи маза рыбжьазамизт, ианижө усгы лөацхья ибз аатуан.

– Иухьхи? – игэы калмыжьырц, ан рабна дцышөырччон, лыбла хаан.

– Уцстазаара цхастөутөуеит, уесыдумкылан хөа салхөеит. Ас бахьаюу?

– Избан зылхөаз?

– Сеысшьырц стахуижьтөи акраацуеит лхөеит. Зегьакоуп зны сеысшьөуеит, ацстазаара стахзам лхөеит, уара узсышьтөи лхөеит. Икасцара сыздыруам.

Иан дтөан илхөара лөамшөо. Нас даөа зцааракөак наилтөит, илахаз аус ицегь инарцаулары итылцаарц. Иара иахыинзаигөалашөоз зегь нтырччаны ицөыригон, азгаб лцөыуашьөи лзамөа рыцкьяшьөи инадыркны иан илирдыруан. Лара лца дрыцхалшьон, убаскатөи гөыграда уи азгаб длылацөажөон. Иара излеихөаз ала, даөа чкөынак дицөшахатны лыцибаауамизт, илышьташөарыцоз шмацмызгы. Иара ифөы иаха лгэы аартын, иаха дзыкан, ус акөын ишибоз, аха хаца дцар лтахзамизт, илыхыыз изеилкаауамизт. Аены илхөоз зынзак игэы имнакьон, дтөан, ииурыз изымдыруа.

– Манча, икоу удыруама? – ан лца даалырзырөит ацыхэтэан, икаитцарыз изымдыруазар, мөак дыкөылцарц. – Лани лаби урыкөшөароуп.

– Ишца?! – ианшыцәа рәы Отҳара ақыта иаазаз чкәынан иара, дзышьтаз азґаб лани лаби рәы дышнеирыз дзақәшәарызма?

– Уао иимбац, имаҳац аус калоит умбазои, - ан лґа игәы лыртынчуан. – Иубароуп дара, иубаз-иуаҳаз хәыц-хәыц зегь раухәароуп. Ләылшьырц лгәы иштоу умцәахын. Ак калтцаанза урыхьзар бзиан. Баґаґәа уацәы дузаауама?

– Отҳара симгои.

– ґагалара хґагылоуп, ацхыраара рґахуп. Иґахаз сашьей иґсыз сашьей ыґазар, ум-царґыи калон, - лхәеит, лашьцәа азәы айбашьраә дґахеит, еґы ааигәа игәы аангылт, урґ ракәын зызбахә лымаз, -егьырґ Акәеи Москеи ирылтны аоны изаґаауам, иудыруеит. Уанду ләы уцар, унхашт, убраанза лани лаби урықәшәар бзиан.

– Игәастап, - иара доагылан, иеааилыхны диеит.

Аґсшьара дақәитымызт. Иаб макьана Ростов дыкан. Айбашьра ашьґахь ишынґаацәаз уахь ицеит. Иани, иарей, иашьей шыґахька имаар каллеит, иара данґарк ашьґахь. Ирымаз-ирыхьзыз зегьы уи ихақәитґәра иақәдырзит. Руалқәа зегьы хиоарц, иаб макьана уахь дыкан. Аґаацәара реейошаны иахьынхоз аґейхабы изычхауамызт, уажә иб-зиабара иманшәаламхоз амәа ианангыла, иґсґазаара бґамеамхазазшәа ибон. Иахьцалак ашьыжь хар имазамкәан дгылеит. Иґы анизәзәа нахыс, иаҳаґыи деиґхейт. Иґара арыжәтә иаиааит. Амала игәалаґазаара уамак иеимызт, иацґәи ахґыс ашьґахь.

– ґхьыз ґаастак збеит, - ґсоу усура ицарц згәы иґаз иан даақәґежьбит. – Азґаб ак лыхьит, удыруоу?

– Уажәы уамак цәырбымґахын, - акґыи иаҳарц иґахзамызт.

Иан лусурахь лхы хан, иашьа – ашкол ахь. Имала ауаґахқәа дрыонатәан, длалбаарґыи иґахзамызт. Атәлевизор дшахәапушаз, ґынла дамхацәеит. Иашьа ицарахьынтә дааины дааимырґшыр, ицегьы дыцәазауан. Аусураґынтә иан дхынхәхьан, Баґаґәа данаауаз. Шьґа лашьцахьан, аиоызцәа амәа ианыкәлоз ашьха қыґа иазцарц.

– Анахь хьныбжьаланы, дшыкоу еилаґаап? – Баґаґәа иоыза дааирзыроит, Радоу лґәарбжьара ианазааигәахоз.

– Уаҳа сеыбсырбазом хәа дсыргәыґит, иаґахзам.

Уи аґәарбжьара иныбжьалеит гәыґоык аґар. Амашьына алашара инарбон. Ускан акымзарак игәы иґамшәазеит, аха хьанґарак игәаца ицалахуан, лара дахьынхоз дахьавсуаз акәызшәа игәы инаґон. Лаб идәқьан хәычы харамызт иахьыказ, амәа ихықәгылан. Уахыла алашара аркын, акраамґа иаартын, ахәхәхәґцәа аґаауан. Уажәы уигьы еиқәылашьца игылан. Амашьына уи инавсын, ацґа ду шыґаз инеиуан. ґоуки еицны арахь иаауан, ацґа иқәланы. Аґәарбжьара гәыґоык шбжьалаз ибла иаахгылт, рыдәқьан аркын, уахыла лара лаб дицхраалон, арґ ирґылазґыи арахь иаауан. Дышшыла-ра акәзар?!. Амацәыс каамәґа ихы иасит:

– Уаагыла!.. Уаагыла!

– Икалеи? – Баґаґәа изеилкаауамызт.

– Уаагыла сымхәеи! Уқәґежь!.. Ак каллеит...

Баґаґәа имашьына аґскы ыргәежьуа, акәырқәа ырчаразуа, иааирхәын ишьґахька аґааирхеит. ГАИ аґы аус зуаз ирышьґашәыршәырґ, аха ирзынкылозма, дарґыи уахыла ирышьґалозма. Аґәарбжьарахь рхы дырхан, илґашәкәа ицеит. Рґәарц, роны – цьарґыи лашарак аркзамызт, лашьцарала иґалахан. Рыцґхарак калазар – ус акәызма ишыкарцоз, лашьцан, аха цхаґәґанымызт, ацґ неирґыи, ауаоы дахьқәаз алашара дырцәомызт. Рґәашә арахә ылатәан. Дара рґәкәа цәыкьа рґыґ иқәырцяхьан, иааиз арґарцәа иа-лырдраази аґәылацәа рырахә шракәыз арґ рґәашә илатәаз. Архь аґыґ ыкан, еґырґ аґәашә амәа илархх иґан. Ирбоз иахырхәаарыз рыздыруамызт. ґьара ак еиликаарц дґәакуан. Игәаґны аґәарц дызґамлеит, иоызаґыи дизґамцеит, - лашара ыґамызт. Адәқьан аґы аус зуаз Лина ааигәа дынхон. Уаҳа зәы днеирыдаз? Убри лахь иццакит роыцьаґ.

– Адәқьан аркыуп, роны лашара ыґам, рырахә ґакым, икалеи, бара?

– Икалаз узымдырзои?! – анылхәа, ихәдацьал жьахәала иасызшәа, днеилууа дцеит.

– Радоу ләылшьырц ахәшәкәа лжәын, ареанимацияә дышьтоуп.

– Иаа?! – ишьамхы ицакәылан, иара уаацәкьа дґаць-қацьо даанхеит, ишьапы хтны, ацәаршә дылаґылазшәа. Лина ак еиґалхәон, иара иаҳазомызт, зәызшьырц ахәшәкәа жәыз лґсы ндырхазар, дышґақаз? Абри азцәара зацәык ихы-игәы иґаґежьуан. – Хәац-цакып! – амашьынахь днаґрыст деилаґарц уамак згымыз арґыс.

Баҫаҡеа амоаду данынангылах, иара, уи азҫаб лҫагылазаара цҫа еилкаамкәа иахымаз лрыцҫашьара ааизцөырнаган, иеизнымкылазакәа инеимаҫәаны дцөыуон. Уи збоз Баҫаҡеагы илаҫырз леиҫажжит. Ахәшәтәыртә агәарҫи абартҫеи ҫацөын. Адкыларҫәә еилыркааит Радоу дшышьҫаз, лхы шылзымдыруаз. Ахышә ала Баҫаҡеа уи лан данлацәажәоз, иара иахауан зегьы. Дибарц иҫахын, ан уи мап зацөылкуаз изеилыргомызт. Ас дшыҫаз дилырбар лҫахымызт, дышҫаҫаз Радоу, дидырбар рҫахымзар? Ихы ахыгара издыруамызт. Ашьҫахь рөыҫьягь амашьына иҫатәан. Иара уа дакуамызт.

– Даналцлак сымшә лбар сҫахуп, - иҫееит.

– Уи уаха иабаахҫо?

– Уцаны Димаҫеа даашьҫых! Уи идыруеит амшә кьанҫьаҫеа зҫиуа.

– Уара?

– Сара ари сзылҫырцуам. Арымз сыҫәтәзауеит.

Аб Уарҫан

Ашьыжь шаанза идәҫһан ааиртын, акрыҫаө дааиаанза, уа аус иуан. Макьана адәҫһан хөыцҫеа аадмыртзацызт иара ида. Дара амоа иавархх заҫа уҫахыз гылан. Заа амоа ианылоз иара изааиуан. Ө-саатҫ рышьҫахь, азҫаб дшааилак, иара аоны дынкыдххылон, акы днацҫарц. Аон усҫеа дрылагон, цатөык имамзар. Ма Гагра, Гәдоуҫа, Аҫеа дрыбжьан, иҫыцыз тауарк аагатөызар, убри азын кәрышьҫәәк еидкыланы имазар ихәҫан. Уеихәла-сыр калазомызт. Аҫыхьа ахәҫахәҫра знапы алакыз дзынарҫәәшүамызт, аахәаөҫеа ржьара иазкыз уаамзи. Иара уаҫа ҫсыхәа анимоуза, убри иеазикит. Аусура згымыз занааҫын. Аиҫеаара ҫәҫеа умамзар, иаразнак иуцөеилаҫауан. Иурҫауаз зызхара змоуаз аоны иадуцацәар, уусура иагхон иаарлас улаҫш иахәлартә. Убри азы акыр злеиҫаурсша еснагь ирхианы иуқызар акөын. Аха иара уажөы ипринципҫеа маҫк даарыцәхьамҫыр ауамызт, избанзар иҫҫа иахьа өы-мшын дышьҫазижьҫеи. Арахь макьана дзалымҫзацызт. Еснагьтөи иусҫәагыы шыжьһнатә дызрылагомызт, азҫаб дааины данылыҫсах нахыс, дышиашаз ахәшәтәыртәхь ихы ирхеит.

Иацы ареанимациәә Аида данналгаз ибла ихгылан уажөгы. Иаахцөаны иҫәарц иҫахымызт, аха зыҫсыҫ лзагаөазгоз лыҫшра акөзамызт илымаз. Ишылҫахыз лнапы, лшьапы лхы иалмырхәарц, дҫәхәаны диан. Илаҫырз иҫымкьасарц, өныҫҫала иеирҫәҫөон, убаскатөи иҫҫа лцәәҫшҫәхөы ҫсахны дыҫөиан, иибацыз лакөзамкәа. Уи лгәабзиара ахьааихьаз дазәлымҫһан, иҫсахы еибакны, мчыла иеахьирҫынчуаз акөзу здыруадаз, ибз абаазара алабан, иҫы ҫабо маҫара, Аида длызцааит. Уи лтөала, азҫаб хар лымазамызт. «Улыхәәҫши! – лҫәан, лнапсыргөыҫа рҫьяҫьаны, наҫ-ааҫ лзамөаҫеа дрысит. Ачымазаө дааҫзит, ҫхызырла акәхарын, ишлызныкөоз лцөымыҫһан, даараза илгәәҫһомызт. – Ум-бои!» - лҫееит Аида, лтөала ахәшәтөыөҫеа даараза акыр зылшаз шракөыз илырбон. Иара уи изеилкаауамызт, лыблаҫеа лызхымтуа дааҫзызар, улыҫәҫөыҫырҫә дызлаҫази ауаөы, ареакциа калҫон акөызма иаанагоз? Уажөшьҫа иарҫәарызи, ма ус деиҫаҫакуз хәа, иаҫарыз дазгәәкуа, ареанимациа ахышә днадгылеит.

– Макьана далымҫзацт, - ахышә аалыртит, - аха арҫ изларҫөо ала, иакөым ак шөымҫһан, зегь лаҫауеит, илцөымҫыу лҫсы еибанаркуеит, уи лара илзеицөоуп. Аоныҫа иҫаи?

– Акы бацөымшөан, хөымөханынза иҫабҫо хәа ус ыҫам. Саар бызгахп. Хәшөы хҫахуп рҫәама?

– Аахәара саәуп. Хауацөа ҫараҫәәк сырҫеит.

– Быҫти абартҫгы! – адәҫһан аҫы иацы ирымихыз ҫыҫк налиркит.

– Уажә уабацо?

– Гәдоуҫа сыбжьысроуп, уа ак ныскылаҫәан, рыхә сшәахьеит.

– Уажөы убри уаламгар камлазои?

– Ибхәо закөи?! Ара хәхьынзаҫоу заҫа хҫаххо бдыруама? Аус зымур – иабаазгои зыбгәәхәуа. Саанҫасыр калазом.

Аоныҫҫа аневропотолог дааөнашылт, уи дишьҫагылан аҫерапевт, Урҫ өдөылҫаанза хәа дырзыҫшырц, аоналарҫа ашә шыҫаз иҫынеихеит. Иахәшьа Гөына дааиуан, шыжьхьак рхианы лартмаҫ иҫаҫа. Шьҫа, ачымазаөгыы илыдтөалазгыы рхөы рыма, ауацөеи аҫынхацөеи бжьазаауан. Арҫ ара ианҫыҫшаз уазхөодаз. Наҫ-наҫ ачымазаө дшыҫа-лашаз здыруадаз. Урҫәа зегьы еимгеимҫаракны ихы иааҫашөон, аус злаз знык азҫаб

дырзалхындаз! Шьта дара рацкыс лара лакэзар каларын иаха атакпхыкэра зыдлоз. Дара ирдыруаз зеггы рхы иадырхэеит, лара лцэалжь шыкэпашаз акэын уажэшьта ихадаз.

– Ифыцу акыр шэызхэома? – иаадэылцыз днарыдххылт иара.

– Иуаххэои? – апхья иааиуаз атерапевт даатгылеит. – Итцегь деигьзар акэын. Избан-зар, ас ахэшэқэа эфаххуа аскатэи иалаханы схаҭа изымбацт, лцэалжь иаднакылаз рацэахеит, алцра итцегь иуадаохоит. Ус иагья иказарггы, маҭ-маҭ акэзарггы, абзиарахь лхы хоуп хэа ихапхьазоит.

– Лхы лдыруа данбакалои?

– Иуасымхэеи аскатэи иалахахьаз дсыздыруам хэа. Даналцуа сыздыруам, аха шьта дшалцуа еилкаауп. Лнапы, лшьапы аус руеит, Лцэалжь ахэҭақэа иахьяпцрхагаз аабазом. Лхоуп аус злоу.

– Иҭабуп.

– Амала, ари знык ас аныкалца, шьта лышыкпацшра аҭаххоит, ара дахьынзашьтоу, аоны даннажэгалакгы. Аҭсихиатр дирбатэхоит. Гагреи Гэдоутеи уажэыцэқьа уао дхамазам. Аоны зныкыр аешьра азэы ихы иҭашэахьазма?

– Ус акгы сыздыруам.

– Шьтрала уи шэыламзар, изыхьказ еилкаатэхашт.

Уажэгы агэра цқьа игазомзыт ипҭа лэылшыырццэқьа ахэшэқэа лжэит хэа. Уи лхы лыхьзар, ак лжэқэазар калон. Нас илзымдырзакэа ирацэаны иламхажэызар? «Быцсыр бҭахума?» - хэа дылмазцааи, дзеипшрахаз анеиликаа. «Мамоу», - лымхэеи. Аха «изыбжэи?» - хэа даныхҭеик, «Даур изуоми, - лхэеит. Иеахьҭаирхаз сзычхауам», - хэа на-цылцеит. Илзымдырзакэа ахэшэ рацэа лжэызу, ма ишылдыруаз икалцазу изеилымкаауа, иара амоа шьтахька данын, игэҭахэыцрақэа реешаны ибжьяжьо. Адэқьан ашьҭахь ацлақэа рышэшьырафэы имашьына наиргылан, идэқьан афэы акрызҭиуаз дзыцсахлоз Лина дахьынхоз афэинтэ илыпхьарц нареихэан, ашэшьыра ицагылаз аишэа хэхэа днадтэалеит. Иихэыцрыз изымдыруа дыштэаз акрызҭиуази лыыза Линеи аайдтэалеит, фыц иихэарызе-ишь хэа ифапшуа.

– Радоу ахэшэқэа лжэит, ибмахахьеи? – иара ихы Лина илыкэкын. – Иахзеилкаауам илзымдырзакэа, цьара хьяак хылеырц дшафыз илымхажэцэоу, лэылшыырц лгэы иҭацэқьазу. Абра бара бфэы цкэынак дааилон хэа сахаит, излархэаз ала, лара длышьтоуп. Иареи лареи иугэампхашаз акыр еибырхэаны бдыруама? Ак беихэақэазар?

– Ахэшэ анылжэыз аены акэымкэан, уаанза еибабеит дара. Хаҭа сызцазом, ак спырхагоуп хэа иалхэеит. Уаанзаггы убасшэақэа лхэалозаарын. Даныхҭеикза икалаз иалхэарц, лара лэылшыырц шылҭахыз илымха иҭылшьит. Илеихэеит, хаҭак иеипш акэымкэан, мацуоцас дшылзыказаауа. Аха лара илымуйт, аҭстазаара стахым лхэеит.

– Икалеи зылхэаз? – аб дпышэарччон, аха дэахьылеи оныцкалеи даара деипшымызт.

– Уртқэа сара цқьа исыздырзом, - илдыруаз ацыхэтэанза ицфэырылгар шылҭахымыз ибон иара, зеггыцэқьа лзымдырцэқьозар акэхарын аха.

«Ильцашэеи?» - ихы дазцаауан иара, амоа дахьаныз. Амашьына ирццакуан, ирлас дхынхэырц. Ипҭа лэахьынзалцсахыз аилкаара дахгэакуан. Лысабира, лхэыцра, лфара, лызҭабра зегь игэалаиршэон, аха абранза даазгашаз изеилкаауамызт. Лара аюбатэи ипҭа лакэын. Дычкэынахозар хэа даара ишгэыгуазггы, зҭабк дышиз, аоны дааины ианлеихэа, иан «ани апҭаи рыцсы еиқэазааит» лхэеит, дагьяаныхэа-ныпхьеит. Ахшараиура закэыз лакара издыруадаз. Ахшараиурҭа итыганы ианаарга, ахэычы даара илыцын, лыкапан ду-ун, лхахэы шаара иааны диит, акыр ижэпан, ахьяпарч ахэы еипш еилагылан игэырха. Алагьан хэхэа данцаны дыркэабалон. Лаб бзиа ибон, ипҭа аихабы ишьамхы дықэыртэаны, уи леицбы дахьыркэабоз дрыхэапшлар. Акыр деиқэан лара. Алагьан шьҭбаазггы аарла дакуан. Азы пҭа уамакала илгэапхон азы, дтынчза даниалан, лыб-лақэа цархэны дрыхэапшуан, дзаархыр хэа дацэшэозшэа. Азы данзааз зацэык дтынчын. Лыцаршьа хэашьак узаҭомызт. Лыкра цэгьан, еснагь дыхэцымыцуан. Дызхацыпхьаза ла-ра дшурыз, даэазэ иахь ухшыю ушьтыр лузомызт.

Зны, акэырчыжь дақэыртэаны, агэарабжьарахь данырга, иааиқэшэақэоз еицэажэон. Азҭаб аихабы дыкэбақэшэо дыхэмархуан, амала уи даныхэычзаз ахьҭа илалаз амшала, лгэы бзиамызт, хшыюзышьҭра еснагь илҭахын. Уи лыпшзашьеи лхэыч цэажэашьеи уа-машэа ирбон, ла лахь рхқэа надырхан, дфышьтыхны иаалахэмарқэеит. Радоу дзықэахэаз акэырчыжь данпарц деихон, лбжыы гон. «Шэлыхэапш! – дьбаршьон зеггы. –

Шәһишыю сзышәшьт хәа дахыгәәтеиуа шәһимбазои!» Бароу еынла зынза дыцәазомызт. Дахыладаыртәаз иналдыркыз далахәмаруа лырхәлон. Уаха лтәацәа дрыцшьтәлон. Радоу шыбжьон, лаамта анааилак, дшышьтарцалак дынтәхәахаа дыцәон. Убаскатәи дцәысуан, дкарашон. «Гәабзиарала ари Аимхаа дыртыпқауп», - ихәлон лабду игәы даахәаны.

Зынарак азы даараза аңыхытәаз, ахәыцкәа аоныцка итәазар итәахын Уартан. Бароу илымцартаз ақәад ағы сахыак тылхуан. Радоу апалта лшәылтәон. «Цьаргы бымцан, шыхытоу бымбазои?» - лаб уи дникыларц итәахын. «Сара даду сицхраауеит», - лхәан, дындәылтәит, лнапхазкәа лымхатәа, хқака шыкәса инареихахахыаз ахәычы. Абду амғы пикон, аихашытыбжь уахауан. Ицкәын ииххыаз шытхзомызт, ғыц ирхианы иааигон. Ус ицәаюан иара. Дахыцхраауаз агыкәамызт, аха уа дидгылазаарын игәахәын, лаб уаха лылафимтәит. Дук мыртыкәа, аоны ашытәхыала абартәахы иааиуаз ашә аатит. Ақша акәзар игәахәын, иаиркырц дындәылтәзар, Радоу лгәыд азна амғы пканы инеикәылтәан даахынхәит, ицегь аалгарц. Аб ччараха иааисит.

– Икалахи? – даагәамтәит иара, аинспектор, атрышә дасны, илаба грагы кьо, дана-аникыла.

– Удокументкәа! – дааидгылеит афицар. – Уццакцәоит, - ихәеит, ашәкәкәа инапағы ианиоу. – Аштраф ушәароуп.

– Иаарлас! Сыццакыцкәоит азоуп, ирлас сзаауаз.

– Уст! – ақарақәа анааимих, ишәкәкәа ааиргьежыит, ихаиртәарц иаацәыригаз апро-токол нак иныпхыакны.

Ирлас ихеиртәарц акәын Уартан дызихәоз, аха афицар иара ишихәоз иақаз моакәйтәит. Малакрыфацәа хәа дрышьтан иара арт. Бзиа ибазомызт. Ақара дырхарц ртәахызар, аеага ркындаз, ажыга ркындаз, ак аархәандаз, иртииндаз, аус рундаз ихәлон иара, еснагь азә ицыба иахытапшуаз итәахзамызт. Уи изымхозшәа, аңырмакыа дахынтәлаз, х-оык аинспекторцәа уа игылан. Игарц иитәахыз ааганы иакәйтәанза, илафырымтәит. Дыкәцырц имашына данынтәла, идокументкәа ааимырыхыт.

– Арахь уталар кәлазом хәа адырга адәахыала икнақауп, иумбазеи?

– Мамоу.

– Араагы икнақауп, - дөкәанк атәағы икнақатәкәоуп, инаиирбеит.

– Ара амашынакәа рацәаны изгылеи нас?

– Урти хәреи хәйбабап. Уара ухазы атак кәцала! Аштраф ушәароуп. Иумаххуеит абжа. Ақәцара сыти! – иоыза иахы ихы анынаирха, егы иақхыатәи ицыба иааитхит бгыц хәычык. Уи хартәааны Уартан инаииркит, ишәкәкәа нацданы.

Шытәхыка амәа данын иара, знык ахәшәтәыртәә алаира акәын иихәыцуаз. Амәан аинспекторцәа ргәағ ааизцәыркәеит. Ацыхәтәантәи ииркыз абгыц аацәыригеит. Ари апроктол иахәтәкын, ишынеибакәыз ианхадыртәаалак, иагәылапканы иуртәон. Апроктол ахатә идмырбазеит. Ус анакәа, уи дәәзә изы ихадыртәаахыан, иагәылапкәтәыз уи ирымтәзеит. Ицкәаза ирыман, дәәзәы иртәарц. Оыцәа ирымыхыз аштраф абжа дара иргон. Аинспекцияә днеины, абри аус еилдыргарц ааитәаххәит, арахь моабжара длеихыан. Нас дааипхыхәыцааит. Уи ақхыа имырыхызгы протоколда иргеит. Арт усура издыкылаз аинспекция акәзамзи. Рөызцәа ракәын ирыдыркылоз. Азәәзәала цәкала рыкәпара акгы иақсазамызт. Ахәынтәарра ахатә иазәлымхазар акәын иара аусзуоцәа иашаны аус руларц. Егыс, азәәзәала урақәпар, азәы лахынцәа иртәазшәа аакартәон алапшхәаа артарц, аамта анцалак, дамырххыазар иусурахы дөйтәдырхынхәуан.

Иусураә дөйтәнкыдхылан, иааигақәаз уа инижыит. Имачын дара, иаарласны дөйтәарц игәы итан, инхаз ааигарц. Аены иитәахыз ауаоцәкәа димбеит. Ғыц ахәшәтәыртәахы амәа данын, иғыцыз ак иахарц дахгәакуан. Шыбжьон хыцхыан уа данлеиуаз. Уажәраанза изымааицыз рыуацәа еикәшаны игылахын, даарылагылеит.

– Далтәит рхәеит! – иақхыа еилыркааз ажәабжь ғыц идырныхәлон, рызынтәык гәыграк рғыкәлашон азы, мац-сацк иаапышәарччәкәан, иаргы, еидарак лаикәырхәазшәа, ипсы ааивигеит.

– Илыхыыз хәа еилышәкааи? - ирзымдыруаз иазтәауан.

– Уи здырхондаз, - иихәоз шхарымтоз еиликаауан азы, далалацәомызт.

– Шәлацәхазар? – дтәауан дәәзәы.

– Хазхалацәауеи? – итәкгы зтәаран, аха ус изиазтәауаз ахәан-ган илымхә итәсқәахыан: ақыртәуа жәла змаз дигар итәахын, ларгы мап ицәылкуамызт, аха лаб имуазаарын. Уртқәа иара усқан цкәацәкәа издырзомызт. Амала зны Махаз илымхә итишьхыан

Ростов инхоз иуак длышьтан хәа. «Нхара абрахь даар, нас хазлацәажәозар аабап», - ихәеит аб, ашьтахь иархәазгы иреихәазгы ихаштит. Уажәы убри акәын икалаз зцыргоз. Ирхәоз иара агәхьаа икзомызт, избанзар уи ахтыс хьаа амтазакәа ишымәасыз здыруаз иара иакәымзи.

– Улеир дубап, - ицшәма ахалат ааилтан, ареанимация ашьтахьтәи ашә ала длалган, наҕ дныюналцеит.

– Сыбдыруоу? – лнапы ааникылан, аарла ихыгагала иаартыз лыбла днырхыңшылеит.

– Узбасзымдыр, ура дад, иухьи? – макьана ацәа зхыз лыблақәа, шыта ицәажәон ухәартә, иааңшуан, лыбжыы аарла иуахауан. Леикәара иунарбомызт акәымзар, лпштәы лхыгган.

– Шьта бымшәан! Иаарласны бтаагоит, - лгәы шытихырц дпышәырччон иара, лыбла ихгылаз акаҕа далпшны, цқьа ихәҕы лбозар хәа дгәығны.

– Хы-мшы, пшы-мшы сиазаауеит рхәеит, - аарла лбжыы иахауан. – Икамлазон ицегь заа сгылар?

– Бгылартә бшаакалалак, бахмыргылои, - «ускатәи аамта кьәҕла бызгылахозар, уа-ха ибтахи» хәа длыхәапшуан иара.

– Амцхә дыхташәымкын! – иаразәк иахартә амедехәшьа даайдгылеит.

– Уажәы сцароуп, Радоу, иаарласны сааихуеит, - лнапы азқәа ааишьышыын, шытахька иҕынеихеит.

– Аеи, - лхәеит ларгыы, зин илымтакәа дзымцозшәа.

– Иарбанзаалак зцаарак лышәтар калазом, - амедехәшьа уи дындәылылган, даалы-рзыроит. – Дзыхкьаз, дзынпаз азбахә ала дыхташәкыр, лыпсы еибакуеит, лгәабзира еицәанатәуеит.

– Уи сархәахьеит, даара итабуп! – дындәылцын, арымз хәхәа кнаха дныкәтәеит. Шьта гәыҕрак иман.

– Ләызхлыркьеи зырхәа? – ибжыы рмачны иашьа иоыза дышцаауазгыы аб дахьтәаз иахауан.

– Илацәхазар акәхап, - ихәеит иашьа Уардан, ишьтахь иеихабы дыштәаз ангәеитагыы, еихагыы инацашьцәаны ҕыц ишьақәиргәҕәахт: – Илацәхазар акәхап.

Ирхәозаалак иара изы цакык амазамызт. Иахауаз даараза иус мачык акакәын, иара инапы ианыз ааста. Иахәшьа ааилашәшәанза ачымзао дналыдтәаларц дазикит, ицшәма аоны дганы дааигарц игәы итан азы. Ашьтахь Ианга излапхәаз ала, ауха лан даарц дыкан, шыжыынза лмаҕа дылбаларц. Ажәакала, адырәаенынза ицшәма аоны да-ангылон, лусқәагыы цқьа дрыхьзарын. Хәымехара ааиуан, имашьына агәашә ианаадгы-лоз.

– Нану илхәо закәи? – агәарц аҕы даарпылеит Цара, уи ааигәа ишкол аҕынтә дааит. – Иацы Башаран улеитеи, сара сзааумгеи?

– Уцара уаҕсыркьар сҕахымызт.

– Уажәы сцоит ахәшәтәыртахь.

– Икауцои, лара лахь усгыы уларышьтзом.

– Уахь сымлеиргыы, уа сгыламзаауеи... - Царей иахәшьеихаби еинаалазомызт, иа-азқәылаз еснагь еибыргәауан, ахәшәтәыртәҕ длеиргыы, адәны дгылазаауан, мчыла ди-дырбарц иалагаргыы иурымызт, аб уи идыруан:

– Иаҕахзам. Ханцо ухамгои. Уи атқыс, уаасыцхраар, усқәак еицыкаҕцап. Акгыы сахь-зом умбои. Нара дабаҕоу?

– Сыздырзом.

– Нара! - ҕитуан аб. Анахь дыпшааит, арахь дыпшааит, цьаргыы дыказамызт. Агәарц данаакәгыла, агәашә анаосан, аутра аоныцқала, аанда ааосан еикәыиз аблокқәа деихәткәыкәланы дыкәтәан, ҕыцха дыпшуа. – Ара бааи! – лаб ахьлыкәҕиҕуаз лыблақәа нтырпыж-аатырпыжуа иоышьтылхын, ҕыц илалыркәит. – Бымшәан! Ара бааи! – уигы аи-ашацәкьа еилылкаахьазаарын, агәыла хәыцқәа дрыцхәмарырц дахьцаз. Аоны илцәырцәахуан, аха агәыла хәсақәа ахьеицәажәоз рхәыцқәа ирцәырзозма, урт лара иларымхәакәа иаанхозма. Ус зны икамларгыы, зны ишыкалоз усгыы еилкаан. – Ара бааи! – ла лахь иҕынеихеит. Уи дышлыпхьоз убаскатәи икәымшәышәын, илзымчхәкәа ашьшьыхәа длалбаан, издыруадаз лхы тууа дыказаргыы, лаб иахь ләаалхеит, деицаланы, деицыҕца. – Бымшәан! Шьта агьлыхьзом.

- Уара ухы шлеит, удыруама? – иңа дзыгәза дгылан.
- Сышлеижьтәи уажәоума?
- Ушлан, изымдыруеи, аха уажәы хәыц еиқәацәацкгы рылагылазам, зынзак ушлеит.

Ан Ианга

Рапхәтәи ауха акәын, Манча амшәхәар кәанцәа анааигаз, лара, уи иоыццәа иманы, аоныка дцарц наиабжьалган, данаахынхә, ахышә дкылпшы, игәалтәит рмашына ишталаз, аха ишымцаз. Лхаҭа маҭк дмыцәар шыҭа илзычхәуамаызт. Ашыжьынза аамҭа кәафын, нас лпсы лызшыозма, халаҭ шкәәкәараа ааларын, ицаларын, рыуацәа-ртынхәцәа аакыдымгылар рузашамаызт, доусы ирыхәҭаз ала ураҭабулар акәхон. Ләырманшәалашә лхәыцы дынлываиеит, лнапы аалыкәпыршеит. Дзыцәозма?! Ахышә азааигәа игылаз амашына иҭатәаз аҭкәын адунеи азна апҭара ааигазшәа, уи зегы лпҭа лышка ицошшәа лныруан. Ашыжь азҭаб дшалцуаз, хара имгакәа дшыбзиахоз агәра лгон. Адунеи ахаан, ус акәын дышхәыцуаз, лхәыци лареи абас еизааигәаны, еилацәаны икамлазацызт. Убри уажәы ан лхаҭа даараза илныруан. Лара лацкыс ахәыцкәа раб иаҭа дырзааигәан. Радоу илзымхазар лан лыпҭара, лыкәымшәышәра? Избан ахәшәкәа зылжәыз? Ацыхәтәантәи амшкәа рзы еиҭаразак ан илгәапҭомаызт уи мцхәы лтынчшыа, лыблакәа рпштәы, лбжыы амацшыа. Лгәы иҭаз цәырылгартә, дылзааигәаханы дзылмацәажәеит. Иааҭыркәаны, илыхыыз лалхәарц, дыхҭалклон, егы ҫылтуамаызт. Уи дылзааигәахартә аханатә дзыкалцозар акәын, лаб закантә илеиҭхәахәзи азҭабцәа ран иралхәози, лара илархәози ианакәызаалак раби дарей ирзеибыхәомаызт хәа. Ус шакәыз лыелыргамар лцәымгын, аха ус акәын ишыказ.

Аацәылашахәан, амедехәшыа данааиуаз. Ачымазао лхы лдыруазтгы, илуржәшаз ахәшә лумҭози, аха ари илыдылкылашаз зегы ма илылауцар акәын, ма, асистема ухы иархәаны, лшыа иҭаумгалар ада цсыхәа ыкамызт. Асистема даахан, еиқәыршәаны, ахәшә лазгоз лнапы иалаз агәыр инадылхәалеит. Ашыҭахь, лҭагылазаашыа ахынзеиҭгхаз рбарц, ахәшәтәыцәа аакылсит. Акәша аиҭабы акардиолог апҭа дгылан, дзыхәшәтәыцәкәоз аневропатолог уи дышҭагылан. Уамак агәхәаа дамыргацәакәа, ачымазао лнапы, лшыапы, лыблакәа аагәартәит. Лпульс цәгәамаызт. Лгәы аусушыаз хәаа рбомаызт. Лхы акәын аус злаз. Убас акәын ишырхәоз ицо-иаауаз. Рәындырхәцәеит. Егырт макәана ирызгәаҭомаызт, - адәахыы еилауаҭыруан.

Авариа калан хәа акәын ирхәоз, еилакәакеа цәоуки машынак иааҭырган, ирыцагыланы адкыларҭахь инаргон. Урт аазгаз рбжыы убас идуун, Иангацәкәа, лчымазао гәгәа дналпырцны, дыодәылцит. Акәырчыжь сакасакәа ирынцаны, ааада ихәныргеит ихәыз ыцәа. Азәы инапы ццәан, дәәазәы – ишыапы. Излархәақәоз рыла, арт ираахаз амашына иҭатәаз дәәа ыцәа цсхәан, арахыгы иаарымгазакәа, рыоныка ишиашаз иргахәзаарын. Аоыжәра. Иабаказ абарт, ашыжь шаанза рцәа азна ыжәны, машынала амоа ианылартә? Урт зеицшраз лбонацы, ан лхәаакәа маҭк илхаштит. Цәоук рааста лара иаҭа деигыызшәа лбон. Нас маҭ-маҭ аҭыҭхәтәи лҭагылазаашыахь деиҭахынхәыуан. Радоу илхагылаз ахәшә нцәарц егәагымкәан, пҭхәыск адәахыы, лбжыы царыхәцәаза, арцәаа хәа дыхәхәеит. Лгәы ҭыцсаауа, икалаз еилылкаарц, ан дыодәылкәеит. Ачымазцәа, ахәшәтәыцәа, амедехәшыцәа, цәара маҭк зхы иақәиҭыз зегы дәылибахәеит, ахышәкәа иркылагылан. Ацәар кәацшыы зныз амашына аарган, асакаса ааҭыргеит. Хыхь иоарган, арпкыс, ашыаршыаф иқәыршәны данца, дылбааргеит. Уажәраанза, ас ак аныкалалак, арцәаа-сырцәаа хәа гәыпкык ахәсақәа рзамоа ирзыҭрыслон. Шыҭа, пҭхәака хцәхәазу здыруадаз, азә ләы хәаины хәкан.

– Анцәа хрыцхәшыа!.. Анцәа хрыцхәшыа!.. – ан даахынхәын, лпҭа дналхагылеит. Акәардә даахан, лапҭа днатәан, лнапсыргәыцәа лхәыцы лнапы азқәа инақәылцәеит. – «Анцәа хрыцхәшыа!..» - оныцкала дматанеиуан, лхы ларкәны дахылыдтәалаз.

Даншәалак лдырра, лгәырцкәыл, дызлеибаркыз лыҭбаара зегы ҭшәахон. Ускан илзаанхоз, абжәааҭны зыгәра лгоз, ма аиҭаразак, илымгоз хазшаз имчра акәын. Илкуаз-илшыҭуаз уаҭа акгы анылзаанымхалак, иаанхоз зегь зымчыз даацәырцәуан. Ибзиашәа ауаоы зыгәра игашаз еснагь Азә дыкан. Лцәа дҭахыҭшыуа дахынзатәаз лгәалашәомаызт. Ацыхәтәан деилкказшәа цсгарҭак аалоуит. Макәана лыбла хоан, лхы ларкәын.

Зегъакакэын еикэырццак ѿ-хтыск реишьтагылашьа лыбла ихыцуамызт. Еихарак ллымха цнахуан ан лыцэаабжь, уи ацаршьа гэырцас лгэы иалакьякьон. Илкыз анапы аацасызшэа лнырит. Лгэы дажьазар лгэахэит. Даэазнык ианаатцас, ларгьы лхы ѿышьтылхит игэагыны, аскаамта дзызпшыз цабьргхар иудьруази лгэахэшэа. Лыблакэа хыгагалааза ихтын. Лхы ахьинзалзымдыруаз, арака лан лыказаара лныруазшэа, ма лааигэа-сигэа илывагыжьуа ишлышьтаз лыбла ихгылазшэа, уажэраанза дшыказ акэымкэан, акы дацсахны, дпышэырччазшэа лбон ан. Аха макъана илуаз-илхэоз цкъа издыруаз лакэзамызт. Ицегь деигьхар, абри амомент лгэаламшэозар акэхарын, убас акэын лтагылазаашьа шыказ. Лханы икэгылаз амшэхэар канцъа аакэылхын, ан ахэычы иналлырakit. Агъа дпышэырччо дышлыхэапшуаз, ашэарзызарахь диасуазма угэахэыртэ, дцааит:

– Ари абаказ?

– Манча иааишьтит.

– Изыбгеи бара?

– Ианааишьт исызмыргьэжыт. Иаха абра дыршеит иѿызцэеи иареи. Амашьына итаиоуп рыхѿыкгы.

– Аиаша?

Ан ахышэ аалыртит, ахэычы дшалцыз длырдырыц. Ачымазаѿ амшэ хэычы лгэы-дыргэгэала илкын, шыта икаларыз дацэшэозшэа. Бацакэа ахышэ даадгылеит. Радоу ли-арта ахы ахышэ иазхан. Лара лхы аарла иѿышьтылхын, лнапы неизылкьязшэа луит. Иара деихаччо ус фааитит:

– Бара Радоу, хэшэыс иказ зегь аайдкыланы ибфеит, хгэы аахэхьыр, иахжэыша ак аанбмыжыт.

Димакэа иашьтахышэа дгылан Манча дыхраазраауа. Азгаб далцит хэа агэра имгозу, ма далцаанза ицаз аамта нымцэарц хэа дшэозу, ихафьы иахэоз аилкаара уадаѿын. Издыруадаз дахьалцыз лабэаба иахьибоз азгэыргыашьа иеизакэмыршэозу. Урт рымала еицэажэакэарын лгэахэшэа, ан дындэылцит. Цьаргьы лхы лызыкдыломызт, уаѿы дызидгыломызт, лгъа дзыкэиаз харакын, лыблахац гьэжыр дкахауан, арахь дшыкэфахэаз лгэалашэазомызт, даатымгылазакэа лышьхэа даакэгыжьын, иаразнак дхынхэит. Арцыс Манчеи азгэаби реицэажэара кьяфын, уа днарыдгылаанза, уи лахауан.

– Иуасымхэази абас кастоит хэа! – эфатахьа назыгзаз, уи ала аиааира згаз азэ лакэызшэа лхы лбозар каларын. – Икасымцар калазомызт.

– Амалагь сгэы сыхьуеит, иацбьмцан! – иара иахь цкъа изымаапшуаз ачымазаѿ налыкэфитит. – Ус бымхэан!

Лара уаха ацэажэара лылшазомызт, лыблацэа хоан. Мацк дахьаарацэажэаз убаскатэи даркарон. Лыблакэа шхылооз збаз ан напыла арцарцэа идлырбеит ахышэ иадцырц. Даргьы, знык лацэажэаха анроу, рыцсеивгашьа ласхан, рмашьынахь инахыхэит. Хара имгакэа аб дааит. Игъа даниба, Гэдоутэа данцоз акэын ари аамта. Убрантэ даныхынхэ, ачымазаѿ лэы иахэшьа дныжьны, ицшэма аѿныка дигеит. Уа Цара дрыкэшэеит. Уи ауха ацкэын ахэшэтэыртахь дигарц дакэимыргэзэит, аха рыхѿык фыц уахь ицартэ атагылазаашьа калеит.

– Хэанааилхаргалак хцар бзиан, - лхэеит ан, аѿны тынч дызтэозма.

– Уажэоуми ханааиз, хайтацахуама? – ацсахеибакрахь диасуан иара.

– Уажэоуп, аха деитанакуеит, дшыкоу аахзымдырзакэа хтэазаауама?

– Адэкъан афьы аус зуроупеи.

– Уахык иумур камлазои?

– Иаха изымуит, уаха изуам, уацэы сахызго хаздырзом, нас аус музакэа стэазаауама? Аус зуз шиакэу зцаба акыр тоу абарт ацсуаа ианбеилышэкаауа?

– Ус хакэшэоит, нас ишцакахцои. Уахак иурхауа ухнахуама?

– Бара, сара аус зуроуп, ибзеилымкаазои? Мац-мац сееидыскылароуп. Ахэшэтэырта хантыцуа хаздырзом, хаштыцша хаздыруам. Сусушьа атемп аагхастэастэыр, аеышьақыргылара сцэыцэгьахоит. Арахь уахьынацыслак уцаба итапшуеит, унапы ианцшылоит. Даэакала уск узейэкаауа бдыруама?

– Убра ѿышэ-хышэ маат урхэит хэа, ухныртэалом.

– ѿышэ-хышэла еицылома, капеи-капеила еицылоитеи.

Длатэан, ажэжэахэа акрифазшэа иуит. Ибзиашэа ифатэ еилихуамызт, имгэа ианаа-лоны иибаз днадтэалон. Арахэ ртыцкэцараз ицшэма длыцхраауан. Имхы дынтацшит, уи шыта данталашаз издыруамызт, арт амшкэа ирылагзаны итеигаларц игэы итан ихэыцкэа

ицырхырааны, дахьымзеит. Ус иагъа иказаргы, маç-маç дынтамгылалар аузоыт. Амшкæа аацæгъахар, аамта даæа цытк ицæон. Ицкæын даашьтыхны, уахылатæи иусурахъ амæа днанылон еипш, дааипхæыцаан, ицшæма лахъ даахъахæит.

– Аусурантæ сшааилак, уаха хцап Гагра. Бтахызар уа баангылахп.

– Аеи! – ан лцсы ааивылгахт.

Ачымазаæ дзыхшаз аоны ишыказ здыруз агæыла хæсақæа азæазæала иаиуан. Иагъа умхæан, арт рыцæгъа-рбзиа еилан, азгаб абзиарахъ лæыцсахшъа иазцауан. Дшалцыз ра-хæхъан, иахънеиуаз-иахъаиуаз цæажæатæыс ирымаз акæымзи. Икалациæкъаз ааста, ика-млаз иаха иалацæажæагæышъон, ажæабжъкæа еикфæырццак имæасуан. Ачымазаæ дшыбзи-ахоз ала, ан ддыргæыгуан, цъоукы иргæалашæон ус еипш икалаз ахтыскæа, аха рыцсы анеикæдырхақæа зака ишъақæгылаз, ак рмыхъзашъа рцстазаара шыбзиахаз. Ус ааигæаза, убра ахæшæтæыртаф еикæдырхаз азæы, ацшъбатæи аихагыла лæалурны æахъкалыжъыз, хы-ла аихабетон даахеит. Дыцсуазма хæа илзыцшын, аха ахара дырган, фыц деикæдырхеит. Уи лакара ари дычмазаæызма, далымцыкæа дабацоз.

– Абарт æфар ирыхъи, бара?! – ицъалшъон азæы. – Имцсыр хæа ишæома?

– Сымцсуандаз, æзысымшърыз, - даакæпсычхаит анду Кæыц. – Агърымбацт, бымбои.

– Ус лæылшъыр лтахыцæкъазу цкъа ихаздыруамеи, - ихъалыршшон даæазæы.

– Аскатæи хæшæы жæыз, уаха лгæы итази зыбгæахæуа? – инацалшъырц дафын ахцатæи, «ишæцæахуа закæызи!» ахæон лцшреи лказшьеи. – Амала далцуеит, шæмышæан! – даакæгъежъыхуан, иакæым иакæшæаз лара лæипш урацæажæар калозма.

– Уи шъта далцуеит, - лхæон агъхъазатæи. – Амала дшæыхъчароуп хамтакы. Нас лар-гы лхы цкъа дазхæыцуеит, дызгаб бзиан хæа дхацъхæзон, ак лгæы иташæап хæа икадаз.

– Закаæы лæиæырбоз зырхæо жæдыруама? – нацылцеит ани иаахъжæжæашæа ацыхæтæан ицæажæоз.

– Ааи, - дакæшахатын апхъатæи, - лаб аус ахъиуаз дицхраарц ахæымæхан даннеилак нахыс, асигарет аахæара иахæоыт. Хæцкæынцæа уи рымбози, ирымхæои.

– Ааигæа уа цъоукгы неицæхасқæеит хæа сыкоуп.

– Саргы исмахаи, бара.

– Нын, дзакæытæ згабыз, зегъ уамашæа дырбонеи.

– Ицегъ деигъхоит, шæымшæан! – инеиларцсеит ахæсақæа.

– Шæааи, шъта хцап, - доагыларц доеихеит ани ихъжæжæа ицæажæоз. – Ларгы уаха деитацароуп, уаанза усқæак даарыхъзап.

– Икалцазеи мыжда, хæызба цагæыла халшъуазма? – ахæсақæа наскъаганы ан дана-ахынхæ, дкæындшæындуа дыонан ланхæа.

Ирхæалакгы, ирулакгы, ас лгæылацæа анылзааи, ан акыр деинарккон, лусураф иаха дарцаруан. Ариабжъарак лнапы злалымкыцыз матæақæак, шъыршъафқæак ухæа, иаарлас-ны дзылгашаз, рызæзæара лæыназылкит. Лыцшæма дааиаанза, даæа саатк инеиханы илы-ман. Урт роаны иныкналхаит, амшкæа бзиан, қæак рықæымшæакæа ибарын. Амашъына алашара анылба, дара ртæы акæзар лгæахæын, лееидылкыларц дныоналеит. Аби афеи ааит. Урт ирышътархх, иæахæаз ала шуан, агæашæгы абжъы аагеит. Риашъара иатæыз фыцъа аеҳæшъцæеи рашъеи ракæын. Урт ақалақ афынтæ иааит. Ахæсақæа ахæшæтæыртаф ирбахъан, рашъа иакæын арахъ изцыз. Аеҳæшъцæа руазæ Амрикæа, Даур рыцха иан, лакæын.

– Ишæыхъыз шæмышъыр акæын, - ихæеит ахаца. – Имацума хæзгабцæа амилат иры-моу? Нас Радоу қыртуак бзиа дылбазар аешърафынза дызнажæгеи?

– Уи азбахæ ала аоны хмеицæажæазацт, иухæо абааугеи? – зæааирхаз азцаарақæа ртакс азцаарала ахаца ибга цитæон Уартан.

– Сара ус саҳаитеи, акыртуа диццар лаб имузт, ахæшæқæа лжæит хæа.

– Саргы ак саҳақæахъеит, аха хыро азахуртæ хамнеизацт.

– Нас ирхæо абааргои?

– Сара иахъынзæздыруа, уи ақкæын қыртуа жæлак имоуп, аха ихæта дацсуоуп.

Уартан еиликауан ауаа ирыхъыз: амилат еифыхарақæа аныказ, иара урт гæғæала дрылахæын; ашътахъ айбашъра дықан, ахақæитра аагараз. Ацъа ибахъеит, шъта ицха акыртуа диццар иуазма, ак раҳазар – аду алырхуан.

– Хæзхлыркъаз цкъа иаадыруандаз, ихъабыргызи, - ихæеит аб, итааз анынаскъеигоз.

– Шъта шæлазцаар акæхоит, уаха ишпеилышæкаауа, - ахаца ас анихæоз, иахæшъцæеи иарей агæашæ интыцхъан.

– Аказы шөйлмазцаан хэа хархөөит.
 – Избан?
 – Лцсахы еибакуюит. Шьта лхала зны ак цөөрылгозар аабап.
 – Аибашьра ашьтахь аешьрақэа рацэахеит умбои икалаз. Ауаа рцсихика пхастахоит.
 – Изыхкьаз хаздыруам, - Уартан ипха аешьрацэкьа амоа дыкэгылан хэа макьана агэра игазомызт.

– Харггы хцалап! – иртаз аныкөц, лца длыманы ан даацөөыртцит.

Амашьына ашьтахь дтатэан лара. Лыпшөмеи лцеи – ацхьа. Радоу илеитцбыз иакөын иара. Леишөа чыдак шьтимхыцызт, рылапш еснагь ихын. Ицегь дихылапшырц акөын араион Мрагыларатэи акөакьтафэынтө егы, Мрагашөөаратэи аган шыказ, ақалакьггы далсны, лара усура дызцоз. Абаскатэи ишихылапшуазггы, рцазатэ ирызцөөыригарыз рыздыруамызт, аамта дацөшөөн ан. Радоу, аоны шлызхазггы, ицылгаз аилкаара удаоны, даакэгылеит.

Ахөшөтөөырта ашта ишынталаз, лыпшөмеи рцеи ахышө шыказ реынархеит. Уа иадгылаз Манчеи иоызцөөи, аб дышнеиуаз анырба, ашырхэа иаадпан, арымз-кнахақэа рахь инаскьеит. Урт рацэажэара дахьзарын, лара дышиашаз ареанимация дныюналт. Арцарцэа ахышө ала изацэажэоз Гэына лакэзаарын. Ачымазао дыцэан. Лпхызкэа еееимзу здыруадаз, даагзлон. Ланхөпха аоныка ддөыкөылтцеит рмашьынала, лыпшөма ихөычы дшыкақэаз анеиликаа. Лара иаалгақэаз ртып иныкөылтцан, днатөеит, лпха длызпшуа. Лцэапштөахөы айгьхара иөфын, амала макьана даарак ишьақэгыламызт. Ахышө иадгылан х-оык арцарцэа иөабыг-өабыгза.

– Манча дыпхашьоит, - ихөеит Багакэа, - акыр шөтахызар еиликаарц итахуп.

– Акггы стахзам, - ахышө ахь дааскьеит лара. – Аоныка шөцаны, шөцсы шөшьар ауп истаху.

– Уи хөхьзоит, - өөапха-өаччара иөыкөн Димакэа. – Знык хөзхара хналацөажөандаз хэа ауп хшыкоу, арахь лара ацөа дзалцуам.

– Уиггы шьта шөахьзоит, шөца аоныка!

– Абра икам хөшөык шөтахымкэа шөыкам, - ихы өышьтихит Манча. – Шөачака цатөызар – имзакэа ихашөхөа!

– Ус акыр хтахызар, лаб иагьараан дыбжьысхьазаарын. Агөхьаа шөөашөмырган, иахтахыз зегь ара ирыман.

– Аеи нас, - рхөан, инаскьеит.

Урт арымзкэа инарыкөтэан, ршьапкэа ыргьало, изыкөтөаз акнахарта рхы ишадырхөоз анылба, лара илдырит акраамта ишыкөымцуаз, ма ауаггы уа ишдыршоз. Лара илыхөтаз ралхөагөышьеит, дара ирыхөтан хэа ргөы ишранахөоз иныкөарын. Лхөычы лбжыы знык лгөы иаакөоырц лтахын, өыц дыштанамгалаз еилылкаарц, аха лыцөашьа дзапыхагахомызт, ус дтэан дылөапшуа. Аамта акыр инеит.

– Ара быкоума? – лбжыы аалахаит, уи аарла лыбла аапшуан. – Авариа зсыхьыз саб идыруама? – уи пхыз илбазу здыруадаз, уао дыззымхөыцуаз дзцааит. – Дзымааиуеи? – дышлацөажөахьаз лгөалашөазомызт.

– Уажөы ара дыкан, Гэына диманы, аоныка дцеит. Пцараггы дицуп.

– Бзиоуп.

Лыбла аахылоахт. Дшыцөаз удырратө, тынч лыцсып лалгаоалгон. Ан длыдтөалан, лынаиааира шьта илныррым лгөахөаанза. Ацх акыр инеигөахьан. Ашьшьыхөа өыц дналываиеит. Лхөычы лнапы анаанылкыла, лара лнапы егы дахан, лгөы иныкөылтцеит, лан лөынтө мчык лызталозшөа. Анггы лаапсара лиааин, дыцөеит. Ашьыжь ацөылашара даанарцшит. Доагылеит, дызваиааз дылпыхагамхарц.

– Ак басхөар стахыуп, - ацха даапшхьазаарын, лан лгылара дазпшын. – Шьта хөбака шыкөса цлашт аешьра сгөы итазихьтөи.

– Избан?! – ан лгөы нтыпсааит, иагынтахаит. – Изсабымхөеи ус бхы изташөаз? – деитацааит, лхөычы атак анылзыкамца?

– Сакөыбхыр хэа сшөон, арахь сара уи хырцашьа сымазамызт.

Аб Уартан

Аусураө данааиуаз, ацөылашамтахь ацх ахы амырхацызт. Адкьан мац ашө аартны, дныюналан, днапыршьшьуа алашара ахьаиркуаз днеиуан, акы дахахаит. Уахь амоа акггы

апыраиргылазомызт, адәахы ынла иргылапоз аныонеигалоз шыыжыла шылашьцаз имоа ипшаалар акәын азы. Дызхаҳаз днахеит, цқьа дазымхөыцкәа иахыргылатәымыз ак атып айтәзар игәахәын. Дәәакы дахаҳаит. Аскатәи имоа иапыразаргыларыдаз? Излауаз ала, алашара аркыртанза дназеит. Иааоналашазар – итауар абжеихарак еилырхны ишьтан. Акәакьта ағы атуан кылжәан чкәына пагы дкылсит уҳәартә. Ашьтахьтәи ашә цақатәи алыкә аартын, хыхьтәи аркын. Уи рзамыртзеит. Хыхьтәи ағхьа иаартызар акәын, ус акәымкәан ағхьа цақатәи аауртыр, хыхьтәи уцааиуамызт. Ус икақан. Ус анакәха, ашә ала акгы рызкылымгеит. Атуан ахыкылжәаз ала, артмаккәа ртәны икылыргеит. Иргаз хәа иаагәеитақәеит. Жәабака нызкь маат рыхә. Цқьа игәеитар – зака рғы итәоз здыруадаз. Акә акәакьтақәа рғы, адәқьан цьара еитагәтәхозар хәа, заа хасаб азуны, акран адац зуркышаз аркыгақәа аман. Урт ақә ала ихәан, иаармарианы ицөыругартә. Убарт гәартәит ағыыцәа. Устәиала ақә бғыыцк иоахан, шыапыла ағә па дласын, чкәынак дкылсыртә, иа-акылыржәеит. Ашырхәа ашә өаиркит апшәма, артқәа ангәеита, имашына аақәиртәеин, аоны даакылкьеит.

– Цара, угыла!

– Макьана Гәдоутә хдома? – дахьцәажәоз ацәа далан.

– Иахьа хазцазом. Адәқьан иақәлеит. Аусутә хамоуп.

– Аиашаз! – ачкәын доаткьеит. Рцсы тәкны измаз адәқьан акәын. Атачкақәа ирыцапсхьан. Раб адәқьан ықәиргылазихьтәи, ахөыцкәа акыр рхы иақәитын. – Икаҳдои? – ахөыкацарта дааонаххит.

– Чаик ыжәи! – аб уи ихөы аақәиргылеит. – Атрубақәа ықәцаны, еилартәаны иа-харкыроуп, аиха қаґа паны иқәахцаанза ихазхартә. Сара уахь сцоит, ача сыдыскылоит. Уара ирласны унеи! Акыр зтиуа дааир, хайцамхароуп. Аилартәәа дабахцшаауеи акәым-зар.

Аб дхынхәит идәқьан ахь. Идәылгатәкәаз өдәылиган, аоныцка ааилиргеит, ахәахәтцәа иртахыз иаразнак иааумпыхьашәартә, доусы ртыпкәа аарзылихит. Иргақәаз рғынтә зынзак иаанымхақәаз бғыыцк инаницеит, аонынтә имақәаз ааигарц. Ағыыцәа ие-илахамта реакәдыршәеит, убригы рхасабит уҳәартә, еикәшәеит, аха адәқьан аусура цкзамызт енак ада, ма дара гәыгуазу изтөыз акы дахнагарын хәа. Иақәлаз зусткәадаз? Хөынганк изымдыртәкьо дыказамызт, избанзар иғыычуаз ачкәынцәа гәып-гәыпла рыешаны икан. Иарбақәаныз ара иааиз? Насгы иғыычуаз иус дшафыз инапы укыр, дзустваз еилкаахон. Акәымзар анацәа узыцкьон, рычкәынцәа ирыдубалаз цөыругарц. Атамзаара уҳәартә ағынза унаргон. Зғы уашшуадаз? ГАИ нактәирахь игылан, аха урт иа-ха ирзааигәазаз акакалкырта ионалахьан, ирымбазеит. Ирбазаргы зақәөыртрыз? Дара рхата рнапы алакымзааитеи!

Цара дшааизцәкьа дныцашәакәа дцеит. Акыр зтиуаз данааонала лхы кны даакгылеит. Уи лыгәшөымшә хәаны аусура далаиргеит. Иргаз цқьа издыруадаз, уаөы изыпхьазомызт, иргәалашәоз ада. Лара лишара уақәгәыгыр акәын. Аб дыццакуан, арахь ичкәын дибомызт. Нас уи ашыцра шыказ даалцит, хөызбақәак кны.

– Ашыцраф дхөыпшк ағы итәаны акрырфеит, акрыржәит, - ихәеит иара. – Ашоколад цәа кацсоуп, ашампан бағылкақәа шытоуп, ахөызбақәа ахышьтарцаз алашьцараф ирым-базакәа ицеит.

– Устәи ала ицеит, - идырт аб. - Чкәынцәакәак роуп иказца, акәымзар ас иааигәаны, иргыычыз ыфо-ижәуа, итәодаз. Уаалеи!

Амашына инталан, агәылаара артәашьа здыруаз дырцшааит. Аоны, ацраҳәа аатырган, трубақәак еидыркылеит. Шыыбжьонза убри рдәқьан иқәтәан, аилартәара иағын. Акә злахыбыз аихатә бғыыцкәа реипшьыртақәа ирыкәыршәаны, атрубақәа ықәцаны, аганкәа ирылартәан, ағыыцәа ацөымг алхра ишаартыхыз ирзымариамхарц. Нас, зны аамтәк роур, аиха қаґа кацаны ахыб иақәцатәхон. Акаґа уаө дызкылсуамызт, жьахәала иасны, уи амырхырц, уахь ихәнодаз.

– Ах, рцсәа ааитаргааит! – ралагамтаз Уартан дыцәауан, ағыыцәа рзы акәзу, машынак илалбааны зғыназхаз амилициа аусзуоцәа ыцьа ирзынархазу узеилымкаауа.

Аилартәара знык изалгандаз хәа дахыццакуан иара, излауаз ала ахәшәтөыртахь деихарц. Ипқа акома далцит, аха макьана ускатәи дыгәғәамызт, өазнык дтанамгалартә. Иказ акгы ахымаҳацыз даргәәтеиуан. Аилартәара иацөынхази амағәахәкәеи напхьакшәа, амоа дықәхын. Арахь идәқьан зырхөыз макьана ихы-игөы итымцыцызт. «Сдара шцарпшааи...» - дмақаруан, аха рыкәшәара итаҳзамызт. Ахөынтқарратә мчрақәа

русур кәадан, айбашыра анынтөз аахыс. Зегь рагъа убри акәын иара изцигоз иаакалоз зегъы. «Зәы уашшуада?» - ғыц игәы иалахын. Урт ицәырз аз атауар шыақәиргылар акәын, аха ишыра дыкәкәаны дыказаауан, ахартәара цәгыны.

Адәқани ачымазааи ихәыцрақәа шрыбжъаз, ипқа ләы даатгылеит. Идәқан ионаз зегь ргаргы, иара рблыргы, ахәычы деибга-деизыада знык дгыландаз! Ауааы наза ахәычы хшыю шытихлон, ас айыхрақәа мчы рымамзшәа анибоз. Аәа знык ирцарны да-амеханакит азғаб икалцаз азхәыцра. Зегь агәраганы ирыман ләылшыырц лтахытәкәан хәа. Уи зтыргоз – иаңсыуамыз диццарц лтахны лаб мап ахыылцәикыз акәын хәа рпхъазон. Иара уака цатәык ацаны дахәаңшуаамызт, избанзар ус иказ еицәажәарак аоны ирымазаамызт, - ари ахшыоцак ғыц еиҫа изцәырцуан. Аңсҫазаара лтахзамызт ихәартә дибомызт, лара лхаҫа убас длызхәыцыртә дкылылгеит лаб. Ахәшәқәа шылжәыз анылхәа, «быңсыр бҫахума?» хәа ынтәгы длызцааит. «Мамоу», - лхәон лара, ус дцаартә еипш дназгаз еилызкаарц зҫахыз ахәҫсахыа шытихны. Лгәы иҫаз лхәон, - дхәыцуан иара, - избанзар шыҫа дтанагалахыан амц лхәартә, дәәаңыара гызмалрала дхәыцыртә дзыкаломызт. Ма уажәраанза илхәыцқәахыаз рхәынганк илнархәозу? – даахыацуан иара игәҫахәыцраә. Ма аңсра ахықә данныкәгыла, шыҫа уаха дахызымгьежьюаз гәхыаас илкызу? Аңан инхықәгылаз ус имыхыуази, - иңсы аанхарц иҫаххон.

Имашына цәка шәшырак азиңшааит. Амра ицәургылар, аоныңка шуан. Макыана изычхауаамызт ашоура, шыҫа акыркуа ишеихсыгыызгы. Ахәшәтәырҫа аҫаңхыа ауаа маҫын, ашыжы еипш еилауаҫырзоамызт. Ареанимация ахышәқәа ирымариаша иҫынеихеит. Ашыҫахытәи ашә даадәылҫны, иахәшыаду лпқа дызмаз Махаз иңшәмаңхыс Ианга дышидгылаз ахарантә даагәеиҫеит. Уи акы еиҫалхәон, лылағырз рыцқо. Уарҫан игәы нҫҫааит. Ирласны иҫынеихеит, акыр калазар аилкаара дахыццакуа. Уи дылмыршәар, маҫк арахы дааиңылозма ухәо, дааиҫаҫеит:

– Умшәан! Ахәычы хар лымазам.

– Нас бзырцәыуеи?

– Илыхыыз салымхәеи, сымцәыуакәа. Хәы-шықәса дрықәуп, лхәеит, аешыра ләазыкалҫоижыҫеи.

– Избан?.. – Изыхыеи? – цакык змаз азцаарақәа неиқәҫеит.

– Зны хәымеханк Бароуи бареи, адәны шәеидгыланы шәеицәажәон лхәеит. Убри аахыс аңсҫазаара сҫахзам лхәеит.

– Ишҫа?.. Шәахыеицәажәоз, мазала ак еибышәхәоз цыашыаны, длыҫашыыцу? – икалаз хәа иахаз цатәык изаҫозар хәа дәҫын, арахы уамак дызхәыцуа ихаҫагы дыкамызт, ишыра дыкәкәарц агыгмызт.

– Убасшәоуп ишеилыскаа.

– Ускатәи блацәажәар калозма? – азғаб цқәа лхы лдыруа дыказар еиликаар иҫахын, пхызк даланы, ак лхәақәазар? – Ахәшәтәыоцәа аказы шәылмазцаан рымхәази.

– Лара лхала илҫаххеит, сара акыр лсырхәама.

– Аа, - шыҫа дхыацзар акәхарын лара. – Слацәажәапи саргы!

– Дыцәоуп. Амала уналәаңшыырц уҫахызар, усҫ ахалаҫ!

Аб дныоңалеит. тынч дыцәан, иқәахәаз лызнапык лгәы иқәҫашәа, маҫ ларығарахы лхы аархәын. Лнапы ааникылан, ишышыуан, игәзуан, игәы иқәыжжуаз илағырз мчыла иникылон. Илзымдырзакәа ахәшә ламхажәзар хәа, гәыҫрак изҫан, инеипхыба ицәеит, аңсҫазаара лҫахзамкәа, адунеи лгәахшәацәкәаны адәы дышпақәыз, уаха даарызгәамҫазакәа?!. Илыхы?.. Иақәымшәаңыз издыруаамызт, уи лағырзыла иурыцқоуз арыцхашыара тагылазаашыан. Даараза дрыцхаишыон ихәычы.

– Ани аби ааир хуеит, - диахәыҫхәытуан амедехәшыа, - аха дырбарц ауацәа аашәмышыҫлан! Ара икалом. Уи адагы лара илзеицәоуп. Абзиаха лышәҫа!

– Ианга аонынза дугароуп, - дааидгылеит иахәшыа Гәына. – Уигы лҫсы илфахыо маҫзам. Дааңсеит. Уаха лҫсы лшәыршыа. Сара сыказаауеит, - ахалаҫ ааимылхын, ицегь ачымазаа лхаҫы псахшыақәа тиҫааларц зҫахыз лаб дыодәылганы даурышыҫит.

Ани Махаз аашыҫихын, аоныка амоа данылахт. Мшқәак рыла ари амоа закантә дангылахыаз игәалашәазомызт, аҫыа зҫадыргьежьюаз агьаргыаласа еипш, дҫахынхәуан аонынтә ахәшәтәырҫаҫынза, ахәшәҫырҫаҫынтә аонынза. Ахәыцқәа ак рыхыыр хәа дшәаны, абык ихшара дшырхыламҫшуа, дрышыҫан, иңшәма лааңсара маҫызшәа ибон, дәәа пҫытрак хшыоузышыҫтра рзылуҫ еснагь длабжыон, длықәцәкәон, аиашацәкәа ухәозар, аха ихадаз ак рыпқа агәыбжыанытә илыргьежыит акәымзар, иахыа иахыҫталаргылаз

атшәара италаргылозма. Зынзак иззымхәыцуаз акы леахлыркъеит, уи уажәшьта агәраганы дыкан, аха иарбаныз? Иарбаныз?! Ғыц ихы дазцаауан. Хәы-шықәса инарзынапшуа, адунеи иқәыз аңсҗазаашья лымбазо адәы дышпәқәыз, әешьяра мацара леазкуа? Игәы иқәыцәцәоз аб лағырзы адәахыы ихыжжыр ипшәмеи изааигәаз иуеи, хазы иоыз аз иди-мырбарц, арығьярахынтә амоа ааиоитцәан, арымарахь шәышырцак иньцәиргылан, ашырхәа дыоҗытеит, убаскатәи игәы пшқәахәан.

– Иухы, ура?! – ипшәма ари дызәыз лгәы иалан.

– Уңсахы еибәумыркын! – иахауан Махаз иабжыага жәәқәа. – Шьта шәзыцәшәо егыкам, пшзала дхынхәит, лапхьяка Анцәа длықәныхәаит!

Иара икьяә ааирееизшәа кәитцән, ирлас ичавра аацәыриган, иблақәа аарыцқаны, ибласаркья еиқәацәа днахаахазшәа инаалартә имхәа, имашына дынталан, инаирцәсит, знык дахьнеишаз деибганы дызнеиндаз хәа, ихәта хазшаз диҳәозшәа. Ипҗа иа-алхтәашәаны ахәшә лжәызар, дырзеиқәмырхар убри амшала, убаскатәи хьяас икаимцар қаларын. Уи лҗагылазаашья злаказ ала, аиҳаразак адкылартәә даннеигоз, рнапсыргәыца ркьякья, нак-аак аәақ-аәақхәа иахылыәасуаз лнымырзакәа, лхәы дакгы мқәацо данықәи аз анигәалашәоз, ма Аида, икалцарыз лзымдыруа, дшәаны лыблақәа шақь-шақьо лаацәырцшья ибла ианаахгылоз, ма атерапеват еихәби аневрапотологи, илжәыз иарбан хәшәыз еилыркаарц, ианаадәылкьоз дрызхәыцуанац, зны-зынла еимкья-еимцаразшәа ахәычы дырцәызырц шалшоз ааихтәашәалон. Иамуазар ишпәкарцарыз хәа дақәшахәтхазшәа ихы ибон, нас иахынзауаз даакәымцзакәа ақәғара шәтахыз ааихтәашәон. Аха уажәы иихәыцуаз лқәыпшра шықәсқәа раан, акырза аңсҗазаара лгәахшәаны, ес-минут аңсра дазхәыцуа, убри еиғьяшыуа (убасцәкья икан акәымзар, әешьяра ағынза дназгози) адәы дышпәқәыз, лхы-лгәы иҗаз дзыхшаз, ма ус илзааигәаз азәы иези-лымкаазакәа, ларгы азәы иҗы ицәырлымгазакәа. Амоан ани Махәзи ак еибырхәон, иара уи иаҳазомызт, агьрықәғитзомызт.

– Гәыхь шәымамкәа пшзала шәныкәалааит! – Махаз, ақыта ацүтәқәа руак ианаалагыла, длыбаауан, уа дынхон азы.

– Абзиараз! – Ианга уи наиқәғылтит, лыпшәма «абзиараз» аанарго, ихы шынейкьазгы, иҗы шеихимхыз анылба. – Уигы иааигаз ачара лзиураны дыкоуп, - лхәеит лара, лыпшәмеи лареи анааизынха. – Иуа-игәыцхәы ауаа рылеитцароуп, еиҗикаароуп, уи ацынхәра чымазаобара дхәзлеир акәхеит.

Аоны ишааизцәкья, ателевизор аәапхья иара днатәан, иан лмаҗа дшыказ еилылкаарц анылҗахха, дшеиғьыз налеихәан, адыратара дшахәапшуаз, илацәа неиқәипсеит. Уи маҗк акәын дахыцәаз. данаапш, ипшәма ланхәа уажәгы илалхәон, иара инагзаны зҗак изыкамцаз, иан лызцаара. иблақәа хоаны дахтәаз дыцәаз цыыршьон. Иҗа Цареи ипҗа Нарей, хаз-хазы ианааигы, тынч рани рандуи ирацәәжәон, рбжы раб даанарпшрымызт хәа игәыгшәа. Урт ацарағынтә рхы иаужькәан, аңсшьара мшқәеи аныхәа мшқәеи неишьтәлазшәа иааиуан азы. Аены аусутә еиқәылахәан, узтәозма, аха раб иказшья рзеилкаауамызт, арахь икарцараны иказ хәа зиҳәазгы инапы айркуамызт, ран лакәын илыгхаз иағыз, лпсы лдыршьарц ланхәпҗа дшаулышьтыз ларгы изаҳазгы ирхаштхәан.

Ахәымәхан, амра лҗашәон еипш, Цара диманы адәқан дазнеит. Акыр зҗиуаз данца ашьтахьгы, ауаа маҗзамызт. Урт дшырғыз, маҗк игәы ихаштын, ацыхәтәан апышәырччарагы иҗықәыхуан. Азәыроы изцаауан, азҗаб дшыказ еилыркаарц. Интқааны рацәәжәара иҗахзамызт, аха шьта еылшьырц шылҗахыз дымкәанызанкәа ишидыруаз изазомызт. Шьта, уаҗа иааирыз уао дқаларымызт игәахәыртә аамҗа неихәан ашә анаиркуаз. Аңскы ицкәын инаиитән, ахәшәтәырҗахь имоа ирхарц наиабжәеигеит. аоны днеир, ипшәма дааисны дылкуан, ауа Гагра дигарц, убри идыруанац, заа ихала дцар иаҗа иеиғьын. Ареанимацияә дларышьтит ашьтахьтәи ашә ала. Ахәычы дыцәан. Цқягы дзымыцәозаарын, лыбла аахлыртлозаарын, ирласны даапсон, ғыц деитәанатангалон, уи тынч ацәара аанагозар. Аб дгылан, ипҗа дыләапшуа. Шыбжәон данибоз ааста, лхәы ацәапштәхәы еиғьын. Ихәтагы игәы иаҗа итынчын.

Даныюдәылц, аңскы иҗа имымхзакәа, днаиватәахт. Уахыла аинспекторцәа ирбарымызт хәа дгәыгуан. Ақкәын амашына, шьта апышәа змаз иеипш, иныкәицон. Уаанза хынтә ракәзу гәғәала ипиехәан. Аб агәраганы дыкан ақкәын дызхаанза аңскы акышья ширцәтәыз. Аинспекторцәа дара ирыцкәынцәазар – акы иамусын, аха даәазә иҗа, амашына арныкәашья аңқара еилеигеит хәа, кәрышьқәак имырхыр, – убри акәын аусзлаз.

- Шәбаказ аскаамта? – аңшәма пхәыс дыпшны дтәан, рхәы ыкәыргыланы.
- Бышьтамлоз, ххала уаххәа хнапы хзамыркзози, – аишәа днадтәалеит иара, иңа диманы.
- Ахәычы лахь хцап хәа акәымзи.
- Уа хцаны хәахәеит, – еиликаауан уаха дигарын хәа дышгәыгуаз, иаразнак илирдырит уи шыта ишәтахымхоз.
- Сказьны узцеи?
- Ашьыжьынза уамак бжәам.
- Дышпакоу? – дахынзыкамыз псахрак гәғәак калазшәа ларгыи лгәы иабон, аха иарбан ганыз уи ахырхарта ахыиказ, – убри акәын илыгәтыхаз.
- Дыцәоуп. Ус анакәха, абзиахарахь лхы хоуп.

Ипшәмеи ичкәыни риартақәа ианрызца, егырт усгыи ишьталахьан, иара адиван дыкәтәахын, ателедырратара дахәапшуа. Диар дызмыцәар хәа дшәон. Аиарта данагәылацәиуаз итахзамызт. Дыштәаз ибла нцәынтааит. Даналц, шыта диаргыи иңсы изшьомызт азы, уа даанхеит. Аха уажәы игәы иташәаз абыржәы иңхыз иалашәаз акәын. Цәоуки адәқан ақә кылыршәарц иқәын. Данаапш уи иахьлабәабамыз деигәыргәеит. Амала уахагыи иақәлар хәа даацәшәеит. Шаха еикәырццак ағыыцәа цәарак изнеиуамызт, даргыи рыгага иацәшәон, аха уи иара дзәзхәыцуамызт. Доагылан, шыта асаат әба калахьан, иавтомат аацәыриган, ашьшыхәа агәарбжәарахь дкылсит. Ихы хан амоаду ахь. Алашарақәа ахәаацәыцәчоз дыдмыргамарц, днавцагыла-аавцагыло адәқан дазааигәахон. Харантә днацшуан, азәыр дадибалозар хәа. Дазааигәацәамкәа идәқан днахыкәшеит. Ашьтахь дазааигәахеит. Ацла дахынцашылыны дыхәнән, ахыбра ақә гәеитәит. Ашьыжь ишынрыжьыи икан. Ацлаф цытрак дыкәтәан, иидыруаз азә дкылшәозар хәа.

Абрака азә дибаргыи изиурызи, ыи? Ушишьрыз убар – дүшьрын. Аха баша дгыычуан хәа... Иатахымыз ахәыцрақәа дрылахозшәа аниба, длалбаан, амоа даақәгылт. Ибон ГАИ апост. Ашлагбаум аркын. Машынак рзааир, иаадыртуан. Аидарамәангагала иаауаз дныонагыланы иацәажәон. Амала ргышә зкысуа игылаз адәқан мацқәа ирзыруаз дара рус алазамызт. Иалазаргыи здыруадаз. Аоныка иәынеихеит.

Ғыц ателевизор днадтәалеит. Кинок цон. Дагәаазфәлымхахеит. Ацыхәнза дазхәыцыртә дзыкаломызт. Ғыц ибла дыхгылан даныхәыцзәз ицарыз, ччара-хәмарра згымыз ипха гәыбжәанытә. Лызгәбра дантагылоз лышылыпсахыз убартан, дтынчхеит, лыцарра лцәызит, амцхә дцәажәомызт, дышнеиуаз ацәажәарагыи лцәымгәахон. Уи лызхара ееитәкра акәыз цышьон. Ацара-дырра амацара уанароашьогыи калозаарын, аңстазаара аганқәа зегыи ацара рзааигәахон, аха ацыхәнза иазтымцаауазаарын. Уа дыштәаз дамхацәахт. Данаапш, деилахха, дыкәцаны исуазшәа, ицәеижь ихьуан. Ихәы амихын, иәы зәзәа, акы днацхәзшәа, усура деитәцеит. Амала шыта еиликаауан есуаха идәқан ашка дышзыкәымлалоз, иналаршәашәа дахылапшрын акәымзар. Ахьчао дзәтәомызт. Дәқан хәычык аңшәа даманы, акрызтиуаз оыца, шыта ахьчао – аскатәи ауаа азбозма.

Аңа Раду

Аңшы-мшы ауа, ареанимация дыюнырган, аңшыбатәи аихагылаф ионаз атерапия ақәшахыи диаргеит. О-иарта зацәык ракәын игылаз. Руак лара дыкәиан, егыи ағы-лан. Лыблақәа шықәазгыи, лара дыцәазамызт, дшаапшра даацшхьан. Ацәылашара аәазнакхьан азы, ауатах аоныцка алашара иаха-иаха иазхауан. Ауа ибзианы дахыцәаз лңсы бзианы иларшьан, уажәраанзақәа рааста иаха лыхшыо еилган, лхәыцшыа еилккан. Зынзак илгәаламшәазоз лхәычра лыбла иаахгылеит, лахәшьеихабы, лашәеитцбы, реитцбазы, урт дышрахәмарлоз, дыхәмарны дышрақәпоз, нас... нас илызцәыртцит уи амш еикәацәа... Иара иашьтәнеиуаз амшқәа, ацхқәа, амчыбжқәа, амзқәа, ашықәсқәа... Анцәа хрыцхашья! Ашықәсқәа, иагя ус моапылгаргыи, зегь ириааирц еызшәоз ахәыцра, иахьабалак илышьтаз ахәыцра, лыгага лыцрыцүазар илыцрыцрыз, хәыцдас лнапы икәыргыланы, ләара аамта иагәылалгалаз аешьразы ахәыцра. Уи илулак ацыхәтәан илгәагыит хәа агәыргәара. Аха уи дамгазаарын, уағеимшхара шыкалцоз абыржәы акәын цқәа даназхәыцуаз, нырцәыка лшыәә лзеихымгакәа, арахь данхәадыртәи. Лбжыи тыганы, даақьызқьызит. Лылагырз жәпақәа ләыкьасон. Икалаз ззеилымкааз лан дшәаны доацкәан, даалхаххит. уи илымбацызт усцәкәа цәыуашьяк, ахәыр-хәырхәа лагырзык ус даәазәы илфәкьасоны.

– Радоу, ибыхьи?

– Абас зсыхьи?! – пыбжьи лылагырзи еилацэон, лэылзынкыломызт, лыхчы лагырзыла ибаазон, лан иааллыркыз ачавра иалабомызт, нас ампахышы налыптеит.

– Бцэыуа, бгэы артынчуеит! – илыхыыз ас дазхэыцуа днеизар, уи бзиарак иазкын лгэахэын, ан лшэара налхыцын, лпқа дылпырхагамхарц, настхашэа уи аиартэе днатэеит.

Ас тынч дызтэозма, апалата еиллыргон, апқа дтынчхақәанза. Радоу дкыпшэыпуа, лэы тыркэыжы дцэыуан, ацыхэтэан лбжьи зынзак илыргазомызт. Лан доалыргылан, зыхыла лэы лпырзэзэеит, ампахышы ғыц ааллыркын, лыелырбазшэа луит. Лыблахац гьезьюан, дтыгга дыкан. Лхала макьана лэылзеиёкаазомызт. Лан дналыртэан, лхы лхэеит, ицалкит. Апхэызба цшра аалхэартэ данлыцхраа, амш ғыц дғыцны иацгылаз длыоызаха, дналыриеит, мацк лыбга нкыдылцалартэ, лхчы аалзымыриашаны инықөылцан. Амодақәа зныз ажурнал наллыркит. Ачымазао асахьақәа дрыхэацшуан, абгыцқәа аартуа. Асахьақәа ирыцаоыз анцямтақәа лылапш лызрыхомызт, зегь еилагьезьюа лыбла иаахылон.

– Шьта акрыбэасцароуп, – ан лыпқа лхэы цэырылгарц лэыназылкит.

– Истахзам, – макьана ацэыуабжь лылжжон. – Бара акрыфа!

Ан илыдылцалацэар апқа дшыканацашаз лыздыруамызт, даалкэацит, лхацагы лхэы ықөылмыргылеит, лхэычы лылымкаа акрылзыфозма. Дылпырхагамхарц лиартахь дааиасын, журналк даахан, дапхарц лэыназылкит. Ианыз лэапхэа ицон, лыхшыю уи илзазышьтуамызт, уажэи-уажэи лыпқа дналзыцшуан, ееитакрак лыдылбалозар хэа. Егы, асахьақәа дандыраацса, лэааицыхны лхы ахчы инылалцеит, лхеиёкаашья пхасталымтэырц. Илыгхэит, аха ус иахагы илнаалон, дыпшзан, лыблақәа рхаггалашья лгэапхамызт умхэозар.

Лара атуан дацапшуан. Лхафэы фнацазомызт, акымзарак ахэомызт, лыбла хаггала усгы ицэажэомызт. Иахьцалак акы дазхэыцыр лтахын, ак лгэалалыршэон. Лгэалашэарақәагы лхэыцрақәагы еилапсон. Лыхшыю карахэхан, ғыц лыблацэа еиқөыпсон, лцэалжь апсшьара иахэон. Лыпсыц алагаоагашья тынчзан. Уи лжэзы шаауаз, лара ишылрыцқоз ахылгэалашэоз, ан дкөыпсычхауан. Анцэа ицшьахартэ, далцуан. Далцит! Ахэычы, уи шьта дыпхэызбан, аха лыбла аахылтит. Дыштынчыц дтынчын. лан лахь лылапш аалырхэит. Зегь ртыцқәа рэы ишыказ икан. Ашэ аатын, асанитар пхэыс дааюнашылеит.

– О-мш ныхэак шэыдысныхэалоит, – фаалтит уи, лхафэы лхаччо. Дахыныюнашы лалак агэырғара налгон ухэарын.

– Аиааира амш! Егы иарбан ныхэоу? – дцааит ан.

– Иахья дара идуззоу уахэама ныхэоуп – агэрагарей, ахацарей, агэыгрей, абзиабарей ирымшуп.

– Шэаргы ишэыдысныхэалоит! – ан апатырқали ацэеи еилапсаны изтаз макэанк апхэыс иналлыркит.

– Даараза итабуп! Сара шэпалата срыцқарц сааит, аха излазбо ала зегь цкэоуп.

– Исрыцқахэеит азы, шэы шэақөитми.

–Итабуп даараза! Уигы аныхэа иазхэами. Агэабзиара бзеиғасшьоит, сызғаб хэычы! – уи Радоу лахь лхы налырхэит. – Агэрагарей ахацарей, агэыгрей, абзиабарей назаны ибзеиғасшьоит.

– Итабуп – лхэеит апқа дпышэарччо.

– Абзиараз! – лнап ианыз налыгзашэа, асанитар пхэыс дындөылцит.

Илахақәаз еидылхэыцларц, ахэычы лыхшыю ааизлыркөеит. Ареанимация дталаанза еипш акөымкэан, даеакала лхы лбон. Иаалыкөыршаз зегь лара дыртахын, илышьтан, лыхэшэ, лыфатэ-лыжэтэ, ак лыгрыжьуамызт. Пхарала дтэын, лара иаразнак илылсуамызт, акосмос гба аццакшьеи ауардын аныкөашьеи еиёаурпшуазар еипш, мацмац лыюныцқахь апхапсы неиуан, пынгылас иказ зегь мчыла инарыха-аарыха. Уи амоа дацхраарц лтахын ан, ианаамтаз, иахьатыпыз ихэатэыз ажэа цөырганы. Лыпқа лыбла хэашькәа дрыхпшыло, асанитар пхэыс ашэ шыоалыркызцөкья, фаалтит:

– Иахья, цөыббын мза 30 амш инаркны, бара балагоит ағыц цстазаара. Уаанзатэи быцстазаара абгыц аахархэуеит, агэыгрей абзиабарей рымш ахызала, амоа ғыц банылоит.

Илахаз дшаргэырғаз убартэ, лхафэы аалашеит, лқышэқәа реааицырхын, лхапыц көаш аапшит, лыблақәа ракэзар – ан цкья илызгэамтаз цштөык аархэеит, аиашаз, уи

хамтанык акөхөит, иарзнак аңыһа ишыказ ахь инахынхөит. Издыруадаз алашара ус илғааңазар, угәы уажьартә. Издыруадаз ан илтаһыз аңштәы лбазшәа лгәы лжәазар. Аус злаз лыбла пштәхәы бзиала аәаңсаһыртә, агәығра ду ыкан. Лхағы агәырға пшра ағымцәааңызт.

– Шьта боагылар, ғың бғы бсырзәзәап!

Ан лыпқа лхыза ныпхьалыршөтын, длыцхрааны доалыргылеит. Аңшьбатәи аихагылағ азы абаказ, аха аңыһа еиңш цақантә ихәныгаз азы лзылалышьтын, лғы лпырзәзәеит. Лхәы аакәлыргылеит. Ахәычы лхала тынч акрылфон. Лара усғыы лкрыфара ссан. Еснагь илыцлар хәа дшәон. Акәац злаз лғаһыы иаалгазомызт, иршьыз рыцқалшьон. Уахынла усғыы дычгон. Лхатә казшьақәа, лхатә хымоаңгашьақәа дзырхыңомызт.

– Уажәраанза исгәаламшәазоз сгәалашәақәоит, бдыруоу? – дпышөырччон лара, лыбла хағалақәағы ччарц агәазыхәара рныңшуан.

– Ибгәалашәои?

– Ус... саныхәычыз...

– Ицегь бгәалашәарц быкоуп. Блахәыхымзи.

Бароуи ларей, чаагара ианырышьтлак, иааргашаз зегьы лхала дацаланы даауан. Лашьтахь игылаз лахәшьеихабы уамашәа илбон ача еицааргар леицбы иахьылымуаз. Уи «сшыбзиоу дсырбоит, схала изгоит» лхәалозаарын. Ача нарытан, хөмарра ләазылкуан. Ашәшьырцағ итәаз лөызцәа тынч аицәажәаха рылтазомызт, уажәи-уажәи азәы дицәхасуан. Дырқарц еибароны ианлышьталалак, лбжыы лхақәынцала дыччо, дыцқьон, раңхьа дыоуан, арт дрызкуазма. Зегьы данрымпыцашәалак, рызынтәык дреисуан. Зегьы дзыриааиуамызт, аха рызынтәык ахьлырцыхызыз, дгәырғацәа дыччон. Дара хақьпсықьуа рңсы ршьарц ианаидтәалалак, изцатәаз арацла доыхәнон лара. Лшьаргәацәқәа ырхәаны амахә инағалыршәон, лтаацәа, лыхьз хәаны, дкахар хәа ишәаны, илыцагьежьюан длыбаарц. Лара ашәа хәо лхы ларханы лхөамц лыргьалон. Өнак, ус шыкалцоз, длалкьан, хыла дыцакшеит. Рызынтәык лывагьежьюан, лыхәда хжәазар хәа ишәеит, лхата дцәыуан дшәаны, дырзаанкыломызт. Леанеикәылк, рыңсы аавырган, русқәа рнап адыркхьан еиңш, лбжыы арахаит. Лөызцәа дрыцәхасуа рңсы еилалцан, ианлышьтала ацла дыхәнахьан, илхьымзеит. Лара уаантә дырхыччон. Лгәыла азғаб хәычы лызфылтит. Урт абнағ «аоны дыргылон». «Ргәарц рыңссон». Зегь анеикәдыршәалак, рыюны, ргәараҫа кыс аимузакәа адырәәны ирбарц, рылахьрыцьямшь затәуа, Анцәа ихәон. Лаб еснагь илеихәон Анцәа дшыкамыз, данызхағы убас дылғын, ауағы нцәас имаз ихата шиакәыз агәра лиргон. Егырт ихәыцқәа еиха деилыр-каауан, лара Анцәа дахалцон.

– Азы бзаасхырц бтаһыума? – лан апалатағ, ачанахқәа анааиллырга, инықәиахьаз лыпқа длазцааит.

– Мамоу. Сара с-Анцәа сгәы дтоуп, – уи убас илхәеит, ан «сгәы дтоуп» хәа илаҳаз «сара соуп» хәа еилылкааит.

– Цьоуки шөыртахыуп, – амедехәшьа ашә даалагылеит.

– Итабуп! Уажәыцәкьа, – ан дындәылцит, уамак днымхакәа даахынхөит. Ачымазао лхы ашә шыказ ирханы диан. – Абар схәычы! – ан арқарцәақәак лыцны дааюнашылан, лыпқа днадлырбеит.

– Мшабзиакәа! – рыхөык рцынхәрас, аңхьа игылаз аңсшәа ихәеит. Уи Башаран-коллець адиректор Мыстафа иакәын. Азғаб лнапы ааникылеит, нас ахаатә зтаз коробкак налиркит. – Шәышқакоу?

– Хар сымам, – лхәеит лара.

– Шьта дшәартам! – даахьахәт иара ан лахь. – Цьаракыр акыр шөтахызар?

– Зегь хәмоуп, итабуп! – лхәеит ан.

– Бтаацәа быршәеит, – даақәцәеит иара ачымазао лахь. – Даеазны ус кабцарым хәа сгәыҕеит. Быбзиахоит, бымшәан! Иахьа аиааира иамшуп. Ишәыдысныхәалоит!

– Итабуп! – даапышөырччеит ачымазао.

– Мыстафа-беи! – ан адиректор даалырзыроит. – Ихәхьыз жәбоит. Ахәычы лыфатә ашыклапшра аҫаххоит, лгәабзиара айғтәраз, арежим гәахталароуп... Аусура атыцра сылымшар калап.

– Ихәбжьабгои?

– Даеа рцаоык дшәыңшаа!

– Игәәтәп, – даахәыцит иара. – Аусура кашәыжыыр сҕахымызт, рҕаоык дахзымҕшаауа хаказам аха.

– Шәсықәымгәығын!

– Иаабап. Шәхарҕақауам. Уажәы шәышхәыцуа еипш шәымхәыцыр калоит, аоныка шәлеир. Абзиараз! – уи ачымазао дналеихырхәеит, иоызҕәа днарапҕагылан, дындәылҕит.

– Аусура бақәыцырҕ зыбҕахи? – лан арҕ наскәаганы данаахынхә, лара дҕааит.

– Аҕааҕәара ус иаха тақҕықәра аҕуп, – лхәеит ан. – Бара бымала аоны бсызныжы- зом, ахәшә бҕахыуп, афатә бҕахыуп, бееилахәашьаҕәҕкәа хаҕкпаҕшроуп.

– Иаҕахзам. Аусура кабмыжын! – аҕа лан длыхәон. – Сеиҕхәеит. Бара бусура бҕәызуеит.

– Усура сызҕаз аҕара раҕәа соеит хәа акәзәамызт. Ғара сааихылапшырҕ сгәы иҕан.

– Нас бихыламҕшуеи! Сара бысҕәымшәан!

Аеи, хәеипшрахо аабап.

Дыцәарҕ лҕахын. Макәана шыжын, аха лара иаразнак дааҕсон. Уи аены лыхәшәтәоы дыказамызт, ныхәамзи. Уанза, енак шыбжәыз, шымеышазҕы ҕоукуы даар- ган, имоатәшәа лара лҕы дааин, ареанимация дышдәылыргоз леихәеит. Аҕапшәаҕәа ыкан, иаалыркәаны иара дмаар каплосар – даарын, егыс лара шьҕа дшәарҕамызт хәа иҕхәазан. Амала данаахәахә рылапш лыгырмыжыырҕ мазала инареихәан, дҕеит. Уи ашәахы хәлаанза дыцәазарҕы, уаоы дылҕырхагахомызт. Дшыцәазҕы лыбла асахәаҕәа хгылан, уажәраанза илбақәахәыз лабәаба ма ҕхызырла.

Ахақымҕәа аалхагылахт. Руазә ус ихәеит: «Лызшьапык нарҕә иҕалыргылахәеит». Лара уи еилкка илахахәан, уажәы дәәа знык илахахуеит. Аҕәа даалҕызшәа лгәы иабейт. Илахаз лан илалымхәазеит. Лгәы иалан дылхагыланы иихәаз. Ахәшә кнаха лхагылахын. Дәахәахын. Илзычхауамызт дызлаәахәаз зынҕырыз ҕыылшьон. Цкәа даапшырҕ лҕахын, лыблақәа лзаартуамызт. Лыбла ихгылаз аҕхыз лхаштхәан, ҕыц иахыылбоз илгәала- наршәеит зегы. Ускантәеи уажәтәеи асахәаҕәа еипшын. «Сәахәаны хымшкәа сиязауеит рхәеит, иашоума?» – лаб дизҕаахуеит, лзынҕыркәа уигы изыпҕәоуу лыздыруамызт. Лҕсы лшьарҕ лабжәеигон, уҕсы ушьарҕ уәархәар акәызма.

Илйдтәалаз лан лакәзу лахәшьаду лакәзу цкәа илзеилыргомызт. Ғәғәала дыцәар акәын, иамауазшәа анылбалак, аҕәа зынзак далҕыр лҕахын. Ансҕы иауамызт, арсҕы иауамызт. Хаҕа хақым кәазк дааонашылеит. «Амака ҕәғәа бзымхеит», – илахауан уи ибжы. Уи ус ихәахәан аренимацияә данышьҕаз. Уи ҕхызу лабәабазу цкәа илыздыруа- мызт. Илхаштхәан зегы, аха, ҕыц лыбла данаахгыла, дылгәалашәеит. Урҕ зегы лҕырылгар лҕахын, лыхдырраә ҕхыз дшалаз еиллыргон. Даапшырҕ дықәон, лыбла лызхтуамызт, еидарак ақәызшәа, лыблацәа даараза ихәанҕан.

«Иуасымхәази абас касҕоит хәа», – лыбла дыхгылан Манча, – «Икасымҕар кала- зомызт». «Амалаҕы сгәы сыхуеит, ус бымхәан!» – длыхәеит иара ускан, уи ибзианы илгәалашәон. «Икабымҕар зыкамлози?!» – уажәы илыхыыз еиликаар иҕахын. «Уажәгы иузеилымкаазази? – иҕәалшьон лара. – Асаби рнапы дықәҕаны дшыраазо еипш, ари ахәыҕра сыман амәа сануижьтәеи, хынхәышьак сымазамызт, сеысшьыр акәын. Аха шьҕа сшьаәа арахь еихызгеит». «Бхынхәы!... Бхынхәы!...» – лнапы кны длыхарҕ даҕын, илхәаз аҕыхәтәанза агәра имгозшәа. Ларҕы дытҕрысны даапшит. Лан дылхагылан, лнапы лыжәаахыр иқәҕаны, длырҕысуан ҕынч, аҕәа даалылхырҕ. Уи лашьҕахь игылаз амедехәшьа агәыр рхианы илкын.

– Баамҕа ааит, агәыр былалҕар лҕахыуп, – лхәеит лан.

– Уф! – дҕәыпҕаччон, аха агәыр лҕәымҕын. Лан данлыцхраа, агәыр лыларҕарҕ, ләа- алырманшәалеит.

– Ибҕахызар иҕегь быцәа, – амедехәшьа данца, лан илабжәалгеит.

– Мамоу, истахзам.

Аскатәи сахәа еишьтаргыланы илбоз илгәаладыршәооз раҕәан. Иахаҕы ддырка- разшәа, лҕсы цкәа илызшьомызт. Еиҕын дмыцәазакәа Манча иааира дазпшызар. Аре- анимацияхь днарышьтуамызт, аха арахь дхаларҕ иҕархагаходаз. Амала арахьгы зегы ирбо-ирахауа дызлааирази, аҕых иәалакшәа акәымзар. Лхәыцрақәа еилаҕсон. Дыцәарҕ лҕахын, лхы дааааирҕ, ажурнал даахан, амодақәа дрыхәапшыхуан. Адакәа аа- лырхәыцҕхәаза, уа ианыз лхаштуан, ҕыц иаацәырҕуаз акәын лыбла ихгылаз, дәәак ахь диасаанза. Уигы лыхәомызт, лыблацәа еиқәҕсон.

– Ашьмахыы сцар сҕахыуп, – аҕа дзалтцуазар хәа акөын дызгылоз. Лан длыцырхы-рааны, лкьяаҕкьяаҕкьяаҕа налышьхалырҕеит.

– Ибҕахызар ара ибсырҕаҕа.

– Мамоу-у! Сгылартө сыҕамаи.

Лан дындөылылҕеит. Акоридор лахыынза-оахыынза иҕаҕаан. Лыда чымазао дахыыҕа амыз ҕыалшыон. Агөҕаншәа ишәа хәыҕык амедехәшьа-аҕаҕашьао дадтөылан. Ашьма аҕоы лахазар хәа агөра лзымҕеит. Иаргыы цҕыак акөзамаыт. Аҕзамцкәа кыдыжәжәа, аҕааакыра иагазшәа, ашәыгеи ашьыхреи хәаҕ-хәаҕза иаморуан. Лагьан дук азы ҕаны игылан. Уаантөи даадөылцит. Лан лыжәоахыр даҕагыламзар, дкахарц агьлыгхомыт. Убаскәтөи дгазеазуан. Шьха харакыра цөҕыак даҕаланы, ақөцө дөыхөназ ҕыушьарын. Альпенистцәа, ашьха цаҕыра ианкыдыз, ускәтөи иааҕсарымыт, лара заҕа дааҕсаз. Альпенистцәа рыхыз лгәалашәазомыт, ус ҕоук шыҕаз лыбла ихылан акөымзар. Лан лхыза анаалыреи, лиарта днықәтәан, лкьяаҕкьяаҕ лышьхаршәа, лшьапкәа ышьыҕхшәа инықәылцит. Лхы ахчы инылалцит. Аҕхызы лылахь аҕы лан ишықәлырбоз, дам-хаҕаахьан.

Ан Ианга

– Мшыбзиакәа! – Бадрәкәа апалата ашә даалаххит.

– Бзиара убааит! – ан днөиҕылеит. – Агәхьаа уезаургои, ура?

– Дшыҕоу Манча еиликаар иҕахыуп.

– Акрыфартаҕе унеины унатөа! Уажәыҕцәкья дыргылан днасышьтуеит.

– Дыцәазар дышәмыргылан, сааҕшуеит. Ма сцап, дшыҕоу аасашәхәар.

– Ухала улацәажәароуп.

Дахьаалырҕшуаз лгәаҕхомыт, аха Манча иоызеи Рдоуи еицәажәар, лара ил-зеиҕхарын хәа дгәыҕуан. Лөызцәа дрыҕцаалар бзиан, лгәы ҕарцарын, маншәаларыла илныррын. Азҕаб лшьара дықәларц, рхы ирзархәашаз зегь нарыгзар акөын. Дҕаҕаҕаҕаччо дналхагылан, лыхыз бжыы рмаҕла ихәаны, даалырҕшит. Амцхә аҕәара лзеицәазшәа ҕыҕцгас иҕаҕаны, дгыларц лабжыалҕеит. Егы дгышәырчон, иҕегь аҕсшьара шылтахызгыы, лан длызгәаазомыт. Дышьтарцаанза ааста, даәа ҕыҕшыларак шлымаз лан илбон. Ус аҕаҕшылар лыман лара даныхәыҕаз, азҕаб қәра дынтагылаанза. Уажәы дөагылан, асаркья днадгылан, ләааиҕылкаазшәа аныҕалца, лан ус лхәеит:

– Акрыфартаҕеы Баҕаҕәа дбызҕшуп. Дбацәажәар иҕахыуп. Бҕахызар бца! Ибҕахымзар уажәы дызуацәажәазом хәа иасхәоит. Сара шәыҕыҕегь шәнеидтәалар сҕахын.

– Иасхәои?

– Баша шәааицәажәа, бгәы аабхаштыҕ. Бызыгылозар хәа дгәаҕуа, иоызцәа дрыцны, уахынла амашьаны дыштатәаз иршалон.

– Икалеи! – дыччон азҕаб. – Сибаразы даазар, сымнеиуеи, аскәтөи сзасыҕабцөи?

– Бхала бызнеиуама? – ан илтахымыт лыҕҕа длыҕылыны дышнаргоз рбар, лчы-мазара заҕа ихьаҕызы рыбла иаахгылар иаҕа еиҕын, ларгыы лхы дақәгәыҕуа лөыдлыр-барын.

– Сышҕамнеиуа! – ус лхәозар, лхы дақәгәыҕцәкьон уажәы, ашьыжь ааста деиҕхар-зар акәхарын.

– Иахьцалак сбыцны снөип, – аҕхьагыы дындөылцит. Радоу, акоридор данынбжыала, лара длывагылан, даагазеазыр дынлыҕагыларц. Лхәычы, лшьаҕеиҕара дацәшәо маҕара, акрыфартаҕе днөит. Уи акоридор наҕаҕаҕан, иаартын, ашә ҕазамыт. Баҕаҕәа дөагылан, изнеиз аҕсшәа аалеиҕеит. Ан акөырчыжь аалган, лыҕҕа днанлыртәалеит. Акәардө дықәыртәазар, дкахар хәа дшөон. – Апалата еилсыргаанза, абра шәеидтәалаз!

Ан днахынхәит. Лара дахыыҕаз еибырхәашаз рзеибыхөомыт азын, апалата еил-лыргозшәа иаҕҕаны дцеит. Уа зегь лрыцкьяхьан, акьынтыжө бааза ықәылшьхьан, асани-тар пхәыс дааианзагыы. Адашьма шбарыз ибахьан. Ус лымазамкәа данаанха, шәкөык аақәылхын, даҕхьо, уаҕа цәахәақәак алылкааит. Нас днықәтөеит, аха мцхәы дызиозма, лыҕҕа шыҕахька лымала ддөықәлар хәа дшөон. Ашәара рызкамшәеи ргәы реанзамкәа. Ашә аартны, дынкылҕшит. Акаридор таҕөын. Аҕаҕаҕаҕаҕаҕаҕы дыказамыт. Ачымазцәа зынзак имаҕзан. Иҕәҕәаз ҕоук ракөын акөымзар, арахь уао дталозма, – уиара маҕәа, уфатө, ухәшә – зегь ура иутөымзар, ахәшәтөырта узталомыт. Царта умоуцәкьяр, уаҕа

уабацоз акөымзар. Ауаа рмал тагылазаашья ргэабзиара ианыңшуан, уамашөа иубартө. Чмазара уамак рыласцөомызт. Даахынхөын, мацк даатөахт. Нас, акы лтахызшөа дындөылцит. Убас закантө! Лгөы иаамыхөашаз акгы ихөарымызт Баҗақөа, нас иахынз-алтахыз уи дидтөалазаарын. Ианлылымшашаз иара дааигарын, – лгөы лыртынчуан ан. Ашө аймңааны, дааюнашылеит Уартан, фатөқөак иманы.

– Убарт лумырқацар камлазози? – артмак итыганы, анхөа иаалышьтыз афатөқөа ныңхьалкит.

– Мчыла акыр лсырқацама, лхала еиқөлыршөан, иугароуп хөа сылкит. Радоу илыдтөалоу дзустада?

– Баҗақөа иоуп. Аңсшөа иоухөоу?

– Иасымхөакөа, икалеи зырхөа?

– Акыр здыруоу, шөарт абацөа акалашөа шөыками.

– Уи лымазақөа бара бааста имаңны издыруеит хөа бгөы изаанагои.

– Ушааиз ибазар, мцхөы даанхап хөа уқоу.

Лара дындөылцын, мцхөы днымхакөа, азҗаб длыманы даахынхөит. Лиартаөы дналыриан, лхыза, лыхчы дааиөылкаан, даалпырцит, лаб дналыдтөаларц. Иара ачыма-заө лаҗхья днықөтөан, лнапы ааникылан, азқөа дагөзуан.

– Усыршөама?.. – длахөыхызшөа леилырбозу, ус дықазу изеилкаауамызт, лылахөыхра ихамштхьази. – Шөеиласыргьөжма?

– Хашпабшьуаз Радоу! Быда адөы хашпақөзауаз?... Хара агьаурымызт, аха бара быкамзарц зыбтаххеи?..

– Аңсрақөа сзычхауам, – деилгаза дцөажөон, илуз зцылгашазгы аалөыцшөеит, уи ихадаз шакөмызгы. – Урт рықөра неины иңсыма?... Нас ирзааигөоу ауаа аңсцөа изрыддыртөалои? Урт уахь инармышьтыр иаха еиғзыами?!

– Аибашьраө закаөы тахаз бдыруама! Икөакөаса ишааргоз ббама! Исывагылаз ршьит, аңкөынцөа, азҗабцөа... Адунеи схы ахызбаауан, аха оөысзымшьит. Аңсҗазаара знык ауп ианбоуа. Аңсабара ибнаҗаз аңсабара иагароуп, беыбшьыр калома! Изыбжөи аскатөи ахөшө?

– Сыңсыр сҗахымзи, – дыччон лара, иацы цөаргыла дахыцозшөа.

– «Быңсыр бҗахыума?» хөа санцаа, «мамоу!» – бхөеит.

– Нас сыңсыр хөа сымшөеи, – дыччауан лара, лыңсҗазаара хөмарра усызшөа. – Шьҗа уаха ус касцазом, – ажөа лтиуазшөа, длыргөыңуан лнапы азқөа иагөзуаз лаб.

– Икабцаз бзахьхөи? – аөааирхөит лгөы иҗамыз азцаара.

– Еибароуа исышьтамлеи! – уи аҗак дазхиазаарын.

Лыгөхьяа ркзамкөан, хыро лзырурц лтахызшөа дахьцөажөоз, лыхшыө ззылшьтырц илтахыз ашөкөы ацөахөақөа рцакы лцөеиңхьттон. Илулак илтахыз адакья лңшаауан. Лыңшөмеи дара рҗаи реицөажөара ааихсығьуазшөа анылба, лажөа ныбжьалыргыларц леаалырхөеит. Уи аҗацарагы мариамызт, аби аңҗаи реицөажөашья иахьякөымз дзыбжьацаломызт. Аха абар уи аамҗа ахьяаиз, лгөахөит лара.

– Шөасзырөи! Таиф иажөеинраалак «Аҗыңҗа» ахьзуп, уи Радоу илзикызшөоуп ишиөыз, – ашөкөы хыртны илкын.

– Иамалкуеит амра,

Иамалкуеит амза,

Ашьха зыхь еиңш уи аңхөызба дыцқоуп.

Лцөажөашья еинаала,

Лыблақөа хаара...

Уаха дихаштуам знык дызбахьоу?!

Ашөҗыш игөылцыз,

Ашөҗыш игөылҗөау,

Ааңын ашьыжь азаза зөахөхөу!

Даңпытит ашөҗыш,

Даңгөылцит абахча,

Даңшөҗит, даңгылеит ааңын хазну.

Аңсҗазаара лгөахөо,

Дубоит уи дычча-ччо,

Ирхыубаало икам гөрөөк ллакта!
 Бзиабарак дамам
 Макъана дыргөөмцуа,
 Уажөөуп ианылзырхөө аарла «атыпха».

Арпар еицлабны
 Иөөрбоит лғапхья.
 Иахья дызбалакгы лара дыргөөпхоит.
 Нас, дарбан уи лынасып,
 Дарбан уи иалылхуа?
 Шөөсзымцаан, сыздыруам...
 Саргы лапхья өөөрбоит.

Аби апхаи рпсы заны изыроуан. Ан данаалга, ак ихөөрц итахын, аха лара ирлас адакьякөө еихлыршөөшөөн, даөакы дырзапхьярц, дакьяк аалыртит. Радоу илахауаз агөынкылара шылцөыцөгъаз убартан, амала ажөөкөө ирылцуаз ахшыюзцаракөө лан убас инткааны, интыршөөаны, дынтыгыла-аатгыло дрыпхьон, еихаразак згөөтцан инеишаз дыхтакны, уажөи-уажөи дылғапшуан. Аөбатөи ажөеинраала «Ашөткөө ирылоу атыпха» ахъзаны.

– Бзара еихцөөашашөа итыруа,
 Бхычпапырха бпыр-пыруа,
 Ашөткөө ирылоу атыпха,
 Ас ианбыкөө ианбызха?!

Бхы иапхьябкуандаз хөычык –
 Сшөоит – ибылахап лапшык!
 Зашьягь рымоума дара –
 Бара быпшзара, бөара!

Быччапшь иарлашо сьюны,
 Бышьтыбжь сама сыткөөаны,
 Апсы рхала бназхөөпшлак –
 Шьыри, саландаз ба блакө!

Ан даатгылеит. Ацыхөтөөнза апхьяра рацөөахарызшөа лбон, дзыпхьяз аткыс дөөа өөнтө еиханы дапхьяр акөын. Лыпха илахауаз цьалшьязшөа длызпцуан, ажөеинраала инымцөөацыз лдырызшөа. Аб иакөзаргы өитүамызт макъана, ипха лнапы ахыкыз, дхашхатөрахазшөа даанхан, ицегь дзырөыр итахын. Ан Таиф иажөеинраала инацылцеит. «Шьыри, иалало ба блакө!» – абас инцөон ажөеинраала, уи ахөоу дөөазнык еитөхөаны.

– Убас хьзыс иамазар акөын, – ихөеит аб.

– Ишца? – цкья илзеилкаауамызт ан.

– «Шьыри, иалало ба блакө!»

– Ибзиан, – лгөы иаахөеит ан. – Усгы хыс иаитаз даара ибзиоуп.

– Ибдыруама, – аб ипха лахь даахьяхөеит, – Таиф Ацьба аибашьра дшалазыз?

– Иаа?! – ицьялшьон ачымазаө.

– Уи бизөлымхазар акөын. Избахө аоны ихамхөезаккөө хкамлазеит. Закөйтө уауу ихөцөтахаз бдыруама? Иахцөызыз цьара акала ахартөаара азхөыцра ацынхөрас, бара бхы итөашөкөөз закөи? Бымацара бхы базхөыцыр калозма? Быжөлари быпсадгыли бразхөыцуазар акөымзи. Иара бара бхы мацара базхөыцазаргы, ус кабцар калозма! Хашпабшьуаз, сгаза хөычы!

Ан ажөеинраала дзапхьоз лыпха лнырраз акөын. Дантыпхаха өыц лаазара. Аха уи ахөычы еилылкаар? Уи дхөычымызт, шьта дыпхьызбан, дара, лтаацөа, дхөычыз цьыршьон акөымзар. Ишпалыдылкыларыз? Амалагы иаалзыкарцоз зегьы өгы аган, ацөгьара аган, ала дахөампшлози уажөраанза. Аха, – дааипхьяхөыцхуан, – уажөы ари ахөсахөычы ззухөашаз ахөычы хшыөын илымаз. Ирцаулары дазхөыцзомызт. Убас дхөы-цыртө лыхшыө ахырхарта азыпшаалатөын. Шьта гөырла мацара дузыхөшөтөуамызт. Иаалыкөыршаз рыпхара лныруазар, лымөа иаха итбаахон, ииашахон, өныцкала дар-

беиарын. Уи ус имариаз хэшәтәразамаызт, уажәраанза илзыкарцақәахьаз рааста ахшыю аҭахызар акәхарын. Избанзар ахәшәтәоцәа зықәныкәоз аҭара-дырра-ҭҭааратә инсти- тутқәа еидыркылахьаз адыррақәа, идырхаз ағышәарақәа рылтцшәа илнахьаз амәа акәын. Уажәшьта аҭаацәа рыхшыю акәын еиҳаразак иаҭахыз, урт уажәраанза ирцәызхьаз шыта даәакала ианаамҭамыз, идырхар акәын.

– Агәыр лыласцароуп, – даәонашылеит амедехәшьа ҕыц. – Абыржәы инаркны истахуп... – ан илмаҳацыз хәшәык ахьз лхәеит.

– Ус агьсымазам хәоуп ишыздыруа, – лмакәан аацәырылган, дынҭаҭшит, амедехәшьагы илпырбеит. – Ус ак сҭахыуп хәа агьсарымхәазеит.

– Ара ибымақәоу дахьынзағәғәаз илыдылкылон, шыта лҭагылазаашьа аәаҭсахит, иҭсыеу ахәшә лҭахыуп, аамҭала иаҳа инароуны илхәоит. Сара иаазгоит, аҭара бы- зшәозар.

– Иаага! Ишҭасымшәхои?

– Атаблеткақәагы лҭахыуп. Урт сара исымазам. цака аҭҭека аартызар хәа сгәы иа- анагоит.

– Уахьгы слеиуеит. Зны агәыр лылаҳҭап!

– Радоу, – дәагылеит аб, ачымазао агәыр лыларҭоны, усгы ара дзаангыломызт. – Ҷара дсыцуп, цака дгылоуп. Дыхәнарц иасхәап! Дааир бҭахыума?

– Иара иҭахызар – даиааит, – лылахь еиқәылҭарц агылызамызт.

Уи данца, амедехәшьа даәонашылт, лгәыр рхианы. Уи зыцрылхыз акоробка азна агәыр аатумбочка иаақәылҭеит. Уи ианыз ахә анылба, ан лыблақәа кәазхеит: «Анцәа хрыцхашьа!» Агәыр аныкалҭа, амедехәшьа, ан иллыркыз аҭара лыманы, дындәылҭит. Уи зыхьз лхәаз атаблеткақәа аалгар лҭахын ан, аха рызҭаб лымала длызныжьюамызт. Уа- макгы дыццакуамызт, избанзар аныхәамшха аҭҭека ашә адыртызар хәа дхәыцуан. Уи амедехәшьа длызнейн, лгәаанагара анлалхәа, егы дақәшаҳаҭхеит.

– Цака сәызцәа акыр рымазар сразцаауеит, – амедехәшьа лишәа еицарса хәычы дәахыҭын, цакаҭәи аихагылахь длалбааит. Ләынмырхакәа дааит, ахәшә лыманы. Ахә лылтаанза хәа апалатаә дааҭшит.

– Ашәкәы сырбеи? – ачымазао лан даалырзроит.

– Иарбан шәкәу? – ан иаразнак илзеилымкааит, уи лтумба икәыз ашәкәкәеи ажур- налқәеи маҭзамызт.

– Бзырхьоз...

Ажәеинраалақәеи апеомақәеи реизга шәкәы иацәа аалпырkit. Азҭаб иналырхәы- аалырхәын, иаахлыртит. Лыбла ырҭарны даҭхьарц ләыназылkit, шыта ршьбака цәахәа даҭхьахьан анухәашаз, иаахылоан, инықәылҭан, ләааиҭыхзаны, лхы ахчы инылалҭеит. Ан иаразнак илзеилымкааит лыҭҭа илхьызы, деицәахаз ҭыылшьан, даалзааигәахарц ләыналхарц агылыгымкәа, ләаанылкылеит. Радоу анбанқәа цқәа илымбозаарын, иҭаҭҭауан, аҭлақь ианҭәалаз ахәша шы иалаҭыуазшәа. Лымч ааизакны, цәахәақәак цәҕаҭсышьала данрыҭхьа, лыблахаҭ даараза еилаҭгәежьзаарын, дызҕызы даакәыҭит.

– Хәычык азы сҭахыуп, – ләы ҭабазазшәа лгәы иабон.

– Уажәыҭәкьа! – ан ацәа азы нҭалҭәан, лыҭҭа иллыржәырц, даахьахәоит.

Егы ацәа аалымылхын, ҕамәақәак маҭ-маҭ илалбаалдеит. Ахышә аартызарц лҭахын, лан илзаалыртит. Уамак мҭыкәа ачымазао лхаҕы аачеит. Лыблақәа ацқәахара даара ирцәыуадаоын. Дшеиҕхаз анылба, ахышә харақшәа иҕан, ан акәардә днықәгылан, дынкылҭшит. Лыҭшәма дҭахьазар лбар лҭахын. Лыҭшәмеи, лҭеи, лабхәандеи еидгылан цака. Ҷара дәыхәнар лҭахын, аха уҭши дшымааиуаз! Амала лабхәында, аранза данаа, иашьа иҭҭа димбакәа дцозма. Даакәҕежьын, ауаҭах ааимыл- деит, – зегь рҭыҭаә иҕан. Иаргы, уамак днымхакәа, дәыхәнеит. Уи аусура ашыҭахь уахыла даакыдгылалон, уи аены заа дааит, аныхәа иабзоуразар акәхарын.

– Уоо! – ачымазао лылахь днагәзит. – Бшыбзиоу бымбои! Ҷаанбзиала шәнеит шәоыҭыҕы! – ицеллофан шәыра иҭаца иналирkit. – шәырқәак шәзаазгеит.

– Аскәтәи иалашәхызи! – еснаҕь еиҭш дыччон иҭаца. – Шәаргы ҕаанбзиала ине- иша!

– Хар лымазам хәа сыкоуп, – иашьа иҭҭа деиҕны дахьибоз игәы иаахәон.

– Дыбзиоуп.

– Хбыршәеит даара. Уаҳа уи еиҭш бхы иҭамшәааит! – ддәылҭырц иҕынеихеит. Иҭаца дишьҭагылан. – Ахәшәтәоцәа азәыр дааихьоума? – даахьахәит иара.

– Иахьатәила – мамоу. Аневропотолог ихәеит, дахгәампҭо аабар, хипҭхарц.
 – Бааҭсагәышьеит, аха шыта агышьыгым.
 – Ои, Уардан! – лабхәында лыпшәма иааста деитцбын, аха ихыз лшыазомызт, иашь-еи иареи рыхыз ахьейцшыз маҭк илцәыцәгьазаргыи, еицшызымтәуаз ашьтабжь «д» инацылшьзан. – Сырцаоыз цыышьон, аха ихахыыз ашьтахь – акгыи сзымдырузаап.

Аб Уардан.

Ипҭа деикәрхан, аҭаацәеи ахәшәтәыцәеи рымчала, шыта наҭ-наҭ дшыҭкалоз зды-руадаз, ацхыраара лҭахын, мал-шыалк аигзара аузомызт. Уи адагыи аҭсҭазаара хшыюла ацныкәара аҭахын. Уажәраанза хшыюдарыла иныкәон ихәар иҭахымызт, амардуан дағаланы дахьоеиуаз, аха уажәраанза ааста, пҭхьаҭа иҭегь инарцаулары ахәыцра аҭахын. Баша ирхәомызт бжынтә ишәаны, знык ихцәа хәа. Аоны ируаз-ирхәоз шәа-иза иҭәажәлар рыхәтан, ирхәоз заа иазхәыцлар, лцшәак ахь икылсуан, зны ихәаны, нас ирхәоз иазхәыцуа акәымкәа. Имашынахь дышнеиуаз, иашья Уардани иҭа Царей шеидгылаз аагәеиҭеит.

– Икалаз хәа, ухатә вариантс иумеи? – дцауан Уардан.

– Сара исымоу вариантзам, – ухәан-схәан иеаарылганы, аиаша аилкаараз дахьцауаз, ацыхәтәан ауаа амәацәҭкәа иҭәлазма ааигәахәт аб, акәымзар дагыиаҭәажәазомызт, иеыриашара ацынхәрас, дынидцны дцарын. – Сара исымоу ика-лацәҭкәаз ауп, ацыхәтәанза исызтымцаацаргыи.

– Иахьцалак?

– Ашьыцра ауп зегь казцо. Хара Бароу даныхәычыз лыпсы нхархарц алада-аада дҭкьо дхаманы хәқәын. Хәхшыю зегь лара илызкын. Акыр данахәхәшәтә, ашкол дҭахәеит. Агәырцкәыл бзиа шлымаз анааҭш, дшыхәыцзас амузыка дахәеит, акәашара гәыҭ да-лахәеит. Ашәахәараз дыбзиан, иахьабалак лхы аалырцшуан. Асахья шҭаҭылхуаз! Ацара шҭалцоз! Анахь унахәыр – Бароу лызбахә рхәон, арахь уаахәыр – адырәегь Бароу лызбахә. Урҭқәа рәы лахәшьа еицбы акыр дхысхан. Акәашара далахәеит лара лашьтахь, иҭәгьамкәа лхы аалырцшит. Аха лыбла иабомызт дызфыз. Дышнеиуаз длыҭашыыцуа далагәеит. Леихабы иаха бзиа даабоз цыылшьон. Лара дахҭахымызшәа лгәы илнаҭон. Ацыхәтәантәи аамҭаз, уи акырынтә ишылхәақәахьаз сахахьан. Дышнеиуаз убри азхәыцра дарлашәит, адунеи лхы ахылбаауа афынза. Даәа усқәак анылзацла, алашәра адагыи, дзымхәыцуа днеит. Ианаалыхҭашәа иҭалцаз убоит.

Уардан, инапы ицламхәа иацаргәашәа, даахәыцит. Нас имашына шәырла иҭәыз макәанк ааҭиган, иашья ипҭа дахышьыҭаз дхаларц, днаццакит. Цара иаб, имацара дша-анхаз аниба, дааизаагәахәеит.

– Радоу даныхәыцзас илхәон, дир хан илҭахзамызт, ақкәын иакәын илҭахыз азы, азҭаб дании, дцәыуан, ахшараиурҭаә дынлыжыыр лҭахын хәа. Убригыи анырра гәгәа ка-нацазар?

– Ааи, ақкәын дир хҭахын. Сара х-оык ақкәынцәа сымазар сҭахын, аха х-оык азҭабцәа сызит, нас истахымкәа сыҭкоума, сыхшара роуми? Лара уи иалылдрааи?

– Бароуп исалхәеит лхәеит.

– Уи ус лазхәада? – иҭәеишьон аб. – Сара сәы иҭыхны азәы иасымхәацт.

– Сыздырзом.

– Дахҭахымыз цыылшьон, умбои! Лхы шеилаҭсаз сыздырзомызт, аха иугәаларшәеи думырцәыуан хәа закантә иуасхәахьаз! Ари дызҭабуп, улахәмарны акәзаргыи, шыапыла улахәфасыр қалома. Иуасхәацпҭхьаза уара иахагыи иургыҭкуан. Лара дуцәымгыз цыылшьон, уакәыпцырц хаала иуасхәон, иузеилкаауамызт. Усыргәаар сҭахымызт, су-ацәхәазомызт. Лара еснагь исалхәон уакәысхырц. Хәхкылсыз убоу? Улзымхәнои? Ибҭахызар даасышьыҭеит хәа анласхәа, иара иҭахызар дыхәнааит лхәеит.

– Иаҭахым, – Цара ипҭхейшьазар қаларын, аха иаб мчыла дидзәықәцомызт, уи ақкәын ихала избар акәын.

– Шыта хцалақәап, – дәагылеит иара, имашынахь днеирц.

Ақкәын адырәаены ашьыжь Цандрыпшь ацарахь дцон, убри аены иаб ихы даирхәарц иҭахын иусураә. Шыта шыыбжьон ааиуан, аоны дынкыдгылары, Гәдоуҭа дцарц игәы иҭан. Жәаха енак дызқәымшәаз ауаоы ионы дибар бзиан, уи уаҭа ашьтацарҭа иман, аныхәаз иусурҭаә дҭамлозар, инхарҭа дахымзи.

– Радоу лҕы уоыхэнар сҕахын, – аоны амашына ианлалбаа, иҕа иахь ихы наирхан, ҕыц дхынхэыуан уи аус ахь. – Дуҕахым ҕыылшыоит, иузеилымкаазеи? Ус шакэым лурбароуп. Уаха, Гэдоуҕантэи ханаауа, хашиашоу убра хҕароуп. Уөеины дыгэзы! Уналаҕаажэа! Дшыуҕахыу лырба!

Аб игәалашәон уахык атакси иакәтәаз арҕыск адәқһан маҕ дшаадгылаз. Ускан иара уа дгылазамызт, настҕа ҕыоуки драҕәажәон. Ихәхәхәтуаз Радоу лакәын. Аныкәцаө ак ааихәақәеит. Кахуак еицаажәыр бҕәымҕыума?» – уи азҕаб лахь ихы наирхеит. Адәқһан илыцдагылаз Җара амцаҕшь ааиҕкәеит. «Хәхәиҕыло еибәххәап», – атаксист дҕаҕаҕаччо Радоу длаҕәажәон. «Уара, иуҕаху ааухәазар, умцо!» – даацәырҕит Җара. Егы иҕегь азҕаб дналаҕәажәақәар иҕахын, аха раб дшааиуаз аниба, иартмак аашьтихын дықәцит. «Абри зны дысшыуеит», – ас иҕсахы еибакны, аб иҕа димбацызт. «Икалеи?» – аб даагачамкырц агыгмызт.

– Абра сышгылоу ибоит, сахәшьа шлакәу идыруеит, иихәақәо закәи?» «Ибеихәеи?» – аб иҕа лахь ихы наирхеит. Лара ааигәа длаҕәыхны аб димбацызт, уажәы дҕаҕаҕаччон. Лгәы иалсшаз, зхы ахәтыр збо арҕыск игәаҕхоз зҕабк илеимхәашаз агымхәазар акәхарын, аха Җара иахәшьаҕас Радоу ирҕарны дылхыбаауан. Аха лашәа ихамоаҕашәа лара ишеилылкааз здыруадаз, усгы зегы нархә-аархәны илбон.

– Радоу дышҕакоу? – ашкол аҕынтә иаахыз Нара лаб, ашәхымс дынхыҕаанза, дааиҕылт.

– Дыбзиоуп, – ихәаанза, иангы илаҕарыз дазәҕлымханы дгылан, лаба леанца, нас адиван дныкәтәеит.

– Сара санбоуго? – дҕаҕәыҕаҕәуан ахәычы.

Уаҕәы ашкол аҕынтә баанза, сҕазом. Бзымгои, – усгы дахызымоазоз ихәда ләахылшыырц дидҕалон, лнапы аанкылан, ателевизор иахәоз амузыка иеақәыршәаны, уаха цкәа изымҕаз валс дкәашо, ахәычы дицкәашарц дирҕежыуан. Лгәы тпрааны ицо, аччара даҕын. – Шыҕа сааҕсеит, – ихәан, адиван дныкәтәеит, лара днаиватәеит, иҕегь дҕаҕжларц шылҕахызгы. – Иахәа ибоуи?

– Даара ибзиоуп ада акгы смоуит.

– Амузыка бахызама?

– Сахызеит.

– Банбақәгыло?

– Сыздыруам, аха ибзианы беазыкаҕала лхәеит.

– Акәашара?

– Уаҕәы ихәмоуп.

– Быерымх! Радоу лахь бахызазом акәымзар. Уаҕәтәи бҕатәхәы бзианы иҕа! Сара, Җара дсыманы, Гэдоуҕа сҕароуп.

– Аҕатәхәқәа сымҕахәеи, – Нара дыччон дгызмалха.

– Ианбабца?

– Иахәа.

– Ашкол аҕынтә уажәоуп банааз... аа, ақәаафыр хәычы! – дирхыҕы-хыҕыуан, ларгы уи лгәаҕхон. – Иахы ашкол ахь бымҕазеит аныхәаеа. Ибырдыдызшәа бызцәажәои!

– Хә-хә!... – аччара лгәаҕхон.

– Радоу хәилалган, шныхәазгы ххамшти.

– Уара иухаштит хәа, зегы ирхаштма?! Хә-хә! – лбжы ҕары даара иҕшзан.

– Шныхәаз схамштзеит, аха аныхәаз ашкол ахь шәшымҕоз схаштит, – иеырееиуан иара. – Гэдоуҕантә хаатәқәак бзаазгап. Уажәы хдәықәламҕаз даәазнык бсыркәашапишь!

Ларгы уи акәын илҕахыз, амала шыҕа валс акәзамызт, лнапы ҕхәака инеицихын, амацурта ауразоураз дырныкәо, ахәыкаҕарҕаҕынтә аоналарҕанза днеигон. Иара ус хынтә-ҕшынтә длеига-өеиган, иҕа дигәыдырззала дахыркәашоз згәамҕхоз иан лҕаҕхәа даангылан, ахәычы лышьхәа дықәырҕежыуа дааирҕәиин, ланду дынлываиршәын, дыюны дындәылкәеит, лара дишьталон дылмышытырц азы. Иара адәахәала ашә аркыа дахызан, ахышә ала иҕынца рқәаҕәны иналирбан, агәарҕахь дыццакит.

Аҕыхәа абас агәарҕ данаақәгылоз ааигәалашәеит. Агәашә анаоос, аутраә Нара аблокқәа дышрықәтәаз ибла иахгылеит. Закәытә гәкаҕара ҕшраз ахәычы илымаз, лахәшь-еихабы илжәыз ахәшәқәа, ус баша-маша илзеицәамхәкәа, ләылшыырц ишлыхәлалырҕқаз анеилкааха. Убри акәын рызынтәык ирзышьтымхуаз, ахәыҕы лыхшыю еилнагарц агылымкәа дназгаз. Ибзиашәа уи анлаҕаз амомент азы аоны дыкан иара,

лангы. Ианаамтаз длышьталеит, илапш лықәшәеит, лгәы никылеит. Уаоы длықәымшәар?! Цара диманы, амашына данынталоз, Нара аоны ағапхәа агәрәп даақәгыланы, ицашаз дрызпшын. Аб инапы ипқа иналзыкәеит. Ларгы атак калтзон.

Амашына амәаду шыказ икылсны иоанылеит, иара ибла ихыцуамызт ипқа аитба, илыпшраз аблокқәа дрықәтәаны, уи аены илсахъаз. Дрыцхәхәа, дсаашыаха... Убаскатәи лахәшьа еихабы лгәы далан хәа ахәара мачын, ицегь ицаулан икалаз шылныруз. Иахәа дкәашон, дыччон, алаф лхәон, аха ускәнтәи лтагылазаашыара шыта нмыжкәа ицозма, иахәтәи лгәытгара аицшцәкәа. Рю-мшык баша илаоосуамызт. Дышпәказишь аихабы Бароу? Уи лыпқа дыкан. Уажәы ғыц лцәа лтәымызт. Арахь леитцбы лезықәлыршәаз лтәала илхәаамкәа илывсрымызт. Ладеи-әадеи иешикьоз, уи цкәа длацәажәартә длықәымшәацызт. Лара реитцбацәа абзиара иақәшәар, дгәыргьон, иееимз уск ианиаргы даараза илцәымгын. Лгәабзиара еицамкханда!

– Цара, икоу удыруама, – зәы инеиз иитахыз атауар имхны, шытахька амәа иананылоз, аб ғааитит, – аңскы уара икы! Даараза сааңсаны сыкоуп, – урт ртыпқәа аарыпсахит. – Акаҳуажәыртаә хнеип, – наиабжәеигеит уи. – Уаха хәшиашоу ахәшәтәыртахь хдоит. Ас акрымфазакәа хазлаказаауеи. Аоны хнеип, аамта хцәызуеит.

Акаҳуажәырта захъзыз уныюнашылар, иаармарианы иуфашаз иаарласны иузаақәдыргылоит. Еснагь иццакуаз Уартын изы уи бзиан. тынч уск изыкацоомызт, дцарын узхәомызт, иуаорахь днеихьан азы, дуаоы ццакын ухәар иаха инаалон, ирацәаны дрыхьзар итахын. Уамашәа иубашаз, ус иказ ауаоы иусқәагы рацәан, еснагь иаамта мачын. Акрыфараз ианакәзаалак аамта ирззомызт. Пшьшьала рәаца амхуа, ашьшьыхәа зәы интазцооз, дтати-матиуа аныхәәәа зкуаз, изәытцархәхәа дтынчзаны изжәуаз дибар калазомызт, аамта ирзуазшәа дихәәпшуан. Ус иказ ус рымазамызт хәа иңеишьалон. Иаа-икәыршаз рахәтыр азы, зны-зынла ихаҗа иәаца ипхъазозшәа тынч акрифалон. Ус анакәа, уи иццакышьа ихаҗа игәәпхазомызт. Зегь акакәын идтәалаз цкәа дызрызыпшзомызт. Аус рацәа анимаз, ма ихы ихазырштшаз ак анизыпшыз, уи игәәлашәазомызт цьоукы ихәәпшлар шрылшоз, ажәжәәхәа акрифон. Цара иаб идтәалара уамак дақәшахәтцәамызт, имаз иказшьақәа рымшала, аха дицын, акырицимфар дабацоз. Дара андәылцуаз, рапхәа ионалахъаз азәгы аишәа дахымтцацызт. Ауаагы ускатәи ирацәамызт, уртқәа узгәамтарц.

Цара аңскы ааникылахт. Иаб дахынҗатәаз дыцәарц агыгмызт, дфырхәсуан, инапы иғы иапыракны, уи ицәахырц иешпшшәозгы. Амәан, ақалақь иаалацанза, дәқан мацк инадгылан, Нара лзы шоколад конфетқәак аархәеит. Ақалақь иалцны, Лыхнынтә иаауаз амәеи амәадуи ахәеихагылаз агәтәнытцәкәа ГАИ амашына гылан. Иакәтәаз дшыцкәыназ имбози, аинспектор Цара дааникылеит. Аныхәамшха, авариак камлозар, уао днырымкыларц ГАИ аусзуоцәа рнапы ишанырцахъаз Уартан идыруан, аха иананыркылазар икауцарызи, идокументқәа аашьтихын, длалбаан, аинспектор инаииркит. Ар маҗәа ишәцаны, афицарк дицын уи, дзыкыз здыруадаз. Кәә маҗәала деилахәаны, даәазәы аңскы дағәтәан, уигы дзыкыз узеилкаауамызт.

– Аңскы зуркыз идокумент абакоу? – аинспектор амашынахь иғааихеит, шыта идырын ус баша дшауимыжәуаз.

– Уи ашәкәы имазам.

– Аңскы зиутәи?

– Сааңсеит, – усгы еилкаан азцаарақәа аинспектор изиҗиуаз аңкара шеилеигаз иирдырырц шакәыз.

– О-пунктк рыла аңкара еилагоуп, о-штрафк ушәароуп, иумдыруеи?

– Издыруеит.

Уартан игәеитахьан, ас уанааныркылаалак, рңыба иҗарцашаз иаразнак ирумтар, апротокол ахарҗәара ишалагоз. Ускан аҗара иахәагы ирацәаны иргон. Игәы цырцәахьан ахыларкәрақәа, амцақәақәрақәа. Даргы ас зегь ныркылазомызт, ахамхапҗацәа рнапы рыларкзомызт, агәхәаа иадыргаз ғызымтуаз ракәын. «Иоааит апротокол, – дфырхәсырц агыгымзт иара. – Ахәынҗарра иагааит уи аштраф». Аинспектор апротокол аахирҗәан, зегь акәмызт, акы аницәкәеит.

– Абра «сақәшахәтуп» хәа ианца!

Уи инапы ахьнақәикыз, Уартан инапы нанитцеит.

– Штрафк ауп иумысхуа. 450 маат.

– Кох! Икалеи! Уажәааигәа ускатәи иказымзтеи.

– Ара иахъану убоу? – инструкцияк наирбеит.

Уаха ажэак мхэазакэа, Уартан аңарақэа акапот иныкэйиңсан, ишэкэкэа аашьтхны, даахынхэит. Аңскы днафатэан, амашына ағынаирхеит. ГАИ апост днавсны, дышлеиуаз, иштрафын хэа аңарақэа имызхыз аинспектор имашына лаихъэит. Афицар форма зшэыз, инапы тырхэхэаны, аңсшэа ихэозшэа иирбазу, дшырқағаз иирдыруазу изеилка-ауамызт. Иабацоз абарт, Гэдоутантэ иаханы? Апротокол агэйлңка аацэыриган, илаңш нахигеит. Закэытэ еилагараз аныкэцао икайтэз анзамызт, зака маат аштраф идыршэаз арбазамызт. Аинспектор аус ахыуаз ақалақь аоныңка акэын. Нас атрассахь дызцэырти? Уи ихата еилеигаз акэын. Уартан иахынзеигэалашэоз, агэйлңкаф ианымыз апротокол ианзамызт. Иарбан еилагараз уака иарбаны аинспектор ириташаз здыруада. Зака маат ритаз? Шыбжьон акралеифарц, иоызцэагы акрыфэйтарц, зака иаармарианы деикэшэази. Дыштыхысаа Отхара аңсызкырта азааигэара аус зуаз аңацхахь дцеит, аныхэа даңыларц, уи амш азы даэазэы иңыба тарцэны, уиала игэалаказаара бжыхны. «Уи ада хъаа хмоуааит!» – игэы ирғэгэон Уартан, қхьака изңшыз дазхэыцны. Амала дзыкэшэаз иахыцалак иңсахы еибанаркуан. Мшқэак рышьтахь уи апротокол гэйтарц, Гэдоутатэи ГАИ ағы дниуеит иара. Уао дкалазом. «Ных, рызынтэык еиңшуп, – дхэыцу-ан иара. – Иреиңшу ауаа усура ирыдыркылоит, изеу рнапацака икоугы ағызаауеит, сара, сгэы пжэо срышьталаны, акыр сзыриашома? Ахэынтарра ахата азэлымхазароуп аусзуоцаа иашаны амац руларц.

Ас игэалаказаара пхастаны иңха лғы дызнеиуамызт, амашына данлалбаауаз иеааиңсахит ииулак. Дицны дыхэнар хэа, Цара дизкылңшуан. Уи иаб иаңхыагы дыюны амардуан доафалеит. Мацк рхала иааицэажэарц, аб иеааицэаирхеит, иидыруаз азэы диа-цэажэо дааидхылан, апалатаф иара даннеи, Цара иан длыдгылан, лиарта ағынтэ Радоу уи дйеиңшуан дпышэырччо. Аинаалара қалахъан. Хэымеханын. Аскаамта Радоу дахыаз аб игэаңхомызт. Доаиргылан, акоридор ағы ачымазцаа, нас урт иртаауаз ахъааидтэала-шаз атың ыкан. Ахышэ азааигэара игылаз адиван ағы иааидтэалеит. Лнапы ааникылан, лхы ааидылцеит.

– Бнацэкъарақэа шыңшзоу ббоу? Бнаңхысқэа зака ибзиоу! Ахшарайуртағынтэ аоны баннарга, иаразнак исхэаз бдыруоу: «апринцесса лнацэкъарақэа!» Уажэы, ирыцкыаны ианыбшэ иаңагы иңышьахэуп. Абарт аңстазаара иахэо анацэкъарақэа, – днарыгзоит, – анышэ иабтон, Радоу. Банхэычыз иаабысуа бырңкон, быра быччон, бырңкарц бтахын, цъара цэык цасхэа ирылабцозшэа. Бышпагэыргэоз!... Нас иаа-быхтэшэазеи, сыңшза хэычы?! Хазбанбырцэоз! Зны-зынла хэхьбацэхалоз, бахтахымыз цыбшьозма?! Быда адунеи хашпақэзаауаз, Чыка! – ихэыцкэа зегы ус хъыс ишьалон. – илакабцозеи, аа!

Арғыс Манча.

Иан Цсоука дыццакуан. Усуртада икан рөыцьегь. Лпацаа оыцьа лнапы ианын. Дара Ростов ианыказ, айбашьра ашьтахь, ртагылазаашья иаха иеиңын. Аоныка ихнымхэыр анаму, аб аамтала дааныжыны, дара Алаҳазы иаан, аонеихагылақэа руакаф аңыхъа иры-маз квартира ионалеит. Аиласрақэа калаанза, арака инхоз аңсуаа х-таацэарак ракэын. Ашхырцэыгь ируазма. Лхатца уао тынчк иакэын, урт ирхэаз дшазнеиуаз уаоы изеилкаауа-мызт, ирақэғоз лара лакэын, аиҳаразак урт иргэаңхомызт лыцкэын аиҳабы аңсуа школ дахьталаз. 1989 шықэсазы аиғыхарақэа гэгэахо ианалага, лыңшэма иааиңхъан, дрыдгы-ларц ирымчны иацэажэеит. Иара ихэыцкэа аңсыуаан, уажэшьта ихата аңсуара илсны дыкан. Уи иихэоз дара ирзеилкауамызт. Айбашьра ианалага, дзыкэтэаз амашынала мазала абцар аңсуаа ирзааигон. Айбашьра анынцэа, ишынтаацэаз усурада инхан, иқэцны Ростов ицеит. Иара уажэгы ус дыкан.

– Абри ауп иахъа исызуто, – ан лпа царақэак ниларкит.

– Уи сызхоит, – ихэан, длалбааит.

Даараза дкоммерсант гэгэазшэа Радоу илеихэахъан, дызлакамыз далаказшэа иеы-лирбон, даеацъара дхэаңшыр хэа длыцэшэон. Итагылазаашья зеиңшрацэкъыз лдырыр, дышпакаларыз лара, – уи гэгэала дацэшэон иара. Шыпыла амоаду шыказ дцэыртирц дниуан. Амоақэа рацэазаны еихаңсан ари ақытан. Пицунда иадын, аңшахэаағы аңсшьарта оңқэа гылан азы, акурорт иацанакуаз цыыршьон. Амоақэа амра

зрыкэыпхазомызт, рыоганкгы ацсацла ҳараккэа авеиҗахан азы. Амоакэа рыгэҗаны амандаринеи адаҗеи азхауан. Амандарина цлакэа ирыкэжыыз аеаора оажыза, ашьамсиа оежь рхарҗаз цыушьарын. Асовет мчы аламҗала арака асовнхара ашэҗра иаҗын. Шыҗа анхамоа еилахарц аҗагмызт, цыоуки ирххо иааргон акэымзар. Адгбылкэа аренда ирган, аусура иашыцылаз аеаора бзиа җаргалон, абаоданкэа рыдгбылкэа реы ахаскыын жэпа маҗаҗаара иоеиуан, акыр цыара аҗеа ацынхэра аҗ-мыҗ иаҗа ирацеахахьан. Арахэ алацаны иахьрымазгы убарын. цыоуки рыба җыцуан, ргеылацеа адгбыл ахьрымаз, аха дара адгбыл анырҗахыз аеаора бзиа анырбалак акэын, цыҗк рырҗарц ирыхэалон иҗхамшыазакаа, аха ура уаныҗхамшыоз, аҗбабаа збахьаз.

Амоаду ахь дкылсын, уа дааҗшит. Баҗакэа машынала аоны дизнеиран дыҗан, даҗхон. Ари амоала даауан азы, арака дааизыҗшырц избеит. Амашынакэа, арахь ибжыалоз, зынзак имаҗын, урҗ шиашаз ицалон азы, нахьынтэ акы аҗаанахацҗыаза, иоыза даауаз цыишьон, уи дзыкэҗеаз иеиҗшкэазгы ыҗан, аха ииҗахыз дыҗамызт. Аены дизымаар хэа дшэо аҗынза днеихьан, аҗыхэҗеан Баҗакэа имашына анаидгылоз.

– Иахьа былды сурхэарц иақэукзар? – уи дынҗалеит иара. – Иухьы?

– Иҗхастахан, иҗазҗоз дсыҗшаанза, аус адиулаанза, аамҗа сыцеҗеит. Зегы хрыхьзоит иахьа хэлаанза, умшэан! – игэы никылон уи.

– Хажьзом хэа акэу цыушьома, зынзак узымаар хэа сшэеит. Даеа машынак уажэ иабасҗшаауеи.

– Амашына зумҗшаауеи, аха сара сеиҗш аоыза дабауҗшаауеи? Убри хьааугама?

– Афы усроуп, аеи! – дыччон Манча. – Иумузеитеи.

– Хэбацои?

– Амоа хануп, хажьцо узымдырзои? Димаҗкэа Адлерынтэ акыр ааигазар еилаҗхаап.

– Иаххэеит хэа, убри азын мацара, Адлер дышҗаушьҗуаз?

– Радоу дысзыргэыргэозар хэа ауми.

– Даеак ухэыцыр җамлози.

– Исзымхэыцит, ура Баҗакэа. Абензин узхара умоу? Иаасхэоу?

– Иааухэар уаблыр хэа умшэоз здыруан азы, иаасхэеит. Уаҗа сызлауцхраагэышьои.

– Аҗсшьарҗа оны агэашэ хажьчоит хэа, шыардак амал хэзҗода. Иҗауҗаз азхоуп.

– Уаҗа усурҗа хзыҗшаауам, иҗахҗои, иара уигы хэоымзгэышьааитеи, җаҗынк злааххэо хамами, – онеихагылак азхышэҗ аҗаҗыа имашына ааникылеит. Уахь анеираз, амоа дананыҗ, җшышьала моахэастак аҗкыс иҗбааз моак данын, аҗлакэа рыҗакала.

– Димаҗкэа! – җитит Манча.

– Ара сыҗами! – ахышэ ирлашозшэа, дҗаҗа-җаҗчо днылагылеит раҗыа.

– Хусқэа шҗакоу?

– Хусқэа ракэу, уусқэа ракэу?

– Аеи, цыушьҗ, сусқэа.

– Аусқэа хэа, идуззоу ак снапы иануҗазшэа убама?

– Иузеилкаауам акэымзар, даара идууп.

– Уажэыҗкэа слыбаауеит, – наҗ днеин, амала, иширгэыгыз еиҗш, иаарлас дзымылбааит. Данааи – иеиилахэа, иеиилаца даацеырцит, қраад хэхэак акы ылаҗэаны икын. – Аоныҗа хнеип!

– Аарла улбаазгеит, сухэо-сучо, уажэы уахь хэбахалахо, – Манча игэы алаҗан, ақраад ааимихзар – аҗеиерверккэа ылаҗэан. – Заҗа ахҗнуҗеи?

– Заҗа суҗаз.

– Амцхэ умхэакэа, заҗа саҗеи!

– Иухьы, җара дук ахҗнысҗазшэа! Уи ахэ зеиҗшраз ала, уаха ацара иаҗсамызт, аха ура усыргэаар сҗахымызт. Ус дук наугзозшэа угэы иабоит, умбои.

– Ацеыҗаҗчара уакэыҗи! Аус ду хэа иҗоума, азҗаб лҗагылазаашьа акалашэа иҗалеит, лгэы злакоуҗаша узбароуп.

– Уи еилаҗхаауеит, умшэан! – дцеыҗыҗшуан Баҗакэа.

– Нас шыезхырцеажэои?

– Алаф улхамхыр излахуада! – Баҗакэа иаҗыа икнахаз асаркэа даныҗшылон, ичыгэза еиқэыз иахэы ихэазшэа җацаны.

– Аиашаҗкэа ихэеит, – җааитит хэаҗы җбаа еснагь иччоз Димаҗкэа.

– Шэыскэаҗи, ура! Уажэы сзыхҗашэҗи?

- Зааигәара укәызымыргылоз азғаб лпсы еикәхеит, уаха иутахи, – даангыломызт Димақәа. – Уара узоуп дзеикәдырхаз.
- Аи-аи-аи! – ихы неикъеит Манча. – Аиаша умхәеи. Ахымыштыхә сталырпшаанза, уаха илуамызт. Шәаалеи нас, шәыхәмаррақәа нцәазар!
- Макъана ҳабацои, – ихәеит Баҫақәа. – Лашьцаанза ибжьоу шәымбазои?
- Ашампан ыы аахамхәеи.
- Манча, убаашәт, икалеи? – дыччон Димақәа. – Хәлаанза батлыкак аоы ааухәалома. Иара макъана шәгәакны шәзааи?
- Ас сеикәшәыршәозу иалыздрааи.
- Кох, шәсыхлафуеит хәа угәы иналаз, уарак хурччархәзеит хәа сыкоуп. Икоу жәдыруама, аоныка хләир, пытрак аамта ххаагоит.
- Ус ихамхәжәоит, – Баҫақәа Димақәа диқәшақатзамызт, ақскы икын, ижәыр калазомызт, дара дрыхәақшуа дтәазар абеитахыз.
- Зны ашампан ыы ааххәап, нас иахышәтаху хцап, – уи аоы нцәарызшәа акәын роыза дышгәакуаз, амашына дынтәлеит, Димақәагы дааиватәеит. – Афеиерверкқәа рызынтәык наххзом уаха, – инарабжьеигеит иара, аоқәа ахыроушаз ианазааигәахоз. – есуаха акы ххы иахархәоит.
- Ус акәзар, есыуаха ашампан ыы адкыланы иахғалароуп, – Димақәа ибз иҫы итеикуамызт. – Амала излааххәо уара уңыба итаххлап.
- Еицааххәоит сара сңыбалала? – Манча уи игәампхазшәа кайцон, амашына длыбааны, акрызтиуаз дналыдгылеит.
- Ижәбо роуп исымоу. Ишәтаху арбану?
- Иалшәхи иреиғу! – иоызцәа даарызхәақшит.
- Хара ҳауп изжәуа, убрахь ак лымх! – ҫааитит Баҫақәа.
- Ара исымақәоу азғабцәа рзгы ибзиоуп, – дгызмалын адәқьан мақ итагылаз.
- Ус изхаржәуа дхамачындаз! – иқәыпсычханы ас Манча ида иоызцәа ирызхәазомызт. – Сара усызцаауазар, иреиғасшьо – Ростовское. Хәба сыти!
- Уоора! Иалухи ускатәи? – иааңьеишьеит Баҫақәа. – Иан аңара рацәаны илтеит хәа сыкоуп.
- Ихала акыр ирхар хәа ушәоу, – инацитеит Димақәа.
- Уи ззуго уааилылкаақәааити, – Баҫақәа ичыгәза еикәыз ихахәы пхәеихәахуан, иоызцәа дырғампшырц, – хазхара ханыччаша убаскан акәхап.
- Обә хцәахып, – ихәеит Манча, иоыза ииҳәоз уа иникыларц, – уаха ихақәшәо дхаздыруам. Хца уажәы иаажәуеит. Шәтыци арахь!
- Иалаххи ускатәи? – изеилкаауамызт Баҫақәа.
- Уажәнатә ҳауршьуеит, нас ҳабацо? – дыччон Димақәа. – Хца хцәахып. Аибашьра ашьтахь амцхә зжәыр калазом, – даайдгылеит уи.
- Ицегь уарччар хәа ушәома? – Манча иоыза ацәы анилайцашаз амомент дақәшәеит. – Баҫақәа, уааи!
- Ақскы скыуп, ГАИ сыдуркуама? – Баҫақәагы даарыдгылеит.
- Уи сара избап, – ихы дақәгәыгуазшәа кайцон Манча. – Анцәа улпха хат! – азғаб иаиз италтәаз ижәит иара. Иоызцәагы идиржәит.
- Шьта хзышьтоу дахныхәап, – Димақәа егы ацәца аақәихит. – Агәабзиара лоуны, уаха лхы бзиарамзар ак тамшәааит!
- Иухәаз сақәшақатуп, гәабзиарала илзааигәоу лыргәыргәааит! – Баҫақәа иацәца абжарак аамихит.
- Уи лгәабзиараз зегь ужәыроуп, Манча уи иааидицалт, иацәца таирцәыртә. – Уи лныхәәҫа зкыз, Анцәа шәиныхәааит! Ларгы чара-гәыргәара лыгымхааит, лныхәәҫа аахзыркыз дуеицәамкәа!
- Зызбахә шәымада? – длызәлымхан адәқьан ицагылаз. – Иижәыз ахәшәқәа дызрылцуам хәа, зғабк лызбахә рхәоит. Уи лоума?
- Лоуми, – дпышәырччон Димақәа. – Амала далтхәеит, хар лымазамкәа дыкоуп.
- Ләызхлыркьозеи?.. Бзиа илбоз дақыртуан рхәеит. Лаб иуамызт рхәеит, иашоума?
- Абри иоуп, даңсыуамкәа ббама? – дыччон Димақәа. – Ләызхлыркьаз шьта еилкаатәуп. Ләала илхәароуп. Манча идыруеит хәа сыкоуп, аха цқәа ихәихәазом.
- Даәак хжәып! – инарабжьеигеит иара, абаҫлыкагы аахиртит, иоызцәа ишырымуаз. – Усгы хатцәк иреиханы итыцуам. Еидгылоу хазынтәык Анцәа хәиныхәааит!

- Амин! – рхәеит Батакәеи Димакәеи.
- Хьаак хамоуп азы, дааакы хазымхәыцзеит, хажәлар хатарымцааит! – Манча ацәцакәа ааиртәын, руак аакәихит. – Иахьа Аиааира иамшуп. Ари аныхәа назазаааит! Итахаз анышә рзыбымбылхааит! Рхы зкәырцаз рқсадгьыл ахақәитра мызааит!
- Иухәаз иашоуп! – роыза икәшахатын, рацәцакәа аатадырцәит.
- Шьта хабаци? – дцааит Батакәа, амашьына ианынтала. – Уаханза хазпшуеи? Хцап ахәшәтәыртахь!
- Аиеицәкьа! – дгәырғьон Димакәа.
- Афеиерверк анылашьцоу аеффефект амоуп, җынла – шәеит! – иумбазакәа еихәлацәеит ихәарц итахын Манча. – Уажәы хңеит хәа ишахтаху хазлацәажәом, дхазбом.
- Аты бла ухомуа, уахыла дубарц утахны? – Димакәа иҗыркьара резинацас еицьцхьан.
- Амшын ахь хцап, – ихәеит Манча. – Хәлаанза хтазаап.
- Усгыы калоит, ихәеит Батакәа. – Иахьа усгыы хабжьоухит.
- Сара сакәымзар, даара шәыбзиахон, аха сышәпырхагамхеит. Хцап амшын ахь!
- Урыстәылантә иааны, реыркәабоит, аха хара, тагалан хантоу, амшын хталома, апхын хазталомеи, – ихәеит Димакәа.
- Ухы уацәшәоит, аха шоуроуп, агьухьуам, – Манча уи таха иитомзт.
- Амшын шыказ рҗынархеит, рмашьына ара иааныжьны. Ауаа рынхартакәа унарывсны, амоа уныкәсыр, абнара унылагылон. Уа амоакәеи амоахәастакәеи рацәан. Абнара улсны уахьынкылшәалакь мшынын. Хәлаанза убра акәара икәыршәын, ацсшьацәа ирыхәацшуа. Инарымәатәны лафкгыы нарышьтарцон. Егьырт хәлаанза ара изтәома, аамта рзыпцәан, азә дцон, азә даауан. Арқарцәа рхатагыы аамта иргәарқханы ирызцәуамызт, знык Амра лзааландаз хәа иццакуан, ахәшәтәыртахь ицар ртахын. Амла иамкыр, ицегь уа ацслымзи абғанчи ирылаиазаауан, аха рыюныцка рыцхо ианалага, Димакәа дзыюназ ионеихагылахь игьежьит. Амәан анхацәа машьынак иадизаланы ишгылаз анырба, иаазәлымхәхан, инеит. Акырпыжә ртиуазаарын. Манча хқа ааихәан, әба амашьына итеицеит, ахқатәи Димакәа иахь ихәнигеит. Уи иан рхәы ыкәлыргыларц ләазылкын, арт ирымуит. Часақәак рылтар акырпыжә иацырфон, уаха иртахызи. Ашьтахь ателевизор иадтәалартә аамта роуит.
- Шьта хцароуп, – Манча доагылеит дыццакуа. – Ишьталакәаанза хңеир иаха еиғьуп.
- Амәан Батакәа дмыццакуазшәа ибон иара, заа инеиргыы, ачымазаә лаб дылтаауазу издыруамызт. Ма уа ипшрын, ас мацара амоа ианызар ацкыс. Аныкәаә дирццакуан, игәы ицаххуа. Ареанимацияә игәгәаз азә днарған, ахәшәтәырта иадгьежьлоз мацзамызт, аха иара иидыруз уаә дыкамызт. Урт иаарылсны иааимыцкәеит, ауаа изыхәоз уаә дыкамызт, рчымазаә иитахыз дидырбахьан, иатахыз ахәшәкәа иртахьан. Арқарцәа ацыхәтәантәи аихагылахь иоыхәнеит. Димакәеи Батакәеи апалата иныюналеит. Роыза, ицәеижь дтахьтшьуазшәа, ишьамхкәа, ижәоахырқәа тысцысуан.
- Ацхагәтан шәабаказ, уара? – иахауан ан лыбжьы. – Шәоыза даажәымгазеи?
- Дабацәцәкьеи? – Димакәа даацәырцын, Манча дима, длеит.
- Азғаб, лиарта даагәылцны, лан длывагылан, лхафьы ччон. Ас иара димбазацызт. Даәазәызшәа дналәацшит, аха илапш лыдимырхалацәеит. Иахагыы дитахын.
- Лыбла игәацхомызт, аха уажәраанза ацкыс еиғьын. Иаргыы оныцқала дтынчхон, ишьамхы ижәоахыр шьта ицысуамызт.
- Радоу цака длыбаагар хтахуп, – ихәеит Батакәа.
- Мамоу, – ан илттахымызт. – Ара дахьынаиааиуа слыцәшәоит, цака абыкәу дахьлыбаажәго?!
- Икалозар мап хцәышәымкын! – ихафьы шеихаччоз ала, Димакәа дзыхәоз мап узацәкуазма, аха...
- Абраантә ллыбаагара закәу жәдыруама?! – ан илуамызт.
- Слыбаар стахыуп, бара! – ацхагыы длыхәон.
- Уоора, ари закәи! – уицәкьа ан мап лзылцәкуамызт.
- Батакәеи ани нак-аак лыжәоахырқәа инарытгагылан, акоридор иныбжьысын, амардуан илаәагылеит. Ачымазаә лшьаәақәа аарла еихылгон, лхатагыы дацәшәон албаара. Цака алеира даараза акыр иадхалазшәа лбон. Адәахьы ианындәылц, уахылатәи ахауа цкьаза иааләасит, иагәалзеиғьхеит. Ан зыгәра лымгоз ацкәынцәа ара игылазамызт, лыпқа дырзынлыжьын, лхата шьтахька дхынхәырц даакәгьежьит.

- Димакәә! – ҫааитит Манча. – Акырпыжә!
- Радоу, бхала бдөйлцуа балагеит, Анцәә ицьшьоуп! – азәы ишьа лгарц дааргазаарын, лымаҫәәхәкәә лыманы дааиуан Аида.
- Аныхәәеҫа бааргеит, – ан уи дахьылбоз лгәы иаахәон.
- Абри аоада ихәныжәга! – Димакәә акырпыжә ан инлиржит.
- Иҫабуп, Димакәә! Аида! – уи ари аҫхәыс ҫа лахь ҫаалтит. – Баала!– акырпыжә наллырбеит.
- Уажәыҫәкәә снеиуеит, – лхәеит Аида. – Арҫ рҫыҫәә инсыжьп.
- Аҫар рымаҫара ианаидхала, Манча ашампан оы аахиртит, даәазәы ихиртыр зака имурыз, ҫәыҫак амашына иааҫырган, аиааира амш иакәныхәаны, арҫарҫәә иржәит. Урҫ ахьылбоз азҫаб лгәы канәон. ҫҫаа илымбоз ажәоан хәракза иҫҫан, аеҫәә кәалыкәәҫуан. Урҫ хыгагааны иахьылбоз изакәыз ҫҫаагы илгәалашәазомызт. Иаапыркәаны Манча инапаҫынтә ак ҫкәеит, даәазәы инапаҫнытә иҫҫар зака имурыз! Уи ихалаҫҫхәаза аҫҫхәкәә аҫыддуан иҫыҫәәанза. Афеиерферк!
- Ишҫаҫшзоу! – иҫыалшьон лара, лгәыргәара хәәак амамызшәә, лхәҫы лхаччон.
- Ибҫахызар бхартәап? – зҫаарала иналабжәеигеит Баҫакәә.
- Сгылазаауеит, – лхәеит лара.
- Иахьҫалак маҫк быҫсы шыа! – Манча, лан длыбаанза, рхала дыхәныргар иҫахын, аха амардуан днаҫаргалаанза, арымз кнаҫа дныкәтәарҫ ҫәҫа ибомызт.
- Аеи нас!
- Данақәшаҫаҫа, амоа ааихҫәәтәын азы, Баҫакәәи Димакәәи налыҫагылт. Уа дтәан лара. Дара еиҫлабны алаҫ рхәон, азҫаб ддырччаларҫ. Амҫхә дгәыргәәҫәаргы илзеиҫәәахар хәә ишәәзшәә, аамҫагы ҫахьәәҫкәан, дрыма рҫынархеит, еихагылак ихалаҫҫхәаза, иааҫгылон, лҫсы лдыршьарҫ. Урҫ дрышьҫаланы иәеиуаз Манча Радоу дидыруазижьҫеи ас длаҫхәыхны димбаҫызт, дкарауараха дышхаргалозгы. Апалатаҫ иньонашылазар, халаҫ шәәкәәраа, ан рыгәҫа дрылартәаны, икарпыжә аҫәәкәә ссаны ирымҫан, даәә фатәкәәкгы ықәын. Ашампан оы Манча иааҫәыригеит.
- Сыхьзала шәәакәныхәә! Абзиараз! – иәызҫәә има дындөйлҫит.
- Хәхьзала мхәәзакәә, сыхьзала хәә ихы абзиара заиргаз убоу? – Димакәә Баҫакәә иахь дҫәыҫаччон.
- Афеиерверкәә егырт зүҫәәхи, уреигзома? – Радоу лгәыргәара иаҫа Баҫакәә дазгәәкуан ухәарын.
- Уи уаҫәы, уаҫәәшьҫахь, – Манча дыҫҫакны длыбаауан. – Уахык ала инҫәәома зәҫгы. Уаҫәы хнапы ҫырҫшша хәзлаауеи.
- Уаҫәҫы абра уаазгахуама? Хзықәшәәи, Димакәә, сукәәхшоуп.
- Имаҫара хишьҫазар акәхеит, – дҫәыҫаччахуан Димакәә, еснагь ихы дәәахә иахьыкыз, аҫәыҫаччара иньмаалазо.
- Шәәра ишҫашәҫахыз? Хус нахәгзароуп.
- Аха уи ауаа иалидраауази ифеиерверкәә баша инапы ишанхалоз.

Аҫа Радоу

Уажәшьҫа ахәмштәи шыжьын лара ахәшәтәырта дышьҫазижьҫеи. Лхы лдыруа даакәлазишьҫеи, аиашаз, илгәалашәәҫәкәәоз иаҫи иахьәи ракәын, иаҫа-иаҫа дшеиҫхәоз лхаҫа илбарҫан. Ари ашьыжь лхы-лгәы иҫымҫәәоз уи ауааз афеиерверк шоурышьҫыз акәын. Уи Манча инапала иҫиркәеит. Иәызҫәәи иарәи ргәыргәашьә хәәак ахьамамыз лхаҫа лгәәлаказаара шыҫнахуан. Лара илзомызт лыәҫалырхарҫ ахәшә раҫәә анлыдылқылаз аҫхәәка акәзар – аскәтәи акәмызт, зынза дызгәыргәазомызт, ма лгәыҫгара иаразнык илхаштуан, лхы иазылушаз азхәыҫра ахь ҫыҫ дхынхәуан. Лызшьәпык адамра лхала ианҫалыргыла. Иаалыкәыршаз, еихәразақ бзиа дырбазомызт хәә илҫхәазоз еиқәәҫәәашо шыҫахька дандырхынхә, даәәкала лхы лбо дкалеит. Данхәыҫаз урҫ рахь илымаз, лықәра иаҫызхәәшаз, аха аамҫа иарҫаҫәыз лыбзибара ҫыҫхәараза иаалызҫәыртҫын, лхәыҫразы илҫәызыз иаҫылҫазу, аамҫала иҫәкәәхаз азлырхәуазу аилкаара лҫәыҫәҫаны, амала бзиабарак еихәауа, лыхдырра шеизхәуаз маҫ-маҫ илныруан. Уи аҫхәтәи ашьыжьаз, лылагырз жәпа лызнымкыло, дқьызқьызуа данҫәыуаз аламҫалаз акәхарын шыҫахька лхаҫа лшьәәә анеихылгоз, акәымзар илханы дахьхәдырҫшуаз уа-

мак илмыхэозар каларын. Мчыла иахылыцрыхоз дырзаанымкылозар здыруадаз, лхала лыхдырра зханы еанкылашыак леақылмыршэазар.

Уи аены, знык аахэланы, иоыцэа иманы, Манча деиҥаахырц лҥахын, дыҥшын. Зынгы ашыжь, ма шыбжьоншьҥахь даарц шыкалоз даазхэыцуан. Лбара хэа ашэ аа-дыртыцҥхыаза, ашэхымс зшыапы аахызгоз иара иакэымзар, уи дишьҥагылазшэа лгэы иа-бон. Ихыгагаала иахыылбоз, иааира цҥа илызгэамҥарызшэа лгэы ианылнаҥозгы маҥмызт. Иара дыказамызт. Аха, дааиҥххэыцхон лара, уи элалылшоз ала, иагья умхэан, ла данышьҥталашаз акэын, иоыцэеи иареи анҥоз, иаразнак ҥыц дызлааирызи, инаҥшуа рзын иҥшзамкэа, ихаамкэа. Аамҥа ыкэҥа иҥон, арахь игэагэозшэа лбон.

Адэахы амш шыбзиаз иалацэаежон иааиуаз, иҥоз. Лара уи лныруамызт, аха дара амш зеиҥшраз лгэабзиара аиҥхара иадырхэалон. Издыруадаз лхатаҥгы илнырцэҥкэозар, илызгэаҥомызт акэымзар. Лан уажэы-уажэы маҥ-маҥла акрылҥалҥон. Лара имцхэыз цыылшьон, уамак лгэы иагацэомызт, аиашаз мап ацэылкцэомызт. Аневропатолог иааира ан дазыҥшын, ииҥэоз лахар лҥахын, дыкамызижьҥеи шыҥа хы-мшы мҥуази. Уи иааиреи имааиреи лара дахыццакзомызт, дычмазаоны лхы лыҥхыазозма, иарбанзаалак хыаа-баак лцэалжь иадылбалозма. Лара лыгэҥыхаҥэа харабҥгаран, аха ахэшэҥтырҥаҥ иҥказамызт. Уи зыдхэалаз лашыцаанза дмаацэҥкэозар акэхарын. Иабаказишь убри аамҥаз иоыцэеи иареи?

Лара дахыҥказаалак длышьҥталаны дниецҥхыаза Манча, ма Баҥаҥкэа дицын, ма Димаҥкэа. Баҥаҥкэа иоыцэа рацкыс дхаракын, игын, ихахэы жэпа еиқэан, ицэеижь уи иац-намгозаргы, маҥк илахь еиқэын, акы игэы иҥалаз цэыримгозаргы. Уи иуаоышьа ус иҥазар каларын, аҥсҥазаара аахак иманы акэымкэан. Димаҥкэа ҥеиҥҥшла егы иҥан дықэгылан. Дпашэын ибла ҥран, ихы агэҥа шыҥа ипашэхыхан. Дызлахэыз аибашьра инарбахыаз ауаҥеимшхарацэҥкэа илахь знык еиқэнаҥомызт. Илахь ҥбаа еихаччоз ихаҥы еихаҥы иаргэабзыҥуан. Урҥкэа зегь аарла рцэаара шыақэлыргылон лара дахыаз, лан длыцырхырааны, дангылоз, дахынаиааиуаз. ҥеиҥҥшла урҥ дреиҥымызаргы каларын роыза, иаҥа дкыаҥын, дыжэпан, ихаҥрыцҥара уамак деилахацэомызт, ибзианы иеане-илеиҥэози, данеилахэамзи еиҥаран, аха ихымоаҥгашыа, иҥазшыа лара ддыроашьон, юни-бнеи изеиҥшны деиҥкаразшэа ахыылбоз лгэы ҥкаауан, лҥагылазашыа злаказ ала, ус узхэозар, зынгы дрыцхалшьон. Амала иареи лареи рыҥсҥазаарақэа цсҥазааракхон хэа зныкгы лхы иҥалмыршэацызт, избанзар зегь нархэаархэны илбон, дызхэаҥшуаз дара ракэзамызт, даеа блак ала лыбла ихгылан, адунеи хэаҥсан, далцыр лҥахын. Урҥкэа зегы, ҥыц адгыл данаақэла нахыс, даеакала ицҥрахон. Бзи илбоз, аҥак илымҥазакэа, асаркыа далҥшуазшэа, лгэы дынҥаҥшуан, уа дышҥацэахыз ибеит. Уамашэаҥгы имбазеит. Убас иҥаз ахҥыс иақэшэеит.

Егы аган ала, арака аангылара зҥахыдаз. Иагья уҥахэазаргы, иагья аҥсабара убла цҥа ихымылозаргы, лҥсы лзыюнакуамызт аҥзамц ахыҥшэаз, уныюныцыргы зегы хэаак ахырмаз. Адунеи аҥбаара, аҥауа зыдара, зака уҥахыз ушыаҥа ахыеихыугашаз, зака уҥахыз шэыр цла уахырыхэаҥшышаз, агэарҥ ҥбаа, аоны ҥбаа дрызгэышьуан, иаар-ласзаны убрахь дниерц деихон. Илгэалашэон лшыапыргыларҥа хэыц-хэыц, руҥра, рмхы, еибырҥоз рбахча. Урҥ зегы лгэы рызкыдзамызт, дахыызхыуаз, дахыазоз аҥыҥкэа лзеиҥшын, адунеи иқэылхуаз анылымдыруаз, егырҥгы лцэанырра рзыцаҥын. Амала даара бзианы илгэалашэон, шыҥа ҥыц акала дырзыҥказшэа, лара илзыҥказшэа, еице-изыҥказшэа цэаныррак лзааиуан, амала уи макыана ахэызба цаҥы иқэхэмаруан, иахыхы-наауаз уаоы издырзомызт, икэаҥкэаса иҥар шалшоз еиҥш, ииашаны иқэгылазарц, амч аиур шыҥа уамашэа ибатэзамызт. Аҥагылазашыа уаанза иахыаихыазгы иааирамзи. «Нара ианлаха иахылхэааи?» – лаб дизцааит лара, ааигэа, уаанза енак шыбжыаз акэзу уи аҥхыа акэзу цҥа илгэалашэомызт. Уи ахэычы абетон блоккэа дышрықэҥэаз, дышхэыцуаз, арыцҥа цшра шлымаз аниҥхэа, иаалцэымҥахеит. Лахэшьеиҥҥбы зынзак бзи илбазоз леиҥш длышьҥтан, издыруада цэаныррак лыюныцка илгэыцэахызаргы. Аха уи дылҥахны лгэалашэазомызт, иара усгы цыара цэаныррак далаканы лыздырзомызт.

Уи моу, уи ахэычы лшыра даназхэыцуазгы ыкамзи. Уи ахыылгэалашэоз, лхы-лхышыю еибгазҥгы, лцэа дыҥзызаарын, ауаҥеимшхара шыкалҥоз лыбла ихгыланац. Уи лбара дазхыауан. Ас дыгэхыаалгарын хэа лгэы иҥашэозма? Ауаоы дзыхыауаз аниза-аигэахыз иахыа акэызма ианизгэарҥахыаз. Апалата ашэ аанаат, уамакала иҥшзаз ахэычы ашэхымс даахыҥцит. Уи лаб дрышьҥагылан

Нара лахэшья лкаруат дангылан, лнапқәа лыхәда иаакәлыршын, длыгәзит. Радоу атак калцон. Ахәыңы, лгәабзиара еилылкаарц, длызцаауан, ишьтаз аитцбы лакәызшәа, аихабы лакәзамкәан. Рани раби урт ирқырхагамызт, иааибарц ртахын азы. Аус злаз реиҕаара аехәшья еихабы илхәозар акәын, уажәыцкәа иаразнак акәымзаргы, нак-нак. Уажәраанза Радоу илхәыцкәоз реынапхьаркын, лахәшьей лареи ааизынхеит. Хәатәы уамак рызцәырцзомызт, аха еибарпхон, рыюныцкәкәа тынч хытхытран изәзаз. Гәаныла еиҕаауан, блала еиҕәажәон. Амала аитцбы илзеилкаауамызт аихабы лыблақәа рыезырцсахыз, уи лчымазара иадхәалазу иадхәаламзу, иадхәалазар иабанз-адхәалаз. Иахьылзеилымкаауаз даараза дшәар каларын длахәшьамызтгы, иара усгы мацк дшәон, аха льялырцсны дылзааигәазаны длыдтәылан.

- Ахәшәтәы иихәеи? – дцаауан аб.
- Макьана дмааизацт.
- Шьыбжьон аайтеи, дышҕамааиц?
- Иҕгәғәз цьюуки изаарган, арахь ихәнырымгазацт. Ихатагы цәка дрыдтәалуп. Сара дызбахьейт, сышәзымәеикәа сцазом ихәейт.
- Ахәшә уаха баадырхәама?
- Имацымкәа.
- Рыхә бымазу? Ибыстап?
- Исымоуп. Дызбарц иааиуазгы цытк сзынрыжыит. Бароу дыкан. Уигы ләйдлырбеит.
- Нас?
- Жәа-мшка бышьталароуп хәа лархәейт.
- Избан?
- Дцо-даауа дахьыбжьази лгәы илфази лзеицылазар калап, быҕгар ацкыс, бышьталар беикәхархоит хәа лархәейт.
- Проблемак даәа проблемак наузацлоит.
- Еицәоу хзацымлаайтеи.
- Аеи, шьта инамух. Дынбашьталои?
- Иаарласны даарц лархәейт. Ари аихагыла иаҕыпшыуп ахәсақәа ахышьтарцо. Са-аицырхылапшлап.
- Знык деикәшәахындаз!
- Ускатәи улыцәшәо дыказам!
- Шьта хзыцәшәогы хаздыруам.
- Мама илхәои?– ланхәа длызцаауан.
- Радоу дызбарц сугароуп хәа сыхталкит.
- Дааугар акәын.
- Дабаазгои! Ллаба ләанцаны, апшьбатәи аихагылахь дыхәнызгома? Алифт аус анау-еи ианамуеи еикароуп.
- Дзымхәнар хәа ушәома?
- Ее, дзымхәнара ббахьоу.

Уи ипхацәа днарзыпшит. Нара лахәшьейхабы ләаалыкәгашәа дтәан. Лара насып лыман, лахәшья дычмазааызаргы деибга дахьылбоз. Аихабы лакәзар, леицбы длацәажәон, дҕапха-ҕаччо, аскатәи лгәы тычцаауаны димбозижьтәи ашықәсқәа миасхьази. Лцәапштәхәы мац-мац ихынхәуан. Лыблақәа ракәын макьана дшычмазааыз узырдырцкәоз.

– Хусқәа шҕакоу? – ацыхәтәан дааонашылеит шьыжы аахыс изызпшыз аневропатолог.

Аб, Нара диманы, ахышә азааигәара днатәейт, ахәшәтәы диқырхагамхарц. Ан аҕа доаргылан, аневропатологи ачымазааи акыр ртаххозар хәа рзааигәа даатгылт ахақьым. Радоу лшьақәыҕгәғәара шбзиаз аагәейтәит. Лпульс цәҕьамызт, лгәи лрыпхақәеи ишахәтаз аус руан.

- Цьаракыр хьаа бызцәырцма?
- Мамоу.
- Беиҕу беицәоу бгәаныла?
- Сеиҕуп.
- Бгәалаказаара шҕакоу?
- Ибзиоуп.

– Уи саргы избоит. Бнапкәа сырбеи? – лнапкәа рызкәала иааникылан, лнапсыргәыца кәымшәышәкәа ааирцшит. – Ари закәи?! – ихафәы ааицакит. – Бан лнапкәа гәахтапи! – ан лнапсаргәыца ааицылхит, еикәышьшьа-еикәыддын, лнацкәарақәа гәашьак рымазма угәахарын. – Уо-о! – ихәеит иара, ихафәы аалашан, иибоз анапкәа саркәаны ицырцыру-азшәа. – Брыхәацши! – ачымазао лыхшыю нарзишьтит. Аус луеит. Бара аус бузом. Аус булароуп. Азыхь ацынхәрас зыргәала мацара бәы бызәзәеит. Азы рщцәаны беыбкәабоит, иаацәырхьшәашәаны беыкәабала! Ишысхәақәо бныкәазомызт азы, ацәгәахәыцрақәа бхы итапапоит.

– Уи аус лхәруеит, – дфызхуадаз хәа ачымазао дшыцшыз, лаб ахәшәтәыи наикәәицит.

– Илуази? – аневрапотолог иахауаз иацәеишьомызт.

– Длацон, драшәон, италгалон. Акартош ацхра ааигәа халагеит.

Хашнеиуа ацкәреи еаора таагалароуп.

– Зака килограмм акартош ыцышәхи?

– Тоннаки-бжаки.

– Лнапқа ас изыкази?

– Анаптарқа лымхалцан, азагь ыкәымларц, лнацкәарақәа пхастамхарц.

– Аус булароуп, – ахәшәтәыи ачымызао илыдицон. – Ахәыкацартаә чанахкәак бызәзәеит, быстак буит хәа акәзам исхәо. Игәгәаны махәфала аус булароуп. Апхзы былгхлароуп.

– Апхзы сылцзоми, – дфәахәафаччон лара.

– Убаскатәи аус булароуп, апхзы былхәата ицартә. Ибылцаанза бакәымцлан. Апхзы ибылоу ацәгәа-мыцәгәа агоит. Аусура ашьтахь, баацшуеит, апхзы былабаанза, нас азы аацәбыркәандоит, беыбкәабоит. Еилыбкаама?

– Аи! – «ааи» ацынхәрас, уи иааркәафәны атак калцалон.

Аусураз иихәоз ахынзаиашаз еилылкаауан. Напыла аусура лтахзамызт, илцәымгын. Аха дыззыркуазаалак мап ацәылкуамызт, иаразнак леааитакны ләыназылкуан. Усурала лгәы лхалырштәуан, лхәыцра баацкәа, лцәалашәара мееикәа, – зегьы напхьалцон. Аусура убаскатәи алшара лнатон. Уажәы аневрапотолог аус гәгәа леадылцалаларц ахьлабжәеигоз дагьаршәон: лхәыцрақәа цәырымцырц, напышьашәала ацәбаа лбалар акәхызма?

– Ыкәабара амшын ахь бцалароуп, – иаицон иара. – Ара инхо, еихаразак ацсуаа, амшын шәзынтацшзом.

– Азиас ахь дцалон, – фәаицит аб адыоегь, аха игәалашәон ацыхәтәантәи апхынраз уахьгы дакәыцхьан, лахәшьейцбы иагәа длыхәазаргы, лара илтахзамызт.

– Азиасгы уаха назтахым ауми, – аневрапотолог дакәшахатын. Амала цытрак амра беатаны уа бтазароуп. Арткәа бзыкацома?

– Икасцоит.

– Беыркәығаны бхы моацыбгалозар, абыржәыцкәа аоныка бдыкәысцоит, – иаилыркәаны фәаицит иара, илеихәаз итәаз, ларгы дналацаны, ишазпшымыз дырны. – исхәо зегьы кбцома?

– Акрыздыруоу.

– Ус акәзар, цқа балымгазацт, даеа цытрак баанкылатәуп, гәыркәак былацатәуп.

– Мамоу, мамоу! – даагәацәыгәацәеит азгәб. – икасцоит.

– Ус акәзар, таблеткакәак быстап, аоны ижәла. Абри аахәатәуп, – бгыцк ан лахь инаирхеит.

– Арт? – ихәычымыз целлофан пакетк азна ахәшә налирбеит.

– Урт шыта илтахзам. Дыжәга аоныка! Шыта ара ус лымазам. Абзиараз! – дындәылцит.

Лара дыццакзомызт, дыцшын Манча даауазар хәа. Уи макәана лхы ипнаказомызт лаб дшыказ, иара дышзымааиуаз. Даар лтахын, дыцшын. Лтагылазаашьа зеипшраз лан еилылкаауан, уи азы уигьы дыццакцәомызт. Аб ирласуан, заа аоны днаргар иаха азгәб илзеиғын игәахәуан. Ан уи дындәылылган, диацәажәеит. «Иара дизцшуам, ишцаузеилымкаауеи?» «Шәца аоныка ихәеит, нас ара шәтәзаауама?» – аб ицәеишьон. «Хәымәханынза хәычы-хәычы дазыкастап, усқәак умазар, уца!» «Аеи, усқәак сыерыхьыгзаны, саап. Ацкәын дааир, димбар аоныка длеип» ихәан, дцеит шыта. Абык арткәа иирхауазма, ари иихәазгы иеыцшәазма, аха уаы иимбацыз хылағарак иеыкәылан, аикәырхара иунамырхәози иунамыркатоз арбаныз.

– Нас хцома? – апха ан длызцаауан.

– Ибтахызар хаказаап, ибтахызар хцап. Баб хэимехан дааиуеит, хзымцаргы Нара дигароуп. Манча, ара бимбар, аоны длеиуеит, амала ишыбтаху.

Азғаб деитанықөиахт. Лахәшьеи лареи амодақәа ирыхәәпшуан, ран шәкәык дахынзапхьоз. Шыбжьха еицырфеит. Мачк абартәә итәан, аха ачымазаә уаагы мцхәы илзычхауамызт. Дызбарц иааиуаз драцәәжәон, шытахька аоныка дшоурыжьыыз ралхәон. Аихаразак урт зыцәәжәоз лан лакәын. Уигы шыта лгәалакан.

– Шәоурышьтит хәа сахәит, – даакылсит Аида, лыблақәа лхаччо, лхатагы дцарза, лшьәә сса ирлас-ырлас еихыго.

– Хаушьтуп, хазтыцуам акәымзар, – лхәеит ан.

– Иззакәи?– ицәлшьон Аида.

– Ускәак хамоуп, аха ирласны хәқәцуеит.

– Агәабзиара Анцәа ишәәтәеишьааит!

– Бахьахзаапсаз даараза итабуп!

– Бызхатабуазеи, цыбышьт! – Аида Радоу длыгәзын, дшааиз еипш дыццакәа днахынхәит.

– Нас хәеидахылома? – акыр данхәыцқәа, Радоу лан лахь даакәгьежът.

– Аеи, бан дбыкәыхшоуп.

Абгы дааит, длыцагыла ихала длыбааигарц. Амәа ианын. Арахь данааигоз хәа зынзак лхахьы иааиуамызт. Амардуан даныхәнигоз зацәык аарла илгәалашәон. Лхәыцрақәа лзеидкыломызт, илцәеипхьыттон. Аоныка амәа данын. Ааигәа акәымзи «зынцъырла» лнапы, лшьапы аңәахәаз. Ускан аамта цазомызт. Ас ыи-мшы, хы-мшы дышиазауаз анлархәа, шықәсыла деикәпах дрымазауазшәа лгәы илнатон. Ус ацкыис... хәа лхы иааташәахуан. Амала, лхы дамыхәо данышьтала, дгылар лтахын, адунеи анықәпшра дахәон. Лани лаби, хаз-хазы иаалхагылацыпхьаза рцәаара лбон. Илтахзамызт азә дахьаалхагылоз, думбеи дук аалхахауазшәа лгәы илнатон, аха даатынчхон урт ацәаара зтәыз анеиллыргалак.

– Ашоура сакит, – амашьына дакын, лыблахац гьежьюан.

– Абаа, иаачха! Шьта хәаиуеит, – аб агәарбжьара дныбжьалан, амашьына агәашә инадиргылеит.

– Аоныка сахьаауа хасцазом, – агәарц дынталон лара.

Абарца дыцагыланы дыпшуан дызшәилоз, дзыршәоз, дрыпқарц ирыцакьалоз ланду, лаба ләанцаны. Лгәы иалан ахәшәтәыртахь лмаҭа дылбарц дыргаанза, лара дахьааргаз. Уи әенгны дааргарын хәа дыпшзамызт, аха данаарга шыта дышхәартамыз, хар лымазамызт хәа дшырымжьоз еилылкауан, Лара дыоны лмаҭа дылпыларын хәа указу, дыпшын азғаб дааины дгәыдылкылозар хәа.

Ан Ианга

Уахыла аб усура данцалак, иоызцәа ирымихуаз машьынала, даабжьалон Манча. Рынхарта давалаанза, цьара асигнал кәитцалон. Ан илдыруан уи иара шиакәыз. Дахьыказаалак даацәырцуан лара, уи иакәзу, иакәымзу, азәыр дицзу, дицымзу еилылкаарц заа дидылон. Ифьыыз аоны ак иархәазар, урт иргәампхаз ак ыказар еилылкаауан. Нас даныхынхәлак, лыпха даалышьтуан, мыцхәы днымхацәарц налабжьганы. Амашьына агәашә иапырганы иахьдыргылоз иказу, цьара ицазу уажәы-уажәы игәалтон алашьцарәә уи шыуадаәзгы. Азғаб даныхынхәлак длызкылпшуан, лгәалаказаара еигьзу еицәахазу еилылкаарц. Лгәышьтыхра акәын уажәыцәкьа аус злаз, акәымзар, ргәашә анаәсан ауаа ирбо-ирахауа лызҭаби арцыси анк еикәлыршәо збахьадаз, аха ус иакәшәеит, изықәшәаз рхы андраалар акәын. Шьта ан лзы ак рзырхәазма, ирзырымхәазма, бзиақ рхырхәазма, ирхырымхәазма, – зегь лзеипшын, уи акәмызт, рыгәхьаа лкзамызт, хара имхәыццакәа ицәәжәон хәа илпхьазон. Дзыниаз ахтыс иакәшәаанза, лара лтагылазаашьа рзеилкаазомызт, уи дырны. Ухы-угәы анеибгаз, пқарақәак урықәныкәон, зегь зәыз ак наугзон, урылацәәжәон. Иумбацыз, ма уахыччон. Уаә дызқәымшәацыз уанақәшәалак, уажәраанза ухахьы иузаамгашаз ахәыцрақәа узцәырцуан, узнымиацыз аусқәа рымәапгара уеазукуан. Арыцхара уанхықәгылалак зака уаркәышуазеи! Уахьы иааумгоз амәапгәтәқәа рыуа иухәарыз алухырц, зака уцшаауази!

Апшәма Радоу диган, аневропатолог ҫыц диирбеит. Апсихиатр дидырбарц рабжье-игеижьтеи, аб дцо-даауа иихәоз – ус иказ ахақым дахьиңшаарыз издыруамызт. Урт Апсны имаңхаһазаарын, араионқәа рәы уаоы дупыломызт, Акәа заңәык ңара иңәыңатәан, аха иаба? Ахагаңәа ртың хәа иахыашьтаз иахыиңшаатәыиз хәа дхәыңуан иара. Уамашәа ибон Гагра ихыырзымдыруаз ус иказ ауаоы дахьтәаз. Амала урышьталар иумңшаарыз дарбаныз, уи азы хықәкыла ахтны-қалақь даңзаракәын. Апшәма пхәыс ахәыңы длыңны дңар лтаһын, аха иара имуит. Зны, ихала дңаны, ачымазао зәы днеига-шаз дпңшаар акәын, акәымзар уи лыблахаң ыргәежьюа, амашьаны дақәыртәаны, апсихиатр дпңшаарц, ақалақь далазаауазма. Ус иара иусушьамызт. Арт еибырхәақәоз апңа илахақәеит, ынык еиңыңнамзи, гәарпк еиңтамзи.

– Илашәхи апсихиатр? – тынч даақәгылеит лара.

– Биҳмырбои, иихәо хмаҳари, – уи лгәы лыртынчуан ан. – Хәшәқәак хәитәр калоит.

– Мамоу, мамоу! – апңа лхы лкьон, уи шылтаһымз ала. – Ахәшә сзычхауам.

– Исзычхауам бхәоит, анс зегь еидкыланы иразнак ибжәуеит, – дыччон ан.

– Иаласхи ахәшә! Сара сыммазаомам, – ахәаа-баа змамз апхәыизба, дыммазаоын лхы лбаңәкьомызт.

– Бычмазаомам, аха беиғхарц ауми. Знык биҳарбар, иихәо хмаҳауеи, дыммазаомам ихәаргы хәздыруамеи.

– Сара сыммазаомам. Арахь убыржәы уа снажәгар, дцо-даауа зңаарас икоу зегьы ситәит. Сара акгы сгәаласыршәарц стаһзам.

– Нас ас хәихәаңшуа хтәазаауама? – ан илахауаз иахылхәаарыз дақәшәомызт. – Ҙара ак камцазакәа хәзтәашам.

– Иаҳа еиғьуп апсышәала ак кашәңақәар, – Радоу лан иналабжәалгеит.

– Ибтахи икаҳдарц?

– Сыздыруам. Шәнаңаа-ааңар ирхәо шәмаҳари.

– Убри иаҳа агәра бгома?

– Иаҳа сгәы аартынчрашәа збоит. Ахақымңәа сзычхауам. Ицо-иаауа ус зыкауңеи, ас зыкауңеи хәа ухтаркуеит. Ҙың зегь агәалашәара сңәыңәгыоуп.

Мчыла думаны ңаргы узцомызт. Лхы иташәаз здыруадаз. Арахь хәшәтәоыда, за-наатла уи иазыкаңаз, апышәа ду змаз ида лалыргараңәкьа ңәган. Ирыңсыхәоузеи? Ан аон усқәа дырәын. Зны аутра дтан, зны ажәгәараә арахә дрылан, зны аоны дыонан. Еснагь лызблак лыпңа илзырхан. Уи лхымәапғашья еиңшзамызт. Уажәы-уажәы ләы-лыпсаһуан. Лынаиааи маңхеит, уажәраанзатәи лыңарра абаказ. Ирлас-ырлас дааңсон. Ашьшьыхәа днаиааиуан. Аиғхара дағын, аха даараза ирмаңзас шыәған пхәака икалңоз. Зынгы лыхәит-кәит ыказамкәа даатанагалон. Амала илыхтысқәаз лзазомызт, зегь лан илалхәон, уи шыәға гәгәан аиашаз. Аха аңхыраара бзиаңәкьа лытатәын. Зпшра кала-зомызт. Зақәытә хлымзааһыз лхы иташәаз иалудраази.

Уи аены шыыбжәоншьтахь апшәмагы аоны дыкан. Лара лыпңа акрылғалңеит, лыңсы лшәарц налабжәалган, уи данца, атааңәара аишәа инахалартәеит. Нас зегьы анеиллыр-га, азғаб, дияарц гәалтарц длызнейзар, дыңәан, дпышәырчозма ухәо лыпшра анылба, пхыз бзиак шылбоз лдырын, дылпырхагамхарц дааһынхәит. Амхы, акәыд алылхырц, далаларц лгәы итан, лусуга маңәала ләаалыпсаһхьан, лпыраҳәа дшашьтаз, агәашә шыказ машынак абжы геит. Лдиректор Мыстафа иакәын, даәа ыңья арцаоңәа иңны, агәарп дааташылаһьан. Ишуаз ала ыынла ишәахәаз рдыруан дара. Лара днеиаанза, апшәма днарпылаһьан. Ачымазао дшказ еилыркаарц ишлызтаауаз, ашәшьырцаһь иаарган, иладыртәеит. Апшәма ианакәызаалак, асас хәтыр иқәиңон хәа, мңхәы дңәажәазомызт, ицаулаз уск даналаңәажәоз акәымзар. Лара лакәын иңырчыруа ирхагылаз, ирыдтәалаз, рымаң зуаз, убартқәа ирылагзаны, ргәы змырәығьюаз. Даргы ирхәаша роуан, аңыфа ан-роулак, изымңәажәарызи. Дара усгы рыжәтәк рбар калазомызт, ахаатә-мыхаатәи зеиуа утаһыз зы зләи анырзықәургылалак, уаҳа акыр ртаһызма. Ашыла ңаңья иалхыз абыстәи асызбал қапшы роур, зынзак ибзианы имчози, аха уажәы ускаңәи иңпшуамызт, Акәантә ршкол ахь иңцакуан, уакагы хәлаанза инарыгзашаз усқәак рапхья ишьтан. Шьта иңарц агрыгимхо иштәаз, иртахәңкьаз Мыстафа иааңәыригеит.

– Ианга Виктор-иңа, аусурахь шәтыңыр дара иахтахын.

– Сароу?! – иахылхәаарыз ләамшәо иааңәалшьеит. Сызнейзом хәа сымхәаһьази...

– Хәиңәажәаңәан, иатаһны икалозар, шәңа илхылапшыша азә дхаңшаарц иақәахит.

– Акырздыруоу ...Усцѣкѣа иаѣахзам, – аскатѣи лусура ахѣ ахыыршьоз лгѣи иаахѣаны дшьақѣнаркъон аха, – исылшап хѣа сыкам.

– Деиғьымхой?

– Деиғьуп, аха лхылапшра гѣгѣаны иаѣахуп.

– Апшѣма зѣимтѣуеи?

– Хѣахѣапшып, – ихѣеит уи. – Хѣеипшрахо аабап.

– Шѣреспублика ахѣыцқѣа рзоуп, еилышѣымкаауеи арѣаоцѣа бзиақѣа шыртѣаху? – иа-ахѣаны мап мкыкѣа, гѣыграк рыртѣазшѣа ргѣи иабон, ргѣи иаахѣаны иоагылақѣан, амоа иқѣлеит.

– Арт ишпѣрзызуа? – рмашына анѣа, агѣарп аѣы илыргылаз аишѣа еиѣарса хѣычы еилырго, лыпшѣма дааизхѣапшит.

– Макѣана ѣѣара бызцо збазом.

– Нас изургѣығи?

– Аус зпоу бара боуп. Беипшхарашѣа ббозар, усура бѣтыц, ма ари ашықѣс нбыртѣап. Радоу дѣае мшқѣак рыла деиғьхап сгѣахуеит. Нас аоны ланду дыками, саргы ирлас-ырлас саакыдгылоит. Лхаѣаггы лхы мацѣыск шыѣа иѣашѣап хѣа сыкам. Ажѣакала, дѣае жѣамшѣка баапшыр, нас бзеипшрахо ббап. Уаанза аѣсихиатр диѣарбап.

– Аѣсихиатр иахѣ дугар лѣахзам. Удыруоу? Аѣсуала ак кѣашѣѣар иаѣа еиғьуп лхѣеит.

– Уи закѣыхи?! – иааигѣампхѣазт, аха уаѣа акгы ахимхѣааит. – Хѣычы-хѣычы да-зыкаѣдалароуп, – ихѣеит, пѣытразак анѣы.

– Ак уасхѣоит, – зѣаарак ахѣ диасуан лара. – Иугѣалашѣома, Фаѣѣал зны дычма-зѣоымхѣази? Уиггы абас акы дацѣшѣозшѣа дѣкалеит ухѣон.

– Сара уи слызѣап хѣа сгѣи иѣан, – роыѣегь уи ргѣи дахѣеиѣѣашѣаз маѣк иааѣѣеишьѣеит иара. – Слызѣаақѣар цѣгѣамызт.

– Илыхѣарѣахѣақѣаз хѣа уаалызѣаѣѣѣеи. Моак хѣақѣылѣаргы иудыруеи.

– Ѣагалара мза ианын. Уахыла шыѣа ааѣыхѣѣахома ухѣо, аамѣа неихѣан, ѣынла макѣ-ана ркѣаѣқѣа рышѣѣаны ишдѣылѣѣуазгы. Ани аби рыпѣа ѣшак лылалар хѣа ишѣон, аиѣа-разак аб. Азѣаб ахышѣашѣара лхы иѣаланы, деихѣачеигѣаѣ дѣканѣѣар, деиѣѣанѣѣыр иѣахымызт, ускан лыхшыю аус цѣѣа иамуа, дзымхѣыѣуа даарымпыѣахар, иудыруази лчы-мазара шылхыѣѣхѣаз. Арахѣ, маѣ-саѣк аоныѣѣа иѣалѣон акѣымзар, ус гѣгѣак макѣана ил-дырузѣомызт, лѣѣалжѣ ѣсыѣын, чмазарак цѣѣа изѣаѣагылазѣомызт. Ус анакѣа, деилахѣазар иаѣа еиғьны, лѣеилалхѣаргы ашоура лзычѣауамызт, уиггы аѣсыѣера иаѣыдаран. Ани аби рыпѣа лзы рыгѣѣакқѣа еибырхѣон, иаѣа амоа дызлақѣырѣашаз иашыѣан. Лара лѣи идырмазон, аха зегьыѣѣѣа рзымѣѣахуазаарын. Ѣы-мшѣка рышыѣахѣ, ачанах шылзѣѣоз, лан даалырзыроит:

– Аусура бѣар зыбѣахыми?

– Уи атѣи базхѣада? – иааѣѣалшьѣеит ан.

– Сара бысхылапшратѣ убаскѣѣи сычмазѣоума? Схы збартѣ сыкоуп. Нас акурскѣа рахѣ сныкѣо салагоит, убрахыгы бсыѣзааума? Бысѣѣымшѣан, усура бѣа!

Лыпѣа илабжѣалгаз дазхѣыѣуан лара. Лхала дынлыжырггы цѣгѣа илбомызт. Лымала даанхар, иаѣа усутѣык лоуан, лан иѣалѣашазгы лара иналыгзарын, лхала лаамѣа лша-рын, иаѣа лхы дақѣитхон, лгѣабзиара даѣкѣлапшрын. Аха иакѣымз ак лхы иѣашѣахыр? Зегь раѣкыс дзыѣѣшѣашаз убри акѣымзи. Уи амчыбжѣ аанѣѣаанза, лхѣычы длышык-лапшѣѣон, лхымѣоаѣгашѣеи, лѣказшьѣеи, аонѣа дшырзыѣази, илѣаауаз лѣызѣѣа дышырѣѣауази, – деиғьымхѣозар дызлеиѣѣаз хѣа агылбомызт. Амчыбжѣ анѣѣамѣаз, Ѣара дааит. Уи ашѣахѣа ашыжѣ вѣобусла Башаран-коллѣѣѣа амоа дықѣлон.

– Егы ашѣахѣазы усура слеиуеит, – лхѣеит ан. – Адиректор исызиахѣа, заа амш аиз-шараѣ садырбааит. Еилукаау?

– Еилыскааит, – Ѣара ишѣыра аашыѣихын, иаб дынишьѣалеит. Уи автобус аатгыларѣѣ длеигарѣ дыкан.

Ашыжѣѣѣи аон усқѣа даарылган, Нара ашѣол ахѣ ддѣықѣылѣѣан, ланхѣеи лареи акреиѣѣырѣеит. Радоу дымгылазѣаѣызт, уахыла хѣшѣык лжѣон, аневропатолог иабжыгара-ла, уи шыжыла ирлас даргылазѣомызт. Дангылагы, лиарѣа аилыргара лѣѣыѣѣгѣазма лгѣахѣауа, лыблахаѣ гѣежыуан.Длалбааны лѣи анылызѣѣа, шыжыхѣафараз лан даа-лыпѣѣеит. Азѣаб илбон ѣыдала лхѣи шыѣаѣаз, егырт зегьы акрырѣахѣан.

– Нан! Шѣарт ишѣѣо саргы исымѣои, агѣхѣаа быѣзабыргои?

– Уи аамѣала ауми.

– Иаҗахзам. Сгәы иамгакәә, афатә, еилысхуазар, акы иамусын.

Уи лхәы лнапы напыркит. Азы лтарц дахьындәылтцыз, ан асигнал бжыы ркьяәны ила-
хәит. Манча даазар лгәәхәын, амоахь днапшызар, амашына наскьяганы агәрабжьара
ибжыагылан. Азҗаб лыкрыфара дапырхагамхарц, лхала агәарҗ днықәсит. Арҗыс амашы-
на дыоҗтыцит, лара илзымдыруазгы азә уа дтәтәән.

– Лаб дцахьазаргы дцахьейт анугәәхә, уаакылсит– диччон лара, алаф илхуа.

– Уигы сазымхәыцкәә сыкам. Лгәәбзиара иахәои?

– Аигьхараз хара дзымцацт, аха дагьейцәам, – лхәейт, иацы аахыс зака дыбзиахарыз
зигәәхәуаз, арахь иара шамахамзар есымша даакыдгылон.

– Деицәамхәгышыааит нас, аус злоу уи ауми. Амала лцәәжәашья мчушәа збоит.

– Лчымазара лказшья арбааҗсуашәа збоит, умбои. Деидараха дуоур сҗахымызт,
улкәацыр иаха еигьхар? – уи ус зылхәоз, иара изааигәаз азҗаб лчымазарей лказшьякәей
рзы цәәжәарақәак шрымаз ллымхәа иҗасхьан.

– Ишәхәо закәи... Сара саҗамзааит, аха иалсхшаз далсххьейт.

– Артқәә зегы узрыцымгәар хәә сшәоит.

– Шьҗахька сызхьацуам. Лара слацәәжәартә дыкоума?

– Уажәыцәкья даасышьтуейт.

Днахынхәит. Азҗаб акрыфара далгон. Ашышыыхәә дғагылан, ачанахкәә аақәылхын,
илызәзәән, ртыҗ инықәылтцейт. Адиван днықәтәейт. Ландугы уа дтәән. Еицәәжәон. Ра-
доу лгәәлаказаара ләкәын узхәоимызт. Ланду длыхәлаччон. Ианакәызаалак, даныхәычыз
алаумцозар, лгәы иҗаз лцәәхуан, деихаҗсы дыказшәә акәын ишлылацәәжәоз. Уи азҗабра
ләаныназылкаанза даәакала лхы аалырҗшыхуан. Идырмазашаз акы иахьлахауаз зака
ирымхәарыз, иахьейлатәаз уи амаза аацәырылгон, акы инацҗаны.

– Ара бааи! – лан адәәхьыка длыҗхьейт. – Манча дбызҗшуп, – азҗаб данаадәылтц
амашына ахыгылаз налпырбейт.

– Ишәыхьы? – анхәә дцаауан, лмаҗа агәәшә шыказ ләаныналха.

– Ачкәын дааит.

– Әнак димбар дыҗсуейт, ари закәи, сбыкәәхшеит, – уамашәа илбон анду.

– Агәылацәә хәилыркаақәәндаз, макьяна җыртуам аха, – анаҗшцәә ирхәәшаз усгы
дазхәыццәоимызт, амала лгәы аҗан ак җаршәзар акәхарын, ас анылхәәх.

– Ус хәқәшәейт, хәбацои, лгәы хзасуам, – лхәейт анхәә иаацьюушьартә. Издылхәәла-
рыз лзымдыруа, ан иаалгәәлашәейт ахаатә-мыхаатә цьарантә ахәыцкәә ианырзааргалак,
ирыртәз зегь ааимцәәны ишырфоз. Радоу акы ләы инҗалҗон, егырт лцәәхуан. Пытк
цны, ирфаз анырхаштлак, лара илцәәххьаз аацәырылгон. Лыызцәә лыкәпапаны дыркуан,
ианлеисуазгы убарын, лара рҗсы еибаркны акакала ирылҗон, лхаҗагы лгәы иаахәәза-
ны илфон, амала илфоз ацкыс илыдибахәәлоз ахылыцрасуаз даргәыргьон. Урт рыгәҗаны
дыкан, рыхшыо шынейбакәыз лара илызкын, ишылҗахыз илырхәмаруан, лызхара дичон,
дгәамцуамызт. Адунеи агәҗа далагылазшәә лбон. Ан уажәы илхәыцуаз даәакала
дазнейуан, ускан ахәыцкәә лыргачамкуазшәә ахылыбоз дышлацәәхәлозгы. Уамашәә
иубашаз дара ахәыцкәәгы лара дырҗахын, излыдцуамызт. Аиҳарак җарей ларей еио-
ызцәән, еицрыцуамызт. Нас иара дарҗысхон, даәакала иеиҗсахуан. Уи аамҗаз лара Нара
иаха длыдхәәцалон, даалыцрымшәәзо длышьҗан, длырхәмаруан, акрылҗалҗон, деи-
лалхәон-деилалҗон.

Аиашаз, уаҗы иимбацыз хәычызшәә илыхәәпшуан Радоу, Лара лхатә җазшьяқәәк лы-
ман, егырт дызларылукашаз. Лабду шыҗа ииарҗа дзагәылымцуа даннейхьаз акәын.
Ланду ихәы изаалган, аха азыша дшакыз анлейхәә, длалбааит, уа лееикәлыршәәанза
мачк даанхейт. «Дааиаанза, Даду, сара акруҗасҗап», – лхәән, Радоу уи иаҗхья
днықәтәейт, ачанахи амхәҗәи аашьҗыхны. Ланду дааиаанза, ақашь иҗаҗаны далгахьан.
«Сыҗсыр сиарҗаҗ уаҗы дышәмыриан, Радоу, бара биала!– ихәейт иара, җаҗахьала гәҗәәк
каитцазшәә игәы иабаны. Ан агәарбжьарахь днаҗшит. Амцхә еидхалацәәр лҗахымызт, аха
аҗа лхала дгьяжьяанза длыҗхьаны даалгар лцәәымҗын. Иҗацәамзи, рхы рдырны иаарлас
инеидыҗрын хәә указу. Ан агәарҗ днықәсын, ажәгәарахь днейт, акы лҗахызшәә. Акәтыҗра
дныҗагылан, кәтаҗкәәк хылхын, илгәыдхәхәәла ләәалхейт, лылаҗш шырхыз длырбарҗ.
Радоугы шыҗахька ләәалхейт.

Аб Уартан

Фартцъал лцара далгахъан даара ибзианы, ареспублика аихабыраф аус луан. Уахь диасаанза акэын, агэамбзиара лызцэырцны, ана дыргон, ара дыргон хэа лызбахэкэа Уартан иахахъан, ашьтахъ дыбзиахеит лара. Рөыцъагъ зны ианеикэшэа, иара длызцаакэеит, аха ларгъы илыхъыз нткааны далацэажэозма, иалхэеит хар шлымамыз, ыыц аус шылуаз даеацъара диасыр шылтахыз ухэа, ацстазаара еснагътэи аускэа дышрылахэыз убартан. Шьта даеа усун, Уартан еиликаар акэын илыхъаз закэыз нткааны. Лани лашъеи ахъынхоз харамызт, рыцэгъеи рбзиен цутак афы еилан. Лара Акэантэ данаауаз амш еиликааит рапхъа уи лан дицшаан. Аюынтэ раан, азгъаб уи лыеикэлыршэеит, лан ианлалхэа.

– Хара хзыкэшэаз усгъы ибахахъеит, Фатцъал, – иара усгъы дуафы ццакын, аюныка длызымнеикэа, ашэшьыраф иахъаидхалаз длызцаауан, – ларей барей еипшу чмазара чыдаракэак шэоузар еилыскаакэар стыхын. Закэытэ чмазарази бара ибыхъуаз?

– Исыхъуаз закэыз хэа иалкааны исыздырзом. Акы сацэшэон еснагъ.

– Уи шпыкэу? Цкъа исзеилкаауам. Бзыцэшэози?

– Абыржэы-уашьтан иакэым ак калар хэа сшэон. Уажэи-уажэи исцэымгъыз ак са-харышшэа збон.

– Бара бгэаныла уи зыхкъазей?

– Изыхкъоз сыздырзомызт.

– Уажэы ибдыруоу?

– Уажэгъы исыздырзом.

– Еилкаауп.

Ус ихэеит, аха еилкааз хэа акгъы лызцэыримгеит. Амала иара итэала лара лшэара зыхкъоз идыруазшэа игэы иабон. Избан акэзар иааигэа-сигэа инхоз ауаацсыра рыцстазаара идыруан, рыцэгъа-рыбзиа далахэын. Ари азгъаб згэы пшкъаз хэычын. Ашкол афы ацара анылцоз илзымдыруаз акы ыкан рхэо лтахзамызт, лгэырцкъыл баша ибжылыхуамызт, ахътэы медал лыманы, ашкол далгеит. Ацарацара ишус мариамызгъы, уаамта зегъы ашэкэыпхъара иамгози, иарбан конкурсаалак имоапыргоз ахь ддэыкэырцон, Лара душыуазар мап лкуазма. Дыззыркаалак лхы даара ибзианы иаа-пырцшуан.

Лаб дшыцкэыназ ачымазара шьтихъан. Урыстэыла дганы данпырка ашьтахъ, аибашьра иалагеит. Гагра ахы иакэитыртэхъан, Ешыра амца анакуаз аламталаз, азынра далацсит. Аибашьраф итахаз азэ иеипш, анышэ дартеит. Убри ашьтахъ, жэыларак аан, лаб иашъа ипа дтахеит, енак бжъах енак ақытан нышэатарада имоасзомызт. Иаарласза-ны лабду иашъа иаамтамкэа дыцсит. Аибашьра ааилгеит шырхэоз, лаб иашъа аобатэи ичкэын авариа аныкала, дтахеит. Ицтатэаз игэыла чкэыни иарей енак анышэ еицартеит. Ацэыуацэа, ара иаакэцны, инеиуан нымоахыц цэыуара. Згэы цаз азгъаб, хэычы-хэычла арт лзейкэыло мацара, зны мацк дшэазар, даеазны илзацлазар, ацыхэтэан хшыюла дарчмазаюит. Аиашаз, цъашъахэыла хэхшыю еифартэзаап, уи ацыхэанза атцаара алымшозар акэхап хэпхъакагъы, амала чымазарас иаатцэырцуа зегъы иныкэырцшэа итырцаауеит, атеориякэа еикэдыршэоит, иаха-иаха ацабырг иазааигэахо мацара.

– Сахъбазцаауа бзейцэазар? Ма ибтахымзар?

– Мамоу ... Избан? – лхата илахауаз цъалшьон. – Урт зегъы схыцсаахъеит.

– Ишыбныруаз сахэеи, ибцэымгымзар!

– Уаха акгъы сзацтазом. Ак калар хэа сшэон. Сышнеиуаз акрыфара сгэампхо салагеит. Исыгхон. Сыблахац гъежъуазшэа збон. Зны-зынла исфоз сгэы икэгыломызт, исфысхуан. Сышнеиуаз сжышшэа сыхъуа иалагеит.

– Радоу лчымазарейи бара бчымазарейи ахъеипшым ыказар калап. Зныкыр аешьра бхы итэшэахъазма? Сатамзааит ас сахъбазцаауа? – ицэымгцэкъан уи азцаара, аха атак има-хар изычхауамызт, ухшара дымоакэуцарц, узламгоз арбаныз.

– Усцэкъа акы схы итэшэаны сгэалашэазом. Зны-зынла стыгга скалон, сзымхэыцуа, издыруадаз убри амомент азы акы схы итэшэозтгъы, аха цкъа исгэалашэатэцэкъом.

– Бзыцэаауаз ахэшэтэыюцэа зустацэада?

– Сызэымцааз дарбану!

– Иахъцалак?

- Аневропатолог, апсихиатр, апсихолог, амассаж кызцо, ажэлар рыхэшэтэюцэа... Шьта рызынтэыкгы сгэалашеом.
 - Иаха ибыхеада?
 - Исыхээз хэа уаю дысзеилымкаазеит.
 - Амассажист илылыбхызи?
 - Сжьышэақеа сыхьуа саналага, амассаж кэбцароуп хэа сархэеит. Москва сышьтамзи.
 - Ибыхеама?
 - Сыздырзом. Иара ус, сыхдырра еиғьхо иналага, схьаа аццеит. Убри азы исыздырзом уи ахьынзасыхээз.
 - Быхдырра айғьхара бхьаа иазеиғьхазар калоит, ма, ибзыкарцаз амссаж абзоурала, бхьаа тэо иналага, убри быхдырра иазеиғьхеит. Аха рыуа апыжэара згаз бара ибзеил-мыргеазеит?
 - Убасшэоуп ишыкала.
 - Еилкаатэкьаны акгы збымами? Бгэы ишцаанаго?
 - Убла иабо жьымдырк умазар, иумырхуеит. Упынца еихачыр, ацша шулалаз рдыруеит. Аха ахшыбаю итоу аилкаара уадаоуп. Ари зегьы абстракт усушэа збоит. Апсихиатри апсихологи рнапала учымазара рызгэатазом, иуецэажэаны мацара учымазара аккы тырцаауеит.
 - Нас бчымазара зыхкьаз хэа уаха акгы барымхээзеи?
 - Акэа пхэыск алапш бахкьеит хэа салхэеит.
 - Иалылдрааи?
 - Сан ара даалгеит. Уи алапшцэгьа ахьынтэааз ахышэ хпырбеит.
 - Агэра бгоу?
 - Сызлыруам.
 - Лышьталара иацсоума?
 - Дыкэцны дцар лтахын. Дышэзымгшаар калап. Дыкоуп шэамахь пхэыск. Колхыда дынхоит, ақалакь иавганы иргоз амсала хэык уныхэноит, ацхэхь укылсаанза, амандари-натра уталоит, иавартэишэа амоа неиуеит лыюнафы.
 - Урткэа зегьы рыхэшэтэра агэра згазом ауп исыхьыз.
 - Лара илхэои?
 - Апсихиатр иахь даагар лтахзам. Ажэлар рыхэшэтэрақеа сзыкашэца лхэеит.
 - Лара уи агэра лымгой?! Дыжэгароуп. Аус злоу, даеакала дхэыцуа дкалароуп.
 - Дахзалыргап бгэахэуама?
 - Иаашэылшо зегь кашэцароуп, аха урткэа акгы лыхээзом, лхала лхы дамаиааир.
- Убрахь днеирц, егырт зегь цхыраагзақеоуп. Убас ауп сара ишызбаз.
- Лара лхала лхы лыхэшэтэыроуп?
 - Аус злоу лхата лоуп. Дыкэпалароуп ацстазаараз. Далцаанза дшэыхьчалароуп.
- Ацхыраара гэгэа лтахуп.
- Фаццал, даара бсыцхрааит хэа испхьазоит. Даараза итабуп!
- Амоаду шыказ дкылсаанза, иара инапы злеикрыз цкьа издырзомызт. Акэа дцаны, апсихиатр дишьталарызма? Пхэыск аюбатэи ахэшэтэыртаф аус луан хэа иархэахьан. Аха уи лахь амоа шыжьнатэ дыкэлар иаха еиғьын. Ма уажэнатэ ашэамахь пхэыс лахь де-ихар еиғьзу? Ёнак бжэамхазакэан, есымша уск ацха илзеификаалар ихэтан, дабымзи. Дрыцхаишьон, лгэабзиара ахынхэра ахьыадаохьаз, лынаиааи ахьыцэгьаз, илжэыз ахэшэқеа уажэгьы анырра еимкэа иахьыкарцоз... зака чыда еимкэан еикэипхьазарызи. Амала, арака аццакрагы аузоумызт хэа, дааипхьхэыцуан. Шыкэсыла ипхастахоз ахэыцшыа иаарласны иузышьақэыргыломызт, иара усгы цкьа иаурызу здыруадаз. Арахь лара апсихиатр иахь дыргар лтахзамызт, жэлар рьашьахэра иаха агэра лгон. Ус анакэха, иаха еиғьын уи ашэамахь пхэыс лыла далагар. Амоаду ахь данкылс, мраташэарака амоа днанылеит.
- Егы аганала уазхэыцыр, игэы ижьозу здыруадаз, даеа моак ала дахэапшыр итахын иахьынзааихьаз, ацха лгэабзиара ахынхэра мацаназшэа ицозаргы, ускантэицэкьа рускэа цэгьамызшэа ибон, зны-зынла иара дшазхэыццэкьоз акэымкэан. Азгаб лпсы еикэхарын, уи хадаран. Деиғьхарын хэа ипхьазаны, ахэшэтэырта дтыргеит, лан усура дтыцырц лгэы итан. Лара лхала аоны дыонан, акомпютер курскэа рахь дцаларц лэазыкалцон. Уахь амоа дахьанылоз ихата итахзамызт, аха, уаанза днеизар, айғьхара

моа еснагь дшаныз лхаҭа илымбози. Зегь акакэын, лгэабзиара назаны дахымбоз игэы тынчзамызт, зынзак дшыақэгыларазу здыруадаз, убри аилкаара цқға ахымамыз акэзар каларын, иара оныцкалагы итыц дзамкауаз.

Аоны дцаны, аҭҭа дааигар, дышиашаз ашэамахь пҭхэыс длызнеигарын, аха иара ус иҭахымызт. Диманы дыцшаауа уи аҭҭхэыс длышьҭалар, лҭсахы еибайркыр хэа дшэон. Еҭын атыц зны иҭшаар, нас дышиашаз лара днеигар. Даеакала иухэозар, акомфорт дылзашьҭан. Уи адагы, аҭҭхэыс заа зегь леиҳэарц избеит, нас лныршьа амоақэа лхала дрызхэыцыртэ аамҭа лоурц. Ашэамахь пҭхэыс хэсақэак лҭан. Даеа зҭабцэакгы амоа илзанын. Зразкы зхьааз ахэса жэла ракэын. Хаҭак ихы игэхьааны акы дашьҭаны дубазомызт. Иказ-ианыз хэа данизырцо, уи аҭҭхэыс ус лхэеит:

– Иахьа, асаат акафынза, дысзаажэгароуп. Нас амза аамҭа цоит. Егы амза бжьбанза икалазом.

Лара дызэыз агэра лгаҭэҭкьозма хэа, аоныка амоа дахьынзаныз, иара ихы дазцаауан. Уи имоаҭылгоз лҭас ус еиҭшын, ианыкалҭоз аамҭа акакэын, илыхэшэҭэуаз дрыхэон хэа агэра лгаҭэҭкьон, ауаа лжьомызт лтэала, абас дышлызхэыцуаз, аоны даакылсит иара. Ашэамахь илҭаз аамҭа маҭын, арахь азҭаб дирҭцакыр иҭахымызт, аха дигарц игэы иахьаҭаз налеиҳэеит, ларгы деиҭцамхазакэа леааибылҭан, лқэақэра игартэ, диманы амашьына дынҭалон, ангы даацэырцит.

– Саргы сшэыццоит, – лхэеит лара, лыҭҭа аҭҭхьа дынҭалартэан, лхаҭа ашьҭахька дынҭалеит.

– Акурсқэа рахь схынхэыр сҭахуп, – лхэеит Радоу амоан. – Ишэцэымҭума? – ршыцегь дрызцаауан лара.

– Ибылшозар изаҭцэымҭи.

– Аоны сызтэом, акы сахьафым, иаҳагы схэыцра рацэахеит.

– Иакэқэам бхы иҭашэар хэа бшэома? – дцааит иара, «иакэқэам бхы иҭашэома?» хэа дцаарц игэы ишҭаз, «бшэома» хэа нациҭеит, ахара дирҭшырц.

– Ааи, – лхэеит Лара.

– Бзыҭхьо бгэалашэома, аҭарахь бцоит аха?

– Уаамак сгэалашэазом.

– Еилыбкаауама?

– Елыскаауашэа сгэы иабоит, аха еилыскаауа шмаҭу збоит.

– Бызхэцуама?

– Сышхэыцуа сгэаҭхазом.

– Нас аҭарахь макьана икабҭои?

– Хэычы-хэычла иалҭша аабап.

– Амоан бхы базкылҭшлароуп. Амоа бзышьҭхуазар, бхашьҭып.

Иара еиликаауан иҭҭа илыхьыз. Уи лымаҭара аоны дахьтэаз лзычхауамызт. Издыруадаз иееимз ахэыцрақэа лызцэырҭуазар. Убарҭ леырҭцэылгар лҭахын, уажэы икалози уаҭа, акомпиутер курсқэа рахь дымныкэар. Илҭцэызыз ииасхьан, аха аамҭа цацыҭхьаза фыц ихдыртуан, убри дахьзарын. Ашэамахь пҭхэыс лакэын шыҭа хэшэҭэоыс иаазыдгыланы иказ, илхэоз раҳахрын, абар лара лонгы. Иреицэаз уаҭахк афы ахэшҭаара дадтэалан, илакэаз кэардэк дықэҭэаны.

– Дзакэытэ зҭаб пшзоузеи, иаацэоушьап! – илзааргаз, иаразнак лгэы лызҭалартэ, лҭеитҭш ахэ лшьеит, амала Радоу уи шылнырыз здыруадаз хэа аб дазхэыцуан, аха иагы умхэан, маҭзак акэзаргы, иааигаз лгэы зырҭҭашаз камлакэа икаларымызт. Азҭаб лыхшыо еизыркэкэаны лара лахь ихартэ икалымҭеи, дгэыҭэуан иара. Аталант умазар акэын. Аригы агэырҭкэыл аҭахымзи. – Ара бтэеи! – азҭаб ихаракыз кэардэк днықэлыртэеит, амца азааигэара, Лара дылҭатэан ухэартэ, лхафэ лзеирханы, лхаҭа ацэа амылхуан, амцаф иқэыргылаз аҭлакь иналыҭсалон, азҭаб лыхьзи ларҭыс ихьзи еилкаауа. Аб, ашэ дылагылан азы, иҭҭа аҭкэын ихьз лхэомызт, дындылҭцит иара, иҭшэма уа дааныжьны, адэахьы ашэамахь пҭхэыс лыбжьы иаҳауан: – Сара уаҭа исзеилкаауам закэытэ цасу ишэымоу, зегьы ирдыруеит азҭаб хаҭа дышцо, арҭыс пҭхэыс дшааиго, рыҭҭазаара еиларҭарҭ ишеибаго, нас шэзырҭхашьои? – нас иареи лареи рыхьзқэа алаҭцаны, уи лбызшэала дахьынзаматанеиуаз, аб игэы дҭахэыҭхэытуан: «Ааи, уи бара бхаҭыц иазкуам». – Аҭара аныбҭоз лаҭшык бықэшэеит, – лхэон аҭҭхэыс, азы изаалҭэылаз ацэа ршы аныхьшэашэаха, икьаҭсза иаазаалхын, еиуиеҭшымз аформа чыда иаанахэаз асахьақэа дрыхэаҭшуа. – Аха уи бара дыбразкзамызт. Абри аҭкэын иоуп ибразкы, – из-

аалхыз ацәа кьапс дамыға данңшылон, – уи даара дуао бзиоуп, бацкьыс деиңгуп. Бзиа дыббома?

– Мамоу.

– Нас амацәаз зимабхи? Хаца биццар бтахыу?

– Мамоу.

– Ус бмыхөмарын! Атацәа бзиа дрылцит. Х-оык ахшара брызпшуп. Иарей барей шөымса акыуп. Шөеиразкуп. Аха акы бацәшөоит. Уи ус акәшәа бхы итабцалеит, уи иашам. Бзиа дзыбымбои?

– Убри еилыскаарц ауми ара сзааз.

Бзиа длымбацәкьозар, амацәаз зимылхаз аб изеилкаатцәкьомызт.

Уи адәахы дгылан, аха ирхәоз иахауан, ируз ибон. Ан амца амәы ақәылтзон, уи ус иахәтацәкьазаарын. Ашәамахь пхәыс ғыц ацәа ырзтны даәа пшынтә-хөинтә азы ихылтәалахуан, даакәымтцзакәа дцәажәон. Азғаб лхы италгалон, уи лусқәа шыбзиахоз, хаца дцарц шакөыз, – анахь илырхон, арахь илырхон, ишылхәалак убра дкылсуан. Лара апшцәа дреиуазамызт, излалхәоз ала, ахәшәтәра моапылгон абри амш, абри арыцхә азы. Ацыхәтәан лцәа азы изаалхын, илыркәампылит. Амацәаз өежь зкөыршаз ахахә кәымпыл шәкәкәа ацәашы иацылтан, абанка итацаны азы ахалтәарц, азғаб иналпырцит. Оы-мчыбжьа убри азы ләы иакәтәаны дышьтәлаларц лыхәтан. Адыроәены илзар акөын, ө-мхәцәк, хәызбак, ампахышы, ахаца клапад, ахәа, х-хахәык, мацәазла икөыршаны, быжь-хахәык ахәаны, ацара ғырпы бжьба маат-бжак ицоз, бжьба хә-маатк ицоз, бжьба маатк ицоз, 12 қынста нарыццаны илзаагатөын.

Ари иеиқәылпхьазаз уахынзарышьтаз, угөыроақәа ухаштны, ухшыо атыпахь иаа-ирын, игәахәуан аб, имашына ықөыргьежны, ахәы давцаланы иәанынеихоз. Днаңшы-аапшуазшәа кәцаны, уажәы-уажәы ипха дылғапшуан, илыгәтакыз лхәы иахәозар еили-каарц. Лара пхәака дыпшуан, зәы дыказ дшылныраз лғапшыларәа иахөомызт.

– Радоу, – ғааитит иара. – Ацкөын дыбтахымзар амацәаз зимабхи?

– Санышьтаз ицо-иаауа исзыбжьаз иара иакөын, – лгәы аартны дахьцажәоз аб уа-машәа ибон, шыта усғыы зегь рыла даргамахан, илцәахуаз агыыкамызт лхәозшәа акөын лыешаалыртуаз. – Уажәраанза закаоы тып сызымтоз азәгы дсымбазөит.

– Уи, дыюуа дыхьбышьтоу амшала, дахьынзабтахыу бхәта ибзеилымкаауазар?

– Сыздыруам.

– Ибдыруз: убри ауп ибыхуа. Дыбпырцны цьаргы дшымцо бдыруөит. Аха, цьара ихы ирхааитеи, бшыкало ббап. Бтагылазаашыа гәтәны, итахым быпсы бөөитцар, уи заа еилыбкаар иаха ибзеиңгуп. Зәы хаказ акы бшацәшәоз лабхәөит, – даәа зцаарак ахь диасуан аб. – Бзыцәшәо сахәөи!

– Даур иәанишь иан убра дидтәалан, дышпаказ?

– Лца дылцьабон, даәакала иаузомызт, бара излабпырхагахеи?

– Аибашьра ашьтахь акөу сыздыруам, изласахауа ала, уаанзагы ус икан, аморф здыкыло рыла адөы тәуп. Апстазаара убраанза ихьантоуп. Ацкөын дсоур, уи аморф идикыло далагоит... – ацәыуара даналаган, лылағарз ләыхәхәы, ағыланахеит, дызлацәажәоз асахьақәа абыржәыцәкьа лыбла ихгылазшәа. Уи адунеи иазылхәцуаз өых-гашыак аманы илбомызт.

– Уи дшыбаазо еиңш дкалоит, аус злоу бара боуп, – лхөыцра баацсқәа шхиөрыз издыруамызт. – Аамтагы даәакала икалашт, бзиарахоит. Ас мацара хцарыма. Цара би-хәәпши! Акы аасыхыыр, амла дамкратәы аусура даршыцылоуп. Ацәгыақәацараз ихьынхало ыкам цыыбшьома, аха иөыдыкылазом. Абас бхөычы дбаазароуп. Уацәы акурсқәа рахь бызгап бтахызар? – ари лхөыцрақәа дрылгатәыцәкьан.

– Схала сцар стахыуп.

Арпыс Манча

Ауха заа дымиазазт, ашыжь дышьтахөит. Дангыла иан дыказамызт. Уи Цсоу илгашаз өнак шыбжьаз еиқәлыршәахьан, шылашыцаз аоны ддөылтцар акөхарын. Иашыа ашкол ахь дыкан. Ма ацара ицондаз, дзон, даауан, иәагирхалон. Аихабы изымтаз аицбы ицар итахын, аха уара иугәаңхаз иара дацныкөозар. Ацара знапағы иаазгарц иашытаз Радоу лакөын. Уи леадырцсыланы ашәкөы лкын. Амала лара илзааигәаз реиңш, иаргы изеилкаауамызт, дтахарц анылтахыз, лцара лыезадылшылоз. Лара атехникум дантаз акөын.

Ростовынтө дылзааит иара, илуазар диманы дықәтырц. Акырынтө илеихәақәахьан, аха илуамызт. Амала уажәы иалхәеит макьана хатцацара лгәы иштәмыз, лцара иацылцар шылтахыз. Иара ус, лацара дшалгазцәкьа, акурскәа рахь лғыналхеит, ақәфиара лымаза-ауан, лхы зықәлыршәаз атәы цәырумгозар. Илдыруаз иацылцарц уажәгы лгәы итан, шыта илылшозу здыруадаз аха. Акурскәа дырталар иара ицәымгын. Цәка Баҕакәа имашына асигнал бжыы геит.

– Ара улбааи ирласны! – Баҕакәа адца иитон иыыза, ахышө данаакылпш. – Абыржәы Гагра сыкан, – егы даайдгылазцәкьа, ари ажәабжь ғыц гәгәак изааигазар акара изгъязашаз ицшра иман. – Радоу дызбеит, аруаа рыцсшьярта оны ағацхьа. Акомпиутер курскәа ғыц ианалагоз еилылкаар лтахын.

– Иухәо иашану?! – итахыцәкьамызт иара уи уахь дцаларц ахьылзбаз.

Ма иара иалхәандаз. Зегь рацхьа дылхыбаауан, дцо-даауа дахьыбжьаз, цкәынацәақәак лышьталар рылымшози, дхырхыр хәа длыцәшәон. Нас ацара лзышьтхуамызт, лани лаби дыздырбарыз рыздыруамызт, лгәабзиара ашьақәыргылашьа иақәшәомызт. Макьана ацара лхы цқәа италазомызт, дзацхьомызт. Игәы атцара еисуан. Ицсахы еибакит. – Абензин умоума?

– Мацк сымоуп.

– Абаапс, сга! Хлыхьзап угәахәуама?

– Хлыхьзоит, – амәаду доанылеит.

– Акурскәа рахь дымцарц ласқәахьан, аха игәгәаны исызламхәазаап, умбои.

– Ацара лцар лтахуп, илоухәои.

– Иарбан цароу! Ари иаарласны дызгароуп.

– Иуеигьу длықәшәар хәа ушәаны, уцсуеит. Ма ус икаландаз! Ургьало ухаманы хшыбжьаз, хгәы цдәеит.

– Сыда хьаа умоуааит, иууеи!

– Ма знык дугандаз, уоны хамнеиларызи.

– Уигьы уахьзап. Уаанза снагаагала.

– Цәгьа иубомызт, назаза умац хәуларц.

– Сымацура угымхаайтеи... Уаангыли!

Радоу, цьоуки дрыцны, апсшьярта оны агәашө даатыцит. Манча дызтатәаз дынтыцан, азҕабцәа рахь иғынеихеит. Лара даалыпхьеит. Уи дызцыз даарылцын данаайдгыла, Баҕакәа имашына дицталарц длыхәеит. Лара лыызцәа аанлыжьыр лтахымызт, ма уртгыи шытырхырц иалхәеит, имузошәа анылба, иара лара длацәажәарц дшаиз анцәыригах, дызцыз шымцхәхәоз изымцәахит.

– Иухьи? – дцааит лара.

– Аброуп хәхьеикәшәаз, ибгәалашәо, ауа ахәшәкәа бжәит. Уажәгы убас ак быхьыр хәа сшәоит.

– Уакәыц, цьушьт!

– Бтала амашына, – уи аихаразак ааилашәшәымтәаз, ма анылашьцалак ргәырбжьара длықәшәалон, уамак лхәғы изааизомызт. Макьана дшычмазаоыз лыблақәа ирхыубаалон, урт рыцштәхәи еинаалазомызт, арахь лара илтәкәамызт. Лхәғы иаха илхаччон апыхьақәа рааста, акәымзар, азҕаб макьана ачымазара цшра далакан. – Акурскәа бырталоу? – амашына ианынтала, мацк даахьахәшәа, ашьтахь итатәаз длазцааит.

– Иказ-ианыз еилыскаакәеит ауп макьана, – лхәеит лара. – анапхагоы ааигәа дааит, дыказамызт. Ғыц иаламгазацт, ашәкәкәа еидыркылоит. Азин сыртеит ажәытәкәа рылатәара. Хгәыц алагаанза, цыт-чытк еилыскаап сгәахын. Мап рымкзеит, – дгәыргьон ухәарын.

– Арахь бахьаауа стахзам, – лгәы дасыр шитахымзгы, иргәгәаны длацәажәарц иақәикхьан.

– Избан?

– Избан басымхәахьеи. Иаакабцаз зегьы срықәшақатын, иаабтахыз зегьы кастон, абрака исхәо хабцар икалои?

– Акурскәа сырталар – цәгьарас иацоуи?

– Знык баасзызыроыр, акыр быхьуама?

– Хәит, Анцәа шәишәиааит! – амәа ицәызкыз дрыламларц амашына зырблақьаз Баҕакәа дшәиуан. – Шәмеицәхан, ура! Сыцскыцәкьа уи шәеим еилнакааит.

- Амала умыцәҗәтәкьян! – зказшьа лгәамҗаз арҗыс ихымҗаҗашья дхьанарҗсхьан лара. – Иуҗахымзар мчыла сҗалома. Аха сгәы аасханарштып сгәахәын.
- Иаҗахым. Бгәы бхаштыр бҗахызар, сара бсызхәцла, – шыҗа алаф ихәар иҗахын, лара илдыруамызт акәымзар. – Уаха сыбзаауеит ихәан, длалбаан ашә лзааиртит.
- Баҗакәа, абзиараз! – агәарбҗьара дныбҗьалеит лара.
- Сара? – ихәеит Манча.
- Уаха саауеит хәа лоумхәеи, – җааитит Баҗакәа. – Абзиараз хәа уалхәар уҗахума. Арахь уҗалеи, даеа газарак ухәаанза!
- Иахьяк иухәалак унаалоит, – Манча иҗыза днечиҗыҗшит амҗан.
- Абзиара ухәонацы, иухәалак унымаалои, – Баҗакәа даҗахомызт. Амала уаха арахь уаазгода, сара усқәак сымоуп.
- Умашьынагы аус амоума?
- Уи имазам хәа сыкоуп.
- Ус акәзар, исуҗар, саалап.
- Хазқәымшәара арбану, – даақәыҗсычхәит Баҗакәа.
- Уажәы парақәак хҗшаароуп. Радоу дсыргәааит, уаха лгәы кастцароуп.
- Амацәаз аахәаны илзугар уҗахума? җыхья еиҗш иуфалкшар иубап.
- Илзызгахьеит. Уажәыцәкья ус калымцеит. Далымцзои, уара, уаха? Убаскатәи узлықәымгәыҗа дубома?
- Амацәаз анбалута?
- Хымшка цуеит.
- Амц ихәазомызт. Ашәамахь җхәыс дызлацәажәоз убри акәын. Амҗан лабгы длызцаауан. Арҗыс дылҗахымзар амацәаз зимылхи хәа. Уи ахәымехан игәыла имашьына имихын, Димақәа даашьҗыхны, дцеит Бзыҗҗа. Урҗ ргәарбҗьара дныбҗьалеит. Ан агәашә апхья прыцқон. Дшылбазцәкья днечиҗылеит, арахь дааскьяанза.
- «Хҗагылазаашья шыкоу хәыц-хәыц уҗны ирдыруазар акәхап, – лхәеит лара. – Угәы цәыркьяр алшоит. Аҗаца бзиа дырҗахуп изуҗстаалак, дычмазааызар ргәаҗхом, амц захәарызеи».
- «Аибашьяра аламҗалаз иҗахаз хәауцәа рацәан, – ихәеит иара. – Акәа акырҗкәа иҗадырхаз ахьеиларыҗьыз иҗахырц ханҗарга, рааигәа уаҗы дзымнеит, аха сара снейт. Зцәазжь еиламгылоз аныҗахх ашьҗахь, хы-мзка сакәзамкәа сыкан, сөысшырц җынтә атапанча схы иадыскылахьан. Сөызцәа анахь-арахь сырго, сгәы схыдарштит. Убас акы лзеилалакәеит. Лҗагылазаашья еилыскаауеит. Илбаз зегы лгәы иҗатәоуп еимачны, убри убрантә иҗатәуп».
- «Уи Манча ида изылшода! – Димақәа иҗыза дихыччон. – Ажәакала, арахь даҗзаашәышьҗи, дгәыргәацәа дышхәрҗеҗьяу жәбап».
- «Агәарбҗьара анцәамҗаҗ арацла гылоуп, аишәа, арымзқәа аҗаргыланы, ижәбоит. Шаалашьцалак днасышьҗуеит», – ан илҗахзамызт җыҗк аҗы ауаа рылаҗш иахьыҗашәоз. Арацла иаха инаскьяган, нас иҗыза дицын, роыцъегь рымала икаломызт.
- Уи ауаа Амза цәырымцзеит лашьцарацәан. Радоу арацка дааит лымала. Аҗар анеикәшәа ирхәарыз рмоур хәа ушәозу, хшыюзышьҗтра зуҗашаз акгы ишаламцәажәозгы, аус злаз дара ахьеиҗатәаз ргәаҗхон. Иаарыкәыршаны ауаа нхон, афымца лашара ргәарҗкәа арлашон, амала, арҗ ирҗырхагармхар рҗахызма, цьара азә даадәылымцит. Аихамҗа аплатформа ашкагы уаҗ дымнеизеит, уаантәгы уаҗы даауамызт.
- «Шыҗа иаамҗоуп хәа сыкоуп», – заа ацара ләазылкыр хәа дшәаны, иҗнацәак ирыбҗьякны, Манча акы аакәитцеит.
- «Ари закәи?» – илзеилкаауамызт.
- «Амацәаз җоуп. Аены бнейр иббап, ара лашьцагәышьоуп. Ибгәаҗаҗ сгәахәуеит».
- «Ишәыдысныхәалоит!» – лҗымҗра ихы иархәаны, Димақәа җааитит.
- «Иахьяазгаз бгәамҗазеи?» – дцаауан иара, диргәыргьарц игәы ишҗаз, диргәамцзар хәа дшәон, лхаҗы иахәоз ибомызт, арахь дцәажәомызт.
- «Иуасхәарц иуҗахи» – амацәаз җҗаз иахьыкәыршәыз иналырхәы-аалырхәуан, ишлыдылкылаз илырдырырц.
- «Иуалхәарц иуҗахьцәкьеи, – аҗагылазаашья еимаириашарц даҗын Димақәа. Ишәыдсымныхәалеи».
- «Шыҗа хцалап» – дҗагылеит лара, амацәаз җҗаз аашьҗыхны.

Амш цэгъахозу здыруадаз, даараза ҕыхътан, аҕша хьшөашөаза амшын аҕынтө иаау-ан. Арацака уи ахыцасуаз иахаҕы иархьшөашөон. Зхы хтыз азҕаб аҕша лхы италон. Лҕынца ааихачхьан.

«Амашына бтала! – доацкьеит Димакеа. – Аонынза бнахамгои!

«Ааигөоуп, шыапыла снеуеитеи. Абзиараз!

Лара днеиуан. Дара пшын, агөарҕ дынталаанза хөа. Аоны днеирц агылыгымкөа, агөарбжьараө алашара лбеит. Амашына ниасит, даарза имыццакзакөа. Лани, ландуи, лахөшеитци ателедырратара иахьахөапшуаз дныюналеит. Лхала ак лхөозар хөа ицшын, илызцаазомызт. Лара лмацөаз атра аалыртын, ахьтөы мацөаз ааҕылгеит.

«Ари закөи?!» – ан илхөара лҕамшөо даанхеит. Егьырҕ акы рхөар иалцуаз рзымдыруа ицшуан.

«Иахымысхыз бгөампхазеи?» – азҕаб лхы ышьтылхит.

«Бара бхөычым, – иаразнак ихалхөарыз дақөымшөазаргы, лгөы дамысыр акөын аус злаз, – ишыбтахыу бныкөа. Ус иҕахуп хөа ибыпхьазазар – бзиоуп».

– Бахымыхөҕышыааит!» – анду лмата дналықөныхөазшөа луит.

– Быпшра акалашөа избоит, – ан лгөы тынчзамызт. – Ибыхьыз сахөеи!

– Спынца еихачит.

– Арацака быцатөамзи, аҕша былалар калап. Уажөыцөкьа бшыапы бкөыиароуп.

– Иаҕахым.

– Иаҕахуп. Аҕша цааха ицасуазар каларын, Манчагы иҕөейтар акөымзи.

Ускан зызбахө рымаз арцыс, иоыза Дима аоныка амөа данын. Убри амөа уажөгы да-нын Радоу лгөарбжьараө данааигаз ашьтахь. Ицыз егы иоыза иакөын. Уи иара итөала даараза «дгөааит».

– Амашына ануҕаху, оҕы уаакылсуеит, цьара иупшаар,сухаштуеит. Угөы иҕоуи?

– Уи шпыкөу? — иоыза дгөаацөкьаз цышьеит.

– Амацөаз анлуҕоз, сара сзумгеи?

– Уи иахьа хөкөныхөоит, уаргы Димакеагы шөсыцзароуп. Амала Димакеа царақөак ситароуп.

– Ааи, сара абылтөы аасхөоит, Димакеа иужөшеи изхыужөылои, уара азҕаб дүхөоит. Уеипш икөыҕоу сара дсымбазацт.

– Оо, ацыхөтөан иудырт икөыҕоу аоыза дышумоу.

– Уаҕоу уаха илахь агьанымзааит.

– Азҕаб сахьлышьтоу усыцуп, усыцхраауеит, уаха иуҕахи уанөызаха?

– Ха-ха-ха... – Баҕакеа иҕөарпханы дыччон. – Ушпагызмалу. Сара уанбасыцхраауеи?

– Азҕаб улышьталар, сумыцхраауеи, уцысзомеи.

– Анҕ узеиуоу ишырхөоз удыруоу: «Ешьмакьи ико!»

– Рыда ухамшөалааит! ... Димакеа дахьнеиуа убоу?! – анихөа, Баҕакеа амашына ааникылеит. – Димакеа! – изеитит, егы рмашына дааталеит. – Иахьа аус умузои?

– Уа еиҕакрақөак карцеит. Ишөтахыхи уажөы? – ибла, ихаҕы, илахь, дшынеибакөыз деихаччон, ихапыццөацөкьа зеихагыломызт.

– Радоу мацк лгөы нсырхеит. Уаха дызласыргөырҕаша ак сызбароуп.

– Ацарақөа уҕахыуп.

– Ааи.

– Уара упхөысаагара иақөурзша зегь сара исымухроума? Амацөаз иузаасхөаз ахө суҕахьоу?

– Сан Цсоунтө дшаахынхөлак, иусташа соуеит. Ухцөаны уцома?

– Уан хөа цсыөхгак думоуп, уи Цсоу хөа цфыхгак лымоуп. Ма уахь уцаны улыцхраар.

– Илго лзеидызкылода? Амандарина зтаауада? Адаца хызцөода?

– Иширдыдыз убоу, уара! – уи ихы Баҕакеа иахь инаирхеит. – Шьҕа исахөеи ацарақөа зуҕыу! – Манча иахь даахьахөит.

– Амацөаз илысҕаз хөкөныхөарц, уаха хлызнейп. ©-шампантөки шоколадкөаки аасхөароуп.

– Ианлуҕоз арыжөтө угар икалози?

– Ускан Баҕакеа дхөацзамызт, хөамацара хөазлақөныхөози.

– Ха-ха-ха! – дыччон Баҕакеа. – Амацөаз лгозу, илымгозу издырзомызт, ишампанкөа заралхар хөа дшөан, уажөы сара ишацөигаз убоу?!

- Ҳақшәеит шьта, – длаҳәыхын Димақәа. – Урт сара иузаасхәоит.
- Сара суао бзиоуп, – иҳәеит Манча. – Акәымзар абәнзин Баҫақәа исзааихәозма, ашампан оы уара исзааухәозма? Шәгәы сылақазароуп.
- О-о-ис! – Димақәа илахь чашья инапсаргәыҫа кьақьала днасит, абжыы уаҳартә. – Дааҳалгеит.
- Шьта хәымеханза икаҳҫеи? – дҫаауан Баҫақәа. – Амшын хҫталоит шәымхәан.
- Мамоу, цьушьт, – иҳәеит Манча. – Ахьта афәлеит.
- Доусы шәонқәа шәыказ шәеырхианы! – Баҫақәа инарабжьеигеит. – Ааи-лашәшәымҫаз шәеидыскылоит.
- Азамана! – Манча дақәшаҳаҫын. – Димақәа аҫарақәа суҫароуп.
- Иустазом. Сара иаасхәоит сымхәеи, уаха иузназгоит, – Димақәа амашьына дыоҫҫит. – Уаханза!
- Баҫақәа иоыза аонынза дааигеит. Манча мардуан дафәлан, руаҫахқәа рышә ааир-тит. Уаоы дыказамызт. Иашьейҫбы ашкол афынтә дымхынхәзаҫызт. Иан длызҫшижьҫеи, оаха-оымш ҫхьан, ахымш дрықәын. Длыцәшәон, аха икаитҫарызи. Уаныҫшыз усгьы аамҫа ҫазомызт. Аены усгьы ахәлара аҫөыцәгьахан икан. Дмыҫцакуази азгаб лыхь. Ақәныхәара моаҫырымгози. Ма лара фәмоак лбаалдар калондаз, даақәыҫычхауан иара уажәи-уажәи. Маҫ-маҫ далҫуан ухәартә, есымша ләылыҫсауан. Аха лчымазашья изышьҫхуамызт. Дрыҫхаишьон. Иашья данаазгьы, иара акресло дахьантәалаз, ателевизор аркны, ибалқәа хоан. Шьта иоызцәа аандаз хәа дшыгәаҫеиуаз, лыпшҫтәы лхыгга, иан дааюнашылеит, лҫачкеи даәа еидараки лыманы.
- Шәышҫақәақәоу ара? – дахьыказ дызфәыз лыбла иабозма, илыгәҫыхаз дахьынзақамз ҫхәыс дыюназамқәа, лҫацәа ахьынлыжьыиз акәымзи.
- Хара иҳахьуеи, аиҳабы дналҫылеит. – Бара бычмазаоохама?
- Сааҫсеит. Оаха аҫха хәқәын. Хзықәсуамызт, ауаа рҫәоуп, ирзынкылом. Уусқәа шҫақәоу?
- Иахья акурсқәа рахь дымҫатә икаҫеит, – лҫаашьяла иусыз арбаныз хәа илхьяауаз идырит.
- Лара, ус ианлыҫахха, лгәы уамысындас.
- Истәхым сара, – иаафәахиҫәеит. – ҫыхьагьы аҫқәынцәа еиҫрыбзза илышьҫтан.
- Лгәы лхалыршҫыр лҫахыушәа, лара иахылхәааи?
- Дааҫгыларызшәа збеит.
- Ус акәзар бзиоуп.
- Банҫаз ауаҫцәкьа амацәаз лзызгеит.
- Аҫыхья илзугаз анлыршәыиз иузымҫшаазеит. Афәыц абақаз?
- Аҫара ҫсахны, иаасхәеит. Ахә сыбҫап хәа сгәыҫит.
- Иусымҫтақәа. Шәара шәзоуми атаҫка сзаҫоу. Амала ахьы ахә макьана исмырхәзаҫт. Хәхьынзагылоу иахфазо удыруандаз. Даәазны изгаша еидуқылама?
- Уаҫфәы бҫома?
- Сзымҫар калап. Аҫша сылалан, схы сыхьуеит, сҫаҫақәа ҫҫәоит. Зегь аҫоуп иаарласны сымҫои.
- Уаҫфәы еидыскылоит, – анихәа, адәыхьы машьынак асигнал бжыы геит.
- Азәыр уизҫшызма? Аҫара уҫахзамеи?
- Уаха – мамоу. Амацәаз ахә хәеидкылар бзиан.
- Даәазны сызҫар, иахья иаазгаз наҫаҫҫап сымхәеи.

Аҫха Радоу

Акурсқәа дырҫталарҫ, Гаграка лҫара усгьы дақәыхын. Ани аби иргәамҫхақәоз усгьы иҫөырыгацәар калазомызт. Згәы бзиаз афәр Урәагылар ианчмазаоохоз аамҫа иҫагылан, зҫсихика иагыз лгәы узасуазма, илхәалак уақәшаҳаҫхалар акәхон. Арахь лхала аюны ду-зааныжьуамызт, аҫақәажә длыдыртәаланы. Макьана напыла усура гәғәак дузакьуамызт, ахәыкаҫарҫа иахья хәлаанза дызлаоунагьежьларызи. Лара дтәан, дгылан, ауҫра дҫан, ашьаҫра дылан. Бзиа илбоз адәышәҫәқәа шьта иахыззауан иоахьяз хәцәқәак аалгон акәымзар. Ақалакь афәы дынхозаргьы лҫахзамызт, абжыы рацәа уажәнатә илызчхазомызт, дышҫақаларыз лықәра неир. Ақыҫа оны, анхамоа иаҫа бзиа илбон, цәанырра хәа ак лзынхаҫцәкьазар. Абаҫча рышәшьыр лгәаҫхалон, шьта абыгьқәа каҫсаны еилгарҫ

агърыгымызт акөымзар. Ианакөызаалак җагалараз, амш цөгьакөа зака рьедырҗөгөоз ак- ара, амш ахәлара лзымчәуа днелуан, атх лызхымго аҗхызкөа дрылан. Данааҗшлак, ахәыцракөа, урт усгы аешьра иазкын, дрымехарымкырц, иаразнак доаткьон. Ашьыжь заа дышҗагылоз хәа, лаб уамашәа данибоз, лара уи иихәоз лахазомызт. Ускан лөызцәа ацәа иалаханы мчыла идыргылон. Лара ләы зәзәа, лхы хәа еиҗкааны, лҗаацәа даарыла- гылон, амала уаҗы.

(Иацу ыкоуп)

Гыц Асҗа

ИҖСХЬАЗ АШЫКӨСҚӨА

Ароман

(Иацу)

АҖҖА РАДОУ*

Акурскөа дырталарц Гаграка лцара усгы дакөыхын. Ани аби иргөамҗхакөоз усгы ицөырыргацәар калазомызт. Згәы бзиаз аҗар урҗагылар ианычмазаохоз аамҗа иҗагылан, зҗсихика иагыз лгәы узасуазма, илхәалак уакөшахатхалар акөхон. Арахь лхала аоны ду- зааныжьуамызт аҗакөажә длыдыртәаланы. Макьана напыла усура гөҗөак дузазкуамызт, ахәыкацарҗа иахьа хәлаанза дызлаонагьежьрызеи. Лара дтәан, дгылан, ауҗра дҗан, ашьацра дылан. Бзиа илбоз адәышәтөкөа шыҗа иахыззауан, иоахьаз хөцөкөак аалгон акөымзар. Ақалақь аҗы дынхозаргы лҗахзамызт, абжьы рацәа уажәнатә илзычхазомызт, дышҗакаларыз лықәра неир. Ақыҗа оны, анхамоа иаха бзиа илбон, цөанырра хәа ак лзынхатөкьазар. Абахҗа рышәшьыра лгәаҗхалон, шыҗа рбыгькөа каҗсаны еилгарц агърыгмызт акөымзар. Ианакөызаалак җагалараз, амш цөгьакөа зака рьедырҗөгөоз акара иаха-иаха мчы бааҗсык лықөыгөҗәалон. Лгәалаказаара җхастахо мацара, амш ахәлара лзымчәуа днелуан, атх лызхымго аҗхызкөа дрылан. Данааҗшлак, ахәыцракөа, урт усгы аешьра иазкын, дрымехарымкырц, иаразнак доаткьон. Ашьыжь заа дышҗагылоз хәа, лаб уамашәа данибоз, лара уи иихәоз лахазомызт. Ускан лөызцәа ацәа иалаханы мчыла идыргылон. Лара ләы зәзәа, лхы хәа еиҗкааны, лҗаацәа даарылагылон, амала, уаҗы дылмацәажәарц, лөыҗхьалкуан, аиҳараза уаҗах аҗы дзыцшьҗалоз ланду лыпарпарракөа лзычхәуамызт. Җхьака аҗстазаара дазхөыцыр лцөымгын, уахь лашарак лбомызт. Аибашьра ашьҗахь аҗаацәара зҗагылаз амамзаара дацөшөон, еиҗа еицөахар икарцарыз лыздыруамызт. Лаб идеқьан маҗ аргылара шықәсык даҗын. Излаиргылоз имамызт, арахь ирҗшзар иҗахын, ана ак җшаауа, ара ак җшаауа, инапала мацара еибитөит. Ианықәиргыла иитишаз тачкала мацара иааигон, диасырц азин аниоу ашьҗахь, иҗа диманы. Маҗ-маҗ ишьақөгыло инелуан, еицөамхозар излаказ еиғьны илбазомызт. Аоны акы ааимаркыр, уи аибҗацәа еиҗагылазшәа лыхшыө аҗы ишьақөгылон. Урткөа егырткөа анылзеилалалак, лхала даанхар лҗаххон. Лхала дабаанхоз? Дахьышьҗалоз дааилуан ланду. Иахьа-уаха иахьтәаз зегьы ирҗыҗын. Ателевизор лымацара дзадтәаломызт. Амхи абахҗареи, ашыцреи рөы иаха аҗсеивгара лоуан. Ус дыкан аҗыхьа. Аөыхәшөтөра дазыркызижьҗөи, иаха лҗаацәара дрылаҗшыр лҗахын, даеакала ишылзыказ лбон, еснагь дзыцөшөалоз ланду егырт лмаҗацәа дреицөамкөа лара дшылҗахыз моашьө еилылкааит. Макьана дшычмазаоызгы лхәҗа акыр длаҗөыхын. Зны илшьырц лгәы иҗакыз, уажөы уи ахьылгәалашөоз лцәа дҗыбзауан, лахөшьөицыб ашкол аҗынтә лаара дазҗшын, уи лахь илгөыҗацөахыз абзиабара хөыццөраан, уажөи-уажөи дылбалар лҗахын. Аха зегьакакөын лхала аоны дындөылцлар даараза еиғьалшьон. Иагьа умхәан, зны-зынла аҗыхьа илықөыгөҗөоз амч өааста аалхаҗалон.

– Ашкол аҗы асахьаҗыҗреи аҗьауси рызҗаша дырҗахуп, бсышьҗыр бҗахжами? – лан өнак длызцааит, лхәҗа Башаран-коллөҗынтә данааи.

– Иарбан школу? – Цандрыҗшьҗөкьа ацара-аара лылымшар хәа дшөон.

* Алгарҗа. Алагарҗа «Акөа» №2 акны.

– Бара бызтаз хқыта школ, – лхэеит ан ибзиашәа. – Асахьагыхра шәәфымзи атехникум ағы. Аңаус акәзар, азахышыа, ағашыа азғабцәа идбырцалоит. Ибылымшазои?.. Икалаз бымбои: бара ибцаз азанаат ала, аусурта ыкам, ааигәа икалогыи хдыруандаз. Ашкол ағы атың ыкоуп, бара уи иазхаша азыкацара бымоуп. Ибылымшар хәа бшәоу?

– Исылшоит.

– Уаха баби сарей адиректор даабоит, цқя хлацәажәап, бара бақәшахатзар.

– Сзақәшахатми.

Лан ауа ашкол адиректор дырбарц шыртахыз анылхәа, аахәлар ицозар акәхарын хәа даахәыцит. Дара иаразнак реаидыркылан, амашына инталан, еихаз уск рымазамызшәа, илыкәхәаша ицеит. Урт рцара иазцшызшәа, лахәшьаду Гәынеи, лаб иашыа Уардани, уи ипхәыси, Даур рыцқа иан Амрикәеи аакылсит, лара лгәабзиара ахьнеихьаз еилыркаарц. Урт ахәшәтәыртәә ицо-иаауа илзыбжыан, уи азырхакәа дырбарц ианылзаа, иааргаз рымцалцозма, нақ инапхьалкын, ишырымуаз ахьурзы нақәлыргылеит. Гәыңоык ахәсақәа еицын, рхала абыста рымуази, ронду акәын, аха аңшәма зғаб илуазма, изкәылкыз лхала икалцар акәын, дырзызырғауазма. Лара уаха зтахымыз чыскацааын, шықәсыла дышьтакны дызмаз лчымазара акәымзар, уаха назтахымыз аонпхәысра шыта излыцхьаз лакәзаарын. Асасцәа анырзааиуаз, ак рыгхар хәа дшәон раб, усқан лара, лымала аоны дыказар, аишәа тышәынтәалан иаалырхиауан, иахьаалгаз узымдыруа. Лан ицәырнылцыхьаз, ихылоақәахьаз ахьцәахыз, иахьхәыцтаз зегь азғаб илдыруан. Уи лаб уамашәа дибалон. Уажәгы лусурта тың зейцшрахашаз еилыркаарц иахьцазынтә ианаахынхә, итааз акырза излачашаз рымцатцаны итәан, рхәы зырхиаз лныхәәға ркын, агәабзиара лзейғаршыон, лынасың бзиа иахәон.

– Башыа иеґаирхеит, бара иеикәырхара башьтан, бахьымзагәышьеит, убри изнымцыз бара ибзацларц, хазшаз симыхәои! – дныхәа-ныпхьон, уажәгы ашәы зшәыз Амрикәа латәца днафыхәан, иныкәлыргылеит, дзыкәныхәаз ирзаалгахьаз акахуа дахәеит, тынч илжәырц.

– Баала аоныка! – лхәеит лахәшьаду, игыларц реаназыркуаз. – Быңсы бшыап, бнаңшы-ааңшып.

– Уацәы ашыыжь усур дтыцуеит, дабажәго? - фаалтит ан.

– Абас аихабы шәналацәажәаны, иаразнаку?

– Ааи. Дтыцроуп.

– Бзиоуп нас.

Дара шытахька ихынхәыр акәын, лаб хәымехантәи иусурахь данца, уамак инымхәит. Амац ахьылуаз акәзу здыруадаз, дкара-уарахазшәа лхы лбон. Лан ачанах лзәзәар лымуйт, егыгы илымалымкцәазт, лхала арыцқарақәа ләырзылцит. Дызәыз зегьы иапылхызи хәа азцаара аалызцәырцыхт. Аухантәарак дызхагәежьюаз гәыкала дырзықан, аха ианца, даәакала лхы лбон. Уажәтәи лтагылазашыа еицәан Мачна амацәаз лытаны данцаз ауа. Аңша ахьылапалаз иахагы деицәанатәын, ғыц илызцәырцит лжәытә хәыцрақәа. Аңстазаара лгәы ахшәаны дышьтан, лмацәаз нархәы-аархәуа илкын, уи ланазшыаз имшә кьанцәагы уа илыкәариан. Иалалхызи дызәыз зегьы? Дцо-даауа уи азцаара лызцәырцуан. Хаца дцаны, цкәынак длоургыи, уи мышкы зны... Лыбла дыхылан Амрикәа гәак. Уи лқа дышидтәалаз лгәалашәон. Лара акыр ләылцсахкәеит, аха лгәы итажыиз еилызкаауадаз. Уи дзейцшраз Радоу иаха еилылкаауазшәа лгәы иабон. Лқа аибашыра амшала ишыара дықәкьазеит, лңстазаара шынеибакәыз иара изкын, дышышьтаз дышьтазан, аха иаостәацәа апыжәара ргеит. Адырәаены Радоу ләылыцсахызшәа луит, лан илзыкалцтаз апроцедурақәагы лыхәеит акыр. Аха Амрикәа ауа дыртамзи. Уи длахәыхны лхы аалырцшуан, зегь зыкалцоз азғаб лзакәын, лцәажәашыагы ианыпшуан, амала уи илгәыцтацәахыз абанеиуаз. Деихашышы дықан азғаб, ачанахкәеи урт ирыцыз ачхыпқәа, амхацәкәа, - зегьы ртың ианыкәылца, ателевизор ахьыонагылаз ахь днаңшит.

– Сара сышьталар стахуп.

– Ибыхы? – доацкәеит ан.

– Сңсы аасшыап сгәахәит. Акыр саапсеит.

– Аеи. Уацәы ашыыжь бсыргылоит. Ашкол ахь бцароуп, - ан илбон азғаб лгәы шеикарамыз, аха илхәаз цабырғын лгәахәит.

Дышьтәлеит лара, амшә-кьанцәа лыкәарианы. Уи мчык лнацозшәа лбон, арахь дзацәын. Ланду, лаба лыцаргәа дшаауаз лахауан. Уи дзыццакзомызт. Илулак амардуан

дөүхөнеит. Алашара адөахы иалыркын, дааоналеит. Лиарта еиқөылхуан. Ашышықәа лееилылхуан. Лымаҕәақәа еиқөыреы еиқөылцон. Лымч шақәсозгы, усымшәа акы зака иқәлымцарыз, икналымхарыз. Зегь еиқөырцабны илыман. Агөыразра лыцөмацмызт, лыбз иауамызт, дшәиуан акөымзар. Амала лмаҕа дыммазаохазеижьтеи зака длықәымцәкыарыз. Лмаҕа дтынчза диазшәа анылба, илулак ддөылцын, алашара лырцөеит. Шьҕахька дхөазаны даауаз цыушыарын, убаскак дзыласуамызт зны аколнхараф ибригадирыз, ахацәа рцынхөрас аҕатын казармақәа зыргылоз, айбашьраан амаша иҕагылоз. Уи илулак дышьталеит.

Азҕаб дзацөыхын, лхөыцрақәеи лареи ааизынхахуан. Илҕаз ишахөҕаз дзырхамцгылазшәа лгөы иабон, игөнылгон, ихьяалгон. Амрикөа лөацшылара лыбла ихьцуамызт, уи лпа ихәсахьа аацөырцуан... Абыржө, лара дахьынзашьҕаз, ак каларызшәа даашөеит. Уи баша шөарамызт. Лыхшыю еиланагон. Арахь лашьцаран, адунеи дтыгга далахазшәа лхы ахьылбоз, иахагы лгөырөара цәулацөахон. Убарҕқәа дырхымхөыцырц, лхы цөгьарак азылур еиғьалшьон. Лгөырөара ицегь ицаулахазон, ускан дзыршөоз дахаанымхар иаха дазыразын, аөшьра лҕахын, фыц уи агөазықәара лызцөырцуан. Арахь уи азы шыафак лзыкацөомызт, ус дышьтан, дагыцөыуамызт, лыхшыю цхафыр зацөык иашамкөа аус ауан, уи лцөалжь ианыруан, дшынеибакөыз дарчмазаоуан, арахь лгөы бзиацшәа илбон, убрик иахагы деивнагон, аҕстазаара лҕахзамызт. Лыхшыю уаха иазымхөыцуа ианкараха, дыцөазшәа луит, амала хаҕоу ус дыцөааит. Лҕхыз өаастақәа шеилататаз мацара, аацөылашеит.

Лгөалаказаара цхастан. Дөацкөеит, лҕагылазаашьа еицөамхарц. Излалылшоз дыццакны, лиарта еиқөылцеит, лееилалхөеит. Зыхьла лөы лызөзөеит. Лаб усура дцахьан. Лан, лыҕцацәа аарцшыны, амөа дықәларц дыхиан. Радоу дналылабжьан, Нара даалырцшырц дцеит. Данаахынхөуаз лшөыра лкын, чаик ыжөшәа, дындөылкөеит. Радоу агөарц даакөгылеит. Лгөалаказаара цхастазтөлоз ҕагалара адгыыл иқөын. Ауа иалагзаны, агөарц иқөгылаз арацла бҕыла иартөхьан. Иаөазгы өөжьын. Амала, ашыжь шыхьҕазгы, амаҕра кьаф ааушөуцартө, аены амш шыбзиахөз удыруан. Лхы-лгөы ааөыхазшәа, мацк деиҕын лара. Нара лееилахөаны даалыдгылеит.

– Хаицны хцөма? – цыда цшзарак зөықөыз ахөыцы замөа уаркалеи лхы өышьтылхит.

– Шыжьхьа бфар, хцөит.

– Бара?

– Саргы чаик эжөып.

Ранду илзымчхакөа дгылеит. Лмаҕа зҕабцөа ахөеидөылцуаз инаскьалымгар, ак рыглырхазшәа лгөы илнаҕон. Лхөы лзыкадыргылар лымуйт, зны лөы лызөзөон, лееиллыргон, нас лхала акы днацхарын. Аөхөшьцөа ашкол ахь амөа ианын. Рацхьа, рышьҕахь, нымөахьц рыла ахөыцқәа, анацөа, хацөақәакгы Радоу деибадырбон, цөоуки дрыцхашьө, цөоуки лыцөгьа хөо, цөоуки лыгөкышьа цьаршьө. Агөашө аөы иахьеизыюоуаз арҕгы нарылагылеит. Нара лөыццөа рахь дыюит. Лара ахьбра дныюналан, аҕсшөа лазхөоз днарылсны, адиректор лкабинет дныюналеит. Уи аены илбазма, дызҕаз ашкол акөымзи. Ускан хацөақәакгы аус руан, уажөык ахөса ирхаанхөит. Ларгы даарылагылеит дызҕабны.

– Баалеи арахь! – адиректор уи длыманы дындөылцын, акабинет лпырбоит.

– Асаатқәа рацөазам, аха аҕсшьарагы бахьзап сгөахөуеит. Уажөы класск бзаасышьтуеит, нас бымш аизшашьа бзаалгоит ацаразы схаҕыпуаө.

Уи данца, лара длатөеит. Дынкыдцшыла-аакыдцшылеит. Акласс-ҕөы, амел рымацра ракөын арцара маҕөахөыс июназ. Уигы мацымзшәа лбеит. Акабинет аҕцқәа шеикөлыршөашаз хөа иааинырсланы планк лхаөы иаашьақөгылт. Иагы умхөан атехникум аөы акабинет астудентцөа рхала еиөырымкаахьази. Арака ицегь имариаз ала еиқөыршөатөын, ахөыцқәа рызөлымхөареи реилкаареи ирзышьтыхьиртө. Ацөцөа бжы лхөыцрақәа даарылнахит. Агөгөахөа ахөыцқәа ааюнашылеит, ашө икылаибархо. Урҕ рырцаө фыц акласс аөы лбара иахьыцакуан, иказ зегь ааигөа ирмахахьази лара илызкны. Дара шаауаз удырратө рышьтыбжь анлаха, лара дөагылан, ччацшьк ллакыццәа ицазамкөа, рааюналара дазцшын. Аҕхьа иааюнашылаз, өырцысрак камцакөа, дхашхөтөрахазшәа ирзыцшыз рырцаөы данырба, изыҕөза иааилагылт, рхаҕақөагы хахөхазшәа. Аганаф зтыц аалызхыз Нарагы дыцшуан, лыччацшь налыхкьаны, уажөы-уашьтан икаларызышь хөа лыбла ҕырхаха.

– Шөймлеиуеи, уара! – изыюнамлацыз ирыгәтасуан, аха апхьатәикәа узыртцысуамызт, Абырскыыл игәашья узыртцысраха. – Икалеи, уара! – цьюукгы, ашәи уи илагылази ирыбжьахо, аюныцка иццакуан, аха ашәхымс ирулак ршьапы шаахыргалак, ишхазхон.

– Ашьшыхәа, - уи ажәа инацылшьзеит, илхәоз ацакы шыкацәкьаз еицш лыбжьы рмацзаны. – Шәтәа!

Уи заҳазгы измаҳазгы еикарахеит, аха изаҳаз рпартакәа рахь рәанаарха, егыртгы ртыцкәа ахьяаныркылоз, бжьы уаҳазомызт. Зегь рацкыс згәи хытхытуаз Нара лахәшья дылзыцшуан, анаосан уи икалцарызи хәа. Ускан ағыц рцаоы лхаәы дакгы цысуамызт, зынзак имазаз ахымшоагшья далакан, илтахыз, илхәашаз заа уаоы изеилка-ауамызт, урткәа рдырра акырза рзацанакуазшәа, даәа рцаоык ләы рееикаратәны рхы шымшоапырымгацыз еилатәан, рнапкәа рапхья икәцаны. Лара дтәазомызт. Дышгылаз мацара ахьзынца дапхьян, ацаоцәа азәазәала илыргылеит.

Хапхьяка аурок ағы альбомк-альбомк зегы иаажәгароуп, – рызынтәык лылацш рхын, уи рбон дарггы, илхәоз ак раорыжьюамызт. – Акарандашь шәыгакәа шәымазароуп, урт рыла халагоит. Зегы еилышәкаит шөйдца. Уажәы ицәырыжәга бгыцк-бгыцк! Шәызлатыхша изакәызаалак акы. Сара акласс-гәы ағы итысхуа шәара шәыбгыцкәа ирнышәдоит, – акласс-гәы днадгылеит, лызбжарак ацаоцәа рахь ирханы. – Иахья итаххуеит ацгәы. Рапхья ацгәы ахәтакәа анахцап. Итаххуа зегы о-дакьяк идшәыркыроуп. Альбом ағы ао-дакьяк еицаахшәыртуеит. Армырахьтәи адакьяә - ахәтакәа, арыгьарахьтәи ағы – ацгәы ахата. Рапхья итаххып аблакәа, о-блак шәрыхәапш! – акласс-гәы урт нанылцеит. – Шьта шәара шәыбгыцкәа ирнышәца! Амала зегы акыртә ртыцкәа шәыцшаароуп шәхала, - ашьшыхәа дынрылалеит, доусы итырхкәоз мац-сачк ириашо. Акласс-гәы ахь дааит даарылсны. – Шьта апынца, - итылхит, нас ағы, - уигы апынца инавалыргылеит, ашьтахь ацаоцәа днарылалахт. – Аихаразак ибзианы ишәыкәманшәалахеит. Шьта – алымхакәа таххып, – акласс-гәы урт нанцаны, ахәыцкәа рахь ләыналхахт. Дарггы рхы акәырцс рус иағын. – Ахы абасшәа икацатәуп, - ғыц агәы дадгылан лара. Дрылсны данаахынхә, итылхит ахәамц. Ашьтахь азшьапык апхьатәи, азшьапык ашьтахьтәи. – Уажәшьта, – лхәеит лара ацыхәтәан, - ацгәы ацыхәа. Нас ишеибгоу ацгәы таххып. Халагап аблакәа рыла, уаанза итаххыз хәғыпшны, ибзианы! Итышәхи! – хәтак тырхцпхьаза, зака идырғыцыз еилыркаарц, дрылан. – Шьта апынца, нас ағы, ацацакәа, - урт зегы акласс гәағы лхала итылхуан. – Шәахәапши анаосан ахы штыхтәу! Алымхакәа ахы иаәапахшыуеит. Шьта ацгәы ахәамц ацаәара алахдоит, избанзар ашьапкәа ахәамц апхьяка икоуп, иантаххуа ахәамц ацаәахәкәа ахьяхдырхагахо калоит. Абас!.. Абас!.. Ашьапкәа ртыхра иаха ицәгыоуп, аха цкәа снапы ахьызго шәахәапшыр, ишәзымариахоит. Ацыхәа атыхра зынза имариоуп, шәахәапш!.. Шьта доусы итышәхкәаз еибашәырба! Агха ахьшәымоу азы шәеицәажәа! Амала шәбжьы ныцак мацара.

– Сара зцаарак сымоуп, Радоу, – доагылеит Нара. – Аоны ацгәы альбом ианцаны иаахгома?

– Зегь рапхья, сара Уартан ицха Радоу соуп ашкол ағы. Даәакала сыхьз бшьар калазом. Аоны хнеир сыхьз амацара бхәалап. Еилыбкаама?

– Ааи, – Нара лгәы неитацеит.

– Бтәа! Азцаара атак зегы ишәызкуп. Ацгәы иаха ибзианы излатышәхша аоны игәашәдоит, даәа бгыцк ағы итышәхуеит. Егы аурок ағы ара ғыц еица таххуеит. Шәызынтәык ахәшьяра шәыстоит. Убриала иахья асахьагыхра халагеит. Амала уацәы ацааус шәоуеит, азгабцәа, хәа сыкоуп.

– Ааи! - ғаарткәеит.

– Ацаразы ахыцкәа шәтахуп, нас аласалых рахәыцкәа. Шәәазыкцаны шәаауеит, - анылхәа, ацәцәа аакалеит. – Абзиараз!

Акласс аацацәаанза дгылан, лылацш рхын. Аитакраз ахышәкәа аалыртит, лхала данынха. Ацәцәа ғыц иаарласны абжьы геит. Уао дмааиуазшәа анылба, дындәылтырц лгәы иштәз, ацараз адиректор лхатыпуао дааонашылеит.

– Иахья даәа урокк бымоуп саатк ашьтахь. Аурок шпабхыбгеи? Ибцәыцәгьазма?

– Мамоу, - уаха агьяцлымцеит арцао кәыпш.

– Бызбахә ауп ахәыцкәа еидгәыпланы ирымоу. Убас бәыжәыз! – ацара кәша аихабы ари, дышлызгәдууз моашьо, лгәы аакалцан, дындәылцит.

Ан Ианга

Башаран-коллець зтакыз агэарц дынтыцны, ақытагэ афынтэ иаауаз амоала, амоаду ахь дахьыюкылшэаз, аагылахагы лмазеит. Дышиашаз Гэдоуҭа ицоз илдыруаз азэ даа-лықэшэан, дкылыркья дааигеит. Ус еснагь деикэшэалазомызт, абжыааҭны аҭшра рацэаны илыкэшэалон, нас амаршрутка зыхьзырцаз, ма автобусл амоа данылалон. Зынгы лашьцаанза данышьтырымхуаз убарын, ахэаафынтэ иаауаз рацэан азы. Шьта дышьтызхуадаз хэа, дуазыруа дышгылаз, цьара азэ даангылагэышьон. Ибзиашэа урт амаршруткажэеи автобусжэеи хыҭхьазарада ибжыагэышьан. Амала уртгы, Бзыҭ азиас ацҭа икэсны ицозар, ушьтырхзомызт, азэык-юыцьяк ртэы умхэозар. Егьырт Гагра ақалақь иахымсуаз дубарын, азэы Пицунда абжыалартафэ даакэцэиуан, егьырт Бзыҭта аихамоа авокзал афы иаангылон. Аха знык уахь дкылшэандаз хэа, дыццакуа мацара, илзаатгылаз амашына дақэтэон. Нас Гагра даэа машынак дазҭшуан, Пицунда абжыалартахь данкы-лыргалак, шыапыла иагыараан амоа данылахан. Знык лҭа ицара хиркэшандаз, уаха араион ахьалагоз афынтэ иахынцэоз ахь, ақалақь далуаа дымцарыз. Аха лгэы аахыҭссахон, избанзар уаҭа ацара здырцоз хачкэынцэа ракэымзи. Амала, лҭа далгар, уаха ацара-аара лылымшар каларын. Ус акэзу, егыс акэзу уи аены даазгашаз машына-нала данеикэшэа, заа даан, ақыта школ афы днеит, лҭа лызбахэжэак лахарц. Уаантэы, ахелара ҭытк шагыз, аоны дааит, лхафэы лхаччо. Лыҭшэма имала шэжэжэак еилрхуан рзалафэ.

– Бжэ афша арима? – ихы джахеит, ара итэаз иара шиажэжэакыз агэра лгарц дана-аонала.

– Ашкол афы снейн, адиректори лхатыҭуаои збеит. Егьырт цахан, уао дыказамызт.

– Ускатэи асахьа зтыбхуеи, ибархэаз ааркьяфэны исабжэар.

– Хазҭаб уамашэа дырбоит.

– Иакэымс ирзыкалҭцеи?

– Избан иаразнак «иакэым»?

– Бзиарас ирзыкалҭцеи хэа сцаар акэын истахыз.

– Илшэырца закэи хэа ргэы иалоуп.

– Илхарцаз лҭырхагахама?

– Аҭсабара илнатар арцаоы игэырцкэыл ауп рхэеит.

– Дыззахкыз азанаатгы ицэгьамкэа лнапафэы иаалгеитеи. Дыззуклак гэырцкэылк азылҭшаауоу? Акгы былцзом хэа ландуи барей лгэы ҭышэцэалонеи, бымбои агха ишэыхьыз?

– Иугэалашэоу даныхэычыз, даныюеидасгы ахэыцкэа шлыдхэатцалоз? Ларгы харгы уи хыро азаамузеит, аха лгэырцкэыл акэзар урт лыдзыҭхьалоз?

– Акэзаргы калап, – дақэшахатын иара. – Иахьцалак интқааны ибаржэеи?

– Иаразнак ахэыцкэа лнапафэы иаалгоит. Ирызналго амаҭэар даара иазэлымххарте икалҭоит. Асахьаҭыхреи аҭбауси усымшхэа ирбоз шмаҭэарыз, ихадажэоу иаарывагылеит. Лхата лхы лнапафэы иааганы дшыкоу, лурок аанцэоит. Аурок амоменткэа зегьы, хэыц-хэыц ишеифаршэшэоу еиҭш, еимадоуп. Ахэыцкэа минутк рымазам, рыхшо даеацара ихартэ. Даара ллейшэа цэгьюшэа хэыцкэак цэажэозаап, аха уи зладырцабыргша рымазам. Мшкэак рыла ас ақэеиара лоузар, ҭхьака дышҭакалои.

– Бымццакын! Азэы иусура далагоит, иикша-ишьтша дақэымшэо. Дышнеиуа иусура алҭшэа бзиахоит. Уи есымша шыафэа бзиақ каитҭоит. Даеазэых, иқэеиарақэа урыхьашаны, ухы ахьугара уздыруам, аха иаразнак игэы ҭцэоит, ма даэа уск иҭырхагахоит. Есымша иеоуижьуа мацара, иус игэахшэоит.

– Ус сгэы иаанагазом.

– Ибжэарц ибҭахи, – сгэаанагара иашам хэа аума? Аҭсҭазаара иахнарбоит ус шакэу, схы иҭысхэаама.

– Исхэарц истаху даеакуп: хазҭаб илкуа-илшьтша еснагь ишэан-изан. Дыццакны ак ҭхасталтэуа убахьазма?

– Ус ухэартэ икоуп, – дақэшахатын иара, избанзар Радоу лусумҭақэа рзы иаа-ихэалоз ба сак баша илцэыҭхастахазомызт. Уи акы даламгозар акы иамусын акэымзар, лнапы злалкыз аус цкьаны иналыгзон.

– Уаха усура дугар уҭахзамеи? – дцарц ашэ аалыртхан данаакэжэежэуаз. – Лгэы лхамшҭрызи.

– Лхала илтӕххаанза, дызгазом. Нас уажӕы адиван аӕы дыцӕоуп, даашӕмырцшын.

– Ашкол аӕы лхы шымӕапылго хӕа ирхӕо уахандаз! – даек аацӕырылгеит лара дцаанза. – Улапш узылӕымго акоридор дыбжьалозаап. Лӕызцӕа-арцӕацӕа лыдхӕатцало иалагахӕеит. Дзустӕада хӕа иаиуа лызцӕауазаап. Дзустӕоу анрахалак, – аа, ани зӕыззымшьызы лоума? – рхӕозаап. Убри еемкӕа илхынхалоуп, умбои.

– Абзиарацӕа зегъы лара илхынхалазар бӕтахума? Ак згым уаӕ дыкам, ишцӕахцари.

Лара длалбаан, иахӕтӕоз-иахыгылоз ауада дныӕналеит. Ланхӕа ателевизор дахӕапшуан, уи абжы мацын, ахӕычы аитцбы лурокцӕа дрыдтӕалан азы. Уи, лан данылба, дӕаццӕан, лыхӕа лӕынахалыжыит, дшыгӕхӕаалгоз моашьахуа. Радоу адиван дыкӕтӕан. Ан лпӕа даалгӕыдылхӕхӕалан, лцатӕцӕа дрылгарц дналабжыан, ирласны фатӕык лырхи-арц, ак нацӕлыргылацӕеит. Лыцшӕма, уахылатӕи иус ахь дцаанза, уаххӕа иӕалцартӕ дахь-зар лӕтахын. Нас аведра ццӕа аакнылхын, ажӕцӕа дрызцеит. Уртӕ апшӕма рхӕы ритӕхыан, ирфахыан, шыта лара илхьарц илзыцшын. Ускангъы иара длыцхраалон, аха деилахацӕон азы ицсахы еибакуан, иахӕа дылпцырхагахозшӕа анылба, лхала рхьара лӕазылкын, ахӕарацӕеи ранацӕеи рыгӕшӕа дацӕшӕон.

Аибашьра анаилгоз, илгӕалашӕон лара, ахӕыццӕа илдыржӕшаз, идырцӕышаз, шӕазак злахырхшаз, цӕыцак азна рхатӕы хшы рымазамызт. Измырхуази, жӕык рымамзар. Хӕыскгъы адӕы ирзыкӕгыламызт, ус ак рымамзар, иахӕа акӕымзаргъы, пхьаӕа акы иакӕымгӕыргызи. Ускан лыцшӕма атацкӕцӕа дрылагылан, аха ус мацара цӕацӕа дук рба-ра цӕгъан. Ма арахӕ имазар, ахш-хырцӕы аӕнацӕа иагижьуазма. Амлакра аӕынза ианнеиу-аз ыкан, закӕйтӕ аамцӕази изцӕагылаз. Имаз, ихзыз зегъы цӕины, ииулак жӕык ааихӕеит. Ускан ус зыхызы ауаа мацзамызт. Ачеченцӕеи аурыскӕеи реилеибацара иахырцӕаны, ахӕаа ихыцуаз ацсуа хӕцӕа рыбжеицара ныркыло ианалага, азныказ дызлагарыз изымдыруа даакӕхӕеит. Нас адӕцӕан мац аргыларӕа иезикит. Аусуцӕа ириташаз имазамызт азын, ихала даӕын дзышыцӕылазамыз аус. Уи анныкӕиргыла, мац-сац тауарк ицшаауа мацара, цара-шьарак ирхан, ихӕыццӕа рымгӕа иагырханы мацара, даек жӕык ааихӕеит. Убарц ирхылцыз нарыццо мацара, уажӕы хӕчи-дуи цытк ижӕгӕар ицӕагылан. Идӕцӕан аус мацзамызт, иара усгъы абзиа-ацӕгъа инаркны, ацсуара ус мацхозма иацым-лозар, имхы, ибацӕа ӕыц ухӕа, ихӕа икӕыз рацӕан, арахӕ цытк ыкӕигар ицӕахын, лара илуамызт макъана акӕымзар. Атӕеи апцӕи реингалара, рцӕагалара иус хьанцан иара изы, аха ишынцӕацӕараз хӕычи дуи ивагылан, иахыгзарын хӕа дгӕыгуан лара.

Лыжӕхьага ведра цӕызарц агӕагымхо, ахш лыманы даахынхӕит лара. Радоу дышиац диан. Уи апсшьара рацӕаны илцӕахын, аха, ааилашӕымцӕаз аскатӕи дыцӕо далагар, уахыла ццӕа дзыцӕозма. Ахӕыкӕацартӕ дныӕналан, лыхш ацӕыц икӕылцарц, ачуан ныкӕлыргылеит. Ацырз алцар лцӕахын, ашьыжьтӕи аухатӕи иеилацӕаны, цытк аахыхны илырцӕлон. Лыз-цӕаб даалырцшит. Егъы ишылцӕахыццӕамамыз дӕыкӕтӕеит. Аус злаз аӕапцӕа-ӕаццара лӕыкӕын. Лӕы анылзӕзӕа, ӕыц адиван дныкӕтӕеит, зхи-зцыхӕеи бжеицхан илзеидымкылоз адыррацара днахӕапшырц. Лгӕы аалырӕыхарц лахӕшьаду лахь дцар камлози, Гӕына лхала илымхӕеи, аха ан уи уахь дылзышьтуамызт. Ацӕаб ахылацшра гӕгӕа лцӕахын. Лахӕшьаду уи дылзымбо дыкамызт, аха лхылацшра акӕамацӕама рацӕаны иацан. Уи акӕымзар каларын уака ихадаз, ан уахь илырхон акӕымзар. Лара илгӕалашӕон пхынрак зны лпӕа цсшьара хӕа ацалацӕ ахь данцаз. Даныхынхӕ лан илалхӕеит аӕнеихагыла ду ауацӕахӕа дрыӕнахӕаӕуазшӕа лгӕы ишабоз. Уака илыцтшӕаран. Радоу лшьапы ашьац иацӕара икӕгылазар акӕын. Ашӕыр ӕӕаз ацла дазааигӕамзар, лхы-лгӕы цӕымызт, уи дыхӕнаны дыкӕтӕазар еигьалшьон. Ацалацӕ асфальт лцӕахзамызт, напыла ираазоз ашӕцӕа амӕацӕа иахьрывацӕаз мчыла рыцсахӕага царцозшӕа дрыхӕапшуан. Лара илгӕапцӕоз адӕышӕт хуцӕаргъы, рыцкы рхылцуан. Урт рчыдарацӕа лара ишылныруаз лаб иахӕа идыруан, ан уамак дахьрызӕлымхамыз еснагь мац-сацла иаалыӕпникылон, аха уртцӕа-егьырцӕа дрызкылпцшлартӕ, аамцӕа лымамызт, иара алшара лымамзшӕа дахьыбо игӕы иалан. Убри инацрацӕашӕа иаалгӕалашӕеит «акгъы былцзом хӕа ландуи барей лгӕы цышӕцӕалоней, бымбои агха ишӕыхызы» хӕа саат бжак апцӕа ишаалыӕпникылаз. Ус анихӕоз, лыхшыӕ даӕацӕара икыдзар акӕхарын, уамак ацӕацаны ишлеицӕаз лызгӕамцӕеит, аха уажӕы, иззакӕыз ццӕа илзымдыркӕа, ицӕымагны иаалылацӕацӕеит. Ихӕы ахӕыкӕацартӕа ишӕа цшӕа иныкӕлыргылеит, арака уаххӕа ифарын, усура дцаанза. Иахӕа изцынчрамхози. Лӕыналхан, азал ашӕ аалырцит.

– Ухӕы хиоуп.

- Снеиуеит, – аеидкыларакәа дырфын иара.
- Ак сзеилымкааит, – дааоналеит аңшәма пұхәйс, иара ирласцәкьаны дышзымнеиуаз анылба. – Акгы былцзом хәа Радоу лгәы цысцәалозшәа, иухәаз закәызей?
- Бымацара бызбахә схәану?
- Зегьакакәзамеи.
- Уажәы уи арцыхцыхра атахны избом. Ускан Бароу дышгылаз ибхәеит, уи Радоу илалхәеит.
- Ухәашья злаказ ала, азғаб лчымазара сара исхаразшәа икалеит.
- Бымацара ибхароуп сымхәеит, аха, ахәыцкәа ахьыкоу уажәа уазкылпшуазароуп.
- Сажәа сазкылымпшыкәан сабоубахьаз?
- Ускатәи ажәа сзымабкуеи? Ус лабымхәан, егыс лабымхәан хәа закантә иба-схәахьази?
- Ианбыкәу иара?
- Абыржәы, ахәшә лжәанзагы, ибгәаламшәазои, лара ишлахауаз, лыблакәа реырцсахит, лбжыы мацхәеит, ари дхагахеит хәа саныбкыз? «Ус бымхәан!» – хәа сбылаб-жьарц саналага, «нак уакәыц, уара! – бхәан, сыфбыртит.
- Ианбыкәыс иара убаскатәи анысхәаз?!
- Бара убас ауп бшыкоу: иацы ибхәаз иахья мап ацәыбкуеит.
- Уара ухаҗа уакәын иахәтамкәа даахьызжәалоз.
- Уи сыгымзар каларын, аха ишыбхәацәкьо дхәызжәазомызт, сҗсы анеибалыркуаз шыказгы. Аха уа хазынтәык ххымоапгашья акәзамызт излалагаз. Иахьцалак җыц исхәарц сҗахуп уҗы итүршәо уазхәыцлароуп, мацк заа уазхәыцлароуп. Ари ахы аныцнахуаз, лара дхәыцзан. Ускан бара цьара ибхәеит лара лира бҗахымызшәа, ахшараиуртәҗ дынбыжьырц бҗахызшәа. Убри нас-нас аҗиара аиуит лыхдырраҗ, ашыҗахь аибашьра хҗысқәа нацлеит... Алцшәа иахья ихамоуп.
- Нас сара сакәхуп зегь зхароу?! – амца налҗыкәтәеит, лылагырз аахьжжыларц аҗагымкәа.
- Абыржәы тынч сахьбацәажәо сыбзеилкаазахаум. Ауаҗы даабмыцәхәхәкәа дзыб-зеилымкаауеи?
- Исхароу сыздыруам ауми.
- Бара бымала ибхароуп схәама? Амала азғаб лыхдырра анырра бааҗсы ахьцәырцыз аброуп схәеит. Ускан лара дсабизан, бара базымхәыцзакәа ибхәаз лаҗаит, убри цлаҗас изҗаит, амала ашәт зәамлеит, икәыц маҗхеит. Шәҗы иҗыҗуа шәазхәыцла схәеит. Уи бымацарагы ибызкым.
- Сызғаб сара слаҗахазшәа ушцәажәо умбои.
- Исхәо баҗазом шыҗа, – дҗоагылан, длалбааит акрифарц. лара ииҗәоз лаҗа-зацәкьомызт. Цкьа илгәаламшәоз ахҗыс, ус ак ыкәцәкьазу здыруадаз аха, ирцарны иаа-цәыригаз зегь ацәахуан, ашыҗахь уи злаириашоз аҗаҗҗы лҗахьы иааизомызт. Дамехакны дызмаз ахәыцра, лыпҗа лчымазара лара ишлыхкьаз, убранза иҗбаахеит, егырт ахшыҗо-царакәа тыҗ роуамызт. Длаҗырзышо арака дышгылаз дырбар лҗахымызт, нак лымҗара шыказ даньонала, лиарҗа дныкәтәан, лылагырз аалрыцкәеит. Лгәы пҗәаны ицон. Лыҗшәа убасцәкьа гәыбҗан шҗалиҗоз! Ахышә ала илбон иара, агәашә дынҗыҗны, имашьынахь дышнеиуаз, ихәы инап аимыркзеит лгәахәыртә. Аха иара акрыфара иеадирхалазомызт. Илулак лыҗелырҗынчын, иара дызхыҗыз аишәа еиллырҗарц, длал-бааит. Ихала зегь рҗыҗ икәиҗахьан. Лгәалаказаара ахьыпҗаҗтеитәыс ус лымамзшәа дҗа-нацон. Лнап ак амкуа дааонахеит. җыц инеималҗәан, лиарҗахь дҗыхәнахт. Убри иаҗа лгәы арҗынчуан, даакәымцзакәа дабацәыуаларыз акәымзар.
- Лара изалхәарыдаз азғаб дир лҗахымызт, даних ахшараиуртәҗ дынлыжьырц иакәкны илыман хәа? Илгәалашәомызт. Аиашаз лыпшәмеи лареи азғаб аҗхья рылахь дананиҗа, аҗбатәи дыҗкәыназар рҗахын. Уи цабырҗын. Аамҗагы аҗшәа пұхәысәа илиҗозма, иаар-ласны даәазәы длоур иҗахын. Ахшараиура лара илцәыцәҗахеит. Ахәыҗы даара дҗәазза-арын. Ан аҗбабаа лбеит, аха лхәыҗгы ларҗы еибга-еизоыда рҗы еикәхеит. Урҗкәа лара дызрызхәыцуазма ускан, убаскатәи дгәакит, лысаби дылдырбарц лҗахызар – дылзаар-гон, лара илымуит. Убаскатәи илгәыҗашәаз цәымҗразар здыруадаз. Арахь илыдыр-ныхәалоз дызғабхын. Дылзаарымгазакәангы дабанзыказаауаз, асаби акрылҗалҗар акәын. Убри амла даго лгәыхәҗы дҗоацалеит, аха ан, ахьяа зака илызцәырылҗоз акара

длыргәырғьон, дбазза дахьылкыз, лынасың иазхауан. Акырнылфалца дыргарц илзааит, ан лхәыңы дрылтар лтахымызт, лызхара длызбомызт.

– Радоу диар лтахуп, – дааюналт Нара.

– Снеиуеит.

– Ибыхы? – зхы ышытызхыз ан данынылфацш, лыблақәа зхатықацшыааз еилымка-акәа, шытахька дызцомызт Нара.

– Ак хшәалан, цөгьала ихысхит.

– Рыюбагы? – дафалкуан ахәыңы.

– Руак ауп.

Длалбаан, ауада дныюналаанза, азыхь налфалтәеит. Радоу дааиуан. Уи лызхара дызмыцәазаарын, дышьталар лтахын. Аневропатолог ирабжъеигаз ахәшә лан лнапафынтә илгар акәын, уи ицәахны илыман, егырт ахәшәқәа ирыладмырәашьарц хәа цгас икацаны. Азғаб лиартахь дналгеит, егыи, лыблахац гъежьюан азы, ан длыцәшәон. Уи длышьталаны, андугы дааюнашылеит. Нара лымацара дышьталар лтахзамызт. Лара лани лаби риартақәа рааосан лышьталарта гылан. Ателевизор дшахәацшуаз, уигыи дам-хацәеит. Ишпақалцоз ан дылган, дышьталцеит, лхатагыи диар акәхеит. Ахәымехан ила-хаз лгәыи иалан, дзыцәомызт. Лыцшәма имашына агараж иантәеигалоз, абжыи лахаит. Уи ашьтахь акраамта дышьтамлазеит иара, ателевизор дадтәалан. Ларгыи дзыцәомызт. Дшааиуаз ибжыи анлахагыи, лыелырцсит дыцәазшәа. Убри аамтаз лгәыи ихшәаны дықан, дылбар лтахзамызт. Ибзиашәа алашара аркзамызт. Иара Нара дышиаз цқа иаа-гәеитәит, лхыза ааирәеит днапыршышыа. Уи лыхәда цәаакызар итахымызт, дшыцәаз, апхзы лықәхьшәашәахар дарчмазаюуан, ашоура дакны, лхыза лықәылхыр. Иаргыи ибга ихьлон, мацк даагзит дахышьталоз. Хара имгакәа ихәда абжыи аагеит, уи лмахазар зака илтахызи.

Ашыжь иара лапхьа дгылеит. Ажәқәа рхәыи ритон, нас адәқан ахь шылашьцаз дцон. Аамтала ацх анеихахоз итагылан. Аусурантә дхынхәуамызт уи аены, Акәакәа дымәақәгылон. Лара Нара длыргылеит. Радоу ланду даалырцшрын. Ашыжьза зцарахь ицоз аитцбы лакәын, уи лхәыи нықәыргылыны, лхата амоаду шыказ днаццакит. Амаршрутка аанылкылеит. Амоан уаха лхы ышытхны уаыи дзифамцшит. Лыюныцқа ес-минут ахацә зхауазшәа, илхыхәлаччо дыштәаз, дахьлеишаз длеит. Атырқәцәа ршкол агәарц дынтәлеит. Ахәыцқәа, ацәцәа иазцшны, ана-ара еилагылан. Аурук ахьлымаз дныюналан, лхы лықәыжь длатәеит.

– Лакәзамкәа дааит рхәеит, ибыхы? – дааюналеит Цара.

– Радоу бымшала дычмазаюхеит хәа уаб исеихәеит, – мацк анцы лылагырыз ааләахәхәит. – Уаха уи лчымазара салацәажәараны сыкам. Ихала иитаху кайцааит.

АБ УАРТАН

Убас дласны амоа данын, Акәа данәеи, ақалақь агәафыи иказ ахәшәтәырта аусзуоцәа ааира иафын. Иаразнак нарыдгыларатәкәа пхәишьон, убаскатәи заан. Гагра зызбахә иар-хәаз ацсихиатр абра аус луазар акәын. Лара уажәы дыказамызт, аха иара иитахыи аза-нааттә зыкацара акәымзаарын уи илымаз, цюукии иашазамкәан иара дымәақәыртәазаарын. Арака излархәаз ала ацсихиатр замана аус луан анаркологитәе диспансераф. Уи Акәа ашьха ицоз амоа ахьалагоз уназаанза игылан. Иара идыруан иа-юоцамыз ари амәтәыи хыбра. Ацсихиатр дмааизацызт, аха юбака саат рышьтахь дшыкалоз ала дақәдыргәыгит.

Ускатәи аамта ара дабатәазаауаз, даәа усқәак иәырхыгзар изеигын. Шытацартақь афыи дцан, иитахыи тауарқәак еилыцшааны, имашына итәеитәит. Уи ашьтацарта зцазкуаз афирма аеицнахьан, ақалақьқәеи араионқәеи рәыи ахыбрақәа дыргылахьан, дара иаар-гоз атауар ртиуан. Уи напхгара азызуаз шыта ишыртахыи ршыапыи иқәгылахьан. Афирма аихабыи ихатә фирма хәычыкгыи хазы иман, даәа чкәынак дахаиргылахьан. Афирма ду иаанагоз атауар ахәтак иара ифирма хәыңыи иаитон. Ацара кәацашьа цаны итәан ауаа. Акәа налц иргылоз ахыбрақәа изааигәаз, зыгәра игашаз итынхацәа рыхьзала ашәкәыи ианын. Дара дрыцхраауан аргыларәф, нас итауар аархәалар акәын. Ирхашәалоз еиоыршон. «Ацара архашьа рцазеит», – Уартан игәыи дтахәыцлон. Уи ахацәеи иарәеи бзианы еибадыруан, аибашьрафгыи еиқәшәалон. Убри дышцаимыцхраарыз хәа дгәыгуан иара. Избанзар

таацѐа дук ныкѐго, ихала хыбрак злаиргылашаз изырхазомызт, инапала иргылаз адѐкъан хѐыцы аалыц иалхны, бѐеицыхшьак иоуамызт. Амала афирма аиѐаби иареи реибадырра иаѐагы иѐырхагахар алшон, зынгы абас азы дзаацшылалон, иара.

– Ушыкоу еилыскаарц, саакыдгылеит, – уи икабинет аѐы дыонатѐан иара, уахь илеирц иѐшыз цыѐоык аужьны, ацыхѐтѐан иаамѐа ааины данлеи ашьѐахь.

– Уѐѐу саѐѐеи? – ихы ѐышьѐихит Салуман.

– Уара уѐы сааны, атауар згоит, иумдыруеи.

– Уажѐгы абудка уѐнагылоума? – иааихимхзоз ибласаркъа ааиреит.

– Уаѐа сабоугари.

– Аус узуазар, уи цѐгызам. Ухы аланыкѐугартѐ, акрырѐарѐа тыцуп. Иара ахьгылоу тыц бзиазар.

Уи аены, уаѐа уѐѐажѐаны, уи азѐаара узырѐеиазомызт, Уарѐан ус шаѐѐыз ибарѐан, Салуман иѐѐашьаѐа злаѐаз ала. Аенырхарагы иаѐсамызт, дыззааиз ихы-игѐы шыбзиаз аниба, уи иаѐганы дѐарц доагылеит. Амала афирма аиѐабы иѐы уск ацыхѐала дшизааиуаз илымѐа инѐишьит, дыѐдѐылцырц ашѐ анааиртуаз. Шьѐа, иарбан еиликаарц, уи дзырхынѐѐуамызт, арахь аказы дышиѐѐашаз азыѐаѐара ауаѐхыр шьѐаѐан. Афирма аиѐабы дазхѐыцларын, издыруадаз даѐазны ари дѐѐаанза, иѐхраара даѐѐаѐаѐѐар.

Уарѐан длалбааит имашьынахь, аибашьраз иѐызази иареи реиѐѐажѐара игѐы уамак иазѐазамкѐа. Иѐагылазаашьа зеиѐшраз афирма аиѐабы имбо дыѐазамызт, аха, реиѐылара даѐыѐланы, изнеиз иѐхраара дшазыѐаѐамыз еилкаазшѐа убартѐ иѐан. Имашьына ыѐѐысаа адиспансер ахь амѐа иахьаныз, дааиѐѐххѐыцхуан иара, иахьѐалак Салуман ацыхѐанза издыруамызт Уарѐан дзыѐѐашаз, уи азын иара иѐаиѐоз аѐак маѐана дыршьак зыѐаломызт. Аиашаз, афирма аиѐабы, хаѐала ихѐарѐаѐашаз ак имбозар, аибашьра аан диѐызазаргы, уажѐы убасѐѐѐа дзыѐазаргы, цхыраара дук ииѐашамызт.

«Аус злоу, уахь сеиѐѐымшѐаргы уажѐыѐѐѐа агьоурымызт, – дѐѐыѐыѐѐауан иара, имашьына наргыланы, адиспансер ахь иѐанынеихоз. – Ахѐыцы даѐзышьаѐѐыргыландаз! Уи анаму азыѐѐан, сзышьѐаѐѐоу зегь ирыласхи». Аѐсихиатр дааихьан. Уа илзыѐонан хаѐеи ѐѐѐыси. Акоридораѐ дахьыѐшыз, урѐ рѐѐѐажѐашьа злаѐаз ала, шѐамахьѐѐан. Аѐѐѐыс ахаѐа диѐын, уи ихала цѐа дзынѐѐо дыѐазамызт, аѐыѐѐа дыѐѐанахуан. «Ашѐамахь иѐѐѐо зѐахьадаз, – дхѐыѐуан Уарѐан, – аамѐа рзыѐаастахома урѐгы, ус рхы ѐѐастартѐуамызтеи». Урѐ уа акраамѐа инхаѐеит. Ирзыѐшыз аѐсахеибакра аѐынза днеиуа далагахьан, еибакеибашьѐауа иандѐылцуаз.

– Сышѐзызарѐѐеит, – лѐѐеит шьѐа аѐаѐажѐарахь инеирц агьызгымыз аѐѐѐыс. Амала лѐеидкыланы, лаамѐа шынеибакѐыз лзанааѐ ишаѐѐлырзуаз знубаалаша азѐ лакѐны дѐѐан лара, аѐышѐа ду змаз шлаѐѐыз мѐашьо.

– Сара сыѐѐа лѐѐсихика ѐѐастахеит хѐа иаѐѐаѐѐеит, лѐылшьырц ианаѐѐылк. Аѐсихиатр дисырбар сѐахуп, сѐаа-ѐшаауа ѐѐаасхан, шѐыѐшаараѐѐа ус имариам, абра саанагеит.

– Аѐсны инхаз ѐшьѐы заѐѐык ѐауп. Сара сѐаѐагы есымша ара сыѐазам. Амшѐѐа еизшаны, ѐымшы Гѐылрыѐшь аѐѐѐѐѐыртѐѐ сыѐоуп, ѐымшы арратѐ комиссариат аѐы аѐар акомиссиа иахѐажьѐеит. Араагы ѐымшы роуп сахьыкоу, аха арратѐ комиссариат аѐы аус анызуа, асааѐ жѐаѐа рышьѐахь ара саауеит. Аа, садрес, сымш еизшараѐѐа, аус анызуа асааѐѐѐа, – уи Уарѐан бѐгыѐк неилыркит. – Шѐчымазаѐ дзаажѐымгеи?

– Иахьа даазымгаѐеит. Шѐсыѐѐѐѐѐоу сыздырзомызт, ачымазаѐ дсыманы, сабашѐышьѐазаауаз. Зны шѐыѐшааны, дзеиѐшроу заа ишѐеилыркааны, нас дышѐѐаазгар сѐахуп.

– Лара дсымбаѐѐа илыхьуа ашьаѐѐыргылара сылшазом.

– Шѐлыѐѐѐажѐѐаны маѐара лчымазара еилышѐѐаауоу, даѐа анализѐѐак шѐѐаѐу?

– Слыѐѐѐѐажѐѐароуп, нас дахьышьѐаз ашѐѐѐы еиѐѐыдмыршѐеи? Убри сзаажѐгар бзиан.

– Дзынѐаз, дзынѐаз рзы дѐышѐѐаар лѐахзам, убри азы жѐлар рыхѐѐѐѐѐа сзымѐаѐыжѐга лѐѐеит.

– Ара даажѐга, уи лаѐѐажѐашьа сара издыруеит. Иахѐѐоу зегьы лхала илѐѐеит.

– Хѐѐѐѐѐышьѐас иѐашѐѐои?

– Лдиагноз анышьаѐѐыргылаѐаѐа, ахѐѐѐѐа рзы ареѐепт шѐысѐоит. Шѐаѐа ишѐѐѐаартѐ иѐоуп. Иахьеи уахеи илжѐша шѐасѐѐеит.

– Дышьѐаѐаѐѐаума?

– Ишьѐаѐѐо мчыла иалѐарго роуп.

– Уи ишца?

– Ахэшэ здыкылар зтахым, мчыла иддыржөуеит, ма ирыларцоит. Лара иаахцөаны изжэзом лхэама? Уаанза дымнеицзар хэа сгэыгуеит.

– Лара ианакэызаалак хэшэык лжөуаны сымбацт, даныхэыцзас атэы схэом. Гэгэала дыммазаоымхацызт, егыыс пшак лылалеит хэа, ус илхылгон. Знык ианылжэх, ирацөазаны илжэцөеит акөымзар.

– Аены дшөыхэшөтэыртц шөылшоит. Лара дысшөырба! Уашьтан ара саныкало амш азы, сшөызпшуп.

Иара дыодөылцит, аха дышиашаз аоныка амоа дыкөымлеит. Иааимидеит ашөкөытирцакөа. Ацсихиатриа иазкыз ашкөкөа цытк ицшааит. Руак, амоа иантөаланы, зшөкөкөа зтиуаз имихит. Иара иитахцөкөяз акыр ибозу здыруадаз, иахьцалак дрыпхьар акөын. Ацсихиатри иареи реицөажөаракөа ирылигашаз ааста, ашөкөкөа ирнихыр калон. Амоа дыкөланы акалакь далцхьан еипш, ихы даеа хөыцра фыцк ааташөеит: жөпакы ашөкөкөа дрыпхьаны еиликаауаз ааста, ацсихиатр дахьлыөцөажөоз лымөакөцара иаха иманшөалахаргы калон. Ацстазаара уанза днанамгацызт, дахьнанагашазгы здыруадаз, аха иара шьта дөамызт, ацстазаара цышөа иман, ауаои ауаои реиөцаара акыр шацанакуаз инардырхьан.

Ихөыцракөа даарылнахит ГАИ аусзуоцөа дахьааныркылаз. Дара апост аөакөзамызт иахьгылаз, уа уназарц өбака километр набжьан. Имашьына каробкакөак шакөыз рымбахи, акөымзар игөхьаа зкуадаз. Ишөкөкөа ладырхөит, иоадырхөит, аха ирыгыз акгы рзымпшааит. Имашьына итаз атауар азыцөкөа ашөкөы иман. Руазэ амашьына алашаракөа гөеитеит, аныкөцаө ицьыба агьштимхуаз аниба, зегьы еикөшөан акөымзар... Капеи кылцкөак имхьа дахьакөымшөаз дкөыпсычхауа, ишөкөкөа ааиргьежыит.

– Даөазны иумырццакцөан! – ихөахт, иахьцалак ак идбаланы изанаижьызшөа ацшра неитан.

Имашьына амандарина акөзар хэа, даеа оыцьарагы дааицадырсит. Жөа-маатк рнапы ианицар, дааицадырсцпхьаза иаразнак даурмыжьуази, аха иара идокументкөа ларха-өархо деицадырхон, избанзар ацартыша римтартө данеикөшөаз ирицазомызт. Уи хыларкөрас ипхьазон. Аха усцөкөа даргы ируамызт, ухацагы еснагь ибзианы уеузеикөыршөомызт.

Аоны данааи, ахөыцкөа ашкол аөынтө иаахьан. Царагы шьапыла амоа данын. Ран лакөзар – Бароу иахьцалак ахөшөтэырта дташөазаарын, акраамта аоны лөынкыланы дыказаргы, дылбарц Цандрыпшынтө амашьына дылбааит. Уи данаа Бароу дышшөартамыз ралхөеит. Амала аб ипца аены димбакөа изычхауамызт азы, паракөакгы литартц итахын, ддөыкөлартц иөазикун.

– Илфаша кастцап, мацк уаапшыр, – лхөеит Инга, лыпшөма иацөажөара, иабжьгара еихарак, ишылцөыхьантазгы.

– Радоу! – аб апца агөыбжьаньтө даалыпхьеит. – Бара бцар бтахзамай? Бароу дбымбои.

– Сцартц сеазыкацаны усгы стөоуп.

– Саргы сцоит! – даакөгылеит Нара хөычы.

– Цара, уаргы уаала – акрызфоз ица иахь аб ихы наирхеит.

– Ахөшөтэыртаөынтө амшын ахь хпыбаауеит, Радоу лхацө көшөара.

Ан илырхиаз афатө рыманы, аби х-оык ахшареи амоа икөлахт. Аб иахьа хөлаанза амашьына дахьакөтөаз, игөы пцөон. Аха инаимыгзар икамлоз аускөа дахьыреыиз игөы ихадырштуан. Амоа Радоу даара дараапсон, апцзы аалыкөнацөон. Лгөабзиара гөгөамызт, амашьына дакуан, уаха ас дказцози. Лыбла апштөы цкьа иахьымхынхөыцыз еихаразак игөы иалан. Лыхшыю атып ашка имхынхөыцызт, убри акөын уи иаанагоз.

Азө лөынтө даөазө лахь диасуан. Ипца аихабы дчыгөза деилгахьндаз! Лахөшьеицбьы дзыкөшөаз ашьтахь, дцо-даауа ахөшөтэырта дыбжьамлеи, лани лаби аоны даатөартц шлабжьаргазгы. Лпсахы еибаккөазар акөхарын. Ускатөи дшөартамызт, жөа-мшы рыла дшьакөдыргыларын, аха иабалтахыз ахөшөтэырта аталара. Лара лахь анеираз шьыбжьоншьтахь иахьаауаз рыхөеит, – ахөшөтэыоцөа рыюныка ицахьан. Ицапшьоз амедехөшьа ирдыруаз лакөын, уигьы иртааз ишеицыз иаулыжыит, мцхөы инымхартө нарахөаны. Иара ихөыцкөа ахьеицгөыргьоз игөы дырпцагөышьон.

– Шьта хьаа сымазам, – лхөеит Бароу. – Аха макьана стьцыр рузом.

– Ус акөзар ичҳаны биаз! – ихәеит абгы. – Сара слыбаауеит. Шәара шәхала шәаицәажәа.

– Нас аоныка шәцома? – дцауан Бароу.

– Нас х-хаҳәк, мацәазла икәыршаны, быжь-хаҳә шкәакәак кәымпылны, быжь-хаҳәк өежны, быжьба ахәаны иҳақшаарц хрышьталоит, – дпышәырччон иара.

– Избан?! – лыблақәа кәазхеит илаҳауаз цъазшьоз Бароу.

– Радоу илқшаар амәа иаша дықәлозаап.

– Уара урт атакәажәцәеи, апапцәеи, ахәацъацәеи рыгәра угазаломызт, уабакалеи?

– Рыгәра зго дыками, – ашә шыказ иәынеихеит. – Цәреи сәреи цәка хәқшуп

– Манчеи бәреи шәус иахәақшма? – дыччон Бароу, лахәшьцәа рымала ианылзынха.

– Ахәхәқәа рнаос зака цшаатәны исыдылцаз бдыруама, – Радоу, урт реиқәыршәара лгәы цнацәазшәа дыпшуан, аха дахьрыхәақшуаз иаҳа лгәы зыртынчуаз усызшәа изпхъазоз лхәфсахьа шытылхуан.

– Манча, ииҳәо акәзамкәа, даәакала дыказар?

– Уицәкьа санижьа, мацк иадамхаргы, исзыбгацәагахоит.

– Хани хәби кәалкәало ибышьтоуп, баарызхәыц!

– Срызхәыцыртә сқалар, сырзымхәыцлои, – уи аус анагзара лара лымацара илылымшакәа, илықәымчуаз акы ишацрақәаз моашьахуа, дөагылеит.

– Цқьа сбацәажәарц стахуп, хазхара хәибабартә, уахык хәеиқәшәар.

– Сбызпшыми, – лхәан, Нара длыманы, ләыналхеит.

Аби аңеи рмашьына иадгылан. Цара ак ихәарц итахын, аха ахәашьа иеи-зақәмыршәакәан дааиуан, аены аоны ианеибабоз аахыс. Уажәы ааимкьара иоуны дыкан, амала иахәшьцәа ас ирлас илбаарын хәа игәы иаанагомызт, аха иара дзырц-цакуази, ицарахь ддәықәлаанза, аамта иман. Азғабцәа анааи, рмашьына, инталан амшын ақшахәа шыказ илалбааит. Акәры иныкәгылеит. Азәык, өыцъак аназара иубартан, ацәкәырца сагақәа ирықәгыланы ақсыз ркуан, уаҳа цсы зхаз амшын даваршәымызт. Еиуеицшымз ахәхә ссақәа инарышьталеит. Уамашәа иубашаз, абаскатәи бғанц ахьеилажьыз, иртахқәаз рылкәшәара уадаохазеит. Иаҳа ирацәан асаркьа иацәа еицшыз ахәхә сса цырцырқәа. Урт Нара лзы еизыргон. Аб имала акыр днаскьацәеит, ихәыцкәа ганк реатәшәа иахьынзашьтапшуаз. Цара, ана-ара ак шытыхуа, иаб дизааигәахеит.

– Нан дгәааны дыкоуп, – иеааириашеит иара, – Радоу лчымазара зхароу лара лакәызшәа ахьлоухәаз.

– Лара илхароуп хәа шқаласхәоз?! – абгы иеааириашеит, ибга ааитцыхны.

– Убас лхәеит. Ибхароуп хәа сеихәеит, – лхәеит, – уаҳа уи лызбахә салацәажәарны сыкам, – лхәеит.

– Салацәажәом лхәазар, дгәааны дыкьатцәкьоуп, аха дышқаламцәажәо лыпқа лоуми.

– Усцәкьа зхухәааи?

– Иугәалашәома ухаҗа исоухәон шәаныхәыцкәаз зны шәан ахшараиуртәф дынлыжьырц лтахызшәа Радоу илхәон хәа?

– Исгәалашәоит.

– Лчымазара ахы ахьыцнахыз аброуп, бхаҗа акы баналацәажәо ибхәо базхәыцла, бааигәара игылоу гәатала схәеит. Уаҳа иласхәеи?

– Нас исхәаз абри акәын, даәакала еилыбкааит хәа лоумхәо!

– Илаҳарц шылтахыз илаҳаит, даәа цакык аман схәеит хәа, еилылкаарц далаго цьушьома. Уи аамта илнарбоит лгәаанagara шиашам. Уара иумырцыхцыхын.

Аб ихаҗа иалипшааз ахәхәқәа Цара инапы инаницан, ақкәын иахәшьцәа рахь днеит. Радоу лхала илтахқәаз алпыпшаауан. Лашьеи лахәшьеи алаф лылхуа иахьлыдгылаз, рызынтәык еибарччон. Уи дырга бзиан, избанзар леицбацәа рыхәмарра иашаны илыдылкылон, ааигәа акәымзи урт рхымәапгашьақәа, аиҳаразак Цара, даәакала ианылныруаз. Ашәамахь пхәыс иаалмышьтыргы, ихәыцкәа иманы уажәааны абрахь дшааиз иара ихы ипнақарымызт, аиашаз, ақхынраз ихәыцкәагы агәылацәа ртәкәагы ааигалон, адәыгба иоақәыртәаны. Ускан имашьына аус аузомызт, излакаицашазгы далаказамызт.

– Шьта шәаала! – рыкәәитит иара, ихәыцкәа, рус иалганы, анеицәхасрақәа ишрымехаркыз аниба.

Ғыхьтарак ағаларц аәазнакуан. Радоу ақша лхы италар хәа дшәон иара. Уахык, ара ацәка дантәаз, абас ағыхьтара ыцасуан. Уи амшала, мацк деицәахеит. Ақхарақәа ка-лагәышьян, уи лыхәазар здыруадаз, леихачыра уамак илызнымхеит. Лееилалхәаларц

лабжьаргон, аха амаҕаа ҕаа уамак илзычҕауамызт, иаармарианы деилаҕаазар иаҕа дар-лаҕаҕыуан.

– Абра уаагыли! – Радоу ҕаалтит, ауниверсам шыҕаз ианааҕала.

– Иҕалеи? – аб аангылара даҕын.

– Абра слыбаароуп, – ашә аартны дыоҕтыцит. – Схала снейуеит, шәара шәца!

– Ибыхызы сзеилакаауам, ара бныжын ҕашҕацо?

– Умшәан, уа снаргоит.

– Лыыцәаҕаак лбеит, узыцәшәаша егыҕам, – ихәеит Ғара, иаҕәшья илбаз Манча шиакаызы раб еиликаартә.

– Бымацара бышҕаҕашьтуеи, Нара дбыцзар дыбҕырҕагоума?

– Даалааит, – лара даҕааигәырҕеит.

Рыыцәегә анца, анаҕшааҕшра хҕамкцәакәа, иҕынеихеит, иахьцалак иидыруаз цкәынак димбазакәа дахьцоз игәы иалан. «Ах, ҕабацәа ҕарбар зака адәы ҕақәдмырҕыларыз», – гәаныла дмақаруан иара. Аены ианааи, ирулак еиларгәагәашәа, абҕы аҕаҕы анду ак ларҕәақәеит. «Изакаызеи, мшәан!» ҕәа дтәан лара. Ианга уигы иаразнак илдырт азҕабцәа аамгакәан изааз. Лыцшәама дахьыҕаз усҕы ацәажәара уамак илҕахымызт. Иара ихала налықәғитит:

– Аҕсихиатр дсыпшааит. Ашәахья дызгароуп. Бҕацны бцома?

– Ашәамахь ҕхәыс лахь?

– Уахь уацәы дсымгои.

– Иаҕахызар сцап.

– Ишҕаҕахым! Амҕа ааигәам, илзеицәахар калоит, – ихәан, агәашә шыҕаз уажы-уажы дыцшуан, иҕацәа раара дахгәаҕуа.

АРҒЫС МАНЧА

Шьҕа хәымәханын азы уамак изеидымхалеит иареи Радоуи, нас уи лаҕәшьеи. Дара реиҕабы Бароу дшышьҕаз аниарҕәа, ишынҕаацәараз ақалақ ахь иаарц ацәцҕәы шры-маз ибеит. Аха даәа уск ишашьҕацәкәыз анеиликаа, амшын ахықәә ахаҕәкәа шыркәшәоз анылҕәа акәын.

– Изакеи иара, ахаҕәкәа ырхәархәаруа ихаманы ҕаҕсы ахьынзәтоу ҕақәзаауама?! – иагыҕеишьеит, ус кәцашья шамамазҕы изымцәахит.

– Ға-ҕа!.. – лбжыны нцәпцәк иара ихәашья дарччон лара.

Амаршрутка иоақәиртәан, ргәарбжьарағ дрыцлыбааит. Дара аныбжьала, иара уамак днымхеит, уи амашьына хынҕәны ианааиуаз деиҕаоақәтәан, Алаҕазыка ицоз амҕан длалбаан, иидыруаз азә дибозар игәахәшәа, даатгылеит, иаарласынҕы дышьтырымхит. Машьынак ааникыларц, инапы шьҕихзомызт. Ус дгылазар игәаҕхозшәа дыкан. Пицунда ицарц зҕахны иааидгылақәаз цюук ныркылақәон, машьынақәак иртәлон. Иара азәҕы иқәғитзомызт, ус дгылан. Уи азҕаби иареи еибырҕәақәоз игәалаиршәон, закантә ацарағ длықәшәахьяз длацәажәахьяз, Ростовынтә дылзаахьяз, – зәҕы ибла иаахгылеит. Лара еснаҕь мап ицәылкуан. Хәыц-хәыц игәалаиршәон, ләылшьырц шылҕахыз аниалхәоз, реиқәшәара зеипшраз. Уи аены зака лаҕырзы калтәазеи. Аҕсра акәмызт илҕахыз, аешьяра акәын дзышьҕаз. Убри налымгзар ада цсыхәа лымамкәа, хықәкыс изышьтылхзеи? Иара игәы иаанагон адунеи иқәызы ахамыштыхә ахгара лцәыуадааын ҕәа.

Машьынак аангылан, ихьз ҕәаны аниқәғырҕ, дхыпхыпүа днахьзан, дынҕатәеит. Ионы ахьгылаз ахь ицоз амҕағ даанрыжын, шьяпыла иҕынеихеит, дахьцшызы иихәыцуаз уа-жәҕы дамәхак даман азы, ашьшьыхәа днеиуан, амала, ана-ара азә дибон, аҕсшәа ихәон, ихәыцреи игәалашәарақәеи изрыццоомызт, урт ихәҕы имхәыр шьяҕаитҕазшәа инхеит. Аоны данааи, ателевизор дахәапшуан. Ран лабраа рахь дыкан, ирласны дхынхәырц лгәы иҕан, аха данаауацәкәыз лҕацәа ирыздырзоомызт. Иара акресла днадтәалан, ателефильм ибарц иеааирхеит. Асахьяқәа дрыхәапшуан, арахь ихшыю урт ирзишьҕзоомызт. Ихшыюағ

ишьахайтхаз игәлалашәарақәа нацысы-аацысын, ибла ихгылеит ииасхъаз аамта асахъақәа.

Аибашьра анынцәоз акәын. Ашкол ағы дшыказ иахайт адырәәны Акәа аґацәа ирым-пыцашәаны итадырхаз анышә иахъамадаз рыцсыбаоқәа шыцырхуаз, доусы зтәыз рыюныкақәа иргарц. Ианшьцәа рәакәын иара дахъаазаз азы, аены дааизар, уакагы излацәажәоз уи азбахә акәын. Хъаас ирыман, избанзар ираҳахъан иара ианшьа иґак убрака анышә дшамаз. Адырәәны ицоз дрыцны Акәа дцеит. Абульдозер ааргахъан, ажыга, аәага ухәа мыругақәак рыманы игылақәан. Ус ицшыз ауаа рацәан. Аиҳабыра ркнытәгы уа ирылагылан. Абульдозер аґхъа идәықәырцан, хыхь цәахәак адгъыл арыцкәеит. Шьта жыгала аусура реазыркиит. Ацеллофан ааґшуан. Маґ-маґ анышә рықәырхуа мацара, аґсцәа аадырцшуан. Афәы чыда цысхъан. Хәта-хәтала еиғымшәарц, ґытәык азә дышьтырхуан, днаганы адамра дтарцон. Уи зылшоз маґоын. Иара игәы иамузт, дыцхыра-арц дынрылагылт. Аґсцәа рцәаржә амазут еиґш унацәа ирадчаблон. Арахь афәы уқәнаргыломызт. «Абри азакәызма ауааы дзиуаз?!» – игәы хынхәуан иара. Мчыла иеын-кыло аус иуан. Дрыцшааит ианшьа иґагы.

Анышәынтра еиғыркааит. Ихы игәахшәаны ауаа дрылан. Ашкол ахь дцон, даауан. Иицоз ибла иабомызт. Арцаоцәа лахь иртон, иацәажәон, ианиацәауазгы маґмызт, урт ирхәоз-ируаз иара инырзомызт. Агәарбжъара дахъыбжъаз, аюнкәа амамикәара рәатәан, иґхоз Амра маґана ирнырзомызт. Дахъааиуаз ашәы ршәын. Ари закәызи? Ғыц ибла ихгылан итахаз анышә ишыцырхуаз... Ғхызырла ибон. Ахахә игәы икылагылан. Иґсың ишатахыз илаоәиуамызт. Дызцаз аидара нышьтацашъас иамаз еилкаамызт. Уахык атапанча аацәыриган, иарґа напәы икын. Иаргәцыста инадикылеит. Шьта ишткәацәкәоз агәра ганы дыкан. Инацәа цысуан. Изыгәаґуамзт. Аґстазаара далццәкәар зынзак итахымзар акәхарын. Итагылазаашъа еилыркаартә икәша-мыкәша уао дыкамызт, иґаз ракәзамызт, зегь ирхъааз икамыз ракәын. Иара еиґш даргъы адунеи ргәахшәаны иқәын. Хъаас данырк, маґ-сачк изташәаз ианалашьцылақәоз акәын. Дзеиґшрахаз шыргәамґхоз ахъеибырхәақәоз иоызцәа рәынза иназақәеит. Рхаґагы ирымбози иара иеыґсахшьақәа, аха цқәа еилдыргарц лымхәтасқәак амоақәцараз иртахын. Ацәгәеи абзиен рышьхәа еивцамзи. Абзиагы рацәан. Убрахь дыргон иоызцәа.

Аґхынраз ианлахь дааит. Араагы имамзи аоызцәа, иара иацкыс еиҳабацәаз Батакәеи Димакәеи. Амшын ағықәан анаиааиртақәа иаҳа ирацәан. Дахъыргашаз, дахъааргашаз маґхәызма. Маґ-маґ далшәон иара. Зны-зынла дынтанагалон ғыц. Дам-еханакзон. Уахык данызмыцәа, доагылан, уааы диґырхагамхарц, дындәылцит. Ашьшьыхәа аґсара дныцәлеит. Амшын бжы иаҳауан. Уахь иеынеиҳеит. Аґслымзра дылан, иныкәашәа аруадаоуан. Амшын дазааигәахо, абґанцра днылагылеит. Аныкәара иаҳа имариан. Иалихызи абри аґстазаара, итахаз реиґш зны ицәеижь кантхало иузымкуа икалозар, усгы цсран? Итапанча имака иаавцихын, иаахиршахт, ицәткәар хәа дшәо мацара, иоышьтихын, иаргәцыста инадикылахт. Ғхыа ааста ихшыю иаҳа еибгазар каларын, ацхага иацагылаз ихыснацәа изырцысуамызт. Ускан еиґш дқыцкыцъуамызт. Дышзамыцхоз оныцкала идырузар акәхарын. Амшын абжыцәкәа иаҳауан. Иеишьыртә ихшыю еилацсамызт, акәымзар инаоо ахъарч бжы гәникылозма, атапанча агәыцә ихы ианадкылаз. Итапанча лаиркәын, ахыршага науижын, имака инавцеицәхт. Ус дгылан ґытрак. Шьтахька аґсара даньцалоз, уака убас тынчран, лашьцаран, ихы ахызымгәаґыз хъааигон. Амала уаҳа инапы имака шыказ издәықәымцеит. Амоа данын цшьала. Шахъан аоны данааиуаз.

– Уора, дахъаауа жәбо дкаҳабғало! – ахышә дылагылан Димакәа.

– Уихәаґши, ус дук змоу иеиґш, уахыла дыцәам, еынла дыцәам, – уи дааивагылоит Батакәа.

– Цқәа мшазат, шәабаказ? – иоызцәа аниба, маґк игәы ааґсахшәа, доыхәнан, ашә ааиртит Манча.

– Иахъа мхтагалара уаагоит хәа уаҳамхәази, уезузеи? – Димакәа иаҳәы лашо даақәгылеит.

– Иарбан мху?! – Иаацәеишьеит иара, егы ауатах ағы адиван иқәтәаз иангы уажәоуп дангәеиґаз.

– Батакәа имхы таагаларц иахъазы еибәхамхәази! – Димакәа даатгыломызт.

– Иарбан мху? – аусура игәы шалакамыз ааиныґшит иара, иан дышпышәырччозгы, лґа аухантәарак данымаа, ателефон дасны, иоызцәа дышырцхъаз оашьомызт.

- Шьта исашөымхәазеит ихәазар, мчыла сымхы дызлаҗастои, – җааитит Баҗакәа.
 - Ианбыкөыз амхы анылоуцахьаз?
 - Ақытаҗ саб илаҗаны имами.
 - Арантә хғаны иҗоумгалар, уа аоызцәа, агәылацәа, ауацәа шөымазами? – Манча ипсахы еибакырц агыгмызт.
 - Хара азлацәагы җамоуп, аха арантә хөеир – җамцхөхарыма? Угәалаҗамзар уа-анҗажьп нас. Димаҗәеи сарей хҗап, ргәы ааҗахҗашәа җазур хҗап.
 - Аеи нас, сшөыцҗап, усгыы сыда шөмаҗөам, – доагылеит иара, дмеидагәеидаха ашө шыҗаз иҗынеихеит. – Амала амхы хҗалароуп хәа сашәхәазшәа ишәхәаз – хьтхәаауп.
 - Уи угәалашөом, аха иаххәеит, – җааитит Димаҗәа.
 - Ааи, иугәалашөом, акы уазхөыцуан, – Баҗакәа инаҗиҗеит.
 - Ихадгыламыз агәра игартә шөцәажөоит, – ихәеит иара.
- Амоан иоызцәа алаф рхөон, рхала иччон, иаргыы дьнрыхәлаччозшәа иуан, амшын аҗшахәәҗы дангылаз ааста уажөы деиҗын, даәакала ихы ибон, амала цҗаҗцәҗа дзаламцзаҗызт. Адиван иҗөтәаз иан лҗшра ибла иаахгылан, уажөы иаҗа деиликаазшәа игәы иабон. Лҗа дахьҗөҗызы ашьыҗымҗан деигөыргьан дыҗан, аиашаз, аха ауа дахьшөаз маҗана лҗәа иалаеын. Иан даара бзиа дибон, ипшьаз леипш длыхәапшуан. Лыдунеихаан лхөыцҗәа хаа бызшөамзар даәакала драҗәажөазомызт. Иаалыкөыршаз рзгыы убас дыҗан. Уи лҗышөырччара шҗаҗаларыз уи ашьҗахь, лҗа ихала дмаакәа цьоуы дьлзааргар?! Иблаҗәа аахиоахт, алаф зхәоз иоызцәа шьҗак инырзомызт. Убас иҗалар, иан илыҗшрахоу ихахьы изаагомьзт, азөы даналихуаз.
- Уора! Уааҗшы, ура! – Димаҗәа иакөын ижөахыр зырцьысуаз. – Ушыцөоу агәарҗ җазлаҗалари.
- Амашьына агәашө инадгылаҗәҗьон. Иара иҗөеишьаз, агәашө ду җаҗҗаза иаартын. Абаҗча шыҗаз оыҗаҗа җагылан, изөыз Манча изеилкаауамызт. Агәарҗ ианҗалоз амашьына иааҗьыҗы арҗар даарҗылеит Баҗакәа иаб. Асасцәа аҗсшәа реиҗөеит. Пҗхөыскгы лҗаалхеит, уи Баҗакәа иан лаҗөзаарын. Аҗшөма иҗа, иоызцәа иманы, абаҗчара шыҗаз днеирц наиабҗөеигеит. Ааиха иахьымзакәа, амхы иҗалозма хәа, Манча игәы ааихьнашьит. Уа игылазгыы ирызнеизгыы азөгы аҗькөрей җагалара иөазикзомьзт, абаҗча анаоуан амхы шлаза ишҗагылазгыы. Аби Баҗакәеи аборахь инеин, цьмак рххо иааҗьырган, арахь иааргеит. Ауаахө руазар хәа Манча дшыҗшуаз, зхы Мрагылара ирхаз аҗшөма ишьҗахь иаагылан, иааикөазроит. Аҗшөма хьхь иҗаз диашьапкуа дныхөон, иҗаацәара аоны иҗаз иакөызма, абна иҗаз иакөызма, зегьы даархьылаҗшларц.
- Зны аҗьма хәҗаны, нас амхы хҗарцөма? – Манча Димаҗәа иахь дааҗөҗөҗыт.
 - Зашҗа уҗалаз иашәа ухәарами, – Димаҗәа даҗахомьзт.
 - Димаҗәа! Манча! – Баҗакәа иоызцәа рыҗөҗьртуан, иаб ишьтәа ахәда анаахитцәа. – Шөхәацхрааи! Икнахҗап, – ашаха ашьҗахьтөи арҗа шьапы иоаадыршөын, алаҗа амахө шөпа иоаахаршөны, ашьтәа шьҗыхны икнархәит.
 - Усти! – Баҗакәа хөызбак Манча инаииркит. Амхы уаласцар усгыы иуҗахзамьзт, абаҗь ацәа ахьухыр иаҗа иузеиҗьуп. Уара, Димаҗәа, усти ари ахөызба! – даәакы егы инаииркит.
- Агәылацәа ааира иналагахьан, арахь ашьтәа ацәахьрахөын маҗана изөыз. Аха иҗкөынцөамзи, иаразнак ацәа лахдырцәраан, еиҗыҗьҗа илҗартан, заа еиҗаркхьаз амца инаҗа-ааҗхан, иааибадыркит. Насҗа иаҗөгылаз ахьурзы чуан ахьрҗ җаҗсан, аилашра аөазнакхьан. Акөаҗи абыстөи еиҗыҗалеит. Аҗөчагаҗәа аадырхиан, аҗшөмацәа иаарьди-залаз ладыртөаанза, аҗшөма агәацөы дахныхөеит.
- Манча, инапала иикьыз акөаҗ игәы иаго-иамо дшамцхөозгыы, хар имазамкәа акрифеит, жөбаҗа, цөыца ижөит. Илсны илымсит, аха иҗаф җаҗан. Иара иеипшьыз иоызцәагы заа еиҗылаҗөеит, аихабацәа ртөара иааҗөиҗшны. Иара шьҗа иҗөдыр цөҗа имбо днеихьан, аха Баҗакәа иаб ионы дыҗан, зегь леилаҗь цашьа имазамьзт. Иоызцәа иҗхраар акөхеит. Урҗ уа ианыҗөцуаз, Амра маҗана акыр ьҗан. Аоны ианааигьы, имҗашөаҗьыт, азы ишьылзаагылахьазгыы.
- Димаҗәа, шьҗа ура умхы җаагалома? – аҗөы рылихуан Манча.
 - Ааи. Уахь оы-мшҗа рыла хҗароуп.
 - Иара ашьтөышьраҗәа маҗана шөызрылагеи? җагаланшьҗахь акөымзи.
 - Сьнтәа ус ирҗаххеит. Ауаа ирҗаху мап узаҗөкуам.

Димакеа дыхемаруаз җышыон иара. Аха җы-мшка анцы, Батакеа имашынала, уа данаакылс, шытөашыра рымацөкыан кайцеит. Ақытәф рыхык җыкылсзар, маҗәажәкәк наршәырцан, амхы ивалартцеит. Шыыбжыон лхыцаанза убрахь иҗан, аҗырак тыргеит. Инхаз аҗшәмацәа рхала иалгарц ргәы иҗан. Русуцәа ладыртәан, хәымеханынза еибаныҗәаран изәыз.

- Аҗсҗазаара аҗбабаи уи иацу абзабаи роуп икоу, – ихәеит Димакеа, аоныка ианаа.
- Умхы анҗаҗгала, ус зумхәои, – даахьахәт Манча.

Иагья уадаора уҗагыларгы, иууз, иуфаз, иуҗәыз роуп икоу. Баша ухы җоумырхан, убарт ууалкәа наугзаанза.

Убри иихәаз Манча уа дазымхәыцзеит, аха, аены дааины, акресло данынантәала, иааҗсара шилсыз аниба, Димакеа иажәкәа ааигәалашәеит. Дзыгәза дагьяанхеит: уи идыруан Манча ихы иҗөымҗны адәы дшыкәыз, ус анакәха, уи идыруан Батакеа. Иан лыҗшра ааигәамҗхеит. Убригы илдыруан. Уахи-ени дзышыҗаз лҗа игәҗагы лзымдыркәа дҗалозма. Уи дналацәажәарц, ауаҗахкәа днарыюнаҗшит. Лара дыкәазамызт. Иашьейцбы дабацарыз?

Анаилахәла иангы иашьейцбагы аакылсит, артмак дукәа җба рызна амандарина иацаланы. Ус анакәха, адыроаены ран җсоу дзон. Ус лгәы ианҗаз иара изиалымхәазеи? Деикәимыршәарызи. Иыызцәа дрыцзар иаҗа изеиҗын хәа илҗхәазазу? Ишакәзаалак иибоз-иаҗауаз ихы игәы акәкәзааны ибазомызт. Уажәи-уажәи аҗацәа иҗахаз анышә иахьамардаз ианыҗырхуаз ибла иаахылон. Иан лакәзар уахи-ени усуран дызәыз. Абарт аҗ-хтыск еинрааланы реидкылар еинышәоны ибомызт. Иыызцәа дахынтырга-ааҗыргоз игәы ихадыршҗуан, аха ирлас-ырласны иыызцәа иаҗа-иаҗа идырлашоз амшкәа аҗыжәара ргозшәа иныруан.

Ауха иан заа дышыҗалеит, ашыҗынац, арбаҗкәа җырҗаанза, амоа дыкәлар лҗахын. Адәыҗбеи автобускәеи иааргоз атачкакцәа драҗызаны, аҗәахәа дыкәгылар лҗахын. Шаанза уа дызнейуазар, издыруадаз хәлаанза аҗа ақәсра дакәгәыгуан еснаҗ еиҗш, аха дахымызакәа аҗаҗ аҗ ахгара лыкәшәар калон. Абас дгәыҗны мацара, есымша амоа данылон, амала уака җхьара лыкәымшәар шамахамзар иаузомызт, зынгы җымшы, хымшы, еихангы дынхалон. Дкарауараха лыхынхәра лҗа аихабы дашьылахан, аха изымчәауаз дычмазаоханы данааюналоз акәын. Ас аҗсҗазаара ан дыхәнажәар алшон. Ларгы иҗгәаз азә лакәмызт, ләеилахәа-ләеилаца данаакәгылалак, макьяна дәазазшәа зака дубоз акара, дыҗшқан, дыҗхәыс асан. Илылазозгы җоушыарын. Ихатә хәыцракәеи инырракәеи дрыцадырзуан, лара лҗагылазаашьа гәеитәанза.

Убаскан лара хымш дзымаазеит. Иҗсы зегы убарт амшкәа рзы ишифаз еиҗш, уажәраанза иан лыкамзааракәа ускатәи дрыцәшәалазомызт. Шьҗа длышыҗаланы дҗар цәгья имбо дшыказ, аҗшы-мшы аухаз даакылсит, аҗша злалаз лҗаҗақәа лхьаауа. Хәшәкәк лжәуан. Дыкәиан. Уамак дыкәнымкшеит, дшымгәыҗцәоз далцит, аха ас мацара дцозар, мышкымзар мышкы даара гәгәала илызцәртцын. Мшкәк рышыҗахь деиҗадәыкәлеит. Ауха дхынхәит, даара иҗоушыартә. Илгаз зегы хара хҗан шыказ хәма-риала илҗиизаарын, нак диасыр акара лоур шалшозгы. Аҗа изеилкаауамызт илылымшоны хҗанаҗ ирылҗоу, дәәа уск дакәшәазу. Арахь арака ирзыҗшаауаз ацитрус шьҗа инцәарын, нас җсоу дцаны, арстәила иаазхәоз дрылагыла, нак ииалгалар акәхон. Аус злаз хҗан ала аахәара уадаохон, избанзар ус зхы ныкәызгоз ауаа даара ирацәан. Аха лара иаалгеит ускан ажәабжь, издыруадаз убри азын мацара аоныка дыццакызар.

- Уаб Ростовынтә иааицәауеит аусурҗа сара сзы ишиҗшааз.
- Уахь бцар бҗахума?
- Сымацара сцома, шәаргы шәзымгои.
- Аҗсны ааныҗыны, дәәацәара сара сзынхома?

– Назаза уцома иануҗаху уаалап. Аха ара ххы хазныкәгазом, иумбои. Хҗаацәара еикәшахеит убри амшала. Уабгы имацара Ростов дыртәаны дхамзаауама? Хәе-идакылар җара хазкылсуазар хамбарызи. Аҗыҗ еиҗоукыр, уара угәабзиараз еиҗымзи.

Ан лҗа дицәшәон. Аамҗала акәзаргы, арантә дыкәылгар лҗахын, аеыҗсахраз иаҗахыз рацәан, ианамуаз зегь ақәурзыр акәхон. Урҗ анеицәажәоз җыц абри акресла дантәалан иара. Уажәы дыштәаз еиҗш, ускангы, иани иареи анеицәажәа ашыҗахь, иблакәа аахиюан, амала ускан уаҗа акгы дазхәыцуамызт, ишынҗаацәаз рыкәцра даргачамкын, иадихәыцларыз, иаихәәарыз дрыкәшәазомызт.

АҒҶА РАДОУ

Аусурае дшыказ, Манча длызнеит. Аоныка дааскьеигон. Рюыцьегь ахьеицыз, лара иа-ха дкѣацѣын иара иааста, амала имаха-шьаха акыр итѣбаан. Ижакѣа амхра уамак бзиа ибазомызт. Агѣарбжьарае ианааи, иара днахынхѣит, лара дныбжьалан, лышыи-лышыи неикѣцо, аоны даакылсит. Ланду лыда усгьы уаѣы дыказамызт. Лан дызхьымзоз аон ускѣа дынрылагеит, акы даннацѣа ашьтахь. Руадакѣа рссаны илызѣзѣеит, ауаѣахкѣа еил-лыргеит. Лаб, лан, лахѣшьа хѣычы шааилак еиламхарц рхѣы калцеит. Лаб даныхынхѣуаз уаѣы издырзомызт, дшаакѣшѣалак даакыдххылон. Лахѣшьа амузыказ даѣа школк ахь дныкѣон, уахь данцоз, заа дзыхынхѣуамызт. Уамашѣа иубартѣ, уи аены цѣыкѣа иааз лан лакѣын. Зны-зынла даазгашаз азы аус дакѣшѣалон. Уи лышьтахь даакылсит Нарагы. Рызынтѣык азѣазѣала акрырфон.

– Сара, сшьапы иеицѣысхырц, азы шыкоу сцоит, – лхѣеит Радоу, ачанахкѣа рѣыц иан-ныкѣылѣа.

– Бхахѣаза бцону? – дѣауан лан. – Фыхьѣахошѣа збоит.

– Уи касык аашьѣысхуеит, аѣша сылалар хѣа бшѣома.

– Акакан аѣака бантѣаз еиѣш, ахьѣа быламлааит.

– Уажѣы сымныкѣои, сшуеит.

– Нарѣа дга!

– Уажѣоуп данааи дкараха. Лѣызѣа драхѣмарырц дцеит, былкѣаѣ! Сара ирласны схынхѣуеит.

– Бнымхѣаѣан! Уаѣѣы амѣа бзыѣшуп, ибхабмыршѣын! – налабжьалгеит ан, избанзар уи аены Акѣа иѣарц ргѣы иѣан, аб дахнагеит, ашѣамахь рѣѣысгьы макѣана илзымѣаѣызт. Шьѣа зегь еилагзатѣын.

Аѣсабара аѣа бзиа ишылбоз лан илымдыруази, уаѣа лызламхѣеит, амалагьы лара лгѣы иаѣахыз аѣагылара ишынѣаѣѣаз усгьы иаѣѣшѣон. Азѣаб агѣашѣа дынѣѣѣит. Абар арагьы, аанда ѣ-ганк ахьааиѣагылоз иалагылаз. Аѣака уаѣ дтѣамызт. Араѣа уажѣааны хѣыѣи-дуи агѣылаѣѣа еизалон, анард иасларѣ. Анаѣсан адѣхѣыѣш шьѣан, ампыл иаслон. Аѣѣѣ хѣан, трубаала дѣаѣѣарантѣ азы рзауан азы. Уи зны ара ахагылан. Убри аѣара аѣаназнакы, ихырѣѣеит. Ашьѣахь иагьа еиѣархѣазаргьы имѣѣаѣеит. Лара аихамѣа дынхьѣѣит. Акариер иѣажьыз азы иахьабалак ѣауларала еиѣшымызт. Аихамѣа иазааигѣаз аган шыказ азынраз иѣабон. Уи аѣыѣ, иалиааз аѣиаа зѣауа маѣара, ибнарахеит. Дѣа мызкы анѣа, бѣгыѣк умбо, аѣлакѣа кьантазхарын, еснагь ииаѣѣаз рыда. Урѣ рхкы ара имачзан.

Нак-аак азы еиѣызшоз амѣа ылган, машьынак ныкѣланы азиас ахь инеиртѣ. Уи азиас аѣаракыреи алакѣыреи ракѣын акариер иѣажьыз азмыжь адуреи амачреи зыдхѣалаз. Уи амѣа дыкѣланы днеиуан лара, азы шыказ длымбаакѣа. Уа аѣиаакѣа дрылагылон, аха адгьыл ѣѣаакыран, уахь днеиртѣ лшьапы еилахѣамызт. Акариер ахьаанѣѣоз азиас уажѣы амахѣѣакгьы ыказамызт. Асы анызѣуаз, азиас еимгѣаѣѣа амшын ианазѣоз, арахь азы кыдхѣалалон, азкыга икылсны иаауан. Алада, азиас иаваз аѣуѣа адгьыл ыѣнамшѣаарѣ, иѣаѣан азкыгакѣа. Зегь раѣкыс иауз, иѣаракыз абра икан. Шьѣа аамѣа ѣахьан, иара нак-нак иавѣагыланы аѣслыш хѣаракѣа зѣахьан. Азкыга ахьаанѣѣоз азиас еилаѣѣо илеиуан. Егьы акѣѣѣѣа ашьха иавѣаланы иѣон. Адгьылбжьаха ду нхон аоныѣѣа. Аѣла хѣаракѣа аб-жарак бнаратѣуан. Уахь амх бзиа азѣы илаиѣон, араантѣи уи злаѣахкааз аанда убартан.

Азкыга аѣкарѣѣѣа дыкѣгылан лара, дызлаѣшуаз аблахкыгара игѣнылкылози игѣны-лымкылози еикараны. Адгьылбжьаха аѣаѣсахуан, азиас адухара иахыркьаны. Азы адгьыл ыкѣнагон ѣѣара, дѣаа ѣѣара икѣнажьуан. Азиас абжьы лгѣаѣхон. Дзыдѣшылоз ашьхара азиаси амшыни ирыбжьан. Убрахь дѣарѣ лгѣазыѣѣон, ныкѣарак ахьеиѣкаамхаз лгѣы иа-лан, аамѣа усгьы илѣѣызхьан, хынхѣышьак амазамкѣа, уи иаѣѣаз лара илыѣѣбжьахаз аускѣагьы маѣзамызт. Аѣѣѣа ианѣкьѣоз аѣша ара гѣѣѣала исуан, уаакѣганы уагартѣ. Уажѣы уи амѣ маѣзан, азиас ахьшѣашѣарей адгьыл икѣыз аѣхареи икарѣѣоз аѣауа шыра аиѣшымзаара иахькьаны, аарла исуан. Уажѣааны зѣабк лымаѣара арахь дѣѣырѣуазма дшѣаны, аха лара шѣарак згѣыѣамзалоз лакѣын. Дызѣѣымшѣашаз акѣын дзыѣѣшѣалоз. Абра дыкѣгылазауан акраамѣаза, ааилахѣлар лѣѣаѣѣа лышьѣаларын акѣымзар.

илымбазаарын. Уи даашьтыхны, аб ипқа длышьталт. Аихамоа инхыцны, иаваршөны идәықеларц реазыркуан. Избанзар иара агәра ганы дықан азғаб цақа ачықреи атлареи ахьеилагылаз, шәтқәк лпшаарц, дталарын хәа. Амоа аназараә арахь азә дшаауаз аниба, лара шлакәыз анидыр, даангылеит, дкарауараха дықан, амцхә аныкәара илшомызт. Лныкәараз лгәалаканы, дпышәырччон лара данырзааигәахоз.

- Ма Нара дышьтыбхыр, хгәы иаха итынчымзаауази.
- Сымацара сыказар сҕахын.
- Бгәы алакоу?
- Аи, – лхәеит ахәыцкәа реицш.

Аоны ишааизцәкәа, лара адиван дныкәтәеит. Лгәы ақәбзиан, аха иаразнак даацсон. Дзыдтәалаз ланду илшәилоз илҕахызишь хәа длызцшуан. Лара уамак дзымтәеит. Ателефон визор дшахәацшуаз, дыцәарц агылыгымхо днеиуан. Ишынҕаацәаз уаххәала ианча, лаб идәқан ахь дцеит, ипқа заа дышьталарц налабжьганы, избанзар адырәәны Акәа дигарц иҕахын, ашьыжь диргылон. Лара аишәа еиллыргеит, ачанах лзәзәеит. Лан длызнейн, длышьталарц шылҕахыз ллымҕа инҕылшыын, лиарҕа шыказ лғыналхеит. Ландугы уамак днымхакәа дааин, илулак ләеилылхит, алашара лырцәан, дгәагәо лиарҕа дазааит, днышьталаанза дәәа хамҕакы лыбжьы гон. Уи макәана дтәазауан, аха лмаҕа, нас даалмырцшырц, длышьталаны дызхааиз еилкаан.

Пыхьақәа рааста иаха тынч дыцәан, макәана уахыла ацсырҕага цсшьаратцәкәа абаказ аха. Ашьыжьгы, зны-зынла атәы умхәозар, иаха деиҕны даацшуан. Цхьақа дшыманшәалахоз агәра лгон, уи хықәкын шыҕа. Амала агәрамгара дамәханакзомызт зынзак хәа узхәазомызт. Аус злаз лхықәкы әәацсаххьан. Лхықәкы анагараз илымаз зегь ақәлырзуан, иаанагоз, уи анагара цстазаарала дазхиан. Пыхьақәа реицш ашырхәа доацкәеит. Аиашаз усқан еицш дцарымызт, дзыласцәомызт, аха излауаз ала дыццакуан. Илдыруан лаб уажәы адәқан ахь дышцахьаз. Акрызтиуаз ианлаамҕаз дааиуан, нас иара аоныка дхынхәуан. Даргы амоа икәларын. Лан адәылцра дазхиан.

- Радоу, сара сшәыцны сызцазом.
- Акыр калама?

– Ус акгы камлазеит, аха сбыцзар сҕахын. Аколлець ахь адырра рыстарц, ателефон сахьасыз, иахьа Акәа сасцәақәак рзаауазаап, слеир рҕахуп. Баб иасхәахьеит. Бара бшәома?

- Мамоу. Бара бца, бысцәымшәан.

Лгәи-лгәи еилацшуа, ан агәарц дынтыцит. Аб дшааиз еицшцәкәа арахә тицеит. Даахынхәны иеиллеиҕәаанза, ацҕа ихәы лырхиахьан. Шыжьхьа анифа, иеиллеиҕәарц дыохалеит. Лара, аишәа анеиллырга нахыс, дыхиан. Аб длымбаауазшәа анылба, ус иеынирхазаломызт, еснагь иара иакәын ицшыз, ихьыз еилылкаарц, азалахь ашә аалыртит. Фото-сахьақәак дзыдгылаз аишәа икәыцсан, руак икын. Уа ианыз лахәшьеиҕаби лареи ракәын. Ашкол ианҕалақәаз рышьҕахь акәын. Бароу лфото шыкарцоз лдыруан, даараза ләазыкацаны дыцшуан. Радоу дмыччакәа лсахьа рызтыхуазма, лғыркәара ллымҕа иахшьыцкәан. Аб игәалаказамкәа ѿ-хағык дрыхәацшуан. Абаскатәи ацстазаара иалагәыргьоз лнапы лгәыцацсара дазхиахартә шҕакалеи хәа иара игәнигозар акәхарын. Ахәыцы лхағы икәыз ацстазаара ду дәазнык уи ирцарны игәалаиршәон усқантәии уажәтәии азғаб лҕагылазаашьа аконтрастра зеицшраз. Июньцқа ибзиаз ацәанырра изнырцысуамызт. Шыҕахька дхьахәзар хәа лызгәыҕра зацәык иара пхьақа дарцшуан. Ацҕа лықәғимтит азы, лара иҕагылазаашьа цкәа илзеилкаауамызт. Ускан иара аарла изышьтхуаз ахәыцра даларшәын. Ажәак лғыцмыршәакәа, шықәсыла иаалгон оныцкала леибарххара, лгәеибафара, дәәазәы иакәмызт, лара дшыказ иахьеи уахеи илхылацшуан, драазон хәа зхы зыпхьазоз ангы абгы ирзеилымкаартә, зегь лцәахуан. Леидара зака ихьанҕаз акара лхала дацацсуан акәымзар, илырмазон. Лхала дыказарц лҕахын, дхыицшымзарц лгәазыхәон. Аешьра – ари ишәарҕазаз ақан дынхықәгылеит, нас акәын дызцаз анылцәеипхьыттаз, лхықәкы лзынагозу, илзынамгозу аилкаара уадаюзан, дызтагылаз аҕшәара кадыць анылцәаргамахаз.

– Иухьи? – дааюналеит лара, акыр ихьцәкәазу имыхьзу цкәа илзеилымкаауа, ускатәи ирцаулань ахәыцра уажәыцкәагы дазхиамкәа.

- Акгы... Бахәацши, ибсахьоу ббап! – дпышәырччо даалызхьахәит иара.

– Иубеи? – афотосахьа ааимылхит, дәәазны излеицшымз лзеилымкаауа, избанзар афотоқәа реы иахьабалак лыччашьа еицшызшәа лбон.

– Еснагь абас быччалароуп, – илиркыз аалымхны егырт инаргэылаицан, нак ицэахит. – Былахь еикэны сара бсымбароуп. Ус бсыздырзом, бысзеилкаазом. Бақшахатума?

– Аеи, – лхэеит лара, лаб ииҥахыз ацыхэтэанза игэнымкылазакэа.

– Шьҥа хцалома? – дышнеиуаз зны лыхэшэтэрақэа реицэажэара рыцларын хэа дгэыгуан иара.

– Ухиазар хцалап.

– Амға лҥха! – аҥхьа дындэылцит, изшьҥаз аҥсихиатр лымацра дахэомызт, зегь раҥхьа илзааигэаз зегьы аҥсихиатр зыҥацараз лагамҥақэак рымазар ахэтан хэа игэы дҥахэыцуан.

Амға иқэын роыҥьегь. Ускан иара зыгэра имгоз Анцэа дихэон аҥсихиатр дрықэшэарц. Адиспансер ағы даныҥалоз амш азы изымцеит. Ари аены дара амға иананыз, лара ар-ратэ комиссариат ахь дцон, нас аамҥа шлоуаз еиҥш, арахь даауан. Дахьыҥазаалак цэара диҥшаарц иақэкны иман.

Ускан иҥха лхы даеацэара иҥан. Лҥаҥхьа ииасуаз аҥсабара сахьақэа дрызэлымхан. Тагалантэи асахьа лыбла ихгылазомызт, ацыхэтэантэи арҥ ашықэсқэа ирылагзаны. Тагалара мзқэа анаацэырцуаз лгэалаҥазаара аҥхастахара аеазнауан, еицэахо мацара ағынанахон, быҥькаҥсара иацлабуазшэа. Адунеи лзы илашьыцан, ынлеи уахылеи еиҥшын. Амш анеилгазгы, ашэшьы лызхын. Деимарххо акы дахэаеуан, лхы ахьылгара лзымдыруа. Азынра инҥагылон, адунеи ақэзаара ацкыс ақэымзаара еиҥгалшьо. Ааҥынра аецэырнагандаз хэа дыҥшын. Аха тагалара асқатэи дазэлымханы уажэеиҥш ааигэа дҥамлацызт. Убри лгэы канатон. Издыруадаз уи рацэак дазэлымхамзаргы, аха илцэымҥзамызт лхэартэ лхы лбон. Амған уажэи-уажэи амшын гэеиужь аацэыртцуан. Аназара аҥсызкыга ҥбақэа хын. Макьана шыжьын, лаб заа амғақэгылара бзиа ибон, дзыхь-зақэашаз рацэахарц, амала уи аены лара лыда хьаа имамкэан, дганы дааигарц иҥахын. Амра ахэқэа иаархьцны, амшын инзааҥшылеит. Уи асахьа лхағы инхарц лгэы азыхэон, аха ирласны амға иахьаныз, асахьақэа реырыҥсахуан азы, лхағы цқьа иаангылазомызт. Амашьына Ешыра амға лақьҥа ианыаағала, лыблахац гьежьуан, аҥхзы лықэнаҥэон ухэартэ, чаврала лхағы, лыхэда аалрыцқьейт. Илҥахызар дшаангылоз леиҥхэейт, лара илымуйт акэымзар. Иара амашьына аццакыра ирмачит, иаҥа лҥсы ааивылгарын игэахэушэа. Ус цшьала, аццакыра ицегь ирмачуа мацара длыбаауан, ацҥа шыҥаз. Ала-дара иаҥаҥы лгэы архынхэуан, уи бзианы идыруан иара. Ақалақь ианналала, хара им-гакэа, онык ааҥаҥхьа лаб даангылеит. Аҥсихиатр дыҥазамызт, аха ааигэа дшааиуаз иар-хэан, азҥаб мацк лҥейцарц дигейт, лара аҥлымфейт акэымзар. Ианыхынхэ, ахэшэтэоы дыҥшын.

– Нас ихэала зегьы ахы инаркны! – аҥсихиатр азҥаб иналабжьалгейт, аха ачымазао днаҥшааҥшуа дынхейт.

– Сара сымцхуп, – аб доыгылеит.

– Хара иарту цэажэароуп ихамоу, уздэылцуеи? – дцаауан аҥсихиатр.

– Ус иаҥа еиҥгуп, ишышэтэху шэеицэажэап, – дыодэылцит иара, «хара хаҥсихика шэацэыхароуп иахьцалак» хэа дхэыцуа.

– Зегь злалагаз, – азҥаб аҥсихиатр дылҥаҥшуан, – сгэанала, саныхэычыз зны ахэыцқэеи сарей ханейцыхэмаруаз ауп. Ускан сахэшья дааин, дгэырҥацэа исалхэейт сани саби сырҥахзамызт азы, ахшараиурҥаҥ сан сынлыжьыр цэҥа ишылымбаз...

АН ИАНГА

Аиҥаразак анҥыц даныҥаз, лгэалаҥазаара бааҥсы акыр илцэахуан, иаалыкэыршаз уа-мак ианрызгэымҥалак, агэхьаа ркуамызт, избанзар ауаоы еснагь еиҥшны ихы изымғааҥгомызт. Ускан лыҥшэмеи ларей реицэажэара хьанҥыцэза лгэаца ицан. Цара илеиҥхэахьан иаб ииҥхэаз цқьа ишылзеилымкааз, аха лара, инҥаршэны зегь лгэала-лыршэацыҥхьаза, азҥаб илхымғааҥгашьахаз, зегь акэымзаргы, аҥырак зхарейтэыз лара лан лакэын. Аб игэы иҥацэҥкьаз иҥа цқьа иаимхэазар ҥаларын, гэала ҥэҥэак ацкэын из-кашэар иҥахымзар алшон, нас хаҥей цхэыси реизыҥазаашья абзиарей ацэҥгарей рчыдарақэа нҥырхэцааны аҥа идыруазарц абаҥахыз. Хаҥей цхэыси еибырхэаз рҥа иахьизцэырылгаз азы гэыбҥанк лимҥандаз! Ацҥы ахылцра лэацэылыхьчон акэымзар,

егыс лыпшәма игәы ианагоз шыта игәхьаа лымкрызшәа лгәы илнатон. Деитцагәгәа лхы лбозаргы, лыюныцқа шыказ лусура ианыпшыртә, лхы даианаины мацара лыртцаора ус моапылгон. Урт реицәажәара ашытахь мшқәак цахьан, мацк лгәала лыхцсаахьан, ус хәычы-хәыцла деигъхарын, зынгы илхаштыр здыруадаз, аха уажәы рацхьа «жьахәала данлысыз» дшыкалаз дыказшәа лхы лбон макьана. Лхәыцқәа рзы адәы дықәын, илуаз-илхәоз зегы дара ирызкын, гхак казымцоз уаф дыкамызт, аха лаазара лцшәа аламызт ухәар лзычхауазма, – убри акәын иихәарц иитахыз иара, димыргәаарц, ирдадазшәа дышцәажәазгы, избанзар рызгаб лыешьра афынза днеиртә.

Лусурамш ашытахь, илтаххашаз атетрадқәеи ашәкәкәеи аашьтылхын лшәыра интацаны, дындәылцит. Аены иртәз асасцәа ықәцхьан. Ихәмаруаз ахәыцқәа дынрылсит, анахь-арахь дхьапшкәапшуа, лца дылбозар хәа. Иара агәарц дыкәылбауамызт. Амәахь дкылсын, шыапыла амәаду шыказ дөеит. Маршруткак аанылкылеит, уамашәа иубартә тыпқгы кәлеит, арака ыцбака анлыбаа ашытахь. Илдыруаз цюуки тәтәазар хәа, дагытампшит, уаф дылбар лтахзамызт, лхәыцрақәа дырзынхар акәын дзызхьуаз. Уи аены лыпшәма, азгаб диманы, Акәа дыкан. Ааразы иаахьазар акәын, аха ачымазаф амәа шқалхылгазишь? Убри азхәыцра аены мацк деикәнакит акәымзар, лыпшәма иажәақәа рымацара дырзынхар, аамта ахгара лцәыуадафхон. Уи лаазараф иара игхаз ыказамызшәа, лара лцәабаа мацара ацәы ахышызышәа лгәы фнакауан. Азгаб аихабы хаца данцагы, «быпқа дахьцоз шқабзымдыруаз? – хәа даалфәагылеит. Аиашаз иара дагыны дымцәажәеит, икалшаз калахьан, ацтәы алихыр иабейтахыз, аха иажәа иа-лацаны гәыбган лимтози. – Ани апқаи еибырхәашагы сара сафьзауама, – ихәеит. – Лымаза лыцыздыраашаз ан лакәын, дәәа хырхартак лытатәызар, дәәа цәажәарақәак моапгәтәын, аазара иатцанакуа рацәоуп». Ахаца ианакәызаалак апхәыс лхы итаирпәон атаацәара рыгхақәа зегы. Уи лгәы иалан лара еснагь, уажәгы убасцәкәа икалеит.

Амашына данлалбаа, агәарбжьара дныбжьалаанза, цюуки азгаб илызцауан. Хьаак змаз лыелеипшымтәзакәа, ахәычы абзиарахь лхы шпырхаз наралхәеит. Иахьлызцауаз азы днараґабын, аоныка лфьналхеит. Уахь анеира лцәымгызшәа, оныцқала ныррак лыман. Аихаразак лыпшәма игәаг дыкны дагон. Аха ишқакалцарыз, лцстазаара уи агәараґа иадылхәалахьан, аондура иамаз ачыдарақәа дрыцкыпшлар акәын. Аонаґа иадылцахьаз ацәабаа мацзамызт, зегь рацкыс ихадаз лхшара ргәабзиареи, рцареи, раазареи ракәын. Абри агәараґа дтыцны мышкы зны дцарын хәа лхы итамшәацызт, дгәаа-дымгәаа шыта арака икан лхатә нхарґа. Агәашә аалыртын, агәарц дынтәлеит. Ашыац зынгы-пхынгы ииацәаран. Агәта иқәгылаз арацла абгьқәа капсон. Ифазгы шлан, алкыдшәара иазхианы. Ланхәа адиван ацкараф дыкәтәан. Лыпшәма дыкамызт. Уи иабзоураны, илтахыз зцааракгы нмыжкәа илылтон, адиван егы ацкараф икәтәаны, захәшьейцбы илахәмаруаз Радоу. Амала ан лызцаарақәа усцәкәа ирацәамызт.

– Шәзышьґаз дшәыкәшәоу?

– Дхәкәшәеит.

– Илхәеи?

– Ахы инаркны ацыхәанза, зегь лзейтасхәар акәхеит.

– Хәшәтәышыас иамоу зылхәа? Баб хазы длацәажәама?

– Аи. Ахәшәкәа х-хкык зжәыр акәхоит. Акәа фба ипшааит. Егы азы Шәача дцароуп. Урт шызжәлаша аниґеит. Руак шыбжьон ижәтәуп, нас уаха. Убри мацк бхы атып икәкьазшәа бканаґоит лхәеит. Аха баакәымцзакәа ибжәлароуп хәа салхәеит.

– Ишбалхәатәкәыз зегь кабцароуп.

– Оо, Уартан! – адәахьы азә фьтуан, ан дындәылкәеит. – Уартан дыказамай? – агәашә иадгылаз Махаз иакәын.

– Дыказам, аха харґ зегы аоны хәками – дфәапхафаччо днеипылеит лара.

– Аоныка шәааи!

– Уахь снейртә аамта уамак сывам, уск азы срылоуп, аха, аранза санааих, шәызгаб дшыкоу збар сґахуп.

– Уи, дыжәбар шәґахызар, дышәхарбоит, аха шәхасасыз! – Махаз длыма аоныка длеит.

Иара Кәыц апсшәа аалеихәеит, нас Радоу лхы днагәзит, дкәафын азы ииулак ишыапқыкә ықәгылашәа, ашытахь Нара лахьгы даакәгьежьт.

– Бышқакәу? – даныладыртә длызцааит Радоу.

– Хар сывам, – дпышәырччон лара.

– Ҳаи, Анҷоа иҷышоуп! – лҷоажоашья игъы иаахоеит, игъы иаахоашаҷоқъаз бла шылхамзгъы. – Анҷоа бихъчааит, Анҷоа! Лассы аамҗа шоеиҷымхааит! – иара анду Кёыҷ лахь ихы наирхеит.

– Анҷоа ииныхоаша!– анду аҗак җалҗон.

– Абаа, акымзарак сҗахзам! – аҗшөма җҗөыс иаақөлыргылаз ихы ахибаауазшөа, җааитит.

– Ҷөыцак аанышөкылап, – аоы нҗалҗөеит.

– Ибҗөан еипш, аҗөыцак, скып, азҗаб саалықөныхөап. Уаҗагъы сызкуам, аус сымоуп. Нас санынаскъабго ибасҗөап, – аҗөца аашьҗихит. – Анҷоа биныхөааит, сыҗшза хөычы! Бшынҗааөөоу бныхөаз! Баби бани рҗабаа базхөыцла! Банду блызхөыц! Баҗөшьеи башь-еи брызхөыц! Абзиара маҗара бхы иҗашөааит! Баҗҗаҗа анасыҗ бзиа бзеиҗасшьоит.

Манча анрыла иабдуи Махаз иани ешьеи еҗөшьеи ракөын. Радоу лымазақөа зегь идыруан ари ауаю, ибла дзыхҗшыломызт, лхы лалыркөит. Ус дгылан, иара иаҗөца җарҗөны инықөиргылаанза. Акы днаҗҗаит. Дыҗцакуан, аха дуаю җынчын азы, уи аҗөахышьа дақөшөон. Аюныҗа данааихгъы, иаарласзаны дыздөылҗуамызт. Иаақөихит даөа җөыцак. Анду лныхөаөала дналаган, аҗааҗөара шынеибкөыз даарықөныхөеит. Иаҗөца җамырҗөзакөа инықөиргылеит. Ихаҗагъы гөабзиарала җөҗөак далаҗамызт, игөыхь азы дышьҗан. Маҗк данааҗөҗөаха, уск иөазимккөа дыҗамызт, акөымзар ихала ас ддөықөларымызт. Уи җөыригеит дҗарҗ аҗөашө аөынза даннеи. Аҗшөма җҗөыс данскъал-гон, егырт, ахөыҗқөа, иахьяадөылҗыз иааҗгылахан.

– Өы-мчыбҗья рышьҗахь асабша аөны сыҗкөын җҗөыс дизаазгоит, ачара зуеит. Сахьтөаз банхөа лөы исзымҗөеит.

– Шөрықөгөыргьяаит! – лара деихаччон. – Даргъы ахьымхөааит!

– Иҗабуп даараза! Шөшынҗааҗөоу сшөызпшуп.

– Шөҗаҗҗазар җөаҗахархом.

– Азҗаб длажөымҗакөа шөымун! – җыц илгөалаиршөон азө даанымхарҗ.

– Дышҗалахамгои! Уи җҗааҗөара далазами.

– Ааи, афөрым җҗөыс! Анҷоа дбықөныхөааит! Умшьаҗөхыслазакөа ныкөашья зыҗа-лом акөымзар, иааҗабҗо зегъы срықөшаҗаҗуп.

– Абзиа ззыҗалаша! – Махаз аҗөарбҗьяра данынбҗьяла, даагьөжыт лара.

Лхөыҗқөа ранду лнаюсан адиван ахь ихынхөхан. Лыҗшөма дааир, зегъы аюны иҗаза-ауан. Рхөы лырхиарҗ лөыназылҗит. Радоу, длыҗхраар шыҗалозгъы, дылмыҗҗөеит. Уи җаҗа илҗахыз лҗсы лшьар акөын. Иаалыркьаны лыҗшөма, иааира иақөыршөаны, аҗааҗөа рхөы хиазарҗ дшаөыз даазхөыҗит. Ус анакөха, уи иааира дазҗшын. Дылҗөымҗны иааира дазҗшын. Агөыюбара анахь даршөон, арахь даршөон. Ашө анаат, иааирыдаз хөа даахьяпшит. Абар иаргъы дахьяаюнашылаз. Дылзаахьямҗөзакөа, ахөыҗаҗарҗа дныюнысын, наҗ дныюналан, телевизорла аҗөабҗө җыҗқөак дырзызырөырҗ днатөеит. Ашө иаалагылаз иара шиакөыз анылбоз, лҗөымҗахара аөарөыҗуан. Аха длықөымҗөажөакөа, дагьяалыхөампшзакөа наҗ даннеи, лҗөымҗра иаҗлазар здыруадаз, аха ихымөапҗашья лгөы иалан. Аҗсихиатр, Радоу лөы илымхөаз, ак иара хазы иалхөазар җалон, аха убри дазөлымҗаз маҗаразу, ма уи иаҗганы дыниаҗөажөар лҗахызу, лхаҗа уа-жөыҗқөа җқья илзеилкаауамызт. Иара иусурахь дыҗцакуан, аҗааҗөара дзырзымҗшкөа, ихала иаармарианы, акы днаҗҗарҗ, ахөыҗаҗарҗа дааюнашылан, иҗаҗаз иааимҗыхьяшөаз инап алеикырҗ, днықөалеит. Дызөыз дшахьимҗзоз лбан, ашөаза лырпҗын, аҗөыд аақөлыргылеит, дҗан рҗөык изаалгеит, ача изылххит, иара акрыфара дшаөыз. җынч крыфаха ихы изадкыломызт ари ауаю.

– Ахөычы аҗсихиатр илалымхөаз хазы иуалхөама?– иахьҗалак лара лгөы иҗан убри азҗаара.

– Акымзарак салымҗөеит, – ихы шыҗымхзакөа акрифон. – Ахөшөқөа рыхьзқөа анҗаны хазы исылҗөит умхөозар.

– Дышҗалбеи?

– Дычмазаюуп җөҗөала, аха шыҗа дшөарҗам.

– Уи җаргъы иаадыруеит.

– Уаҗа агьяҗлымҗөит.

– Лыхөшөтөра аамҗас иамеи?

– Өы-мзы инаркны җшь-мзы рөынза. Лхаҗа лхы дшашьҗлапшуа ауп аус злоу лҗөеит. Аҗсҗазаараз дықөарҗ аҗөаҗҗөара лымоу илымаму акыр аҗанакөеит.

- Уи аганахь ала азҗаб дышҗакоу?
- Ақәҗара уамак илтӗахны збом лхәеит.
- Уи иаанагои? – ан лгәы тҗсауан.
- Шәылхылапшлароуп лхәеит.
- Избан ускатәи лхылапшра заҗаху?
- Дызтәу ҳар ҳауп азоуми.
- Уара ухәмаруеит, аха дшәымхьчар даеа знык...
- Ибдырхуеит, бызцаауеи. Даеа знык нарцәымәа еиғьалшьар калоит.

Аскатәи еибырхәаанза дызҗшуазма, иара акрифяхьан, аха еицәажәонац аишәа еи-
царса хәычы дзахьтцуамызт. Лара җымтзакәа аҗаацәара рчысхә дшәҗыз аниба, иаразнак
доагылан, имашына ацапхақәа аашьтхын, иҗынеихеит. Лымала дынхазшәа лхы лбон.
Радоуи Нарей даарыпхьан, аишәа дырхиарц нарыдылцеит. Лара дындәылкьан,
лыпшәма идәҗан ахь иигашаз атауар дахьалыпшаауаз дныоналеит.

- Ахәшә азы уанбацои?
- Уацәы сцап хәа сгәы иҗоуп. Зны Адлерынза аҗтекақәа еимыздашт. Исҗыхьамшәар
Шәача сцароуп.
- Уацәы ашәамахь пхәыс лҗы хҗар иаха иеиғьын. Нас уи мшқәак уаҗы длыдылкылаз-
ахом хәа сыкоуп.
- Нас уацәы уи слызцап дсыманы, уацәашьтахь алада сдәықәлап, – дааипхьхәыцит
иара.
- Ашәамахь лышка саргы сцароуп.
- Бусура?
- Саатк акара сагхоит.
- Бхацны бымцар камло икоума? Схала дсымгои.
- Сшәыцзар сҗахуп.
- Аеи нас, – ипшәма илымеикыр иҗахымызт, цьара аказы дрыцзар шеиғьалшьоз
оашьомызт.

Игәаанагара лзеилымкааит, аха иара идырит лара дзыргәәтеиуаз закәыз. Аҗсихиатр
лахь дахьызырымцаз ан лгәы иалан. Адырәәены җыц ашәамахь лышка иара дигахуан,
лара дицзамкәа. Иахьнеиуаз-иахьааиуаз иеибырхәоз нтыршәшәа иахьылзымдыруаз лхы
иавылбон. Лаб рхәычы ак лыгижьуамызт, аха ангы илылшоз налыгзар лыхәҗан. Ани аби
аҗа иахьеицлыцыз акыр ахәон. Уажәраанза еицрыгхаз еицдыриашар акәын. Иахьынзеи-
цықәғоз ачымазаә лшьара иаха заа дықәларын.

– Радоу! – лпха даалырзәорит, уахьа ианаахьт ашьтахь. – Уаха заа бышьталар
цәҗамызт. Шаанза ашәамахь пхәыс лажь баҗгоит. Быҗсы шыаны бгылар сҗахын. Нас
уантәи баб усура бааигап. Саргы сышиашоу Цандрыпшь сцоит.

Аҗа ус ирласны дышьтамлеит. Ачанахқәа ртып ианықәылца, даеа җытрак ате-
лехәәпшра лбон. Афильм шынеибакәыз лхәҗы ишаанымгылозгы, җыт-чытқәак иаха
илгәалашәон аҗыхьақәа рааста. Иахьцалак ирацәаны дымтәеит, ажәабжь җыцқәа ирыла-
гон еипш, доагылан, амацәаз өеж зкәыршаз ахахә кәымпыл шкәакәа ацәашьы иаццаны
изҗаз абанкаә иахәтәаз азы лнапсыргәҗца гәәә инанылтәалан, лҗы иаакәылтәеит. Ады-
рәәены зҗы дцоз ашәамахь пхәыс ус лажьалымгази. Дахьнышьталаз, хара имгакәа лажь
имашына агәашә иаадгылеит, агараж ианыцаиргылоз ашә артреи аркреи рыбжькәа гон,
лара агьылмаҳаит, дынҗахәахаа дыцәахьан.

Аҗшәма пхәыс дыпшын аҗшәма иааираз. Иара иан, лҗа данылба, шыталара дцеит.
Ианга дтәан тетрадқәак риашо, ицегь аусутә лыман, аха ацәа зықәғаз Нара лымацара
дышьталазомызт азы, длыманы дцеит, ателевизор иахәәпшуаз аҗшәма имала даа-
ныжьны. Ашьыжь лара дангыла ашьтахь зегь еилпыргеит, лырахә, лҗсаатә ртып
икәцаны, лыпхацәа аарпшны, җыц аҗшәма дизпшыхын, иусурантә дхынхәуазар хәа.
Данааи еицеимырхеит. Зегь шыцәаз данцоз часак днацхахьан. Уажәы Псаҳарантә
дхынхәаанза амла ичхарын. Ирымәатәны Нара ашкол аҗынза днаргеит.

- Абарт ахахәқәа нақ икахапсап? – заб иватәаз Радоу лҗаацәа аалырзыроит.
- Избан? – ашьтахь иҗатәаз ан ак лхәаанза, аб иахаз цьеишьеит.
- Ирылаҳи? Ахахәқәа ырхәархәаруа напеимдахьс излакауцари хәа иухыччапи.
- Бчымазараз ибыхәарҗахозар хәа хәҗыми, ацыхәтәанза инахагзап ханалагах, –
налабжьеигеит иара.

Ан, илхәашаз ләамшәо, пхәака дыпшуан. Азғаб уажәраанза иаха еиғын хәа изкәылтцаз амәа агәра лымго дынхазар – пхәака илзеиғхарызу илзеиғымхарызу? Ан лхы итәшәаз азцаара абгы дшазхәыцыз агәра лгон, ипқа лзцаара атак кәцашәа усшәа икан. Ацыхәанза инарыгзарц дымәәкәйтцон иара, аха азғаб дыбжәажьо дзыкалазеи? Абзиа иазхәазу? – ҕыц лхы дазцаауан. Дахыргоз-дахьяаргоз азбахә азәы иалымхәәкәа дыкамызт. Уи Манча иакәзар? Уи иаха игәра лгон, ахахәкәа ырхәархәаруа ацстазаара мәа ианызаауазма хәа лгәы ирбжәажьазар кәмлози, – ан илдырт икалаз, аха лгәы итәшәаз иашәтәкәан хәа лызхәәтәкәымызт.

Ашәамахь пхәыс цюук лтахын. Шаанза лымәа иахыкәыз ан ицәалшьазомызт, лыпшәма тәымк имахартә дшыкәындкәындуазгы. Ацстазаарае гәгәала ишьәәхныслахьаз рлахынца зейпшрахашаз аилкаараз игәәкуан. Зәы инеиуаз ишыржьоз шеилыркаәкәозгы, уигы иакәшахәтын, гәынкылагак рахарц иашьтан. Ан уахьтәкәа лхы рханы дхәыцзомызт, аха урткәа рахь дымәәкәытцоз иибаз-иахаз рыда ак агәра зымгоз лыпшәма иакәын. Амала уажәшьта урт рызбахә аартны, ипқа иахьлахауаз, далацәәжәазомызт.

– Шьта шәааи! – ашәамахь лыхәштәара дахыәхәтәаз дрыпхәеит. Ләапхәа азғаб дналыртәеит. – Бара амца еикәцала! Быста афархь! – лплакь нақәлыргылан, ацәашыы лыртзыхуан. Шәамахь бызшәала ак лхәон, Анцәа иахь лхы нарханы дихәон, Радоуи Манчеи рыхьзкәа налацаны, – Иаабгаз сырбеи! – аpaket аалымылхын, итәаз зегы хаз-хазы иныкәцаны илыпхәзеит. – Ө-мхәтәк – акрызлашәфаша роуп. Хәызбак шәызхоит, ача пқаразы. Ампахьшыы шәы алашәырбалоит иажәаанза. Ақлапад бхаца ибтоит, шәане-иднагалалак амш инаркны, ихаанза ишьәаауеит. Егырт рызынтәак, – ахахәкәа, ақарақәа, абулавкақәа, – банышьталоз бәы злабызәзәоз зтыбхуаз абанка итәбцоит. Ахауа зтамлартә, аха лахабыршәуеит. Еилыбкаама?

– Аи, – атак кәлцоит лара.

– Бтаацәа беихрартцозар, абри еиханы ахәшьара зүташа, акгы бызгазом, идырны ибымаз! – Өынәажәеи жәәба шыкәса ицәәхны ибымазаауеит, – лхәан, ҕыц шәамахь бызшәала дматанеиуан, хазшаз илапш ачымазаә илхызарц дышихәоз убартә. – Убаскатәи шыкәса антлак, абанка итыганы, агәыла шәты ацака анышә иабтароуп, ақарақәа рыда, урт бхы иабырхәоит.

– Илахташа қарақәак сыти! – даадәылцит ан, ихәыцуа игылаз лыпшәма иахь лхы нарханы. – Хазәу акыр илыхәап угәәхәуоу? – иара иаацәалшьартә, лара хәихә зымчыз хәа илпхәазоз игәра лымгазу, уи иацәәжәоз апхәыс лыгәра лымгазу изеилыргомызт.

– Илыхәеит! Шьта лара иаацәалшьартә, иара игәаанагара хәәхәхәацтрак ацзәамызт. – Өынәажәеи жәәба шыкәса инарзынапшуа агәыгра узлырцысуеит. Умәәкәылтцеит убранза. Нас ухәыцкәа, умацәә, аныкалалак, даәакала узызхәыцша уәапхәа иаакәгылоит. Уускәа анырацәәхалак, уцстазаара залымдарыла иәәхцәарц утаххома.

АБ УАРТАН

Амандарина чмазара ианашыкымтахоз аамтан, Псоу ацха ақәсра даараза иуадааын. Ацхагәтан амәа дшыкәлазгы, ашьыжь заа дзыкәымсзакәа акыр дынхәәеит. Знык нақ даныкала, амәан ацтекас иааидыруз зегь рәы дынкыдгыло мацара, Шәача ақалакь дналагылеит, дзышьтаз ахәшә уаха иаазымпшаазакәа. Шәача асасааирта «Москва» азааигәа, амәаду ахәахуцәоз, ахәы иәәағғаз, уамак улапш ицәамшәәцәоз ахыбрақәа руак анемәц хәшәкәа ахыртиуаз ацтека юнан. Убра дцар иоур здыруадаз хәа дақәдыргәығит, дцаа-пшаауа дахыюналаз цәара. Ахәәа нырцәынтә ахәшәкәа ицшаалозаарын уи апшәма. Машынала ддәыкәлар, ахәы иәәартәишәа амәа ицшаар акәхон, ацкыс еиғын шыапыла дәеир. Аюныцка уаю дыкамызт, азәы зацәык ида. Уааы иәәахырстацәамызт азы, иртахыз иаазмоур кәмлөз цюукы хәналозаарын. Азәк аәхышә иадгылаз иара иидыруз иакәын.

– Сушьталаны сдәыкәлар, усзымпшаар кәларын, схы-сгәы итамкәа ушызбаз цюоушьап, – Салуман инапы ааимихит.

– Хәшәык сашьтоуп, абра сымхәнакәа цәара испыхамшәеит, – ибласаркәәкәа дрылпшы, Салуман еснагь еицш дпышәырчон. – Уара уабаказ?

- Уао изымпшаауа хэшәк саргы сашьтарцеит, – ихәан, Уартан азғаб лахь днахьапшны, иитахыз ахәшә азы длызцааит.
- Ихәмазам, – лхәеит лара. – Ацентртә аңтекаә шәнеихьоума?
- Сымнеизацт.
- Шәынкыдгылар бзиан.
- Уа снейр цәгьа избом, аха макьана цқьа исзымгәагыцт, – иарей Салумани еицны иаадәылцит.
- Азғаб хәшәтәра цьаракыр дугарц утахны, цхараарак уашьтазар, исцәумзан!
- Мамоу, итабуп. Уи ара дысзалыргозар хәа сгәы итоуп. Уара уғы сызханеуа аусура иатәуп.
- Аеи, нас сузпшуп. Абзиара узыкалааит! – уи имашьына ааигәа игылазаарын, уахь иғынеихеит.
- Уартан изеилкаауамызт азғаб лыхәшәтәраз ацхыраараз ацәажәара Салуман изииа-игаз, даеа уск ацыхәала аицәажәара мап ацәикырц азакәызма? Длалбаан, амәа ааихцәаны, алада дылталейт, ахәхәтәра өнкәа еихык-еицык иахьейшьтаргылаз амәахь ихы хан, уака цьара икан аңтека ду. Дзыкәшәаз ауао ацәажәара иеахигазшәа ибон иара амәан. Аха дөейрц иабжьейгеит, дышизпшыз нацшыны, уи аамсташәаразар? Иахьцалак аус ацыхәанза ипишәар акәын, иалцуаз ибарын хәа игәы итакны, ацентртә аңтека дныөналейт. Зны иибахьаз ахәшә тирта еицых абаказ! Киоск бзиак иакараз акы днадгы-лейт. Дзышьтазгы ыказамызт.
- Агәағы аңтека ыкоуп хәа, – лхәеит уа икәгылаз,– шәгәы иаанамган идефициту ахәшәкәа ара икалоит хәа. Ижәымбои аңтека ду аешашаз! Аус злоу ахәшә аагара шрылшо ауп. Ақалақь ацкараә ара ирзаамго хәшә бзиак рымазар калоит.
- Сара Псоунтә сеимдо саауейт.
- Адәкьанкәа рышьтахь ала имәасуа амәаә икоуп аңтекак. Аңшаара цәгьоушәа икоуп, уи атың ахьышәзымдыруа акнытә. Убра шәразцаа!
- Аиашаз, ихәытапықразшәа иахьыказ, улапш иаразнак изыцашәацәкьомызт, ухы азкны уашьтацәкьамзар. Усгы шыта тыпс иказ зегь еимидяхьан, аранза данааих, днейр ипырхагамызт азы, уи аңтека ицшааит. Уамашәа иубартә, ауаа рацәан, иахьейгыыз атыпкәа хәа иидыруаз рааста, иагьаацьюушьартә дзышьтаз ахәшәгьы аацәырыгеит. Уа-хә днызкылоз агьыкамызт, ачымазао далиргазар акара дгәырғьаны, дышьтхысаа шытахька амәа данылейт. Ахәаа данхыцх, тауарқәакгы ирлас ишьтихит, иеазкны даеазны ааигәа дзаауамызт, – арахь аиасра цәгьан. Ус акәындаз, Аңсныка зхы хаз амашьынакәа рцәахәа километрак иазынапшуан. Иңсахы еибакуан, аха шыта хәлаанза ахәаағынза дышзымнеиуаз усгы идырын. Амала уи ауа уа днымхар амуит. Лашь-цахьан. Ашлагбаум даннадгыла, уаха машьынакгы шаурмыжьуаз ала адырра кәрцеит.
- Уи цқьа дзыцәозма, имашьына дахьтәтәаз дзынахәаахәуамызт, дкара-уараха цәгала иааихигейт, ахьта дакны. Ашыжь зегь рапхьа дтарцагәышьан, заа дрыцәейт, анаагы-араагы кәрышькәак анимырх. Аоны дшааизцәкьа, адиван дахьныкәтәаз, ателевизор дшахәапшуаз, дамхацәейт. Иан лакәын аоны иказ, дипырхагамызт. Нас дааңшыцыпхьаза ателедырратара дахәапшларц игәы итан, арахь дамхацәахуан. Доагылан аоны уск напалаикыр итахымызт, иагьилшомызт. Аеҳәшьцәа роыцьягь шыбжьоншәа еицааит. Радоу ахәы калтқон. Данипхьа, иаргы акыррыцифейт.
- Ахәшә бзаазгейт, – инапы зәзәаны данаахынхә, ипқа дааирзроит.
- Шьта, аңсихиатр ибылтаз асхема инакәыршәаны ажәра балагароуп.
- Даеа ыы-мышка изжәыр стахымызт.
- Избан?
- Сыздыруам. Уаасцәейпш, амхы аатахгылаанза!
- Аеи нас. Уигы асабша халагоит, – аб еиликаауан ипқа дзыцәшәоз.
- Аневропатолог илиржәуаз ахәшәкәа рышьтахь, иаалысны ацәа дакуан, мацк лхы тқьазшәа лбон. Дышцакәанатарыз аңсихиатр лыхәшә? – Уаха адәкьан ахь бсыцаала! – лгәы ааирфыхар итахын.
- Ибылшома?
- Ааи. Сцоит, – макьана зпштәы игәампхоз лыблакәа лхаччон.
- Саргы сцоит, – даагылейт Нара.
- Уаанза бцатәкәа ца! – аб аицбы иналыдидцейт.
- Уажәыцкьа саламгои.

Иааонашылаз ан лпқа дьндөылылгеит. Ан даагьежын, леааитакны, аон усқәа реынарзылкит. Радоу, Нара длыманы агәашә дьнтыцит. Аб идырт ацшәма пқәыс лусурантә дшаауаз Манча машынала дшышьтихыз. Агәарбжьараә цъара дгылазар акәхарын, иааигаз лпқа лыниара дазпшы. Икайтцахуаз аб, иибоз-иаҳауаз зегь имчхар псыхәа имамкәа, аамта дтагылан. Аибашьра изаламгылаз дхаца гәгәан хәа ихы импқъазози. Урт анеикәшәалак, агәарбжьара нымәахыц, ашыцра азааигәара игылаз амжәатла ицагылалон, дагьызмаха зегь рылапш рмаахаларц. Уахь дымпшуазшәа кайцеит иара, машынала даниасуаз. Аены аоны ирымаз ача мацын, фатәкәакгы надкыланы иааигарц, адәқан ахь дцон. Манча дызлааз а-«Волга» амәа иазааигәаны игылан. Радоуи Нареи Манча иахьиацәажәозгы ибартан. Адәқан ағы иеынирхеит, иеицәажәоз ағар дырпырхагамхарц. «Волга» анаабжьыцуаз ибартан иара, убри ашьтахь акәын ихата данхынхәуаз. Иара дахьнеилак ГАИ аусзуоцәа уажәи-уажәи дныркылон. Абри Манча, иыызцәа рмашынала данаарымгоз, рмашынакәа рымхны дакәтәан. Еснагь дзыкәтәаз акакәзамызт. Аинспекторцәа игәхәа рымкзакәа дызларывсуаз изеилкаауамызт.

Аоны дааизар, Нара лцатәкәа дрыдтәалан. Радоу данимба, дахьыказ лдыруазар хәа, аицбаза длызцааит. Леиҳабы абаҳча мац шыказ дьнталахьзаарын. Рылапш лхызар акәын, иахьцалак длыцәшәон аб, уахь иеынеихеит. Ацла рыцака цъаргы дибомызт. Ихы ышьтихзар, изәссыз ашоколад хәырма агәтацкәа Радоу далатәан. Аены илшәыз атқы иартыз ахәырма пштәы иеицшын азы, дахьыкәтәаз улапш усцәкәа даатцәшәомызт. Иара ишка данаахьахә дналыхәлаччеит, дахьыхәназ шигәампқазгы. Ашәыр бзиа илбон, ацла ахәнара, иагәа ихаракызаргы, ашәых иалалцомызт, аха уажәы лыблахац гьежыр калон. Дацагылан зака лтахыз ғылхрын, аха лара дыхәнеит, ақәцәахь иғаз иаҳа иартын, иагыхаацәан азы. Иаргы акы аағихын, мац-мац дацхауа, афара иеадирхалон. Лара длыбаауамызт. Шьта далашьцылазар игәахәын, аоныка иеынеихаанза, налыкәғитит:

– Макьана блыбаауа?

– Умшәан! Макьана сыкәтәазар стахуп.

– Ахәырма махә цсарепуп, беаагәатала! – дналабжьеит, ахәырма цла махә уацәшәартә икамызт, ус лгәы леанитцар итахын акәымзар.

Ицегь данғаз еицш, ацла дахьыхәназ игәы канатон иара. Лара даныхынхәуаз илгәйдкыланы мцхәы иартымз лыманы дааин, ланду лапқъа иныкәылтцеит, руак Нара иналпыркит. Ахәымәханра анааи, дәәа цқы пшзак налшәылтцан, лаб адәқан ашка ицара дазпшы даатәеит. Нарагы лцатәкәа даарылган, лшәкәкәа ааидылкылакәеит. Раб аеыкәабарта дтан. Уи зык аниқәитәалак, иаразнак аоны ддәылтцомызт. Ацәаакыра цкәа иқәбаанза, дтәан, еиғын дгылазаргы. Игәабзиараз иаҳа еиғын ибон, аиҳаразак дышгылаз ацәаакыра иқәирбар, ацша дакуамызт убри ашьтахь. Ауааы, ихала акәаматцамакәа мәапго, игәабзиара дазкылпшлар акәын, аиҳаразак итәымта данынтысуаз аламталаз. Угәы унархьыртә, урткәа изеилкаауамызт данғаз, ари апышәа иархаз феидан.

– Шьта хцома?

Дааоналеит иара, ателедырратара ахьгәартоз. Азғабцәа ацкәан, рнапкәа еибаркны, раб инаишьталеит. Иара, амашына иантала, шьтахька дызлапшуаз аоныцкәтәи асаркәала, ишьтахь итәтәаз ипқәцәа рхәкәа еимидон. Мацәысцәс иапқъа иниакәеит ртаацәара аоныцка, аиҳаразак иани, иареи, ипқәыси реимақыртакәа, ахәыцкәа раазара иахыркәаны, уи адагы ацстазаара ауадаора иадхәалаз аиғыхаракәа. Ихыхь аатцысит, мчыла иеиртынчырц, ихы дакәпцон. Адәқан ағы ианнеи, акыр зтиуаз илырхаз ақаракәа идикылан, иатахыз анцамтакәа ныкаитцеит, лара лхы дакәититәит. Ихы шихьц ихьуан. Аршәыга итагылаз азы хьшәашәа ижәын, аус руларц ахәыцкәа инарыдцаны, адәқан ашьтахь ацсацлакәеи арацлакәеи ирыцаиргылаз аишәа хәхәа днадтәалеит. Ара иаҳа хьшәашәаран. Мац-мац ихыхь цон. Дымхәыцыр итахын, аха ацстазаара иауазар. Ауаа реимак-реиғак мацзамызт, ацыхәтәан ари адунеи шырпсахуазгы. Изыртахызи абаскәтәи цылхатра, агәак-цәакра угәахәрын. Итынчза инхалар иаҳа иеиғзамзи. Аха рхәыцкәа иахьатәи рпстазаара иалахәын, дара аниазаалак ашьтахь имәапысшаз ацстазаара иалахәызарц ргәы азхьуан, ацсра ртахымызт; иара ус мацара, имәасуан цыхәаццәара змамз ацстазаара.

Дахьпшуаз ибон иғапқъа нымәахыц игылаз адәқан мацкәа аба реы цьоуку рьешаны ишыныоналаз. Ацшәмацәеи дарей иаразнак иааоныцын, ацхьака игыланы еицәажәон. Ма усшәа ауаа реиддырбозу? Нас реааизырган, дара пшь-оык ыкан, идеқан ахь

рѣархеит. Аюныцка инюналан, ҕал-пал бжызма ухэартэ, ак илымха иаатасит. Нара даадэылкыан, Радоу аб дшылтахыз иалхэеит. Доагылан, идэқан маң ашьтахьтэи ашэ, ианшоураз аңша аюныцка юнасларц иѣаз ала дныюналан, ыцъа юнагылаз аңсшэа на-реиэхэеит. Иаха иѣаз ауаю иофициалтэ шэжэы каңшыы, ОБП-аа рѣынтэ ишааз зхэоз, наирбеит. Ас лашьцаны, русурамш ашьтахь, иахьяаиз шигэампхазгы, аб тынч дгылан. Егыи аюи ауаткеи зтаз абатлыкақэа ахыкэгылаз дрылалан, пытк лбааигеит.

- Шэызѣу закэи? – аңшэма тынч дцаауан.
 - Арт акцизкэа рыкэзам, – ѣааитит абласаркыа зымхаз. – Конфискуем.
 - Даараза узыѣлымхашаша уаауп шэара, – аб дпышэырччон.
 - Даараза узыѣлымхашаша зхакэи? – ахпэтэи ашатлакыагы дааюнашылеит, ара атшэараѣ еилагылаз хэычи дуи маңызшэа.
 - Арт ахэаа иахьхырго ахэаахьчацэа ирывсуеит, ахазалхрта иавсуеит, хара иаа-ххэоит, нас ауп шэара, ара шэааны, хэхэцэ анышэкуа, – дѣаңхаѣаччо инарѣаирхьит.
 - Сара атаможниаѣ аус зуама? – иңсы алеигарц дѣын абласаркыа зымгаз, аха ам-чра знапаѣы иказ азакэан ишитахыз ихы иаирхэон, фимтзаргы иухэози, аңхал кизцоз амаа иахьитахыз иаимтози.
 - Уа ахылаңшра мап уцэызкуада?
 - Бара бышэжэкэа сырба! – Радоу, акрызтиуаз лакэыз цыишыан, иналыдидцеит.
 - Уи сызгаб лоуп, – хэа Уартан ианихэа, абласаркыа уахь ала иеааиртынчит.
 - «Астра» аквитанция сырба! – Уартан иахь даахьахэит иара, цыара иауазар цыара хэа ақэцаны.
 - Уи аквитанция зныкгы ирымсымхзацт, ишрыртозгы сыздырзом. Аңара рыстоит, ататаын лытц сыртоит, уаха изакэи?
 - Аквитанция абухгалтериаѣ иугар акэын.
 - Уи дара еиѣыркаароуп.
 - Акцизкэа сырба!
 - Урт аоны исымоуп, иатахызаргы уажэытцэкыа иаазгоит.
 - Аквитанция умам, акциз умам. Иусырбап сара!
 - Исурбо закэи?
 - Ацартыша рутан, ирымухит.
 - Ацартыша азэгы исэазом. Убри азоуп сускэагы зыманшэалоу.
 - Даа! – даакэгылеит ашатлакыа. – Уара акультура хэракы злоу азэы уоуп.
 - Иахья уи ак ахэоны збом. Иахья дэаа хэшьярак ыкоуп, – иузеилымкаауаз хшыюзца-рак ихэазшэа аңшра шамазгы, идэқан хэыч юнахынхэуаз ибзианы еилыркаауан.
 - Акониаккэеи, «Астреи» умаххуеит, – ишьақэиргэгэон абласаркыа зымгаз.
 - Аштрафгы ухаршэоит, – иаха ичкэыназ пакет дук итэицаз абатлыкақэа, амашы-нахь инеигарц, абласаркыа ихала иаашьтихын, ашэхымс данынхыц, цкыа изнымкылазт, асфальт ицэыкэыкшеит, обака батлыка кэыбаса ицеит.
 - Анцэа игэампхо аныкауцалак, – Уартан ашэ даалагылеит, – абас уахьирхэуеит, – ус ихэарын хэа даргы азпшзамызт, батлыкала итэыз абагажник ашэгы иреихабыз иаартны иман, иаиркит.
 - Шэызѣу закэи, аңхамшьақэа?! – Лина лхаца игэашэ аѣынтэ дыпшын, аха ацыхэтэан иибаз изымчхазт, амюаду ааихицэан, доарыцэахэхэеит.
 - Уара узустэада? – даацкэеит абласаркыа.
 - Уара ухаца узустэада, ацхагэтан абудкақэа ирылалаз? – даангыломызт Лина лыпшэма.
 - Акыр утахума?
 - Истаху умбазои, иутэху уц иамкааит!
 - Арахь уалеи! – абласаркыа уи еисра дигарц итахын аиашаз.
 - Иуршэода? – иѣынеихеит аригы.
 - Шэызѣу закэи?! – Уартан урт днарыбжыагылеит. – Абатлыкақэа усцеит, «Астра» га! Уаха иутэхи? Аскатэи ацтэы зышьтухи? – тынч бжыла дцэажэон иара. – Ижэны укоума? – ибга ааңицэеит. – Иугаз уманы уца! Нас уа сөеир хэицэажэап, – наңицеит иара.
- Абласаркыеи арпыси хаала изыкэцуамызт, аха реихабы амашына дантала, даргы уа ртың аалырхит. Абласаркыа ашэ аартны, изшьапык лбааганы, дтатэан, Лина лхаца иацэажэоз ашатлакыа дизпшын. Ацыхэтэантэиқэа роыцьегь рбжыы ныцк еицэажэон. Ацыхэтэан ашатлакыа ѣааитит:

– Иазхоуп, абалаган ахаркып!

Иара изымпшзакәә, иаанхаз абатлыка еибгақәә ныжыны, астраггы иакыымскәә, рмашына ашәқәә надыркын, амәә иәанылеит. Ашатлақәә имашына хазы игылазаарын, уигы днацысит. Иаанхаз аидгылақәән, иаабарччақәән, рнапқәә аамыхны, иааилыцит. Уартан идәқән маң даәналеит дәәпхаәаччо. Илбаз зегь Радоу дшыкәанатарыз издыруамызт азы, игәәтанза иаладыркыакыз агәыр җынца ихәәы ианымпшырц, згәалак-азаара җхастамхаз иеиызаитәуан.

– Арт ирызпымеыз абатлыкақәә ртыпқәә рзылышәхи! – иаәнеигалеит ақәыцьмақәә идәылыргахыз апакет ду. – Ргәалакәзамкәә ихәцәеит. Ас рмыхыцызт, аха сара оғы иааиз убас дақәшәоит, егыс дақәшәоит, – дыччон иара, ипхацәә ирлахәыхырц.

Азгабцәә адәқән ахынзеиҗыркаауаз, иара итааз еиларжәжәаз идокументкәә еилиргон, ицәыпхастартәыз атауаргы җәара иарбатәқәән, акыр зтиуаз рыхәда икәымхарц. Шьта ашә адыркыр еигьейшьан, ихәыцқәә има дхынхәуан. Игәалакәзаара җхастамтәкәә, дыччо-дыхәмаруа аоны дааит. Апхацәә еибарччо мацара ауха ирбаз-ирахаз ран илархәон. Иара дырзырәуан. Аха, зегы анышьталақәә, имацара ателевизор данаадхала, дызхәәпшуаз ихшыю изазышьтуамызт. Уи ихы итагьежьюаз зцаара зацәык акәын: ауааи дара иапырцаз ахәынтқаррей рәәпхәә иаха ацәгәара зуадаз – идәқән иақәлаз ракәзу, уаха итааз ракәзу? Ацыхәтәантәикәә адыррақәә җарцалон ас ирымырхуаз аинвалидцәә рышкә идәыкәырцалозшәә. Аинвалидцәә рссоциация иахагылаз иара диоызан, уи дизцаахәан ари ацыхәала. Уи излеихәаз ала, зны зацәык иадамхаргы аибашьра агра ззынажыыз ргәалашәахыз? Аконфискация ззыруз атауар абаргоз нас? Уи аус мәәпызгоз рыхәсақәә адәқән маң ирытгагылан, убарт рнапахы инеиуан, уаха закәызи. Амала уи аус тцаара әазызкуадаз? Ишпалныри Радоу уи ауха илбаз? Абри хәас иман аб. Уи мышкы зны иеимкәә хәаны илызцәырцыр җалон, аенытәкәә дахыччозаргы. Ахәшәтра зтахыз лакәмызт, иара ихата ихы еивымкәкәандаз!

АПХА РАДОУ

Дшыхәыцзас инаркны, баагәарацас дызхәәпшуаз роны, ргәара, рынхартә маң-маң лыблаә әеитәнакуан дызхацпхыза. Уи зегь зыхкьоз данмацзас зны лахәшьеихабы Бароу илзаалгаз әжәабжь акәын: лан илтәхзамызт аицбы дахыиз, ахшараиуртәә дынлыжыырц агәазыхәара лыман, амала аихабы даниуаз даара илтәхызаарын. Убри амш инаркны, ран, ирфашаз анрылтәоз, азгаб аихабы лхәы еихә еихәхон, җәара дцар, илзаалгоз еигьын, илзылкуаз әжәә иаха икәәндан. Аицбы, лыцарра дахкәаны, иаалықәцәкәатпхыза, дшыртәхымз аалгәалашәә мацара, қәрала әеитәкрахь даннеиуаз, лхәәы «рцәымҗра» ацәымҗра азнархәуан, гарта амазамкәән, ампышт тарчы еигш, ишткәәцра лхы итарчын. Зегь рацкыс илцәымҗыз, дызцашыьцуаз лахәшьә аихабы Бароу лакәын. Уи дтынчын, илхәоз-илуаз ишәән, изан. Ацара лыцааиуан, амузыка лыкәәиуан, дкәашон, дшәәхәон. Зегы ддырехәон. Уи илызкны әжәә бзиақ зхәаз аицбы илзынаирхоз арехәабҗыц лара илызгәынкылазомызт, зынзак илмахазазшәә, илаошыжьюан. Аихабы ицегь данмацыз лгәабзиара псыены, ашьхеи, нхыт акурорти инадыркны, ахауа лзеигьны иахырыпхыазоз тыпк аанмыжкәә, дыргон, дааргон. Уи хшыюзышьтра илзыруаз аицбы илбар җамло днәихәан. Нас аихабы заа дымшәәзи згабцас, аицбы лапхәә рыуацәә лара ддырехәон, азәы дидырбон. «Ари закәызеи?!» – аицбы лшыьцра агдыра уаха харақышьә амамызт. Акы дацәшәон лара. Уи деимырхха даклон. Иарбаныз цқәә илзеилкаауамызт. Илбоз-илахауаз нархәы-аархәны илныруан, бзиарак зцылбаашаз ак лызгәәтомызт. Зегь лцәеилаланы, дшәон ус. «Енак бжәах енак убри аалызцәыркьон ацыхәтәантәи аамтаз. «Радоу акы бацәшәоит», – лхы дацәәжәалон. Уахык, дышьталарц лымала иахьтәалонтә даныюдәылтц, әжәәан цқән, аецәәқәә кәалыкәәцәон, урт дрызпшуа, даатгылеит: «Сара иаастаху зегы назыгзоит!» Уи зны-зынла, ләылшыыр цәгәә илымбо, лгәы иааталклон газара уск, еигьыз акәны илпхыазон умхәозар.

Тәгалара мзык азы, макьанагы даараза җхаран, ахышәи ашәи шаартыз лара дышьтәлеит. Ускан ауаҗах тшәәы Бароуи ларей риартақәә нак-аак еивагылан, рыгәта уныбжысыртә. Лахәшьеихабы дмааизацызт, лара уи лышьталара дазпшын. Ахышә иадгылаз лара лиарта акәын, агәарп ағы ишеицәәжәоз лахан, лхы шышьтылхзар, лани уи дызәынцәәуаз Бароуи ракәын мазак еибызхәоз. Имазасу иаргамасу здыруадаз, аха лара лзын имазан. Радоу даараза акы дацәшәеит, даәазнык еигшымкәә, уи деимырхха

дакын ажөөан иалкьаз ағ лықөхазшөа, оныцкала дахөаеуан, иаразнак лдунеи көпшылашья аахөыртө еицш. Дамеханакзеит. Лахөшьеихабы данышьталоз лызгөамтазеит, усқан лара, лхыза лхы итарқан, уаөы дгөеимтарц, лыбз лыхөлашөеит, дхөаөырц абар-абар агьлыгмызт. «Сзустада сара?!» – имамеикөараз дунеирк дланагалан, лыхьзтөкья лгөалашөомызт, дцо-даауа лхы дазцаауан, адунеи лытшөазан. Уаанзатөи лпстазаара ыказу-икамзу лхахьы илзаагомьзт, зака лхыцуаз лыздыруамызт, иаалыкөыршаз уаө ихаөсахья лыбла изыхгыломьзт, лымацара адунеи лашьцара дытқан, уаха дзакөыз аалзеилмыргазо. Лхы рыццалшьацөазар каларын, лылагырз табарц агьагымхо днеихьан, илгөалашөеит Радоу шлыхьзыз. Илхыцуаз дазхөыцуан, уаха иаалгөаламшөеит лымшира.

Зыхьк иацрыцшаз алагырз катөаны, лыхьз ада уаха акы анылзышьақөмыргыла, дышгөак-цөакуаз мацара аалыршөеит. Адунеи аныззаара! Акызатөык дзыхөоз абри азхөыцра дамеханакны дгөыроон, аха хөашьяк узаөомьзт уи азы агөазыхөара ду илымаз. Дтыгга дгылоит, илгөалашөози илгөаламшөози еикапануа, уаха акгы дзазөлымхамхо, зынзак дыччарц лтахымкөа, адунеи лгөахшөан. Ашьыжь зегь уск-уск реазыркуан, иццакуан. Ацарахь ицоз заа акрырөарцан, имоакөырцөеит. Дзеицшраз ахьрызгөамтаз еигьалшьон, уи иаха дартынчуан. Уаө дызкөымшөацыз ак шыкамлаз дпырбар лтахын, лхата убас лхы моапылгарц лыхөтан. Ари адунеи хаарак ыкөзамьзт, анацьалбеит, лхы агөра алыргон уамак шылмыхьыз, апстазаара еснагтөи ахтыскөа моапысуан. Арахь лыюныцка зегь апстазаара иацөтөымыз агөак-цөакреи, агөыроарей, ицөаатцөауаз ашөарзызарей, атагө еицшханы, ипланы илыгран. Ацсра иаха игөыртынчган, уи ускак дацөшөомьзт, уахь днеиаанза илзацыз агөакра акөын илзымчхауаз. Убри акөцөкьан уажөы дызтагылаз лара.

Ашкол аөы акы илазцаауан, атак цкья илызхөомьзт, илацөхауан, дрыцкарц агьрыгымхо, лара акымзарак лныруамызт. Илбон араагы уаөы дшитахымыз. Лөызцөа адөахьы дрыцдөылцуан, дрыцхөмарзомьзт, ацөцөа аныкарцалак, дрыцхынхөуан, ыыц ддыргылон, акласс гөахьы днаргон, иарбанзаалак дарей ларей еимадара роуамызт, уи арцаөцөа ирзеилкаауамызт, иееимз ахөшьара лыртон, лара лзы зегьакакөын. Амала лхөыцра баапсқөа мацк дырхыргон, убри азы аюныка дхынхөыр лтахамызт. Аха рцарамш усгы инцөон, аюныка дымгьөжьыр, дабацоз, лхөыцрақөа деитарзынхазахт. Ахьта дакуазшөа анылба, амца дадтөалан. Алашара ыказамьзт, аюныцка акыр цөыцлашьцаран. Ажөеинраала лцар акөын, лхы италазомьзт, дапхьаргы лтахзамьзт, аюныцка ицегь илашьцазарц деилахауан, ахышө хөычы икылпхоз алашара лзычхауамызт, уахь днаскьаны, ашөкөы апхьара акөмызт. Лара ахьта данакуаз ландуи лахөшьцөеи адөахьы икан, адгьыл иазыпхоз Амра рцөырацөан. Лхы дазынханы амца дадтөалан лара лымацара. Ацара цо, аюны еилырго, ана ак катцо, ара дөаак нагзо, изатахызи абаскатөи ахы ацьабаа арбара? Иалалхызи абри апстазаара, усгы лөылшьуан? Ацсра дшацөымшөоз ыыц даамеханакан. Иуадаөаз апстазаара алцра иацыз агөакцөакрақөа ыыц дырцөшөон. Аөшьра лөаназылкых, иаразнак дыпсыр акөын, акөымзар деикөдырхарц дыргозшөа, дааргозшөа, даргы рхы ацьабаа адырбо акөымкөан. Лаб еикөыршөаны иман бзиарак, ма цөгыарак иахкьаны, ашьтөакөа рцөа злархырхшаз, излеиөыркьашаз еиуеицшым ахөызба цхафырқөа. Урт пхьакын акөымзар, ицөахзамьзт. Иахьтаз лдыруан. Аатцра днаваланы, лдакөа аапылкар, дшьабарын, аамта мгакөа. Аха иаразнак дамгар? Дөацыззарц агьлыгымкөа, даатгылеит. Аха лара знык изкөылкыз намгзакөа дзацөхьацуазма! Ус лыуаөышьаны диит, лызхауан.

Агөақара ахаөазара ианөеилак, адунеи аныззаара цсыршьагазшөа илбон, уи ахыкөкы анагзараз моак данакөшахатымхалак, иаха иманшөалахашаз дөаакы дашьталон. Аха уи атыхөтөа анагзарагы даараза иус уадаөзаарын. Избанзар лыхшыө атцараө лыпстазаашья иаөагылоз акы көцозар каларын, акөымзар ирлас-ырласны, уи ауа инаркны, илбоз инеибынеицшыз апхыз дөаакы илнарбозма. Лпхыз иалан адгьыл көымпыл, ацараө иддырбоз аглобус еицшыз. Иара акырцьара икылцөан, оныцкала туннельла еидхөалан. Лара, абыгрымз дакараны, убрахь дтанагалан, илхапаз ашөара шлыкөыгөгөоз еицш, алашьцара еикөатцөа дахөаеуан. Акылтцөарақөа адөахьала иахьанцөоз алашарақөа лбартан. Убарт руак акөын лара илымөаз, уи ала дызкылсыз, илхапаз зегьы налхьцуан. Акылтцөара рацөа ахьыказ, иарбан иаха ииашаз?! Арахь мчык лыцрыхон дласырц. Абыгрымз еицш дласны, ацөыцлашьцара дтагьөжьюан, дтахынхөуан, лыгөкылтцөара затцө алашарахь илпшаауан. Зегь иреицшыз уи амөа зларылылкаарыз

лыцазхөодаз. Арахь дыццакыр акөын алашарахь, дыюкылпраауан, – иара акөзамыт, илхаңаз шылхаңаз иаанхон. Уи пхыз илбацпхьаза, даеа моак ала алашарахь деихон, аха есуаха лара лыммоа заце акөзамыт ишьтылхуаз. Арахь урт акылцарақеа узыпхьазомыт, зака ецеа лхымцуаз баны, дытрыс даапшыцпхьаза, инеиматөаны дынцөыуалак, мацк апсеивгара лнатон. Дгылар лтахзамыт, иаакалцоз зегы лөырхылбаауан, – «иаласхыуи?» – дхөыцуан. Дышьтахаргы ацстазаарахь илымаз ацеымгга аерөыцны дамеханакуан. Уи азхөыцра даараза еидара хьантацөан лара лзы, леацөылгарц доацкьон. Ахөыкатартае бжеихан шыцыларала икалцацыз налыгзон, дызөыз дазхөыцзомыт азы, анна ак лыцекахауан, ара ак пылеуан. Ланду ацехарей ашөирей аныхлыртлак, лара иаха деицөанатөуан.

Лахөшьейхабы Бароу атехникум ашка дныкөон ускан. Лара ашкол афьинтө лхала даауан. Нара лсаатқеа иаха имаңын, лапхьа аюныка дцахьан. Лара лхөыцрақеа неитанейтасуа илхалан, илыцызгы зыммоа инеиуазгы, азөы лыбла дабазомыт. «Радоу, зегьакоуп уи ибзынагзозом, бцо-баауа бзазхөыцуей?!» – хөа лхы ианааташөа, мацк лцсы ааивылгеит. Ари закөызей?! Ганкахьала ацсра ирейгьзас усны илпхьазон лыцстазаарае, егы аганкахьала уи шылзынамгзоз даназааилак, апсеивгара лоуан. Ус анакөха, аешьра ирейгьыз хырхартаны илбазомыт. Амала ускатөи аефыбаарақеа лылшартө лыхшыө геабзиара ацазамыт. Ус лгөы иааташөон акөын, иаразнак ацстазаара иалалхышаз агьшык-амыз даамеханакуан. Уи лпхызгы иалашөейт, иалалхызи ацстазаара, усгы аешьра лзыпшызар?! Ари хыкөкын, лара илзеипшыз, знык ишьтылхыз ахыкөкы налмыгзар луаз-ма! Убри фьыц дазкылсуан.

Азала дыонатөан. Итбаатыцөын. Лара лзы итшөазан. Дьонахөаеуан. Адунеи дамкуа дабанзыкөзаарыз?! Лыцсы ейбакуан, ма анахь, ма арахь хөа моак аалзалымхзакөа уажөраанза дахьауаз. Аваза аакөпааны, атзамц ирууаза ианкьаны, икөыбаса инакөылцарц, доацкьейт. Лнапы налырххейт, аха дзакьымсит. Знык ус калцар, дцөырқшапаны дрылалар хөа дшөон. Уи илзацлейт лани лаби рыбжы рдуны рейцөажөара ахьлахауаз. Урт аицөхара иаха иазааигөан. «Ачашыла аахөаеп, – ихөон аб, – ача ахө иаха ицөгьоуп, аеконюмиа хнаркацөит». «Амгьал азра исцөаго закөу удыруама?» «Нас ишцакахцо? Аамта цөгьоуп, даеакала иауам», – атак лптон. «Сара ... аасхөароуп» – ан иаалхөарц илтахыз апха илзеилмыргеит. «Уи хцсы еивааганза баазпшыр калоит, уажөы ахөыцкөа амла иахмыркыроуп». Ацыхөтөан ачашыла аахөара дазааигейт, аха апха лаб диашамкөан длпхьазон. Иара ускан аус иузомыт, көрышыкөак ашкол афьинтө иаазгоз ан лакөын. Апха дфеменистканы лхы лбон. Хатца жөла, ацкөынцөагы убрахь иналацаны, иеимз уааны дрыхөапшуан, дзынарөапшуамызт. Уи агөаанагара лгөы итцөомызт, нак-нак лпцстазаарагы ианыррын.

– Бароу атехникум данталоз, – ихөейт енак лаб, – ихартөаам абжьаратө школ дызлалгаз ашөкөы адкыларатө комиссиа ианырба ицьаршьейт. Бара бышөкөыс идхарбой, атцара бтахзамей?

Леихабы атехникум афы атцара злалирцашаз атцара цөгьапсышьала ицшаауан, лара уи дазикыр, ишөатөыз өнтөны иазхауан, дзацгөарызма аб? Уи ихатагы цкьа макьана дазхөыцзомыт, аус злаз аицбы хырхартак лытатөын. Уи лөапхьа ас иказ адца аныкөйргыла, шыкөсыбжак, ала лара лцара леадцаланы еиғьылтөит. Илхаңаз аапынраз мац-мац дааунажьуан, апхын ааигөахаципхьаза, иаха деигьын, лхөыцра өаастақеа акыр лөырцөылгартө лтагылазаашьа еиғьхон. Лыхшыө лцара иазылшьтыртө, апсеивгаха лнатон, амала ус доузыжьуаз закөыз лзеилкаауамызт. Лаб игөырғьара хөаак амамыт, избанзар Радоу, лцара иацылцарц, атехникум ахь дымшөакөа, дымпхашьакөа дишьтырц илшон. Иалхтөын афакультет. Лаб итахын амоделиерра аталараз ашөкөкөа еикөдыршөарц.

– Сара уи стэхзам, – лхөейт лара.

– Нас бара ибтахы?

– Сыздырзом.

– Сара иахысхөаз бхы бмырхар калазом аусхөах, иалх бара ибтаху. Аха ибтахугьы бхала ибыздырзомай. Бахөшьа дызтөу зыбтахымай?

– Уи стэхзам сымхөазейт, аха, Бароу слышьталаны, сахьтало стэхзам.

– Уа биашазам. Афакультет бгөапхозар, Бароу дзыбгырхагей?

Уи азцаара атак лзыкацазомызт, акөымзар иаланагалар ильцидыраауаз рацөахазон. Амц лызхөазомызт. Ус анакөха, лымаза шлымазас иаанхон. Дталеит амоделиерра афа-

культет. Ацарае ажәа мцхәык ләыцшәоны уаоы иахауамызт, иахьаҭахымыз шыаеак калцарц, лшыапы лыргыломызт. Ацара лцон лөызцәа дреицәамкәа. Амала ҭагалараз, азынрахь аамҭа наскьацыпхьаза, иаха-иаха ак лхаҭон, адунеи лзылашьцахьан, лхәыцрақәа аҭсра иазкын. Лпхызқәа акырза иеаастахон. Адгьыл кәымпыл зкылтцәара рацәа туннельла еиҭапшызы дбыгрымзны лҭагәежьра, лымәа иаша аҭшаара, иаха-иаха пхыз хпхьазара азхауан. Лхәыцрақәа ләырцәылгарц, лцатәқәа ләырзылшәон, ацара ахь-еиҭалтәуаз уамашәа ирбон арцаоҭәагы аҭаацәарагы. Аихаразак аоны ргәы иаанагазомызт ас ацара лыкәеиарын хәа. Лара илҭахыз аба, арахәыц, агәыр, ақьаад чыда ухәа, лаб ак мап лцәикуамызт, избанзар ирхарҭақәа мацк еиҭын. Аихабы ускатәи дахьлыцы-мхрааз игәы иалан еснагь. Аицбы, ак лзааигацпхьаза, лаб диаҭабуан, аха оныцқала лгәы иҭакыз цәахышьас иалтәоз узеилкаар – иуцъашьатәхарын. Лара убри акәын ус хьанҭарас илымаз лҭаацәеи дызлаз лөызцәеи рәы.

– Бароу, оеысыпсахма? – лара лахәшьеиҭабы длызцааит зны, аоныка иаарц, автобус ианеицтала. – Уи хьаас изылкыз – ашьыжь лаб длызцаахьан лцара еицәалтәызар еиликаарц, избанзар дтынчзахазшәа ибозаарын. Уи аены ак лыцырдыраауа аҭынза лхы аа-лырпшуазар хәа дазхәыцуан.

– Мамоу, – аҭак калцеит леиҭабы, илахауаз цъашьаны.

Лара мацк лпсы аавылгеит. Аха енакх, шыҭа ахьҭа аҭалахьан уи ҭагалан хьшәа азы, ақалаққәа ирыбжьаз адәыҭба иазпшны, ааҭгыларҭа икәгылан. Лөызцәа, азҭабцәа, ахь-идгылаз, рыбжы иацәыпхамшьакәа, еибарччон.

– Радоу, – Бароу лахәшьа даалыдххылеит, уи хазы абагыр лыбҭа адцашәа даапшуан, – бҭауауаза бызгылеи, бөызцәа ахьыхәмаруа бымнеиуеи?

Лара лахәшьеиҭабы дналәапшит акәымзар, дәахыла уаха акы аалмырпшит, амала оныцқала дыҭрысит, Бароу мацк иадамхаргы, лахәшьеицбы лгәы шейкарамыз лдырит. Уи иналыркын, оныцқала дзеицшраз ацәахышьақәа ҭыц дрышьҭан. Зегь рапхьаза ләы иааҭыхны азбахәык азәы иҭы ицәырлымгар акәын.

– Радоу, аоныка бцома? – лахәшьа аконцерт ләазыкалцон азы, лара лымала дцәырцит амәахь, ақкәын харақы, зхахәы еикәатцәа жәпаз, игәкыз, дыпшзан ззухәашаз, данаалыхьзоз.

– Аи, – лыбжы мац ааиахаит.

– Соызцәа машьынала исзыпшуп, баала аонынза бызгап! – иҭабызшәа хаан иара.

– Уара узустәада?

– Сара сызбабзымдыруа? – ицъеишьазаргы каларын. – Енак бахәшьеи бареи шәышьҭаххьеит.

– Исгәалашәазом.

– Соызцәа срылабымкаазаап, аха уи амашьына саргы стәтәан. Нас бҭацны бцоу, бымцоу?

– Сзымцар калап, – лара лаб еснагь ипҭацәа драбжьалон, даараза ибзианы ирдыруа цьоук ракәымзар, азәы имашьына иҭамлаларц. – Автобус уажәыцәкьа иааиуеит.

– Уи уа инеиаанза, хара бнахгоит зынза иаарласны. Баала!

– Радоу! – лөызак лыбжы аалахаит. Уи абри арпыс дзызнейуаз амашьына хәыцы дтәтәан. – Бааи! Аоныка харгоит. Сашьцәа роуп бымшәан!

Амәа нак-нак арҭарцәа еицәажәо иавцәтәан. Арҭ наркоманцәан, ла илдыруан. Рыбла кәазқәа цырцыруа ишлышькпапшуаз днарылсын, амашьына дынтәлеит. Лөызла лашьцәа хәа зызбахә лхәаз лпырдырит. Лара заа илпылахьаз Цьума ихьззаарын. Аха, амашьына данлалбаа, уигы егыртгы лхаштит, азәгы дылдыруазырц лҭахымызт. Иара дихамштәеит, уаанзагы длышьҭашәарыцон, еибадырит хәа ианипхьаза нахыс, гәҭәа иргылаз ишьаҭа дамеигәыргьози. Ана-ара, еиуеипшымз аҭыпқәа рәы иелыкәиршәалон, аонынзагы, машәыршәа дибазшәа, дааигалон. Ма лара дызталаз автобус иара дталахьан. Аха лхы-лгәы дызталомазт, иара даеакала еиҭыны дышхәыцуазгы.

– Бымала боуп избо, бычкәын дабакоу? – енак, адәыҭбала даныхынхәуаз, иара лара длазцааит.

– Сыцкәын дарбан?! – лгәы иҭамшәоз, лхы иҭамшәоз анцәырига, уамашәа дылбеит.

– Беипш икоу чкәынада аранза дзааиуам.

– Уи шпыкәу? – цқәа илзеилкаакуамызт.

– Бымцарсны быхьырымгац, иҭабуп хәалеи!

Доацканы дцеит иара, абыржөйтөкья лнапсыргөйтца ркьякья, изамоа амца ыкөылцар хөа дшөозшөа. Уи лнапсыргөйтца лөы инапыралкын, лбжыы тымгакөа лызхара дыччеит. Уи ицашья акөын аихаразак дзырччоз, иихөазгы анацитца зынзак лгөы тнагазшөа лбеит. «Закөйтө насыпузеи уаныччо!» – адөыгба аангылара өаназнакуаз, атыгдырцахь лөыналхеит. Мчыбжык акара Цьума иөылирбазомызт, ларгы дизцшзамызт. Илывагьежьюаз, машөырны лыөлыкөзыршөоз, илеиөырбоз аумачхыз, лара азөгы дылтахзамызт. Цьумагы диеилахуамызт, аха дирччартө ак цөыригар иудыруази хөа, зны-зынла даалгөалашөалон, избанзар анасыц еипш илшьаз аччара илзаанагахьаз лгөалашөалон, аха ускан дызтшөаз уи атагылазаашья лцөызхьан, аапынра аамта дыштaгылазгы. Шьта мчыбжык ала зны далшөон, өынтө данаунажьюазгы ыкан, дышнеиуаз өнак зны-өынтө ацсгаха лоуан, «абри» лхы-лгөы итамшөартө. «Абри уаназымхөыцуа, закөйтө насыпузеи!» – лхөо аөынза, даөа аартрак калцазар акара лхы лбон. Аха лыкөра зыкөраз ирхөыцуаз абзиабара, ахацацара рызөлымхара лхажы иаа-иуамызт, ацстаара ахыкөкы ахь амөа ангылара акөмызт. Арахь зылапш лхыз арпарцөа, «ааи» лдырхөар, ишлызнейшаз рыздыруамызт, уи лара иакөлыршөомызт.

– Бааи, цьара хнейдтөалап! – зөызтөахыз Цьума өнак даалызцөырцит.

– Иатахзам, – уажөы кахуажөыртак ахь дышлыцхьоз лнырит ацөанырра зкөыблаахьаз азгаб.

– Бсыцөшөома?

– Мамоу.

– Исгөампхөит бсыцны цьара бнатөар ахьыбтахым. Изыбымуеи?

– Сара убас истахуп.

Ус лалхөон лара аоны, иөеимз ада ак калцомызт хөа аихаразак ланду ианлалхөалак. Уи протестк иаөызан. «Ус кабымцан!» – рхөон. «Сара убас истахуп!» – лхөон. «Быцсы таз!» – хөа еилылкаауан илархөоз зегьы. «Мамоу, сөысшьроуп!» – дхөыцуан лара. Уи аөагылара Цьума иахь ииалгеит, лхата илызгөамтазакөа.

– Аиаша басхөап, – ихөеит иара өнак, иөааиртзар иаха ихөарын хөа ицхьазаны, – сара гөыкала быстахуп. Убри азоуп сызбывагьежьюа. Баасыкөшахатхар өнак бынсыжьюам.

– Уи закөыхи?! – бжыы тынчла иаалөыцкөеит. – Изаахи хатацара? – анылхөоз, нак-аак анаркоман өар ирылагылан.

Хата дцарын хөа лгөы италкуазма зцөанырра цагөыз азгаб. Лтаацөараө имөапысуаз аймак-аиөак лзычхуамызт, лхатөы таацөара апылцарызма, анаркоманцөа лхылцраз, урт урышьтазар акөын, арахь лцшөа рымамызт, рчымазара иагон, ма реыршьуан, ма инамзашаз рхылцуан. Ари цстазааразма? Ухата ухы апыругар иаха еигьын. Изаахызи абри ацстазаара?!

АРЦЫС МАНЧА

Иаб имашьына дакөтөан, акоммерциа знапалакыз дрыдхөалан, имачымкөан ацара ирхуан. Итаацөа ахьөнеицашаз еикөиршөахьан, ирфоз иржөуаз ирхиуан, излаилшоз ала ак рыгымкөа ибон рацхьаза, цьара ицегь иаашьыкөгылакөаанза. Ауаөы, дахьнейхьаз аөы даангылар, дшьакөхалон. Уи иаанагоз – мац-мац шьтахька ддөыкөлон. Избанзар, ацстазаара пхьяка ицон, аахөатө рыхөпса иазхуан. Уара умала таацөарак ртахы узөикөыршөомызт. Ицшөма пхьөыс Рабна илзицшааит дөкьан мацк. Уи ихала иакөмызт еикөзыршөар зылшоз, иусурта ацшөмацөа рыбзоурала илшеит аусурта ацшаара. Ахөахөтра ус уажөы илбазма, усура хөа дынтыцзижьтөи, лнапы злакыз иара акөымзи, өнапыкала өыц деиталагеит. Лыцкөын аицбы ашкол ахь длышьтит. Аихабы лара длыцхрауан, аха баша инихуаз аамта рацөа иман.

Иара иааитахыз зегьы дрылакан. Аөызцөа бзиакөа ирхуан. Иахьынзайтахыз акалакь далан, ацара игмызт, зака итахыз итаацөа иртон. Аусура дадырцаломызт, макьана дыцкөынан дырбон, иарцысра дыштaгылозгы. Лахөыхрыла аамта ихигарц шилшозгы, ари акалакь агөырөыхгараз иштыц маншөалазгы, ицөтөымын ари атыц. Дзышьыцыхьаз Отхара, Алахазы, Пицунда гөхьааигон. Ицсы зыдхөалаз Батакөа, Димакөа, даөа цытөык, адунеи игөахшөаны даныкөыз ицхырааз ибар итахын. Апарккөа данрыцаз зны игөалашөөит аибашьра аламталаз итахаз акатахөа ишааргоз, есымша азө анышө дшартоз. Испанка Ацсны ианалалаз згөалашөоз макьана быргк дыкан. Убарт ахтыскөа

рыюбагы еиѣаирцшуан. Ашьтахь ихатагы харак дзымцеит. Убаскан ирзаамгаз ачкэынцэа аибашьра ашьтахь анышэ ишыцырхуаз ибла ихгылан. Уи агэаларшэара уадафын, ихы еилаганы зны дамамзи. Иблакэа хиоон, исахьаны иагхьа иахьибоз ицэымгын, аха алашь-царафгы узацэозма, акиносахьа анудырбозгы идырлашьцон. Фыц ибла ихгылан ацсы данышьтихуаз ицхастахоз ицэеижь инацэа ишадцаблос. Аоныка дхьампшыртэ ицэымг-хашаз ахтыскэа мацмызт, иеырцэигарц атагылазаашьа далакан, аха уи адгьыл иара ицсадгьылын, ицхыз иалан, лабэаба дазхэыцуан, игэхьааигон.

– Ацсны сцаны саар стахуп, – енак иан лусураф длызнеин, игэтакы аацэыригеит.

– Уажэы, уахь умцар, камло, узыкэшэеи? Хэааидахкылакэар стахын.

– Шэеицэажэои?! – афхышэ иефых азэ дадгылан. – Ара хэцшызарц хэаима?

– Сағамыз! Уажэыцэкэа! – ан илтэаз дагыфампшит, иицахыз налырххейт. – Арт таха сыртазом, уаха хэицэажэап, – лхы лыцкэын изхан.

– Ибтахымзар сцазом, – еиликаауан иара иан царала уамак дшеикэшэамыз, ауа аоны абас леихэейт.

– Ианутахха уцагэышьа! – даахьатхьан лара, – Излацаша сара испшаауейт, – иахьцалак лыцкэын игэы дзасуамызт.

– Саргы сышэмыцхраауеи, – ани цей еибырхэоз еиликааит ацшэма, аусурантэ дшааз еицшцэкэа. – Ианшьцэагы дынрылацшып. Арахь хэахьауаз ртахзамызт, азэы инапы хэицшыло хэштэам еилыркаап.

Ашьыжь даныоагыла адэыгба дталарц иезыкаитцарц, арцыс иееидикылон. Аоны азэгы дыказамызт, уи уамашэа ибон днаскьаргарц ргэы иахьтамыз, иани иаби кэрышькэак ахьнырмыжьыз. Иеызлеицсахшаз имафэакэа зтаз испорттэ артмак дацаланы, иан аус ахьылуаз даакылсит. Адэқан афы лара лыкэша аркын. Леихэбыра дрызцан, данаауаз рыздыруамызт. Ацшра икэшэейт. Аамтагы мацымкэа ицэцейт.

– Манча, ара уабаказ, уартмак уманы? – уи, лааира шьта ааигэа дэцшзамкэа дыштэаз, дааихагылейт.

– Аоныка сцоит хэа басымхэази, – иара аоны хэа ззихэоз Алахэзы аонеихагылаф ирымаз ауатахкэа ракэын. Ростов изыоуаз иара изы ионзамызт. Ачкэын Ацсныка дехон.

– Иахьэцэкэа уцарц иакэукуыма? – ан дыччон.

– Нас ишца?

– Манча, аиаша сахэеи, уа зтабк дныжьны уаама? – лыхшыю афара ус иазцоит иаа-лыркэаны.

– Мамоу.

– Нас ас узырццакуа сахэеи!

– Ибхэашьои? Аоны сцаны саар стахуп, ибзеилымкааи? Мап бкуазар, саангылап, аха иаха шэоыцэегь шэакэшэахэтын, иахьа фымфзакэа шэныцашэкэа шэызцей?

– Иахьэцэкэа амоа укэлап хэа хкамлазейт, егыс мап зкуада? Амала, ас унапы тарцшаа усзышьтуама. Сабраа илыхьы хэа сзырхэо. Уаб иани иашьей рфы умнеизои? Анахьгы арахьгы ак угакэароуп. Еикэсыршэап, уаасзыцшы!

Иара дыцкэынан, аидаракэа абейтахыз, инапы ыркало иуа, игэыцхэы, иоызцэа бзиакэа днарылсырц акэын дзызхэыцуаз. Знык ашьха хэауа цкэа лалбааидарц дгэакуан, ицкэаз амоакэа, урт ирывейтархэз ацла иацэара, амшын казказуа агэы анхцшылара, – дзеилахэакэашаз мычхэызма. Аамта кьафла игэы пырцэахьан ахьбра хэашькэа, асаба фэататаз аоны лакэкэа, иагьа идырфэыцыргы, уаха изымцырцыруаз амоадукэа, апарк афы ашьацра иибэхьаз шьацрацас ииацэамызт, ацлакэа, акэабшэ илиаазшэа удырбон ацтакэа ахьыхаракымыз, анакэ акэзар ирлас-ырласны иаахччылон, убла ацэыршы такузар иамбо. Ауаа иибэхьаз рказшьа рымазамызт. Адунеи тбаан, адгьыл уахьыкэыцшуаз, каршэран, аха иара, тшэарак дтагылазшэа, ицсыц шитэхыз илаоеиуа-мызт.

Дыццакуан ашьха тэылахь. Арахь даэа мшкэак даангылар акэхейт. Иан илтэхыз еын-ла уамак дызрышьталомызт, аус луан. Лыцшьарамшкэа лхы иархэаны, ак еизылгакэейт. Илтэхыз зегь абаказ. Ауаа бзиа ирбоз нрыжьуазма, еимырцэон. Хэычы-хэычла узышьтаз ааухэалар акэын, аха лыцкэын ускатэи аамта лифазомызт. Ацыхэтэан ишынфэацэараз, аб имашьынала авокзал афынза днаскьаргейт. Ичамаданкэа акупе афы афыцкэа рзы-лырхит, амоафгао кэрышькэак наитаны, акэымзар аскатэи еидара идикылозма. Ацара ахьцэыругаз, иарбан цкаразаалак еилоугар калон, еилоумгаз ак еицш ицхьазаны.

– Димақәа ателефон сизасуеит, – лхәеит Рабна, – Адлер иузықшызаауеит Баҕақәеи иареи.

Адәығба ццакуан амшын Еиқәа шықаз. Акупеқәа тәын цсшьара ицоз рыла, иҕацәыз тыҕкгы узықшаауамызт. Зака алада иласкьоз акара шоурахон. Ахышәқәа аартызарц зҕахымз ахәсақәа рацәан, аҕша рылалар хәа ишәон. Аоньцқа, ахауарыцқәага аус шауазггы, Манча ахауа изхомызт. Аиҳаразак знык адәығба ацыхәтәантәи аангылартаә анеира дахьахыццакуаз акәын ус дказцоз. Дызтатәаз ицегь иласырц иҕахын, иара аныкәашәа иазацдомызт. Аиҳаразак ашьха еибькыра абға ианхыцуаз, иҕсахы еилахәарц агыгмызт, дычкәынамзи, игәы иҕаххуан. Ткәаҕс ианкылс, аҕшақәа иавалар, иаха ашьапы ароурын игәахәуан, аха уаха умҕсит: арахь ааҕылартақәа иаха ирацәан, акыр еизааигәан, амюагы кахха иашартамызт. Уардынызшәа адәығба дшақәтәаз, Адлер авокзал иазааигәахон, иахагы аныкәашәа рмацзаны. Иан Димақәа адырра илтараны дыкамзи, диқәшәозмашь? Аплатформаә икәгыламзи иөызцәа. Ахышә ааиртын, изнапыки ихи нкылирхәхәан, иеыдирбеит.

– Абраанза уанаа, иралсны узрылымсуеи? – ҕитуан Димақәа, Манча апасацыыр рыжәпара далагыла длыбаарц данаҕыз.

– Ростовынтә абра саанза, ускатәи ахаҕыр сызмырхаит, умбои, – Манча иөызцәа дрыцпашуа иаагәыдкыла аҕсшәа реиҳәон. – Шәышқакақәоу?

– Уара уабрагыжытәи, иаха хайгыхараны хақазма? – Баҕақәа дцәытыҕшуан.

– Шәшеиҕыхара здыруазар, сықәцны сцозма.

– Уаангыли, уаанагахра укоуп, – Димақәа дгәыгуан.

Авагон иҕаз зеггы тыцхьан, арпарцәа ыыхәнан, дара иргашаз ачамаданқәа хҕеи аспорттә артмаки лбааргеит. Урт рхәазо амашынахь инарган, ирулак аидаратыҕи асалон аҕы иҕацәыз атыҕи рҕы итарцыгәеит.

– Иахзааугеи уара? Ицъеишьон Димақәа, амашына ианталоз.

– Шәыцъегь шәзы агәазымгеит, кьәҕқәак рыда.

– Уаха иахтахы зугәахәуа. Баҕақәа усгы икьәә зацә ажәхьеит.

– Егырт зегь рткәацгоума? – амәа дахьаныз, зәы еихамгылоз Димақәа Баҕақәа иеынеиҕишьит. – Умаҕәақәа зегь еилдырхуеит уажәы, атеррор аматериал моапугозар хәа.

– Шәара шәмашынажә шәақәыртәаны арахь шәтарыжылазар, сара иҕыцххараза иаасхәаз счамаданқәа злаҕшықәыртарызеи.

– Иҕыцу иахагы илаҕшықәыртәоит, – дцәытыҕшуан Баҕақәа.

– Ааи, – ишьәкәиргәҕәон Димақәа, ашьтахь дахьтатәаз, – Жәахаәнак азәы ичамадан ҕыцххараза иааимырхын, ахкьа ааҕыржәазар, адоллар еивцапахла иртәын. Дтаркит.

– Дыжәбарц шәцахьомашь? – инеимда-ааимдо Манча данынарҕаҕш, ирхәоз шыбарбарраз шрыцыхыз рдырын, рөыцъегь, адерижиор илаба рзиқьазшәа, аиыччара аахдыртит.

Ахәааҕы аныкәаао ида егырт лбаарцан, шыапыла амәа ианыз ирыцыртәеит. Димақәа дицны, Манча ахәаа данхыц, амашынақәа ахыгәартоз иныркылаз Баҕақәа заа данзымааи, шҕимтызггы дшәон мацк. Иагәа умхәан, ичамаданқәа долларк, ма хык разнык тацәахызар хәа ргәы иаанаганы, еимдырттар калацәкьон. Ачамадан иҕаз ркшаны даурышьтит аиашаз.

– Изулак срыцәеит, – даакылсит иара дкыҕаха. Дәәазны ускатәи ааумган, акәымзар укәақәа икәцаны уиасуеит.

– Шьта аҕсуаа хазрыцәцандаз! – ҕааитит Димақәа.

Уа ирдыруаз азә дрықәшәан, иоуижытит, уамак инымкылацәақәа. Зегь рацкыс ирцәыуадааыз машынала еибарҕыҕуаз ауаа рылсра акәын. Ацыхәтәан амәа каршә ианын. Баҕақәа ГАИ аусзуоцәа ахыгылалоз атыҕқәа идыруан, имашына арццакра ирмачуан, егырахь, ирызнымкылоз, аеыо еицш, зеггы драҕысуан. «Умашынажә еиморуеит» – хәа Манча уи дихыччон.

– Уажәы уахьааго хәхәеи! – ҕааитит Баҕақәа. – Иаразанак уаншьцәа рахь хцап! Уаха ихадмыржәуеи, рахәшьаҕа качча иуцганы.

– Цәгәа иубомызт. Зегь раҕхьа сганы амшын сҕашәца!

– Ара уаныказ, уи амшын уамак уазырамызт, – Димақәа уи дааирзроит.

– Аҕсшьацәа арахь амшын италарц ауп изаауа, иумтаазацй? Шьта сара сыҕсшьааыми.

- Иахго дзустоу убоит, – Баҕакәа Димакәа иахь даахьахәит.
- Уи дыңсшьаохазар, сара симператархоит, – ихәеит Димакәа.
- Ус рхәа, егыс рхәа, иеидарақәа иҕацәыиз руаҕахкәа рҕы иоарган, ыкәабара дыр-гацәкьейт ахәымеханшәа. Дара тыҕыр рҕахын, иара амшын дрызтгомьизт. Иееицых аңслымз шыра дылаиан, дцаны азы дталон, аңслымз ахь дхынхәыуан.
- Шьта хцап, уара! – Баҕакәа аеилахәара иеазикит.
- Ааи, хцап, – Димакәагы иеилеихәон.
- Икоу жедыруама, – иара дахьыларшәыиз деиҕацуамьизт. – Шьта иахьа цьаргыи сшәызгом, – доагылан, амшын шыказ иҕынеихейт. – Даара сааңсаны сыкоуп.
- Уих! – иҕьейшьон Баҕакәа. – Вагонк ацемент ақөихызшәа, дааңсеит уара.
- Арахь чамаданкгыи цқьа иахмырkit. Хара авагон илыбаагеит, ауаҕахкәа рахь ихәнаагеит, – ибҕазара акны дгылан Димакәа.
- Шәара шәца шәыюныкақәа, – дахьнеиуаз ирхәоз иирхәуамьизт, – сара сөыскәабалоит. Уацәыи ашьыжь шәысзаа!
- Хаауазар умбари! – дыччон Димакәа.
- Уда ус хамам, – иҕьымшь жәпа дцәытыңшуан Баҕакәа, рөыза амшын дыңталан, дызсо мацара акыр днаскьахьан. – Уаала, Димакәа!
- Имаарц имақаруаз Баҕакәеи аусура зәамьизхьиз Димакәеи ашьыжь шаанза рөыза ишә илагылан. Дахьдмырцәоз азы дмақаруа, аоныка илеиган, аҕызәзәара иеазикит. Дара ихтыкәгылаанза иеахьазыкаимцаз амшала ацәыи шилырхуаз мацара, иеиқәиршәейт.
- Сахьынзәаңагьежьюа счамаданкәа лбаажәгар! – нарабжьейгеит иара.
- Хазкәшәеи, сукәахшеит, – доагылеит Баҕакәа.
- Ара уахьынзыказ хашушьтаз хушьтан, – рмашьына иҕарцашаз лбааргаанза, ағымтра зчхаз Димакәа, ихәҕы тбаа чча-ччо ҕааитит, амоа ианыкәгыла ашьтахь. – Шьта уанысасха, тахак хәутараны укоума. Хнымцәеи, Баҕакәа.
- Убри ами саргыи хәыцыртас исымоу, – ихәеит Баҕакәа.
- Шәымшәан, абааңс, мчыбжькәак роуп, сымцои нас, – рҕыи иртынчуан иара аңскьыкөы дахьиватәаз.
- Оымшка уангыло цьысшьоитеи, – «иҕьейшьон» Димакәа.
- Кох, мчыбжькәак узырхәазода!? – «иҕьейшьон» Баҕакәа.
- Имоаңыргоз ихәыцра шыкәсқәа ахьымәаңысыз ианшьцәа рҕыи иөеизар, рҕыи реанзамкәа рмаҕа, рахәшьаҕа данырба, еиңш гәыргьара абаказ. Ианду өрбаҕьк лкын, иаразнак идлыршьит. Иаҕьа уцқауазаргыи, шьта уабацоз. Иааигаз амаҕәа-өытәа анаәсан, аишәа злаурпшзашаз ачыс маҕәа еилых ухәа, иан ирзаалышьтыиз ала рылаңш хикырц ирызцәыригеит инапала. Зегьы ирызгәыргьон, аха урт уамак рыбла иабазомьизт, раазамта иакәын рылаңш хьизкуаз. Ахәыкацарта аңшәмацәа ахьынзәаңагьежьюаз, иара иөызцәа иманы, азыхь аҕы дцеит. Иаҕьааигәамьизт. Даныхәчыиз еиңш днацагылан иеикәабейт, ицыз рыбла траа ишизпшыз. Урт амшын иашьцылахьан, шьта азыхькәа рзычхәуамьизт. Амала рыцкьашьа ргәаңхомьизт. Ирыңцааз иацашьшь рызхара ржәгәышьейт. Ашьтахь акәын баша ишицмааз анеилыркаа. Шьыбжьаанза убра инхейт.
- Ианыхынхә, зегь хиан. Абыста нцара хьңан. Иаразнак ачуан иҕаз хәаны, икнырхит. Иаарласзаны ирҕааз ладыртәейт, иабду иашьа аханы атың анааникыла ишьталаны. Иабдуцәкьа иңсҕазаара далцхьан, аибашьра ашьтахь уаанза иибақәаз изхымгеит. Арҕарцәа уажәи-уажәи агылара рыкәшәон, аха аңсуа иаишәаҕ ус умыхьыргьы, утәанхалон. Баҕакәа излауаз ала аөыжәра иеацәихьчон, аңскьы икын азы. Игәы ахьҕыгьуаз ацәыи шиларцоз мацара, иөызцәеи иарей иаархьиргеит аамта хәлаанза. Аишәа ианыоахьцхьы, иаразнак изыкәцуамьизт, рымац зуаз ахьынзачоз иааңшит. Иара ус шьтахька амоа иананылоз, амра алташәамта иакәшәейт.
- Иаарласны уеҳарба! – анду лмаҕа даангылар цәҕьа илбомьизт, аха иөызцәа рахәтыраз дрыццон.
- Саауейт, мчыбжьык акара саашәыцхраап, – диргәыгуан.
- Уаб иан лҕыи зны умнеизакәа, арахь ушааз ласхәоит хлызнеир, – Димакәа иөыза дҕаиррхарц иҕахын, агәарбжьара ианыцны, амоаду ахь ианкылсуаз.
- Уи ляхь уаха сцазомай, – дааицамхейт Манча. – Уацәыи снейуейт, уара усура умцар калазом.
- Абзиара ашьтахь, Баҕакәа, бзиара шыкам убоит.
- Ацәҕьахәара бзиарас иуңхьазозар... – дацахомьизт Манча.

– Сбылтэы мацхеит, – изеққаз иааркөихит ақсқыкөы. – Ыара итастөароуп, Бзыпта ГАИ данлавс, амөаду нақ-аак иавагылаз адөқан мацқөа руак аөақһа даатгылеит. Шөачантө иааганы, адөқан мацқөа рөақһа иқөыргылыны, аканистра хөыцқөа иртаөаны, абылтөы аныртөиқөоз иаамтан.

– Шөлымбаан! – днарабжөеит Манча. – Сара итастөоит, аөарагы сшөоит, – длалбаан, адөқан иаадөылцыз азгаб цөрышкөеи лахөшьеи шихөаөцшуаз, хө-литрак абензин нтеитөан, аканистри аматреи нышьтеитцан, шытахька амашьына дынталеит. Азгаб өылтзөмызт. Ак ихаштызшөа, длалбаапан, азгаб дынлыдгылеит. – Саөамыз, саөөшьа! Исхаштһан, – аөарақөа налиркит.

Амөа инықөлахт. Азөгы өитзөмызт. Нас Димақөа ак ипаткалеиуан, Баөақөагы жөақөак налеитцон. Ирхөоз иаөауан, аха еиликаартө ихшыө рзишьтзөмызт. Дөанагалан дамазшөа, абылтөы ахьаахөаз адөқан мацө ицагылази ибла ихгылан. Аөны днаргаанза, дааирцшырц Димақөа уи ижөөахыр днаснасит.

– Хаамта абанзоугало сымхөеи? – дцаауан Димақөа.

– Ишца? – изеилкаауамызт иара.

– Уанбақөцуа хөа сымцаауеи.

Иара өимтзөит. Шьапыла агөарбжьара дыбжьарымцарц, амашьына аақөдырцөеин, ацсацла харакзақөа ирыцсны, аөнеихагыла инадгылеит. Иара иөызцөа иф-ижө икан, аөныка изнагомьзт. Иара длалбааит.

– Димақөа! – аөны дныюналаанза, амашьына аақөгьөжьымтаз, ибжьы раөартө иқөымцыцкөа, өааитит иара. – Баөақөа! – уигьы ихьз ихөеит, – шөгөы ишаанаго еицш ирласны сзықөымцыр калап. Ари аөхын ара исхызгоит хөа сыкоуп.

АПҒА РАДОУ

– Быцсы тазароуп! – ацхагөтан данаашц, инацөы ркөагуа илирбон Ыума.

– Быцсы тазароуп! – илыдицон иаацөыркьаз Манча.

– Ацстазаара знык ауп ианбоуа, – өааитит Даур, анышөынтра дтагылыны длызцшуа.

– Саргы сбацөажөар стахуп, – лхөон Амрикөа.

– Быцсы тазароуп! – өыц даацөырцхуан илбарц илтахымз Ыума.

«Зөгы сцсы тазарц сабжьаргоит. Иаласхи ацстазаара?!» Лөеицсхарчны диан, амца лөықөлеит, игьаалыхгеит. Ус иааралсны доунажьрын хөа дыкамызт. Ашьтахь илыхьыз лыздыруамызт, дамхацөазар каларын, избанзар ашьыжь данаацш, ауха илаөақөаз цқьаза илгөалашөон, илбаз ауаа лыбла ихгылан. Амала, цқьа данхөыц, цхызырла илацөажөаны, данаацш аөшьра иаөа иеиғьалшьеит, илабжьаргоз ааста хөа дазхөыцит. Еихаразак ацстазаара убасканцөкьа изылтахымьз хөа лгөы иааөашөаз Ыума дахьлызцөырцыз акөхарын. Ицөгьаз хөа ак леимхөеит, аха, жөынгы-өангы лашөхымс дахьылымцуаз, дылцөымгын.

Ускан, аөхынраз аус ахьылуаз лаб идеқан аөы иналаршөа-өаларшөаны даакьдгыла-лон Ыума, цьара ак ааихөозшөа ихы лырбаны. Ажөақөак нлықөитцон, аха цыхьақөа реицш абзиабара, ма хацацара рызбахө ихөазөмызт азы, шыта игөы ирцсызар лгөаөуан. Уи иааиреи ицареи лара илзеицшын, дылбар лтахзамьзт ухөар иаөа ицабыргхон. Има-цара иакөзамьзт, адөқан аөы иаакьдгылон арцарцөа рацөаны, зны-зынла аөақһа ишгылаз ашампан өы аахдыртуан, өба-хца ныхөаөа рхөон. Адөқан ашьтахь ашөшьырцөө ианаидхылақөозгы ыкан. Ыөуку дыргөаөцхон лара, лыбла ихгылазар ртахын, лара уаөы дылбөмызт акөымзар. Илбон дара шааиуаз, ишцоз, лыгага иаөызан, рхаөсахьак лзынхөмызт, рыкөша-мыкөша иказ аура лныруамызт. Иахьабалак тацөыран. Ускан лхөыцрақөа ахьыказ рдыруазтгы, арт арцар каиматқөа ишөаны, рразкы иазхөыцны, зака лааигөа-сигөа иқөымларьз. Убарт дыруазөкзар здыруадаз Ыума ихаөагы. Уи ицөаара анаөс, лара лчымазара акгы лнарбөмызт.

Лылацш кьдхылазшөа, дзызхөыцуаз уи аөны издырхуадаз, ари адунеи ахь дшыка-мыз, машьынак аангылан, даатьцит цкөына кьаөк, иааиланы, акьыр дцарын акөымзар, улацш дзыгылацөөмызт, ижакьа амимхыцызт мшқөак. Аканистр хөычы аашьтихын, абылтөы абак иңтеитөаанза, лара дыөдөылцит, аөара литөзар, деицалмырхарц. Иара ака-нистр тарцөы инаиргылан, амашьына дынталеит. Аөара шимшөаз игөаларшөара лзымгөағьызт, дөаббаза дышгылаз, машөырны ампыл инагөөасны амашьына

ирыцэташәазшәа, аоныцкәнтә даатықан, даалыдххылт: «Саҕамыз, сахәшьа! Исхаштхьан», – аҕара наликит, дналыцпацшын ухәартә, ибла ҕырхаха лхәҕы ааимидан, ирлас днахынхәит. Иҕыцәаҕы шлызцшуаз мацара, амашына нәтрисит. Изакәыз лзеилымкаауа, лгәаца кәандарак нташәеит. Уи иааишьа, ицәажәашьа, ицашьа гәаҕхарак пҕаза дааимнадон.

Лахәшьа данца ашьтахь, акраамта аахәацәа ааиуамызт, лымацара аоныцка дыонагылан, ашәшьырцаҕы дыцатәан, ҕыц иаалызцәырцуан зынҕы зәызцәылхьчарц илтахыз ахәыцра бааҕсқәа. Дтаҕаза дрызнейуан акраахәацәа, урт рааира-рцара лара дызлашәаз адунеи дырзалхуамызт. Уи ачкәын данаалгәалашәалак, мацк даалцуан. «Абри иазымхәыцуа ибаргәузеи!» – лгәы ааилпсауан, нас ҕыц деитантангаларц. Ашәкәы аашьтылхуан, лыхшыю шынеибакәыз уи иазылкуан. Ус ала ләацәылгон. Дышнеиуаз, дзыҕхьоз ацакы дацәыхкьон. Иаалыркьаны илгәалашәон, лабду данпсы ашьтахь, лымшираз, анышәаҕара иазааигәаны ашьаҕа еицых шдыргылаз. Даур днеин, зеиуа утахыз пштәыла иоычаз, еиуеипшымз шәтыла иҕалахаз анышәынтра днадгылеит. Иааҕигеит шыцәра бзиаак ашәтқәа, лара иаалиркит. Ашәтқәа еиқәацәан. «Бгыла! Ацара багхоит,» – лпхыз бааҕс даалылхит лахәшьеихабы. Убри ашьтахь акәын, ак ацкыс даеак еицәаны аҕхыз ҕаастақәа лбо мацара, лани лахәшьеи адәны еицәажәонац, даныхәаеуаз ахәымехан анылзааиз...

Дызтангалоз лгәалашәара ләалылгарц дашьтан, лшәкәы адакьақәа шьтахька иаалырхәын, дазымхәыцзакәа аҕхара дахьалагаз атып лпшаан, лыхшыю азышьтзаны аҕхара ҕыц ләыназылкит. Илулак хәбака дакьа дрыпхьахьан, лхәыцрақәа анаалызцәырцых. Ацәахәақәа лыбла рхылгон акәымзар, илархәоз дрызхәыцзомызт. Атехникум аҕынтә данаалоз, Даур амәан ирлас-ырласны дылбалон. Диацәажәар лтахын, аха иара ана-ара цюоуки дрыдгылан еснаҕ, дыццакуан имәә. Диацәажәарц лтахын агәраганы дыкан уи ихәыцрақәа шыҕаастаз, лара дышлеигьмыз. Дицхрааны далылгарц дашьтан, илдыруази ус-ус лхатаҕы далтыр. Ишлыргәагәоз, енак иақәылкит длыпшаарц, дзыдгылозаалакы даарылганы диацәажәарц, иара убас есымша икалцаларц. Убри ашьтахь лара адәылтра дахьымзакәа, ахысбжы лахәит, инашьтархх ахәҕабжь. Дыодәылкьазар, нымәахыц инхоз Даур ианшьа игәарҕахь дыоны дынтәлеит лаб, арацака азәы днеихаххит. Даур иан деимарххо дыркын. Лпа ацыхәтәантәи игәеивцахара иан ишылбоз, игәы аангылеит. Иааизаз ахацәа Даур амардуан дыхәныргон, ихшыбао тытто... Амала уик лара илымбеит, аха иааҕежьыз ахәса уи азбахә ишалацәажәоз лахәит. Лтагылазаашьа еицәахәит, ашьыжь алашара лашьцаран, адунеи тшәаны илыкәыҕәәон. Лгәы иалан ирхәоз ахтыс лхата лыбла иахьамбаз, – ицегь деицәахар лтахын. Лпсҕазаара ацакыдара убранза инеихьан, иаха иеицәазаз аҕагылазаашьа мацара далашәарц деилахазон, иара усгы лахәыхрак шылзалымбаауазгы.

Ашәшьырца дахьыцатәаз лылаҕырз налҕыкәсеит. Илгәалашәон аҕсраҕы амац лурц лаб ианлеихәоз мап лкит. Аҕсы дихагылазарц лтахын, оныцкала ицегь деицәахарц. Иҕсыз иааста хьаак лызцәырцырц дашьтан. Ззыхь ззымжәыцыз идтәалан, адамра дтацаны. Илахауан иан лыҕзбжы. Иара иҕсы ҕаны дықәызшәа азҕаб лхы лжьон, зынзак дтангалазаны. Ихьшәашәаз ишьапы цкьа еилахәазар – импхарызи... Азә дгылацпхьаза идамра лырцысуан. Нас анышәынтраҕ днарған, амаша дынтаргыланы, адамра ахоа лархаргыланы, ацәымаҕ лаадырхан, анышә нақәырпсеит. Изаҕахызи ауаоы иира, ипсҕазаара ҕааста анцәашьа? ... Лара ҕыц лцарахь дцон, амәадуи аихамәеи рыбжьара анаркоманцәа еихәткәыкәланы иахьтәаз далсны шыбжьон шьтахька дауан, убарт деитарылсны. «Иҕсыз сицашьыцуеит», – ихәалозаарын Даур. Нак-нак! ... Ари закәытә псҕазааразеи? Иқәырхуази ауаа адәы? Аешьра! Абри акәын иреиҕны дзызкылсуаз лара. «Радоу, – лгәацан даеазәызшәа дцәажәон, – бцо-баауа ибзыкамцо бзазхәыцуеи?!» Дзызкылсыз ахшыоцк иахаҕы дартынчуамызт, даргәакцәакуан акәымзар. Ләалылгарц лышәкәыпхьарахь деиҕахынхәуан, дазымхәыцзакәа дызхысыз деиҕазыхынхәуан, илыпшауан атып, арахь лыхшыю ҕыц уи илзасышьтхуамызт. Уаха инамуза, ихылоеит. Аилашәшәымтаз аусура згымхоз агәаратаҕынтә лаб дааит дкарауараха. Адәқан ашә аркны, ипҕа аоныка дигеит.

– Шәтәар акрышәфап! – лыбжы аалыргеит ан. – Радоу, бара бабацо? Акрышәфап сымхәазеи? Сеилашәмырхан, сара аусқәа сымоуп.

– Сара истахзам, – Радоу дындәылцырц лтахын.

– Акрымфара хәа ицәырыбга закәи! – лан лыбжыы духон. – Избыгбырхои? Сара исзе-илкаауам.

– Ари уаоы ииҳәо лаҳазом, – анду лгәы иалан. – Цқәа шәлыптамкьо! Лгәы шәасыр хәа шәшәоит, ас убахыоу!

– Шәылмацәхан! – ҫааитит лаб. – Мчыла акрылҫашәцома. Амла дакыр, акрылфап.

– Иухәо закәи, дшыкалаз умбазои? – ан лыпсахы еибакуан. – Лхы еивкәкәашәа дқа-леитеи.

– Иахылахауа ишыббалак бызлыхцәәжәои? – зныкымкәан илаепцикылахан.

– Уақәыц, цыушты! – зныкымкәан атак илтон. – Уара иахылахауа узылхашшауеи, ахатыр мцы урхауама?

– Беааикәыбкыр цәгәамызт.

Азҫаб лаб ииҳәоз лаҳазомызт, лгәацанза илныруаз лани ландуи шлыхцәәжәоз акәын. Лгәаҫ пеипеиуан. Рыцхарак анылбалак лгәацанза арыцхашьара илызцәырцуаз хәаак амамызт. Адәы иқәыз рцәымҫра анылзааилак, уи арыцхашьареи хәыки-шьхаки рыбжьахон. Агәарҫ шыказ днеин, арымз длықәтәеит. Уажәык лцәымҫра ткәацуан, адунеи иазынкыломызт. Лахәшьа хәычы дааин, дчырчыруа акы далацәәжәон, лара илаҳазомызт. Нас ләапхьа уи лымала дыхәмаруан. Лара дылбазомызт. Иаалыркьаны цәгьарак лыршырц дазгәакуан. Азә дылшырц агәахәара ду лоуан. Илтахын дылшырц дырфәыжуа, дыргәақцәакуа мацара. Илшырыдаз?! Убасқан акәын данылбацәкьаз леицбы хәычы. Абар дахылапхьагылаз италырхашаз! Доалзыцкьарц агьлыгмызт, ран ахәычы лызфылтын, дылгеит. Ларгыы даалцызшәа дышхазхеит. Хара имгакәа деитантанагаleit. Зегьы ргәы рзырхьшаз цәгьаршрак дазгәакуан. Лааигәа-сигәа уао данылымба, доацкьан, лышьталартахь ләыналхеит. Лиарта ахынзаикәылхуаз, даалшәазшәа лгәы аакалан, лахәшьа дылшыр, дшеилагаз лхала агәра лгон. Уи дышьталаанза акәын, лыпхынхыза анлықәлыршә нахыс, лымацара даанхазазшәа лбан, лымшә кьанцья хәычза ағы днагәзын, уахыла агәыхәҫы даацхны, ан илывалариоз лызкы иеипш, илыкәарианы лыелыртынчызшәа луит. Адырәәены ашьыжь лан даалхагылеит.

– Бзацәуп азоума акьанцья збыкәариоу?

– Аи, – лхәазшәа луит аҫха.

– Аусура бцароуп, бгыла! Баб дцахьейт, дбызпшуп.

Аусурахь ацара ләазыкалтон. Амәа днанылеит. Ихарамызт. Уахь анеира лцәымҫын. Ауаа мацзан. Саатк ала азә данаадымгылоз убарын. Лгәы ағыҫаха лоуамызт, лхәыцра бааҫқәа днырташәон. Илыҫсахуаз Лина зны-зынла дааилон. Ашәшьырцәә еидтәалалон. Уи акыр дылзааигәаны длацәәжәалон, ргәы лзаалыртырц агьлыгхалазомызт. Аха амаза амазарахтәра зхықәкыз азҫаб ацыхәанза иналыгзон. Лымацара данаанхалак, иахантәарак дамехакны дызмаз азәы дизхәыцуан. Зны деилагазшәацәкьа лхы лшьон, зных ус дныкәар иаха ишиашаз лбартә, дташьыхаа дагон. Машьынак шаангылоз ангәалта, адәкьан ашьтахьтәи ашә ала дныюналеит. Ағьхышә хазы иаман, лара уи днадгылаанза, адәахьала, уа даадгылахан иацтәи арҫыс. Уи дәаҫхаҫаччон.

– Винстон стахын ибымазар, – аниҳәа, лнапы нарзаны иаакәылхын, инаилыркиит. – Иаанхо ахә – шоколад плиткак! Ари, – уи аплитка шытахька иналиркиит, – бара бзоуп иза-асхәаз.

Иаҫабра дахьзаанза, дкәымпылызшәа амашьына иеынтаиршәын, дныцбабазшәа дце-ит. Аплитка кны дгылан лара уа, нас ашәшьырцахь даахынхәит. Мацзак аган иаамылхын, ләы инталыршәейт, ашоколад бзиа илбазомызт, аха илзымдыруаз арҫыс иахатыр азын. Иаанхаз агәыла хәыцкәа аниасуаз ирылтәейт. Даәа мшқәак рышьтахь уи арҫыс деитаакыдгылан, ак ааихәақәейт. Иаалиркыыз ацара бгыц хәычык рылан. Уи ааитылхаанза, иара дцахьахын. «Бзиа бызбоит. Манча» – днаҫхьейт лара. «Егьырт ра-аста уцәәжәара сгәаҫхоит, – лгәы дтацәәжәон. – Аха сабитас снапы иқәцаны иаазго ишҫазызуеи? – дгәыроон лара, аюныцка ашоура лзымчхакәа, ашәшьырцахь даныхынхәу-аз. – Сгәы ианҫаск исзынаамгзо икай!».

Даәа мшқәак рышьтахь, адәкьан ашәхымс дынхьцны, адәны дгылан. Убри аламталазцәкьа азацәра лхаңан, илаәеиуаз машьына лбомызт, амәа ианыз ауаа рцәаарагы лыбла ихгылазомызт. Азә итархара лыхтәшәан, абри абжьарак лымч зықәхашаз лахәшьейцбы лҫстазаара дызлаллымхыцыз лзеилкаауамызт. Уи дазхәы-цзомызт ашьауҫ дәфьцашәарын хәа, уа днеианза, закәытә бахта гәақраз, зацәраз дызтәшәоз. Уаанза днарымгаргыы, хәамҫаз усгыы алдыршарын, закәытә цтәаз, гәыроаз

аонаҭа ионалцоз лхахьы илзаагомызт. Акы зацөык, ус ацөгьа моаҭгара лылымшартө дааипхьзырҕьоз, лхы дақөитымызт хәа лзырхәар хәа дацөшөон. Иахьцалак ауаа ргәаанагара зеипшрахашаз агәхьаа лкзамкәатәкьа дыкамызт. Убас данеилашуаз аламталаз, машынак ләаҭхьа иаатгылан, арҭарцәақәак лалбаакьейт. Уи арҕыс ида уаҭы длыздырзомызт, иарҕы дылдыруаны иузыҭхьазозар.

– Ари дзустада? ... – руазө иблакәа кәазхан, ани илбаахьаз иахь ҕааитит. – Ари сара соуп дызтөу!

Илдыруаз арҕыс «шөызынтөык шөагхейт!» ихәарызшөа, игөышҕы шьтыхны, дрыҭаҭшуан арҭар харақкәа. Дызланагалахьаз адунеи даалырхызшөа илныруан, аиҳаразак ани арҕыс кьаә дахьылбоз лгөы канатон лхәартө, дрыхәаҭшуан. Иара дрывас даалыдгылан, ашампан өқәеи ацөцақәеи аалымихын, иҭызцөа ашөшырахь дрыҭхьейт. Имтөазакәа ишгылаз цөыцақәак ркхьазар каларын, лара даарыдгыларц ианлыҭхьоз. Рызынтөык лахөыхын. Ажәа мцхөы мхәакәа, лныхәәҕа ааныркылан, еишьталаны амөахь ицөырҕын, рмашына инталан, иқәхысаа ицейт. «Изеу зегьы иалырхи?» – лхы дазцаауан лара, аишөа иқәгылаз ықәхуа.

Дәәа машынак аангылейт. Үхөыск дааонашылейт, лшьамхы иөахысуа еиқәак лышьацаны. Лхөыцқәа лыцын, лхаҭа адөахьы дыҭшын. Аҭсуа ҕхөыс, дшынтәацөаз амөа дангыланы, ас дахьейлацөаз азҕаб иаалгөамҭхейт. Уи лхөыцқәеи ларей иргөыдымзалө атауар аалхөан, Радоу зака лхөаз аҭара налыркны, дцейт мрагылара шыказ. Иашаны илҕхьазазар гөалҭарц, ари иаалгөалалыршөейт аҭхөыс илгақәаз. Хар лымазамкөан ишьақөлыргылейт илҭииз атауар. Ахөҭсақәа лҕхьазазар, ари закөызей! Дәәа 180 маат лымылхраны дыказаарын, иашамкөан илҕхьазазарын. Шьта лаб ишҭаиалхөарыз? Үынч аөхышө дадгылан. Ускатөи зыхҭнылцахьаз кәафҭак аалхөахьан. Лаб акгы имырдырзакәа, убри ҭины, илыгхаз аҭара адөқан аалыҭц иахалҭарц лзбейт. Адырөаены уи акәафҭа аалгеит, икналхәит. Шьыбжьон лхыҭхьан, мраҭашөарака зхы хаз амашына аангылейт. Иацтөи аҭхөыс дааҭыҭцит, лхөыцқәа лыцын. Уи уажөраанза дшеилацөатәкьаз деилацөан.

– Сызҕаб, иацы зака сцөагхаз быбхьазахьоума?

– 180 маат, – ари лөы ааихыҭхьейт.

– Иашоуп. Абар! – уи лнапы ианыз аҭарақәа рҕаалырхейт.

– Даараза иҭабуп! – лыблақәа, лхаҕы аҭышөырччара иамөахыкын.

– Абзиараз! – уи дындөылҭцит.

Икалаз иаразнак ахө лзымшьейт аиашаз. Азныказ дзызхөыцуаз, лаб игөеимҭартө, аҭара рханы акасса иахалцазомызт. Илҭиирц илҭахымыз лкәафҭаҕы аакнылхын, илцөаахит. Уи ахҭыс, маҭ-маҭ илныруа мацара, ҭхарак налгөыцанаршөейт. Убри аҭхөыс акырынтө дылгөалашөақәахьан анаөстөи амшқәа рзы.

Аҭхын мзқәа макьана инымцөацызт, аха лара лцарахь дцар акөын, аб лара дзыҭсахшаз диҭшааит. Илбацыз арҭарцөа уажөи-уажөи иаалөахауан. Лара илбарц лҭахзамызт. Аиҳаразак илыдынцөалоз Үьума иакөын. Ларах убрик длымбазар еиҕалшьон егырт рааста. Дцо-даауа дахьыхҭейкзоз акөзар? Абаскатөи илөынцөаауаз ауаю, зҭейтҭш иагмыз, зоура-зытбаара ыказ, дыҭшзан хәа азҕабцөа ргәаанагара лцөырымзоз, лара уаха цьара акала дызлалгөаҭхашаз ахьылзымҭшаауаз лхала лшьара дықөнаргыломызт. Цьара еицтөарц, еицгыларц даныхҭейк, өнак аҭсшьарҭа юны «Енергетик» ашҭаә, амшын аҭшахөа шыказ днеирц иабжьалгеит, аамҭаҕы лхала иалырбейт. Арҕыс ихылҭа аҭыс ҭахөрын, дгөырҕацөа уахь днейт. Лара ускан лхатө хөыцрақәа дрылан. Лахөшеиҳабы Бароу, хаҭа дцаанза, ларҕыс абра диқөшөалон. Уи аҭыҭ лара бзиа илбон, дгөырҕацөа дхынхөлон. Убас цьара ныррак лызцөырҭуазар абри аҭыҭ аҕы хөа, дгөыгуан Радоу. Лара уа даннеи, Үьума длызҭшын. Ибла еихаччо длацөаажөон, лара аҭак илҭон, амала дзызҭшыз нырра бзиа лхы иадылбаломызт. Арҕыс азҕаб дигөырт иөанааиха, иахаҕы деицөахан, днаигөҭасны шьҭахька днаццакит. Иара длышьтан, аха дзынкыломызт.

– Бара бымаза зларацөоу ала, ҭсихикала бычмазаюхар алшоит, – азы дзааҭшылозшөа, лымөа аник, лыбла дхыҭшылон. Ус иузынкылозгы ләкөзамызт, лцөымҭра лқьышө аихарҕөаашьа иқөйбаауан, амөа лиҭарц игөы ишҭамзгы, днаигөҭасын, зымөа шьаәак ныкалҭан, дицөахт.

Егы, Манча хөа зыхьз зшьаз, дыказамызт ҭыҭрак, цьара дцейт ухөартө. Дылбақәар цөгьа илымбо дкалахьан. Шьта даарымызт хөа лгөы иҭалкхьан еиҭш, уахыла лаб

идеқан дшыцагылаз, даакылсит иара. Сигаретк ааихеан, дцеит. Дылбарц ша- алтаххалозгы, иааирала уи лхаирштит. Хара имгакәа, Лина дылзааит.

– Манча дбацәажәар иҫахуп.

– Уажәы ара дгылан, ииҫахыз изымхәазози?

– Аоны дыкоуп, иасхәои? Бнеи! Биацәажәар ибзеицәахома. Адәқан сара саахы- лапшуеит.

– Снеиуеит, – лхәеит акыр даныкәанызанха ашьтахь. – Амала рацәак сзынхазом.

Иихәоз лахарц дазәлымхан. Уи адагы, азҫабцәеи ацкәынцәеи еибабон. Азҫабцәа ма ргәы рымахьха иаауан, ма игәырҫацәаны. Цьума зацәык диқәшәахьан лара, лахәшьеи арҫыси иахьейбабалоз атыҫ алхны. Аха иарбанзаалак цьара дзыргәырҫашаз ак лым- базеит. Уи ихымәаҫгашьаз дизымгәаазеит, дагьимеигәырҫеит. Уанза дшыказ еиҫш, цәаныррак ацҫа лзымҫасит. Манча арҫарцәа дреиҫгалшьон, иудыруази оныцкала ееитакрақәак рыецәырырҫар.

– Ибуазар уахацәкьа Ростов бызгоит, – ихәеит иара. – Соызцәа амәәф исызҫшуп.

– Сара ианакәызаалак сацкыс иеиҫабу иакәын испыларц иҫахыз, – ус зылхәоз лани лаби дырҫыҫшуп, лахәшьагы дызгаз қәрала длеиҫабын, лхата усгы-егьысгы еиҫыыз хәа дзазхәыцхьазма.

– Сара схәычуп хәа базхәада? Сара 28 шықәса схьцхьеит, – амц ихәазон иара, знык диқәшахатхандаз! – Аибашьра салахәын, – даәа мцык нациҫахт.

– Иуасымхәазаци сара сцара иацысцарц сҫахуп хәа?

– Бзиоуп. Саргы аекономикатә факультет сҫоуп, – ицегь амц еиҫикаауан иара. – Ацара еиҫахцалап. Саби сани акоммерциа рнапы алакуп, хазларбаша рҫшаауеит. Саргы имацымкәан аус зует, еснагь сеиқәшәом акәымзар. Сынтәа иаазгаз ацара Ригца аусураз ирыласцан, исцәыҫхастартәит. Уажәы Ростов сеиҫацароуп. Ааигәа уахьынтә сааит. Бара бзоуп сзааз. Шьта ирлас сзаазом. Сахьцо бызгар сҫахуп.

– Сара сыгәҫақы даәакуп. Хацәцара сазыҫацазам.

– Иахьцалак баахәыцыр бзиан.

– Уи сазхәыцуеиҫхьҫеи акраацуеит.

– Нас сызлабыргәыҫуа хәа ак сабымхәазои?

– Иамур калап.

– Излауала хаала хәицәажәап. Сара иҫахуп амацәаз бзынсыжьыр, – аҫра аацәыри- ган, иаахиртит, ахьтәы мацәаз налҫарҫцаны инапаҫы дизаагарызшәа.

– Иаҫахзам.

– Бнапы иахасцар сҫахуп.

Ларма напы днамцасын, лырҫшзага нацәы иахеицарц, амацәаз, ионацәак ирыбжьак- ны аҫааирхеит, иагынахаиркьакьахьан, лнапы ааимпыцылпаан, илкьеит, амацәаз лнацәы илахырууан, иаартыз ахышә инкылшәеит. «Сара уаха сеыбсырбом», – ааиҫыцкьеит иара. Лара дындәылкьан, амардуан данлалбаа, ак кәамлазашшәа, лышьи- лышьи еиқәцо агәарҫ днықәсит. Арҫ еицәажәеит лгәахәын, Лина дцеит, адәқан иҫагылаз илызныжьны. Лара илбон Линеи Манчеи шеицәажәоз, нас иара амәахь дкылсит. Изылуз лгәы иалан, аха ари арҫыс лара иельидикилар лҫахымызт. Рымәақәа шхазыз изеилкаау- амызт. Иара аҫҫазаара ҫиарц дашьтан. Лара...

Ацара ләадылцалон. Амәан Цьума даалызцәыртцлахуан. Шьта дылбар лзымчәауа днеиуан. Усгы адунеи иқәыз лцәымгын, иара дахьылбоз иахагы деицәанатәуан. Арахь лыбла ихгылан, лнапы импыцжәаны, имацәаз анлыршәыз, Манча иҫшраз. Лгәалашәара уамак дахьехәазомызт, аха иара иҫашхатәхара лызцәашьахәын. Азәгы диацәажәар лҫахцәамызт, акы далацәажәомызт. Лҫымҫра аоны ианыргәамҫхалак, илызцаауан, лара аҫақ калцазомызт. Нас лцараҫ, ма хәылбьехалеи уахылеи лаб дахьицхраауаз, илыҫцаауаз ирацәажәон. Еилкаақәахеит иҫалаз.

– Зынзак лҫазшьа цхастахеит, – лан лаб иалхәон, лара иахьылмахауаз. – Ростовынтә цкәынак дылзаауазаарын.

– Ростов инхо илахьхи, Аҫсны далцырц дхәазама. Дзуҫтада?

– Цкәына кьәҫк иоуп.

– Иара дкьәҫны лара дихыхәхәо – иҫшзам.

– Амацәаз лзааигазаап. Иршәны игәыдылцәеит.

– Кох, длалырҫкәит, ус иҫалома!.. Аха, акыр еилызкаауа иакәзар, лара лхоуп илалырҫкәыз.

Убасшәа лхымәаңгашья лхәтә еилылкаауазар каларын. Лгәалаказаара бжыысзеит. Лхы лзышьтхуамызт. Икалаз лгәы иалан. Уи арғыс иаха-иаха дылзааигәахон. Арахь хазы илгәалалыршәон лахәшьеиҳабы хаца данцоз лтаацәа зака ргәы иалсыз. Дара ираазаз илапәаршьашаз уәо дырбозма, дызгаз лара данлапәәлшьа длеиғымзар длеицәахозма, аха... Уажәык, атәым милап жәла ихны, Ацсны далцны иказ избәхә рахар – ишпаканапәарыз? Ргәы длырхьиртә дызныкәомызт. Иалалхызи уззымиаишаз аускәа рзы ақәпара? Иалалхызи абри ацстазаара? Ғыц лхыкәкы дазкылсуан.

АН ИАНГА

Аусурантә данааи, лыпқа адиванаә дыцәан. Лаб Шәачантә илзааигаз ахәшә лжәуан лара ашкол ағынтә дшаахынхәлак. Апхыз далазшәа даамеханакуан, ихыгагаала илбон, амала зегь лханарштун, ак злалгәалашәози, дзымхәыцуа дароашьон, лыблацәа еикәыпсон, лара дықәпозаргь, иара лиааиуан, дарцәон. Уи ахәшә лжәыр лпәхзамызт акәмызт, даараза илцәымғын, аха лаб еснагь илабжәеигон илыдылкылаларц, избанзар иара ус иачыдаран, ихынзалжәуаз илпырхагазшәа лбон, нас, аамта анцалак, мышкы зны ишлыхәоз лныруан. Лаб иихәоз агәра лгон азы, ғымтзакәа ахәшәкәа ианаамтаз ибжәамыжкәа илжәуан. Анғыы, аб диқәшахәтын азы, апқа длылабжәон.

– Абри ахәшә ажәра сақәышәхи! – дышнеиуаз апқа лан длыхәеит.

– Избан?

– Егырт ахәшәкәа сзымхазои?

– Ари бжәабыжыырц лхәама ибзылзоааз?

– Абас стыгга сахыкоу сцәымгуп. Сыцәаны санаапшлакгы, исхыпсаазом. Аусураә сахынеиуагы, ацәа сзалцуам.

– Ибчхароуп. Еснагь ибыжәлома, аамталоуми.

Ан лабжәараә ачымазаә даангылоз цылышьеит, аха мшкәак цахьан еипш, азғаб уи азцаара ғыц еипта цәырылгеит, ахәымехан ааилашәымтаз, дыцәаны данаапш ашьтахь, макьана апхыз иалаз лпшра лыманы, адиван дахыкәтәаз. Уи ахәшә анаалжәлак нахыс, адиван акәын тыпс иахылымаз. Илжәыз анлылслак, лиартахь ахәнара дахьзомызт, ара дшылатәазцәкәа даамеханакуан.

– Уара, ари апсихиатр лғы даагар цәгәзамызт, – лыпшәма, иусурантә уахыла дана-аонашыла, даалырзроит ан.

– Данылзызгаша хәа аәхәара сылымтеи.

– Дыроышьзаны дамоуп, иумбазои. Еиғу кахцап шаххәо, еицәоу алаххыр?

– Ахәшә ус укәнапәоит. Ус ада лжәытә хәыцрақәа лхазырштыша даәа моак рзымпшаацзаап. Ажәытә лтагылазашьей ағәтә дзыкәгыло амәеи еикәызкәаша роышьага аамтақ атахызар?

– Иухәо амедицина иатәу афилософия иаднацәылоу?

– Иззааигәоу сыздыруам, аха даәакала уи шырцабыргтәу сыздыруам.

– Даур рыцқа изеиғхәоит хәа ахәшәтәжы ииптаз ахәшә деицәанатәын, дахыкылсыз убоит. Убас ак хәхыр хәа сшәоит. Апсихиатр хлацәажәар бзиан, иаха илымдыруеи.

– Иамуазар хцап нас. Иаарласны хәеикәхаршәап.

– Хзыпшуеи?

– Аусура дрымхтәуп, бара бхәццар бтахызар, быерымыбхыроуп. Урткәа зегы уатцәы ртып икәышәтә, уатцәашьтахь ашьыж амәа хәкәлартә.

Лпқа дшыказ лзычхуамызт, адыроәены, аколпәць ахь усура дахыцаз аамта мцозшәа лгәы иабон. Апсихиатр илхәарыз аилкаара дахыццакуан. Ашкол ағы аиптакраз арцаоцәа ртып ағы дтәан, тетрадкәак лыриашон. Убри аиптакра дудкәкәа миасуазшәа илныруан. Рцаоы пхәыск дааонашылан, асаркәа дадгылан, лыхцәы лырееиуазшәа. Ацара кшәа аихабы дөагылан уи арцаоы лахь ихы наирхеит.

– Амапа дшәоуит хәа сахәит, ишәыдысныхәалоит!

– Даараза итабуп!

– Аиаша?! – доаткәеит Ианга. – Ибыдысныхәалоит! – уи дналыдгылан, длыгәзит гәы-кала. – Саргы аобатәи амапа слызпшуп.

– Дшызғабу иалыжәдраи? – дцааит ацара кәша аихабы.

– Еилахқаахьеит, – длатәеит лара.

Убаскан оныцкала көанызанрак даамеханакит. Иагьяалцөымгхеит. Лпҕа аиҕабы ахәшәтәыртә дтыргахьан, ускан лгәабзиара шышьақәдыргылаз ан илдыруан, даәа пшыы-мзка рашьтахь ахшара длуан, аха аоныка дыргеижьтәи, ан лпҕа дылхаштызшәа икалеит, дцаны длымбацызт, лхы-лгәы иҕаз лчымазао лакәын. Аколлець ағы аусуреи аон уси анылзацлалак, нас ацәгәа-абзиа аиҕаара анцәыртцлак, егырт ухьяақәа ух-адырштуан. Амала лпҕа аиҕабы дахьыказ хьяас думкыртә дырбон азакәын лбара запшыалымгацыз, ахәшәтәыртә дтыцижьтәиҕы уамак цуамызт. Аха уажәы аамта лыцәцазшәа лгәы ианаба, лхата лпсихика пхастахазар хәа даашәан, лхы дахыччо дагьяапышәырччеит. Адырәаены Акәәка амоа ианыкәгылоз, рпҕа лғы инкыдгыларц збаны илыман.

– Ашыжь ханцо, – ахәымеханцәкьа лыпшәма даалырзроит, – Бароу даабар сҕахын.

– Уа хңеины, хзыццакзашам. Аамта хәцәцәоит.

– Ма ханаауа хңеип.

– Радоу амоа шылзышьтхуа здыруада. Цьаргы ханкыдгыларц хәзаахкыр, дшыкалаша хаздыруам.

– Уажәы сга нас!

– Хәит абаапс, бзыргәежымажыуази! – ацыхәтәан длықәшахәтхеит, ихатагы изҕаб еиҕабы дыгәхьяаигон.

Иахьөеиз, рпҕа еиҕабы лыхәшәтәрақәа рашьтахь илыбаргызи. Лпҕа хәычы мацк деихачы-еигәачшәа дыкан, лан дахьынзыкамз пшак лылалазаарын, уигы шыта далгақәон. Абхәацәеи анхәацәеи неидтәалақәан, ирыгыз-ирыбзас ааибырхәақәеит. Асасцәа рпҕа лакәын изышьтаз, лгәабзиара зейпшраз анеилыркаа, рматагы данырба, мцхәы изтәозма, рыюныка игьежыырц амоа ишаныз, машәырны Нара лыртааы даарәахан, рмашына ааныркылеит.

– Уацәы ахәычы ашкол ахь днасмышьтар сҕахын, бақәшахәтхозар.

– Лцара дахьзоит, енак азы аглыхьяуам, – дақәшахәтын арцааы.

– Ус бзыныкәеи? – дцауан аб, арцааы ианыналпыртц.

– Радоу лейцбы длыцзар, амоа лзымариахозар хәа сгәы ианагоит.

– Ус ахәычы лцара дапхьыркәкәаатәым.

– Уажәы Радоу деикәырхәтәуп, иузеилымкаазои?

– Илхәоз ацабыргра ақан. Уи илхәаз ацакы ахьынзахаракыз лхата ахәшьара лзамтозар каларын, лпҕа ахәшәтәыртә дтыцижьтәи, лгәы ан илзаартын, аха илцәахуаз ыкамкәан калашья амамызт, илыртабыргуазгы ацыхәтәанза илыргамозу здыруадаз. Аикәырхара амоа уажәгы ианын. Аитцбы дахьышьтырхыз дамыргәырҕацәаргы, лара лгәы иаахәарын, уи акырза ацанакуан. Аха иагзымгәырҕарызи аеҳәшьцәа роыцьеҕе еицны амоа иқәлазар. Ани апҕа аитцби ашьтахь иҕатәан. Радоу лаб диватәан, аха уи илныруан лейцбы аоныка дшыказ. Ишынтаацәаз лара дахьыргоз лгәы канацон. Ацстазаараф иупылоз зегы акала иуныруан. Уи аены моа мшны ирымазшәа, амашына уамак илзеицәамхакәа, Акәа иоалагылт. Апсихиатр лакәзар – лтыпәф дыкан.

– Нас шәаб мацк ипсы еивигоу? – дцауан лара, ахәсақәа рымацара ианааизынха. Аб усгы ддәылтуан, дара гәартыла рхала еицәажәарц.

– Избан? – ан илзымбатәбаран.

– Рапхья саникәшәоз, даара дшәаны дыкан.

– Даәакала дыжәбама?

– Зынзак даәа уааыми. Ари ахәычы пшза?

– Лейцбы лоуми, – ан дпышәырччон.

– Иаабыкәаршоу закәытә уаау бымбазои! – уи ачымазао лахь лхы напырхеит. – Беиғзароуп сгәаныла.

– Сеиғьуп, – лхәеит Радоу.

– Ахәшәқәа аамтала ибжәуоу?

– Изжәуеит. Аха руак даара өеимкәан сканацоит.

– Ишца? Иғәғәаны ибныруама?

– Даараза. Мацк сыпсы ааитаскыр камлазои?

– Бзиоуп. Ижәла таблетка бжакы. Амала акурс набгзароуп.

– Еилыскааит.

– Иҕыцу акыр сабхәома?

– Ааигәа уахыла саапшит сшәаны, избанзар ҫхызырла исабжъаргон сыҫсы ҫазарц. Сара ҫыц сөйсшыр сҫахын. Сцәырҫаны санаапш, сөеипсхарчны сиан, схаҫыц еиха-рғәғәо. Ус цәҫгала иаасхыҫит.

– Уи зегы ҫхызуп, – лхәеит аҫсихиатр. – Багъзымаапшзеит, быцәан. Быхшыю ацкараә ҫыхьатәи бхықәкы мацзак аеатәахит. Убри наҫ ибхыцырц, ахәшәқәа бжәлароуп. Еилыб-каау?

– Изжәлоит, – лхәеит уажәраанза ахәшә адкыларә иақәшахатмыз азҫаб.

– Акурс балгар, беиҫааргап. Ицегь иҫсыеу ахәшәқәа быстоит. Мзқәак роуп, балгоит, бымшәан! Бусқәа бзиоуп хәа сгәы иаанагоит.

Ан, ахәшәтәуы дышлаҫабраз лзымдыруа, лыҫҫаҫәа лыманы дыюдәылцит. Иуаа шҫышәырччоз аниба, уаха аказы дырмазцәазакәа, аб ихала дныюналеит.

– Хусқәа шыкоу еилыскаар сҫахын.

– Хар шәымазам, – игәы аалырҫынчит аҫсихиатр. – Аҫҫазаараз ақәҫара далагахьейт.

– Ишхәарц ишәҫахи, аҫыхьа дышҫақаз?

– Ускан дықәҫарц лҫахзамызт. Уажәы илҫахуп, аус злоу бри ауп. Лчымазара даиааирц лхала дықәҫароуп, акәымзар даеак лыхәазом хәа ҫыхьагьы исымхәеи. Уажәы мшқәак рыла шәхала дзеипсшрахо жәбоит. Арт иреиуоу ахәшәқәа удыркароит даеа ҫыдарак ала.

– Аешьра ҫыц дазхәыцуейт, ишәалхәама?

– ҫхыз илбазу?

– Уи ҫхызызма?

– ҫхызын. Аха уажәгы лжәйтә чымазара ахаоазарахь ихаларц аеаназнакуа кала-лашт. Даеакала иаузом.

– Сара исхәарц исҫаху: ак ада ак ззымдыруа иҫҫазаара уадаохоит.

– Иубо зегы угәы иаурсыр калома. Аха ари дхәыцуп, жәымбои! Аҫҫазаара даеакала дазыкаҫазар акәын. Ареиаратә цәаоа змоу инакәзаалак ргәы ҫшқроуп.

– Исахарц исҫахыз: уаоҫас лара лгәы бзиоума?

– Лҫсихика зацәык ауп, акәымзар паталогияла деикәшәамкәа дыказам. Уахь хьаа шәымазам.

Иара данюдәылц, илмахаз акыр ихәоз ҫьашьа, ахәыцқәа лыманы дахьгылаз, ан днәиҫаҫит. Ихаҫы еиҫакра амазамызт, аҫсихиатр дахьлацәажәоз иҫышәырччашьа адә-ахьгы и дәылигеит. Рызынтәык амашьынаҫ рҫыҫ ааныркылеит. Ахәшәтәуы длацәажәазижьҫейт, Радоу аеыҫсахрақәа лыдубаалартә дыказшәа лгәы иабон ан. Уи илызхәомызт иарбан ҫыдаракәаз азҫаб деиҫазтәуаз, еснагь лхаҫы ҫуҫаалар, дара реудырбон ҫымҫзакәа рцәырҫшья зеипсшраз лаҫхья дыштәазгы. Акы зацәык лгәы иҫылхәауаз – лҫҫа алахҫыхра лҫықәын, дҫынчза лаҫхья дыштәазгы. Гәымсҫа ацҫа иаакәсны, иауаз ешыратәи аоадара ианоыхәна, аб амашьына ааникылан, иҫаацәа лал-бааганы, шықәсқәак раҫхья анибарцәара хықәкыс измаз аибашьра ахьымоаҫысуаз ақыҫа ду ахи-аҫыхәеи ахьықаз ладеи оадеи иалаирҫшит. Ахҫыс бааҫқәа зыхҫызгаз адгьыл ахәрақәа гьомызт, аха уахьналапшуаз шәытаракгы цқя иубарҫамызт, ҫагалан антәамҫаз ашәаҫыҫаҫ цәхәны ишгылазгы. Уажәы ҫьара-ҫьара еснагь иацәарала иоы-чаз атлақәа ааҫынраз абгьҫа зхылцуаз аҫиаа рыцлан, аҫсабара зынзак иблахкыган. Убри ашьҫахь, амоа иахьаныз, ан еилылкаауан аб игәҫакы хықәкыс иамаз. Лара ҫылҫуамызт, аоны иназаанзагы. ҫара ишкол аҫынтә даахьан. Адыроаены рмхы иҫаларц реазыкарҫон.

– Саргы сшәыцҫалоит, – ашьыжьза иоагылаз Радоу лан лҫаҫхья даақәгылеит.

– Ибылымшар хәа сшәоит.

– Дҫаҫҫалааит, иамуашәа лбар дымхынхәуеи, – ихәеит аб.

– Саргы сшәыцҫалар сҫахуп, – лееилалхәон Нара хәычы.

– Шәандугы дахҫап нас, – алаф рылихуан аб.

– Сызшәыццозшәа сыкандаз! – дқәыҫычҫауан уи иан, ләырхәа дахьгылаз.

Амхы абжарак аҫша ишьҫанаҫахьан. Аҫыхра цәҫгазамызт, аха ахәцәы ахьышьҫаз аилыргара уадаоын. Аҫхә рәон, иҫархәон аби аҫей шыыбжьоншьҫахь. Убаскан акәын аидкыларә иаха ианымаҫьаназ. Аҫхә ҫахәара аҫа ицәыцәҫан, ҫыҫтрак анырҫа, аб иҫеихәон, ҫара аҫара дшәҫыц даҫын, иҫызхуаз дрышьҫаланы. Аби ани уажәи-уажәи Радоу илызпшуан. Лара лахәшьейцбы длываргыланы, дымтәазакәа аус луан. Ахыцқәа ҫыр-ҫыруа реицәажәара ангы лыеналалгалон. Ахәларахь инеихарц обака саат шагыз, аб иа-аигейт акалаҫ дуи акалаҫ хәычы. Ани аҫҫацәеи урҫ ацькәреи рҫарҫсон. Аби аҫей

ирьцаланы итыргон, иѣацѣырхѣыз ацѣкѣреи аца итарпсарц. Уи ахѣымехан рус иахѣымз-еит. Абжеихарак макъана ирцѣалахеит.

Ишаахынхѣыз ан лызѣабцѣа аѣыкѣабарта италцеит. Лхала уаххѣакацара лѣазылкит. Акартош цѣырхѣны инакѣлыргылан, лыжѣкѣа лхѣеит, лкѣткѣа талкит, нас ахѣаракѣа, ажѣкѣа ирьцхны, ртыц икѣылцеит. Макъана аус зуаз аби аѣеи азѣабцѣа рышьтахь, азѣазѣала зык рыкѣырѣѣаанза, рхѣы лырмазеит. Илыртѣаанза алашбжѣ лахан, дыѣѣѣылцзар, Америкѣа лымала агѣашѣ дадгылан. Уи длыманы, дааѣнашылт. Ацѣхѣыс азѣабцѣеи ацкѣынцѣеи ацсшѣа ралхѣеит. Рызынтѣык рхѣы ацшѣама цѣхѣыс инахалыртѣеит. Америкѣа ишылымуаз аѣаацѣара дрыдлыртѣалеит. Акрыфаны иаалгахѣан еипш, ашоколад коробка ирѣтааз иаацѣырылгеит.

– Ари, Радоу, ибзаазган, аха бымацара иаубфахо, шѣызынтѣык шѣнапы аалашѣшы! – ихыртны иныкѣылцеит, ацшѣама цѣхѣыс акахуа адукѣа ирзаалгон еипш. Америкѣа уи аѣны гѣалашѣаракѣа дышдыргѣакуаз ѣашьомызт, убри акѣхарын аранза даазгазгы. – Радоу, – азѣаб лахь уи лхы налырхахит, акахуа днаѣыхѣаны. – Сыцкѣын анышѣ данаста ашьтахь, шыта сара сѣстазаара нѣѣаз цѣысшѣон. Аха ашыкѣс дузза нѣѣарц агѣагым, уахык схала ацѣымз асмыркит. Еснагь цѣоук стан. Схала сынрыжѣзомызт. Ацѣымза шытыхракѣа раан исыртѣаз ацхырааракѣа даара сгѣы картѣеит. Сыцкѣын ихѣз ахцаны, дѣѣанк аасыртыр сѣахуп. Убри иус дуушѣа збоит. Сашѣа ицкѣынцѣа саархылацшлар, сгѣы аакалоит. Умацара унхацѣкѣар, уацѣхѣака ак узцшзамкѣа, ацстазаара угѣы ахшѣазоит, аха сымацара сшыкам збоит. Уи зака угѣы ннакыло бдыруама! Бара, Анцѣа ицѣышѣоуп, зегь бывагылоуп. Быцстазаара бацѣхѣа икоуп.

Лара уамазак дзаанымгылеит. Ауа лашѣа Гагра дигараны дыкан, ацшѣамацѣа дахѣынаскѣаргоз, Радоу лан длывагылан. Ишаахынхѣытѣѣкѣаз, аѣны икарауарахаз азѣабцѣа, рашѣа ишьталаны, ицѣеит. Раб, идѣѣан аѣы дцаны, икакѣаз еиликаан, ашѣ аркны, дхынхѣит. Иаарласны ланхѣа дышьталеит. Ан лымацара данынха, заа иакѣлыргылахѣаз азы алагѣан ианылтѣалан, мчыбжык аахыс еидылкылахѣаз аѣацѣаарак рышѣѣа-шѣых маѣѣа, аиара маѣѣа лзѣзѣон, адырѣаѣны шыбжѣонынза ибартѣ, нас ацѣкѣреи антыргалак, хѣлаанза илунталарын. Ашѣахѣа инаркны, араион ахѣалагоз инаркны, иахѣаанцѣоз акытѣакѣа руак усура дазцар акѣхон. Ацхызы лылцит. Ауа лѣымкѣабакаѣа шыталашѣа лымамызт. Ацх агѣы ааѣнашарц агѣагмызт, лускѣа дрылганы, данѣыхѣноз.

Ашыжѣ, аб ида, уаѣ заа дзымгылеит. Уартан идѣѣан аѣы аус уны, акрызѣиуаз дана-аи ашьтахь, дхынхѣит. Ацшѣама цѣхѣыс дѣагылахѣан. Лыжѣкѣа лхѣеит, иѣылцеит. Аб ацкѣын диргылон. Азѣабцѣа ааирцшырц игѣы иѣазамызт Радоу иацы илуз лызхарын хѣа ирцѣхѣазеит хѣѣеи цѣхѣыси. Егѣы, Нара, дхѣыцын, ѣнак хѣлаанза дахѣрыдгылаз лцѣырацѣан. Аха, дара ргѣы ишаанагоз акѣзамызт, анду дангылоз, азѣаб длыцгылеит.

– Бызгылеи? – дѣауан ан. – Иахѣа аус бѣхарурц хѣы иѣазамызт.

– Сшѣыцхраароуп.

– Ибзеицѣамхазеи? – даакѣгѣежѣт аб.

– Иацы еипш сгѣы акѣыбзианы аус змузацизт. Иахѣагы убас скалап сгѣахѣеит.

– Ус зыбѣѣои? – изеилкаауамызт аб. – Бара еснагь бѣадцаланы аус булонеи.

– Ускан аусура зынзакгы истахзамызт, аха, исхаѣоз ѣѣакѣызгарц, аусура салагон, саѣѣыцдыргы сѣахзамызт, убри азхѣыцра смоурц, – анылхѣа, аб дѣкѣызгаза длыхѣацшун, имаѣацыз цѣашѣахѣтѣык илымхарѣа итархѣазшѣа. – Нара дсыцзар лѣахуп, даа-сырцшыроуп, – лѣыналхеит лара, лани лаби ишыртѣахымызгы, акгы ахырымхѣааит. Иа-гѣа умхѣан, шыбжѣанза ацѣкѣреи алыргон, нас апѣ алгара аби цкѣыни ирбарын.

АБ УАРТАН

Ахѣымехан, аусураѣ дахѣнеиз, ѣ-жѣабжѣк иархѣеит. Гагра амилициѣѣ ОБП аусзуѣѣа ааизаарын, иныкѣѣш-аакѣѣшит. Урт адѣѣан зѣыз ицхѣон аихѣабы иахѣ. Дара рышьтахь ирѣтазаарын амѣашѣартѣадара ахѣтарнакѣѣа, ашѣѣкѣы нрыжѣит аихѣабырахь длеирц. Убартѣзын мацара адырѣаѣны, заа Акѣѣака амѣѣа дыкѣымлакѣа, ашыжѣ Гагра дыкан.

– Исаѣаит Акѣантѣ хѣнапхгара аусзуѣѣа уѣан хѣа, – ѣааиѣит зыцшра мацара шыахѣыз, зуаѣрагы еиѣамыз, ахѣаѣа хѣаракы. – Ишсаѣаз ухѣан-схѣанлоуп, дара акгы сарымхѣеит, шѣѣѣыкгы сзаармышѣѣит. Ирѣахызи?

– Рыжәтәкәак сзаарган, акцизқәа ахрымамыз хырә азызмузеит. Убарт сымырхыр рҕахын.

– Уаҕа ҕаракыр инеима?

– Инеит. Инимхацәеит сара сөҕү еипш, рбызшәа еибакызар акәхап.

– Аусура хцәыцәҕоуп, – доагылеит иара, қәадеизгак даҕылапшуа.

– Инартәулану аус хдыруам. Асанаториақәа ханрылала, ателефон иасны, хакәырхит. Хәзәуи? Иахзымашшуа ҕоуку хрылагьежьюеит, арахь уаҕа иуҕшаауеи, амла иамкырц ак еиҕыркаауашәа иаҕуп. Араҕа уажәы ҕартышак зго уаҕы дызбар калазом.

– Сара аҕартыша уаҕы истазом, – Уартан ииҳәоз ҕсажәан, избанзар уи уаҕагыланы кәҕашәа амамызт, ОБП аиҳабҕы уи шыақәирҕәҕәон:

– Уартан, уара акоммерсантра улымцит.

– Мда! – Уартан дыччон.

– Ухы ааҕәоуталароуп, ашхырцәаҕь ҕра хашташәаз убоит, цәҕьарак уакәшәар сҕахызар удыруеит.

Реицәажәара гәыхәашьрак аҕазамызт, азәы изы цәҕьарак зҕәы иҕазкуаз иакәзамызт аҕынтә Уартан дахьдәылцуаз, уи дидыруазижьҕеи акраацуан. Иахьцалак, амәа дахьаныз, июныцка иҕахәәеза ак изтатәан, иаикәыршаны аусура мцхәарылеи жьарылеи иахь-еибаркыз, азақәан азә имацура ихы иархәаны дәәазә дахьаиркуаз, арахь аҕхьатәи ихаҕа цәҕьаурамзар дзынхомызт, ичынуаә усура убас ишыақәгылан. Иара игәҕахәыцрақәа зегьы знаалоз аполковник икабинет уажәы дныюналеит.

Уи иусзуоцәа зегьы аобъектқәа ирылаицон, аиҳаразак аусура алагараз адокументация аикәыршәара анымәаҕсыуаз аҕартыша ашәара зхы иаҕәазымшьаз ауаа аштраф рықәицон. Азақәан дузаркзомызт, избанзар аҕартыша ашахат дшыказ изгодаз. Аштраф удыршәон, избанзар игәареицоз иусзуоцәа, ак уриашаанза, дәәак абаабарыз хәа иувцаҕежьюан. Арахь амцарцәага мыругақәа ҕьарҕы иҕазамызт, ахәаа ухыцыр акәын урт уоураз. Уааҕы иабоуцшаарыз, иуҕшаар арахь ииаугар рузомызт, ҕыц аҕартыша руҕар акәын. Адырәөгь азақәан еилагара знапы алакыз уара уакәын. Ас ианбанза? Арахь иара дызхдырҕьоз зегьы ахурҕьарын, амала урт уаҕы дыркысуамызт.

– Аштраф! – аполковник иҕааз адокумент наиирkit.

– Иаҕа сыламыс иамуазарҕы, – Уартан амәа дахьаныз ибжыы ҕганы ихы дацәажәон, – арт ҕыртышала рәы сымшәахар, аус сдырузом. Аҕстазаараҕ акыр лцшәа роухьейт ҕ-хаҕык змоу ауаа. Ак ада ак ззымдыруа иҕстазаара хьантоуп, – ацыхәтәантәи аамтаз абас иҳәалон иара.

Ирҕахыз аҕара надимыркуазтҕы, ипҕа лҕсы изеикәырхозма? Ари азцаара аҕак ацыхәтәантәи амчыбжьқәа рзы ҕаха инаҕазомызт. Аштраф ишәарц, ацәахырҕатә кассахь амәа дшаныз, ауниверсам аҕхьа наҕ-ааҕ итәәқәаз анаркоманцәа днарызпшит. Усурта рымамызт. Иара иеипш ачынуаа рыхәда икәтәазарц, уск аеалагалара рҕахзамызт. Анаркоманра ҕагылара процессзар? Аҕстазаара злаугәахшәашаз умәан иуҕымларыз ар-баныз. Ипә дааизхьааит. Дызланагалашаз усқәак иалудраауази. Ус акәзу, еҕыс акәзу ацкәын аҕстазаара данын. Ауниверсам аганаҕ наҕ-ааҕ амәа иантәалаз рахь дианамгар уҕахызар, аҕартыша рыҕашьа иурцар акәын. Уахь уаниас, рыҕара мацара азхозма, ириҕашаз рымхшьаҕы ицар акәхон акыр уанаҕсахоз. Аниҕы ариҕы иҕахзамызт аб, аха иҕацатәызи? Аҕстазаара мап ацәктәызма? Аб дшәаны адәы дәықәпшуан. Иус игәы за-мыхәо, ахыбра дныюналан, абланк аарымхны ихаиртәааит. Акасса дахьынзадгылаз, лы-гажәцәәқәаки ҕакәажәцәәқәаки, рпенсия мац иақәгәамцуа, аҕхышә ахь днарышьтырц рҕахымызт.

– Аҕара хәитәит, нас ишәахташа иахзацлоит, доушәышьт! – акасса тыц иҕатәаз рызәылтуан. – Ишәахташа ахьхамам шәымбазои!

– Хпенсия акоммерсантцәа ирырымтәи, – ацабыргра ацацаны длафуан ҕакәажәык.

Уартан машьынала амәа даныхын, Мрагылара ихы рханы. Шьҕа ашьыжьрахь ииасхьан, аха аеныцәҕьа, Акәа днеины, Салуман дибарц дыццакуан. Оньцкала дтынчзамызт. Ижышәәқәа цысуазшәа ирнибаалон. Иааигәалашәеит уахьки-енаки рыла ушлеит хәа ипә ааигәа ишиеиҳәаз. Иара ишлара ускатәи аамта амгазарҕы здыруадаз, уи азы ипҕа ахәшә шылжәыз еилкааны, амәа инықәлараҕы азхон. «Спсихика еилам-гандаз!» – игәы дааҕахәыцит, иблахацҕы ааилаҕежьит. Имашьына ааникылан, шәшьырцак дныцәгылеит. Амра шзамызт, аха изычәауамызт. Иҕсы аавигейт, хамтакы

дангыла ашьтахь. Имачымкөөны уа даанхеит. Ишьтраф апхзы анилаба, амоа дықәлахт, имч илззауазшәа ихы бо.

Иахьцалак амоан даеацара даанымгылар амуит. Иаха ихьшәашәаз зык рымихит, шьта азынра ааигәахон, ацаара иазааигәаз арыжәтә дахьахәоз лакәыршьон. Какал-кыртак дныюналан, изыхьантамхашаз фатәык рымихит. Аамта шицәозгы, уа дтәан. Имч талазшәа дшыюагылазгы, шьтахька дхынхәырц агәазыхәара аашьтихит. Аранза данаах, дзышьтаз наигзарц дааипхьхәыцын, имашьына дынтәлеит. Шьта хар имазамкәа, ахәы доафәысын, ахтны-қалақь Мраҭашәарала иаваз ақыта Аеадара еилакәәкәа далсны, ақалақь дналагылт. Дзышьтаз афирма апшахәа азааигәара ионан, убрахь ихы хан.

– Азғаб лгәабзиара иахәои? – Салуман реицәажәара иаразнак ахырхарта айтәит.

– Хар лымазам. Абзиарахь дықәцәизар хәа хгәыгуеит.

– Узшьтаз ахәшә узыцшаама?

– Исцшааит.

– Цара-шьарала уеикәшәоу, иузымхозу? – дызлагаз азцаара акәша-мыкәша дықәгьежьюан афирма аихабы.

– Исызхеит.

– Уи бзиоуп, – уа даатымгылар, уаха узызцаауази. Ателефон аакәихын, азәы диацәажәон, даеазны дзымцәажәарызшәа.

– Даеа зцаарак збатәны исымоуп, – Уартан Салуман атрубка нықәйтәанза дыцшын, доагыланы дцарцгы нақәикхьан, аха данизааих иус ацыхәанза инаигзарц избәит. – Афирма амәхак уаха ишәыртбаарц шәгәы итамкәа шәыкам.

– Макьана ус акы халамцәажәацт.

– Азә имацара цқьа дахьзымнахәуа, дахьзымаахәуа сыюнагылазаауама, итбаау акы оеазыскып хәа сгәы итаскын. Аха стаацәа ртаххара мацзам, анахьгы-арахьгы искьаша апара сзырхазом. Цхыраара бзиақ соур стахын, нас, аргылаара салаганы, аусурацәкьа оеаназысклак, суалкәа сшәартә.

– Саргы сцарақәа сыпхьазоит, умбои, – уи аицәажәара уамақ иеалеигалар итахзамызт. – Амала мышкы зны икало аабап. Макьана тауарла хәибабалап. Иутаху акыр сымоума? – излацәажәоз инахигазеит.

– Уажәы слыбааны игәастоит. Абзиараз!

Уартан дындәылцны длалбааит. Аихабы ифәы азин зылихуази, акәрышь ицбаба итазар, иитаху усгы иааихәон. Ихы имагәыхьа, шьтахька амоа данын. Аены арахь иаара баша аамта рзганы дақәшәеит. Аха дзықәгәыгуаз аус агьшалымцуаз ацыхәтәанза агәра игеит, уи акыр ацанакуан. Иахьцалак Салуман изицахымзи иара аус ицура? Даараза узыфәлымхашаз зцааран, избанзар дара еицеибашьюан, ицәгамкәа еибадыруан, еиоызцәан ухәаргы имцхәхомызт. Арахь иара дзыцхыраауаз ауаа Уартан иакара царагы рымамызт, лшарала иаха излабеихашаз изеилкаауамызт. Урт азцаарақәа уажәада дырзымхәыцзакәа дыкамызт, уажәшьта, ахшыюзцарақәа еизыркәкәаны, анализ анырзиушаз аамта дааҭагылеит.

Салуман аус ицураз ацартыша итахызар? Рөыцәегь аайдтәаланы уи азцаара рзызбазомызт. Уартан иагыраан иахәхьан дзышьталаз ауао иранг афәы иказ ианакәызаалак дышиашаз азәы инапафәынтә апара шимгоз. Уи зыгәра игоз ауаа рацәазамкәан, азәык-оыцьяк иман. Ацыртыша изтози иарей урт рыбжьагылан. Уара убарт урызкылсыр акәын, амала, иарей уарей иахьшәыбжьаз азы, ацыртыша ахәтак даргы иргон. Иара, мышкы зны уизгәаргы, азакәан дузаркзомызт, дыцқьаза даанхон. Аха урт ацхаражәхәацәагы зегь рфәы аус рымазар ртахзамызт, иагы умхәан, рхәтагы рхы иацәшәон. Уартан, ихала игәы излаанагоз ала, ацхаражәхәацәагы Салумангы рнапы изынадырхазомызт. Иара, асовет мчра ахьынзыказ, аиаша изыцшаауаз цьашьаны апсуара иазыкәпоз апатриотцәа дрылан. Амчра усбартақәа рфәы аус зуаз, апсуаа рхәта арт клиаузникцәан хәа ирышьтан. Асовет мчра ахырбгалара иацхрааит дара, аха ацәгьахәара ачыдара шрымац ирыман хәа ипхьазан иахьагы, уи ахы анцәыцнагоз здыруадаз, еигьын амал рхәуа амоа акырза заа ианылахьаз рхы рыхьчалар, нас, амал умазар, амчрагы унапафәы иааиуан. Иалырхызи уамақ узқәымгәыгшаз Уартан иеипцш иказ.

Ихәыцрақәа дышрылаз, имбазеит ишьтахька иаауаз машьынақ шиапысыз. Цхьақантә ирпылоз а-«Мерседес» иқәууа архәара ианаавшәа, иара иапысыз, уи хыгәтала димысырц, Уартан иган иеиәйтәит. Шьтахьла дисырц ак игымхо, имашьына аццакыра

ааникылеит, ииулак машәырк камтәкәә. Амәә дазхәыцуазтгы, ускатәи ашәарта иәтаиргылазомызт. Дзызхәыцуаз неипхьбазшәә длеиуан, аха, хықәкыла уахь ихы шимырхазгы, Салуман иара игәра зимгоз хазы дазхәыцыр иҭахын. Иара илшара азхомызт хәә афирма аиҭабы агәәанәгара иоузар калон. Амала Уартан ҕыц дзызкылсуаз иара игәра имгартә жәйтәла дызлалаказ аиаша ашьталара акәын. Уи узлымгоз чмазарак улаәызшәә урбон хәарада.

Ихшыю атынчра еилагар хәә ҕыц даашәеит иара. Иаңхәака перспектива ибазомызт. Аамта убас икан, зыгәра еибагоз ауаа еицылон, дара ахәынтқарра зларжьашаз, ма даәә фирмақәак изланарывс-аарывсшаз иашьтан. Иара имала даанхон, әеитцыхра дахьз-арымызт, иҭаацәеи атауар аахәареи рнаосан, дәқбанк еиқәкаца аргыларә, ма лахәыларак иаҭәаршьартә, ирхәуаз хәҭак ацрыхуа еидикылартә дзыкаломызт. Ихаҭа шыҭа иқәра ифарц агыгмызт, аха, ихшара цьара ак рзынижьыртә, илшарақәә дырмеигзарц дықәпон. Урт ршьапы иқәгылазаауан ирхәтәыз усуртақәак рымазар. Акәымзар, иара иеипш, еснагь ирыгзаауан, атәыла зымпыцакыз цақантә ирыцапшуа. Амал змаз ирхьыпшызаауан. Аусура уакәымцыр амуа, уқәырцаргы рылшон. «Ақсихиатр, лахь сырго, аамтәк стамгыландаз! – деиҭахынхәуан уи азцаарахь ацыхәтәантәи аамтәз акырынтә. – Схы снапағы иаазгароуп. Снеихалап, сымчи сылшареи рымацара срықәгәыгуа. Исхаштит сҭаацәә амла ианысцәәкуаз. Иагьа умхәан, шыҭа хьҭаки млаки исцәәкыртә сыкам. Азғаб лакәзар – шыҭа деиқәырхоуп хәә излаумпхьазари! Деиқәхарызу сзымдыруа, ахәшәтәыртә адкылартағ данлазгоз зысгәәламшәәи!!!» – игәы иргәгәон ихала.

– Уаха адәқьан ахь заа сцар сҭахын, – амәан зызбахә имаз ипҭа ҕаалтит, иара аюны дышлеизцәкьа.

- Макьана заацәоуп, бзырццакуеи?
- Аеи нас, – илҭахзамшәә диқәшахәтхон лара.
- Уаха уахь бызгарц сгәы иҭазамызт, бцар зыбҭахыми?
- Мацк иааилсыргар сҭахуп.
- Ахәшә бжәу?
- Мамоу.
- Избан? – ицьеишьон аб.
- Сыздыруам.
- Ус ибжәбыжьыр калазом, бдыруоу?

– Издыруеит. Аха иахьа гәапхарак соун, исзымжәит. Сугар адәқьан ағы, мацк иааилсыргарын, – илхәәц лхәәхуан.

Мацк закәыи! Инеианза акырзтиуаз дшааурыжьызцәкьа, лара лусура ләыназылкит, аха ас усушьа убахьазма. Цас иауазшәә ахәымәхан даара ишоурахеит, амра адәқьан мацк апхьала иахьадпхалоз, аоныцка иаршзеит. Лара, зынзак даадәылымцзакәә, аилыргара ләадылшьылон. Иқәгылаз атауар ртып еиҭалкуан, иахьықәгылаз лрыцқьон. Акаробкақәә иртәз бжатазар, еивцапах даәакала ихалыртәаауан, иҭацәыз хазы еизылгон, лусура даналгалак, идәылганы илблырц. Адашьма кеикеиуа илрыцқьейт. Убаскатәи аус шыналыгзозгы, иааиуаз рылахәхәхәҭра ләахьылыгзон. Лаб ашәшьырағ днәин, иналаршәаны дылзааиуан, лцсы ааиҭалкырц лабжәеигон. Ғылтзомызт, иаха лымамызшәә. Илашьцеит. Дааюналеит ирдыруаз цкәынак.

– Бара икабцаз закәи, аа?! – иара итәала длылабжьарц длацәхәуан, лара дәапхә-ҕаччозшәә диҕапшуан, еиллыргоз пакетқәак кны. – Ибфоз, ибжәуаз бымазамзеи?! Ибшәыбцоз быгрыжьуазу? Ибзымхози, аа?

Лара инеималтәарц агылыгмызт, мчыла ләылкажон акәымзар. Аб иакәзар-арцыс диргәаар иҭахзамызт, арахь егы иеааникылазомызт.

- Бхы зыхбыркьои, исзеилкаауам.
- Уара акыр ааухәома? – ацыхәтәан аб арцыс ихь ихы наирхеит.
- Мамоу.
- Ус акәзар, лусура дахумыркьан, дахьымзар хәә сшәоит. Даәазны шәеицәәжәап.

Арцыс дындәылкьейт, дызлагаз иашамкәә ишыкаипцаз шынырыз убартә, иеааипсахын. Лара даақәцәиин, ак ларымхәазшәә, лусура лхы назылшьытхт. Шыҭа х-саатк цуан, даакәымцзакәә еиллыргозижьҭеи. Аус зуаз усутә рымазамкәан иахьа хәлаанза итәан, абаскатәи аилыргатә ахьылыпшауаз лаб изеилкаауамызт. Иаалыркьаны адәахьы ахыс-бжьы геит. Амәә нымәахьц ағар ипсны ижәны еилагылан. Агәыр злазцозгы мацзамызт. Руазә данхыс иавтомат имашьына иҕейтон. Изҕыз закәи хәә еңныхәк рутарын хәә

указу. Зака укәығаз акара уенукулар зака еиғзи. Акәымзар убрака шәеилеибацон, шәеилгақәашаз здыруадаз. Ас аисрақәа ианрылагалак, Уартан еснагь дрыбжагылан. Рабацәа ирықәлаз ауаф иахатыр збақәоз калалон, рышьтра жәйтәла ианагоз апату еикәцара ахәынганк злақәаз упылалон. Ахысра машәыр шахылымәиаз шибазцәкьа, ашә дшылагылаз, аб даахьахәит:

– Бшәама?

– Мамоу, – лхәеит.

Деихәлацсны дшаанхаз лаб игәеитәит. Лара дыюдәылкьан, адәкьан ашьтахь арымз дныкәтәан, алашьцараф лылагырз цәыкәбар бзианы илалфьыкьасеит. Лаб даалыдтәалеит.

– Ахысбжыы аума ас бказца?

– Мамоу, – лзамоа лрыцкьон, иара алагырз шафьыкәкәоз иафьыкәкәон.

– Хәцкәын иаатыркьашья бзымчазар?

– Мамоу. Иахья шьыбжьон иалагахьан.

– Изакәи?

– Сыздыруам.

– Ишыкалаз сахәеи! – инапы лыжәоахыр иныкәицан, дааигәыдиргәғәалан, уажәи-уажәи лзамоа цәаакыра игәызуан.

– Акы схацәит, изакәу сыздыруам.

– Бымшәан! Балхаргоит, – лхы ааигәыдиргәғәалеит, лзамоа еиҫа данынагәз ашьтахь.

– Шьҫа балцуама? – уи дзыкәгәыгуаз лцәыуара лыхәозар хәа акәын.

– Аи, – лхәеит иаркьафзаны.

– Ара бтәаз бымацара, бзиоума?

– Аеи.

– Беаартынч! Сара азәыр дааиуазар збап, – алашарахь дынцәыртцит, аха уамак изычхауазма, ирлас-ырласны даалызыкылпшуан. Лцсы ааиталкт анигәахә, длыпхьеит: – Бааи! Шьҫа ашә ахаркып.

Лаб адәны игылаз аоныцкьа илеигон, лара дааицхрааит. Мацк даунашьтызшәа лхы шылбозгыы, макьана илзааиз деимархха дакын. Иара длызцаацпхьаза акырза деиғьхазшәа дылжьон. Адәкьан ашә оаркны, рмашьына инакәтәан, аоны иаакылсит. Иара амашьына агараж иахьынзатаиргылоз, лара аоны дааин, диарц шылтахьыз лан илалхәан, дфыхәнан, ахәшә цырак аацәырылган, лфь инталыршәын, зыда илалбаалдеит. Лаб аоныка дшааихьаз лахауан данышьталоз. Дхаггала ахәшә даанахәахьан. Ацәара акәын дзыхәоз.

АРҢЫС МАНЧА

Иаххәаргыы иазаргыы абзиабара еснагь аегиозмра ацан. Зака иғәғәаз ацәанырра, убаскатәи ихаракын иуламзаашаз ачыдара. Иаргыы ихы имагәыхьха адәы дықәын, уи азғаб дцо-даауа мап ахьылкуаз амшала. Днавцала-аавцало еиликааит лара чкәына дышлымамыз. Лказшьақәа злаказ ала, дылгәапхозшәа ихы ибон. Избанзар убаскатәи иара длышьтан, лгәы аацәартә амоақәа лзикуан, зәацшьыгаз агьшалымцуаз илырдырырц, илзааигәазаз цюукуы изылкыртә дзашьтамлацызт. Аха лара фылтуамызт, уи моу иааибырхәоз лфь итыхны уафь иалхәомызт, илзымазарахьызшәа илцәахуан. Акраамҫа фә лирхәарын хәа дакәгәыгуан иара, ианылмузалак игәы анкахауазгыы ыкан, аха уи азғаб даәазәы дитәхарц аамҫак алапшра каларын хәа азхәыцра изычхауамызт, зынзак дылпырцрын хәа игәгы иҫашәомызт... Мап зицәылкрыз иеиликаауамызт, гәыграк уажәи-уажәи иааизцәырцуан, арахь лашарак изырбашаз ак икымызт, убас дшеилапшуаз мацара ипсадгыыл дыкәцит убри ҫагалараз.

Ихы имагәыхьха иани иаби нхарахәа иахьнеиз ақалақь афь адәыгба даатыцит. Ускан уа ишыхьтахара ихьҫахахьан, асы леихьан, иҫаауан. Ибзианы иеанеилеихәа, иеидарақәа дызрыцамло, дышуан, апхзы илцырц агьыгымхо. Шьҫа Ацснынтә дахьцоз шәыр хкыс иказ зегь изеизырган, дрыцан акәымзар, дахьынтәааз иара даанза иааргахьаз зеиуа уҫахыз шәырла ацьырмакьақәеи адәкьанқәеи тәын. Ииулак таксик икын, иеидарақәа ҫацаны, иахьынхоз даакылсит. Дзыхшаз усгыы аоны иубозма, русурақәа ирхашәаланы. Иашья зацәык ишкол дазымцацызт, даангылартә аҫацгәы аниоу, дцозма. Иара арахь

дахьыхынхэыз, шыта ус ухэар акэын, избанзар инхарта уа икан, игэы алаказамызшэа, усгыы даацсан даараза, дахьныкэтээз адиван афы иеааитцихин, дамхацэеит. Хэлаанза уа дықэиан, данаапшуазгыы ашымафэынтэ дшаахынхэлак, деитанышытало мацара.

Ауха заа иааз иаб иакэын. Даеа қалақьк афэнтэ еиадара гэгэак иманы дхынхэит иара, ашытацартэе днеиаанза, аоны даакыдгылт. Ицкэын дшаауаз имдыруази, иидыруази дхынхэыхазар хэа диқэгэыгшэа. Амала уамак дызнымхеит, ипа диеигэыргэаны, иусурахь дцеит. Иан нас акэын даныхынхэыз. Лпа илахь шеикэыз лбеит. Ауха акгыы димазцааит. Ашыжь зегь илырхэеит. Азыблара дшалашээз еилылкаан, акыргыы фылымтэеит, аены лусура леагырхеит, лычкэын игэы злақалцашаз лыздыруамызт. Уаха ихэашаз акы аалфытымшээзеит. Лусурахьгыы дымцазакэа, дзаангыломызт. Лееилалхэан, лфыналхахьан, цыара ак иамхэазакэатэка ашэ лзаартуамызт.

– Угэы ушытыртэ укоуп хэа сгэы иаанагазом.

– Избан? – фарцартак иоузшэа, ихы шышытихит.

– Даеазэы дылтахуп ухэартэ думбазеит. Насгыы азгабцэа шыкоу удыруама: ргэы ицоу рэы иадырхээзом. Уара дузхэыцуазаргыы, даеазэы дизхэыцуашэа уеулырбоит. Лгэы ануфазалак, уаргыы уцсы ануфалцазалак, узыкэгэыгша дыррак ултоит. Угэы ушытыртэ укамзар қалап.

Кэандарак игэы иньцалцан, лхата лгэалаказаара ыказамкэа, дцеит лара. Знык дылбандаз убаскатэи лычкэын дызфэынцэауаз. Дацсазу дацсамзу лара иаха илбарын, илашэхаз лпа иааста. Ускатэи дыбзиазар, далацшцэозар здыруадаз. Арцар рацэа зышыталаз ианакэызаалак лхы ду беиа илбон, лымжа лзымпшаакэа данышыақэьоз рацэан. Ма лхы ахькыдылцашаз заа илпшаар, лпа дзыкэгэыгшаз ак шыкамыз ибарын, ицэгэа-ибзиа даеа жоак ылихыртэ. Лцстазаара цышэа илнарбахьаз мацзамызт, аха иарбан жоаз лпа дызкэылцашаз лхала дақэшэомызт. Лшыара дыкэьазшэа, лусура нап алырakit. Иагэа умхэан, лпа ихьаа царны илныруан. Ма уск инапы алакызар, игэы ааиханарштрын, ахьта дацэшэаны, аоны дыонатээзар, мейграс иказ зегьы ихы иташэарын. Лыбла дшыгылаз мацара, данаалыдгыла шиакэыз аарла илдырт лара, ацэа далцызшэа. Арахь акраахэацэа таха лыртэомызт.

– Уабаказ?

– Саакэлеит.

– Абра сааицпхьаза, – хацак ифы ааихихэеит, – бара азэы биацэажэеит, сара сгэамтазакэа.

– Сычкэын иоуп, уск хауит, сағамыз! – лхэагэышыеит, уи иицахыз ицо.

– Шэара сара шэысгэалашээзом амала, аскатэи ефныхэа сышэартэ.

– Бара сыбгэалашэом, конешно, аха сара заманала бара бысгэалашэеит, – ицсахы еибакуан егы.

– Ас иаажжэаны ацхэыс узлацэажэои? – Манча уи ахатца инаиаефникилеит.

– Ибаацсыз акы узыкалымцеит, иуалымхэеит.

– Да, шэхамдыруеи шэара агызмалкэа! – шыта идырын уи изинкэа еиханы ишибоз, иааз ауаа шизымчхауаз.

– Шэара шэхата иаха шэызлеиғьы? – Манча иеааирпағьт.

– Их ты, ушпасацэажэои! – афхышэ тбаа дахьадгылаз ақэара дазхиан.

– Манча! – Рабна лпа дааифагылт. – Уеаанкыла, сухэеит! – анылхэа, иара ишытахька днахынхэит. – Уигьы игэы иалсшаз акы дақэшэеит, дағашэымцан! – акраахэаф иахь даакэгэежыт лара.

– Дзыкэшээз сара усс исымоуи!

– Угэы иалсшаз ажэак уалымхээзеит, улкэамцуеи! – пхэыск уи ахатца дааизыцкэеит.

– Иуцахыз ааухээзар, узахпырхагеи? – дылзычхауамызт даеа пхэыск.

– Абас ауп шэшыкоу шэара, – урт даарзыцкэеит ахатца. – Ишэацар ижэбап.

– Абаацс, ағал-пал хгэы цнацэахьеит, – ас даеа пхэыскгыы данааизыкэгыла, дмыр-мыруа уи дцагэышыеит.

Лпа ддэылцны дгылан. Диацэажэар лтахын, аха адэахьы ацэахэа илзыкэгылаз илзыцкэашаз дрылахызу здыруадаз, тынч лусура иацылцон, уажэи-уажэи лычкэын дизхьапшуа. Иара ататын дахо длафеиуан.

– Манча, ара уааи! – изфылтит, ааимкьарстак лхы иархэаны. Иара данылзааюнала, лусура ааицмыркьазакэа, диацэажэон. – Иуцахызар аус усыруп. Ашытацартэе аидара жоапызго тарцэтэуп. Нас иақэырцашагыы рымазар хэа шыкоуп.

– Иаразнак убаскатәиу?

– Уара иулшо катца.

– Бзиоуп.

– Сағашәымтан! – акраахәацәа дрыхәон лара. – Минутзак аихабы сизымнеир калом.

Ағхышә тбаа налыркын, лқа длыма, аихабы дизнеит. Напыла аус зурц зтахыз дибондаз, аихабы игәырғара изытәахуамызт. Иңшыз аусуә дәеазә даницла, рөыцьегь амашына ду атарцәра реазыркит. Аидара хьантамызт, акоробка ирғазгы убартамызт, Манча уи иалихызи, аха аидара моангага ду ахыбоз, оыцьа мчыбжьык ирзақәымхрызшәа игәы иахьяаназ игәалаказара ицегь ипхастанатәуан. Обака саат рышьтахь дәеа оыцьа ахацәа аихабы иаишьтит. Аус ласхеит. Шыбжьышьтахь итадырцөыз амашына дәеа шытацартак иазыршьтын, аусуәагы уа ианнарға, шөырла итөыз аиашычиккәа ақәырцарц рыдырцеит. Уи аидара ахьнаргоз адәқан ағы хыцакырта дук ионаргылан, уа иаанрыжыт, ауха ақәхра иахьзазомызт. Адырәаены, ашыжь инаркны, иақәырхуан. Манча ибаоқәа мацк ихьуан. Алаҳазы аус иулон, аха аскатәи еидара дацамлацызт. Аены, иоызцәа реиңш аус изымуыр хәа дышшәазгы, дара дрытамхеит. Шыбжьон ааианза, тынч иақәырхит, азәгы ирццакуамызт. Аихабы даарыпхан, ацара рзишеит. Манча ицьаба интеицаз маңишьазомызт. Аены рхи иақәитын.

– Сообразим на троих!.. – руазә дшашыцылаз еиңш иаиөытцшөеит. – На четверых! – иаириашеит иаразнак.

Батлыкак аутка аақәдырғылан, чаки колбаски аарган, Манча иоызцәа, ирыхыз изымдыруа, оба-оба хпыө иржөыз иағын, рыг-рөы иамхәо, иаилахеит. Ирулак автобус иаитан, ихала аоныка дааит. Убас жәамшка аус иухьан, уахык иани иарей атрамваи иаатыцит, аоныка рхи рханы.

– Радоу иласхәаз бдырузар, бхы еилагоит, – зызбахә цөыримгоз азғаб далгәалаиршөеит иан. – Оажәи ааба шықсәа схыцуазшәа ласхәеит.

– Избан?

– Ақәра змоу арцар хгылацәа иаха еиғьалшьоит хәа сыкоуп. Аибашьра салахөызшәа ласхәеит.

– Еилылкаар гөыграда унлыжьуеит.

– Аеконикатә факультет стазшәа ласхәеит, лцара иацылцар шылтахыз ансалхәа.

– Манча! – амцхәара дшалаказ лдыруан, аха асцәкья...

– Лара ишылдыруа ала, Ростов акоммерциа зегьы сани, саби сарей хнапәы икоуп.

– Ных! – ан лгөы цазан, лнапы налкьеит.

– Гагра сеицацар стахуп, бгөы иңшаанагои?

– Макьяноу? Саауам хәа лоухәазар, цытрак уқәымлар еиғын. Ултахызар лхата дыпнамшәози.

– Ус гөыгра сымазам, аха дызбар стахуп. Иаарласны сцароуп.

Дышгөыгуаз еиңш иирласцәкьяны цашьа имоуртә, ахтысқәа дрықәшөеит. Аусутә анрымаз, ашьтацартәә еснагь даауан. Ирушаз аныкамыз, ара уао дааныркыломызт, баша атәаразы ауалафахөы зшар зтахыдаз. Өнак усурәхәа дааит Рабна аус ахылуаз илғағағалоз ахаца. Уи аңсуа рдыс дызымдырзеит, дәеакала деилахәамзи. Манча ахаца ибзиатцәкьяны дигәалашәон, иеаимыртзеит акөымзар. Өымт-цсымшьа аус еицыруан, мчыбжьык инеиханы.

– Уара ашьтахь еиқәатцәкәа уреуазар хәа сыкоуп, – өааитәит ахаца өнак, Манчей иарей рымала ианынха.

– Уара, ашьтахь шкәакәа, ашьтахь еиқәатцәкәа иузырузей? – арцысгы иөы ааихамгылеит.

– Хақалақь зегь ркит, иумбазои?

– Хара хөы ашьтахь шкәакәкәа маңызшәа убама? Уа тың анахмоулак, ахныкөгараз хәауеит, хазлоупырхагеи? Махөәала аусура аума исымаукуа?

– Мда, – дааихәлашөеит ахаца азыказ, нас инацицеит: – Амала ашьтахь шкәакәа хәа, слаумыркөын:

– Иухәаз атак ауми.

Ицит дәеа аамтаньк. Шыбжьон хәа акрифарц, уи ахаца ихала дындөылцит, Манча дааныжьны. Арт «на троих» аөакөын иахьейцыз. Егыс акрырзеицфазомызт. Аусутә маңын азы, аены рөызцәа ыказамызт. Ахаца дышны дыткәацуа дааюнашылеит. Ашьтахь еиқәатцәа мрыцкәкәа рызбахә аацөыригахт. Абна адәқан маң ицагылаз аңхөыс лөы кол-

баски, чаки, уаткаки ааихээрц дахьнеиз, ауатка ыказамызт хэа иалхэазаарын, ицсахы еибалыркит, избанзар иара иагхьа батлыкак ауатка азэы илтэхьан. Ари ахаца даннеи, иара нцэозма. Иааилыркыз ачеи аколбаси ыршэны илгэйдидцазаарын, агьал-пал анышьтырх, цэгьала дрылтцны дааит.

Манча иан лакэзар хэа гэра изымгазт, дындэылкьан, дыюны лара лусурта днадххылеит. Афхышэ аркын, уаюцсы адэахьала дадгыламызт. Иан лылагырз рыцкьо аюныцка дгылан. Аусура фыц лэылзапшыгомизт. Иара даакэцэиин, хаха ашьтацарта дныюнаххит. Ицламхэа иарбаны итачкэым андэыкэйтца, ахаца дхаххала дыкэахаит. Ииулак даныюагыла, еихазак аашьтихын, ифааихеит. Аишэа лакэы акранырфалоз рхы иадырхэоз ахэызба аакэипаан, Манча иеааирхиеит. Ахаца еихаза икэеит, арпыс дшылакэуаз иахэызба пхьака имоаницеит. Егы иааигэыдиргэгэалаз инапкэа ашьа ларыхьшын, арзаакф аатиргеит, ашэ шыказ ифэнеихеит. Дахьындэылтцыз дкахаит. Дызбаз ааидеизалт. Манча дындэылтцын, ауаа иерылароашьаны, иеизеит.

Аюныка дымнеизеит. Даеа квартирак ицшаан, мазала дыюналеит. Иаб иусураф дидшаан, дахьыказ азы адырра иитеит. Амилиция аюны иааихьазаарын. Арпыс, иаарлас дыкэымтыр, дтаркуан. Иамихыз ауатах дыюнатэан. Зэы дыказ ари аус имузакэа ихы зланыкэигоз аилкаара иазэлымхан. Уи ангэеита, иара, усурак иеазикызшэа, дындэылтцны дцалон. Мазала иаб адэыгба абилет ааихэеит. Убри ицьаба итацаны, иуатах ахь амоа дшаныз, аюныка амоа дыкэлаанза, иифашаз ааихэақарц, ацэахэа дшыкэгылаз, тапанчак агэыцэ ихы иаадгылеит.

– Уеумырцысын! Унапы уоаха!

Иудырцаз каумцар, уабацоз. Днызкылаз, амилиция магэа шыршэымзгы амилиция акэшафэ днарган, абахта дынтаркит. Резина лабала ишьамхы иасуан, зцаарак иртацпхьаза, иашаны атак ихэарц. Ибга иасуан, атак кайцацыпхьаза. Деизыххаа дрыпкон, ифахэы ахьынзаифыруаз. Убас мызкэак дтакын, аха иаалыркьаны ирпсые иацэажэо рфынархеит, ацыхэтэаны рыбз хааза ишыказ, излазахон. Апхынра интагылон еипш, абахтаф икамера ашэ аадыртын, ижэлаз рхэеит, рнапы найкэкны, имагэа има ддэылтырц наидырцеит. Абахта афапхьа изпшын ишынтаацэаз. Роны инеизар, рымагэакэа еикэыфахэа игылан. Акраарфан, амоа икэлеит аб имашьынала. Авокзал афы азпшра рыкэымшэеит. Адэыгба гылан, инакэтэеит ани лыюцацэеи. Урт зынзак икэцуан. Раб даанхон аамгала.

– Икашэцаз сашэхэеи! – адэыгба асакара икэын, иара иан лахь ихы аюышьтихуаз.

– Ихамаз зегьы ухтнахцеит, уаха икахцеи, – ан дпышэырччон, лца ихы дакэитны дахьылбоз.

– Изышэтада?

– Уус знапы ианыз, иухэыз ахаца.

– Саб дзаангылеи?

– Ауал хакэахцеит. Иагырацэоуп. Урт ихэа икэимхыкэа, дзыкэцуам.

– Аус шэаласымцеи, – игэы иалан иара.

– Уара абахта утаагеит, аус азбарахь инамгакэа, ихадоу абри ауп, – лхэеит ан.

Адабла зысызшэа итэаз арпыс дызтатэаз адэыгба иаха-иаха иахьыпхаррахоз амоа ианын. Амшын афыкэахь икылсит иара ашьыжь. Апшахэа ианлавала нахыс, аатгылартакэа иаха ирацэан, иагыццакуамызт, ацэкэа ирыцрахэазшэа. Амра халацапхьаза, аюныцка шоурахон. Рпсы рызтымкаауа, Адлер авокзал афы илалбааит. Ирпыларц уафы дыррак ирымтазаст, таксила Цсоу иааин, реидаракэа, тачкак иакэцаны, ахэаа ихыргеит. Даеа таксик арахь иркын, Алахэзы иаагэышьеит. Ржэытэ уатахкэа рахь ианюыхэна, рымагэа-оытэа шфахэаз инадыргылан, адивани акреслои инарынтэалан, рпсқэа ааивыргеит. Рых-юык еихэлаччон. Еихаразак ан лакэын ираашьахаз згэы иахэоз. Лычкэын деибга-дызоыда даалгеит, шыта ишьталартэ дшэартахомызт. Иаалгаз ацара пытрак ирызхарын, нас усурак леапшьылгарын, Цсоу амоа дангыларын, лыпшэмагьы кэрышькэак рзааишьтларын. Апстазаара уадаюын, аха лгэы каылжэуамызт.

– Сара Гагра сцароуп, – доагылеит лца аихабы.

– Иаразнак даеа уск уеафэоумыжьын! – уи цьара дцар лтахзамызт.

– Бымшэан!

– Упсы ааитоукыр, уатэы умцарызи.

– Сзыпшзом. Иахьа сцароуп.

Аранза данаах, аеныцкыа димбакэа изычхауамыт, арахь длыкэымшэацижьтэйи уа-мажэ цуазшэа ибон. Иара иеицш, ларгыы акы дакэымшэацкэа дыказма, зегь еилкаатэын. Деибга дибандаз, уаха аказы Анцэа дихэозма! Атрубка аакэихын, ателефон бжыы иаха-зомыт. Агэылацэа рэы днеин, дахьырбоз ргэырғара цкэа изрыцыоымшакэа, ртелефон аппарат дазытрысит. Димакеагы Батакеагы рюнкэа ирхымыт. Дюдэылцит, иидыруаз машынак икэшэозар хэа. Амөаду шыапыла дазкылсын, маршруткак ааникылеит. Дылхымызаргыы калон, убаскатэйи Амра аталарахь ахы архон аха, длыкэшэар иидыруази хэа, гөыграк ахэынган иманы, ичхауа амашынаф ауаа еилапап дрылагылан, машэыршэа ашэ аатыр, дынтыорыртэ.

АПҶА РАДОУ

Арпыс имацэаз ма уаарашэа иахьылзымыргьежыыз гэнылгон, акраамтаза лгэаца ицхон уаха дылзымаарызшэа ахьлеихэаз. Усгыы уаоы икэфылтцэоомыт, шытак зынзак деихэла-хан, дэахаз цыушыарын, мчыла думырцэажэозар, ажэак лыхэлалыршэоомыт. Агэынгара, агэырөара ашка ииасын, дхэыцашышь лцарахь дцон, даауан. Амала лцара иаглыжыуа-мыт иацлымцозар. Зегь лхалырштырц, цыхьакэа реицш, аусура лөадылцалон. Азынра аиасрахь ахы анархоз, мацк дааунашытышэа, даалахэыхит, аапынраз ианакэызаалак иаха лхы-лгэы акэыбзиахалон азы, уи уамашэа илбазомыт. Амала уажэраанзакэа реицш аапынрагы лзыхэартамхеит. Еснагь лыбла ихгылан амацэаз анлыршэыыз, иара зака дпыршанхаз. Дышнеиуаз дзымхэыцуа даанхеит. Лхы еилацсон, убранза амөа дахьаныз, дахьтэаз, дахьгылаз уаф лыбла дабазомыт, иаалыкэыршаз ирхэоз лахэазомыт. Знгыы дааунашытнахуан, хара имгакэа иара даалгэалашэон, изылуқэаз таха лыртомыт, лхы шакеаза иаанхон, илуаз-илхэоз дакэшэазахомыт. Лааигэа-сигэа ускан уаф длымбар еиғалшыон. Аха, адунеи лгэахшэаны, аэшыра еиғалшыо даннеилак, убри дазымхэыц-лар, лөызцэа дрылагылазар иаха илзыцсырхаган, ма усурак лөалтон. Иара дылгэалашэар иаха ишеиғыыз дазхэыцлон, зегьакакэын, дара зны изеинааларгыы, лаб иурымыт урт еибабар. Лаб дара рөагылараз имөацигашаз аускэа зынзак ихаркыацэаны дрыхэацшуан лара. Уахык ағ анлызнеиз ашытахь, уажэыцкыа деицэаны лхы лымбацыт. Адгыл кэымпыл алашарахь уназгоз акылтэара еимаздоз атуннелькэа быгрымзцас ртахынхэра уахыла илыцыцуамыт. Уағеимшхара даланы, ашыжы лыпхыз далцуан, иахьа хэлаанза лгэалаказаара аеимхара инаццо.

Азынреи аапынреи рееиошамтаз акэын. Уи ацшыаша аены зынзак деилашэаны лцарайуртаф дцеит. Лгэы атыц итагыломыт. Уи арпыс нахьхы, Ростов дахьыказ ак ихыт хэа шэарак аалыцэыртцит, алекцияф дыштэаз. Акы деимнарххон оныцкала, ак лхацон дөахыла. Акабинет дакуамыт. Цөгьала х-лекцияк аалхылгеит. Ацөцэа аныкала, уаанза адөы атбаарахь ажэоан еицых ахь дыццакуан, адэылтцшыа дакэшэоомыт. Дзы-мдэылтыртэ акы дацэшэахуан. Ибзиашэа лөызцэа еилыхо еилан, рырцаои дарей ускэак рыман. Ус иагыа иказаргыы, урт уа ионагылазаауазма, индэылибахэеит. Лара дрылагыла амардуан длафалеит. Цэалашэара баацсык лоуит, зынзак дшэартэ. Уи арпыс иускэа шееим аалнырын, лцсы лзеивымго дхэаеуан.

– Акы дакэшэеит, – лхэан, лцсы аамачхан, лөызцэа днарымпыцахаит.

– Лыхыз рхэан, лыкэфыртуан, деимырхха дыркын, лара цхыз уамак далан, лцсы лылшэшэаны. Згэы иаха еилгаз згабк даарылтын, акрыфартахь длалбаакыан, ацэца азна азы аалгеит. Лнапсаргэыца азна азы цөыкэбарла иназөалтэаз азгаб дытрысын, лыб-лакэа аахылтит. Лцштэы лцсахьан. Лкышэкэа, ацэаакыра анрыкэба, ицөышхеит. Лөы штэбоз өашыоомыт, ацэца зкыз лөыза, азы лкышэ ианныкэылк, фамөак лалбаалдеит. Зхы тыркыаз акэчышь деицшха, дөадыргылан, дтыгга ишлыцагылаз дюдэыларгеит. Адө-ны арымз дныкэдыртэан, лцсы аалдыршыеит. Илура-илхэара дакэшэоомыт. Илхагылаз дөарыцацшуан, лыбла нтырпыжы-аатырпыжы. Уажэгы дшэон. Шьта агышылмышыуаз анырдыр, лөызцэа налыдцкэеит, иахьцалак оыца лыцны автобус афынза днаскыаргеит. Амашына дантала, уаоы димыртэеит, дышгылаз мацара, лцсы еилахэо, амөа цөгьала илчхаит. Дахьааиз лхэыцра далан уи арпыс. Лпхызгыы далан. Иеимз уск уи аены дшақэшэаз шылдыруаз, аамта ыкэха ицон, ихатагы иеылирбомыт. Дахьылзымаауаз азакэзар акы дшақэшэаз ала анырра злоуз? Иухэар ихазцодаз акэымзар, ари цыашьатэын. Адырөаены ашыжы инаркны, лөызцэа еибархэытхэытуан, акы иакэшэаз деилыркаар ртахын, лцсы анмачхоз ус иказ ахшыөзцара лөытымшэази.

– Радоу сынтәа бымшира қахқароуп, – лхәеит енак лан, лгәы лзыкацозар хәа лтахны.

Апқа ан дналғаашит, икалцоз агыыкамызт лхәарц лтахызшәа. Избанзар ус ышықәсака рапха зны дақәлыргәыгхьан, лабду ианшьа ипхәыс дыңсит, гәыларылагы еизааигәан, дтакәажәызаргы, «рерашья» хәа уоны узлатәазаауази. «Сымшира кастцоит бымхәази?!» – лара лан илаәпнылыкылеит ускан. «Ибхәашьей, ауаа хәхбырччома! – ан дналыкәымчит амшира ада зыбла агьамбоз. – Хәпхәа икахамцари». Адыршашықәсан уи атакәажә лпха дыңсын, лцәымза азғаб лымшира иақәдыршәахт. «Сымшира еснаг акы иақәшәоит», – ызымтцоз апқа епныхәан икалцоз. Цац илзыруазшәа лчымазао хшыю илнарбон. Егьырт ахәыцкәа рымширақәа еснаг ичыгәза имоапыргалон. Лара лтәы рзымоапгомызт, ари лтаацәа бзиа дахьырымбоз иадырган. Уажәы ыыц ан длыргәыгуан. Ирзымоапымгеит адыршәегь. Лара лхатагы уи лгәалашәартә дыкамызт, ан дгәамцны ишырзымоапымгоз аацәырлымгар. Лымшира енак шыбжъаз Даур гәак иеишьит. Лыхшыю ачымазара ахыюазашаз аҳаракырахь ихалахьан.

Акраамта зәыцәахны иказ Цьума деиталыцәырцит. Уи дихаирштырц игәы итазу здыруадаз, аха ианизымчхәза, мшы бзиа лзыпхастәитәырц игәы итазамкәа, атехникум ағы алекциякәа ирылагаанза длызпшын, нас автобус аатгылартахь днаскьейгон. Иара данырбалак, лөызцәа неимбгыжәаа ицон. Таксила аонынза днеигарц иеазикуан, лара илуамызт. Шьяпыла адәыгба данталалак, иара уа аоныцка дылпылон. Дагьылтахымызт, дагьылцәымгмызт, амала ирлас-ырлас дахьлыкәшәоз лгәы иаахәазомызт, лыммоа данымгыларц, икалцашаз дақәшәомызт, арахь лара лгәы итаз иара изеилкаауамызт. Аус злаз уи деикәацәиуа длышьтан, лара лгәы иара дабазомызт. Уи аены иаартыз ашәкәа зыхьзыртәыз аипылара моапыргон. Италарц зтахыз иакәызшәа. Цьума ағар дрылан. Лара Ростовка илыцәаз арпыс абра дыказар шылтахыз лгәы иааталкит. Лгәалаказаара бжыызан, дындәылцын, лбжыы рмацны ус лхәеит:

– Манча, узбар збастаху!

Агәхәагара агәыроашка днанагон. Илурыз дақәшәомызт, арахь иара дцәырцзомызт. Аамта анца, дылзааргы илылхыз лзеилкаазомызт. Хаца дцарц лгәы итазамызт. Илызпшыз аус лдыруан, нас илалхызи, ипстазаара пхасталтәуа аеакуа. Агәыюбарақәа деимарххо дааргон. Лхәынтқарратә пышәарақәа бзианы илтиаанза, дгәәтәиуан, уахгыыынгы ашәкәыпхәара иазылкуан. Ацыхәтәантәи апышәара лыкәфеяны, акабинет ашә аныналырк, иаалпылаз лөызцәа илыдырныхәалон. Аоны днеир, лаб дгәыргәацәа ишлыдыныхәалоз лдыруан. Уажәы дпышәырччо лөызцәа даарылцаанзагы, – «абри зегы иаласхи, зегякоуп сыммоа зымдыруеи?!» – хәа даахәыцт, далзхлашаз лусқәа анааипхьба. Шьта ахәылпаз аиәкаара реазыркит. Лаб Шәача дцан, лара лпаспорт кацазамызт, ахәаа дхыцыр руамызт, иааигеит ирейгызаз аба. Уи игьама цьалшьон лара. Даалаган лхала ацкы лзахит. Лаб ахәылпаз далахәзар лтахын, дышнеиуаз шлеихәазгы, дцо-даауа дизцаауан, дымнеир хәа дшәаны. Ахәылпызкәа бзиа ибазомызт, атахьыртақәа дзынрыюнапшуамызт, ачарақәа рахь цасла дымцар калазомызт, акәымзар игәы алаканы гәыргәарак иеалаирхәцәомызт. Онгы, бнагы еснаг усуран иара изы иказ. Бароуи иареи ахәылпаз ағы икан. Уамак даанымгылеит иара, акы днацхазшәа доагылеит. Бароу лхәыцы ланхәеи ланхәпхәи дырзынлыжын, лгәы тынчзамызт. Уи даашьтыхны дцеит, Бароу лыла, имахә инапы Радоу данцаны. Уи ауа уа даангылон. Измыпхьаз Цьумагы аатра давцагьежьюан. Лыхәылпаз лызтацәырахазшәа, лара днатәеит. Амузыка ухы тнакьон. Аушьтымтацәа кәашон. Лымахә знык диркәашәит, уаха илымуит. Лымала лтынчра деивнагар хәа дшәон. Ростовтәи арпыс дылбар аалтаххон. Лгәазыхәара шзаламышоз дырны, азацәра ицегь игәхәалган, лөызцәа дрылцны, длалбааит. Ассир! Илбаз закәи! Манча, арахь аталашья дақәымшәо, аммоаф дгылан. Алашыцараф доашьазар хәа дшәан, уахь лғыналхеит.

– Ара уабаказ?

– Сгәы иамузт, сыбзааит.

– Ахәылпаз ахь уназгар утахума?

– Истахуп.

– Азин рымысхроуп. Мацк уаапши! – днагьежын лара, ацараиурта адиректор дахьтәаз доалыргылеит. Егьырт ишрахауаз, зака димыпхьарыз. – Сағамыз шәахьсыргылаз!

– Акымзарак камлеит.

– Издыруаз цкәынак харантә дааит. Арахь длазгар калома?

- Хәара аҗахума!
- Иҗабуп! – адиректор длалыртәанза дидгылан, нас шыҗахька днацкаит.
- Бзышыҗоуи? – даалызцәыркәеит Цьума. – Слаганы сыртәа, сбыхәоит! Сара бсыхьчалоит.
- Сара сзыхьчаша дысзынрыжыт.
- Сара исеипшу уа дабабзыкоу? – дигәзырц иҗааихеит, лара днаигәҗасит. Даарыдххылеит Манча. Уи даныкшоз лызгәамҗазеит. Цьума дхышәҗны дкахаит, дагыҗоаҗкәеит, лара даарыбжәагылт, аха арҗарцәа дрыхәозма, лымахә даакылымкьар. – Сызҗаб лоуп! – Цьума, лымахә иеимжәаны деисырц, деихон.
- Мамоу! – җаалтит лара, Манча дидырагыланы.
- Ари дызбымаз зсабымхәеи?
- Уара уцаазомызт. Шәаалеи арахь! – даакәгыҗежит лара, лымахәи Манчеи дрыҗхьаны.

Еимахәылацәахарц игәыгуаз роыцъегь аухантәарак еидтәалан. Лара маҗк днацхан, мацура дцеит. Ләызцәа рыхәылҗаз акәын, амацура рхы иаҗәаршыөозма, аха лара аус лулар иаха еигьалшыон, уажәи-уажәи ддыркәашарц арҗарцәақәак шылҗхьозгы. Амала лымацураҗе лышыхә харақәа лҗырхаган, арахь даәакала ләазыкаҗа дмаазеит. Иаалыкәыршаны игәыргьараз мацара, акарақәа иашеит. Арҗарцәа аоныка дааргеит. Агәарҗ лымала данаатала, лаб игәеиҗеит ағышырччара шылҗықәыз, игәгы иаахәеит, избанзар дҗышырччо ааигәа димбазацызт.

Әнак ала зегь налҗықәбеит. Аҗхынра, аоны дахьтәаз, акы аалхаҗахуан, изакәыз ләеилкаауамызт, оныҗкала деимархха дакуан, лхәыцрақәа акыр шықәса раахыс лыгәҗақәа рееиздыркәәон, даәа хәыцрак зынза илызцәырымцуа. Манча иелықәиршәон лара, цьара данцоз, данаауаз, зынгы лаб идәқан маҗ ағы. Дцо-даауа илеихәоз нхара хәа зынзак арахь дшааз акәын. Излеихәоз ала, ркоммерциа усқәа иаб дырғын, есымза 1000 доллар изааишытуан. Иара арака ус дук инапы алейкырц игәы иҗан. Иашамзар мцык ихәон хәа лхахьы иааиуамызт. Ахтысқәа шыкалацәкьоз акәымкәан, усгы инархәы-аархәны илбон, илыцгәашаз длызкашәеит. Амала, хаҗа диццарц анаацәыригалак, лгәалаказаара зынзак ибжысуан, нагарҗа амамкәа деихәлахауан. Хаҗа дышҗацоз, лхықәкы намзакәа? Нас иаалгәалашәон илгәаламшәашаз. Лахәшыа аихабы хаҗа данцоз аоны ишҗарыдыркылаз? Зегь раҗхьаза лаб изымчәауаз иҗа, аоны ддәылымцәкәа, ускыманы, ақалақь ағы дахьлеиз, дымцадырсырц ауаа илызҗшыз анлацәажәа дрықәшаҗаҗеит. Арахь дзаазоз лаби лани дырмазцааит. Уртқәа, егыртқәа трагедиахеит аонаҗа. Радоу лтәы иахар – лаб ишҗаидикыларыз?! Уи азхәыцра лара лзы хамыштыхәран. Иалалхызи лара абартқәа зегьы? Еигьын лхықәкы налыгзар. Даалаган аоколон налҗыҗалкын, иҗаркәкәа илжәит. Убри дагарызшәа лгәы иабон, даарагы лыблахаҗ аргьежит, лиартәҗ илулак днеин, дышыҗалеит, дшарцәозгы уи дмагарызшәа лгәы иааталкит, ашыжь даннаҗш лхы лыхьуан акәымзар, далцит. Ус анакәа, уи акы иаҗсамзаарын.

– Аҗхынраз акырзтиуа руазә лыҗсымылхыр лҗахуп, – ихәеит аб, лара агәарҗ лҗссарц шыжыкәаз данаацәырц. – Бзанааҗ ала аусура макьана иказам. Адәқанааҗ аусура бала-сыргап?

- Мамоу.
- Избан? Баша бтәзаауама?
- Истахзам.
- Аусура бзиа иббон, беипш азәгы уа дманшәаламызт. Изыбҗахыми?
- Шьҗа истахзам.

Аб аҗхәтәанза дахьзеилымкаауаз лара иаха илзеигьын. Амала уака аусура лцәыцәган. Амәаду иаважын ус еипш иказ адәқан маҗкәа. Икылшәазшәа цьоук ааиуан. Лусутә анмаҗхалак, лхәыцра дтанагалон. Лхықәкы дазымхәыцлар ауамызт, арахь, уи ухы ианҗагыҗәуаз адунеи ақәыпшра даараза иуадаоын. Аоны даанхаргы илзычәауамызт. Даакәымцзакәа аон усқәа дырғын. Адашыма зәзәатәымзаргы илзәәон. Ацәыкәбар җссатәымзаргы илҗссон. Ашәкәыпхьара ләадылцалон, лхықәкы дазымхәыцларц. Лыхшыю анкарахалк, дзыпхьоз шылкыз, дамхацәон. Аҗхыз җаастақәа дышрылаз, даапшуан. Дымхәыцырц ғыц деиҗаҗхьон. Дамхацәон. Лхағы чуазар каларын. Илыцлацәозшәа анылба, оныҗкала еихагы деицәахеит. Лаб илабжәеигон акариер ағы азы дталарац. Нарагы даалысны дылкуан, лымацара лаб азахьы доуижьуамызт азы. Лара

илуамызт. Азы лeалтaрц дaзхэыцлoн, лaхэшeи ргэылацэеи ишырбoз уи лзынагзoмызт, арахь дaара бзиa дызсoн. Уи мацaра акэмызт, аэшьpa агэaгьpa ус имариамзaарын, хықэкыс иумазаргы...

Бзиарак ыказма, цэгьарак ыказма, цьара анеира зынзак дакэыцхьан. Ил-хымoапгашьахаз лтаацэа ицьаршьон, ргэггы иалан. Лгэы ишацэымгыз мацара, лaб хэылпaзыла адэқанахь дигалон. Иара ихaтa иахьa хэлаанза аус иуан, дкараxон. Ахэымехан адэқан ахь ацара иқэшэон азы, Цара Дима, Амра ихaцeиуа мацара, еынла амхы, аутра дыртан. Уахыла аусура ицэыцэгьахон. Ицынхэра убаскан ицха аус лур итахын, иара уа дыказауан даалхылапшларц. Енак, зык ааигарц, адэқан днадцит иара. Даныхынхэуаз афхышэ дадгылан арпыс харакык, ицсахы еибакны Радоу ак леицхэон, аха дыцэхауамызт, ус тынч лaб дшааиуаз аниба, ирццак дцеит уи. Аб ацла ацака даатэеит.

– Абри ацкэын сыхтэикуеит, шьта дысзычхауам, ак иахэеи! – ашэ ала фаалтит лара.

– Иасхэар ибтахи? – абггы зны дфан, азгабцэа иагыраан дырзеилымкаакэа рхы ишакэымз имоапыргахьан, уажэы азэы игэы дасуан, аха дызхиркэози.

– Еснагь дысзауеит, – лара цьа илхэомызт илтахыз.

– Сзугэампхои, цэгьарас икастцеи ихэар, ишцаиасхэари? – даафеикит.

Уи арпыс Цьума иакэын. Иара иеипш иагыаоы лзауан. Цьумеи иареи ахэылпaз ауха ианеибарпсуаз ашьтахь, ак иацэгэыгуаз Манчагы иалхэоз егырт иралхэоз акэын. Амала ацыхэтэантэи ицэажэашьаз, ихымoапгашьаз зеггы дреиғалшьон. Аха уи иара изирдыртэызи, лымшкэа пхьазазар. Ускан лара еихаразак дзыцэшэоз акомпютер курскэа рахь лaб дауимышьтыр хэа акэын. Уи азы иара мап имкзагэышьеит. Енакгы иа-алфэыцкэеит мацэакэак аалхэар шылтахыз. Мап лцэикуазма, амалагы лгэалакэак шыказ ибон. Акурскэа рахь данымцоз амш аалырхын, Акэа дигеит. Ахэхэхэтраз аамта арзра иреицэеишьоз аускэа ишреиуазгы, лымала ацьырмыкьа доалеицан, х-саатк инареицаны, адэны длызцшын. Илтахыз зеггы лааирхэеит.

– Даараза итабуп! – лаахэтэцэа данрылга, лпышэырччашьа акырза изапсан, аха иалидрауази иара даеа мшкэак рышьтахь лхы иазылуаз амшала, лгэы абас антаз, иаа-пырхэаз иалылхазы хэа ихы дшазцауаз.

Уи агьа Манча илирхэахьан лгэы итакны ицэахны илымаз закэыз. Бацакэеи иареи агэарбжьараф данаанрыжь, лхы лыкэырпс дымхьахэзакэа аоныка данцоз, лара лгэы ицхоз акы зацэык акэын: Манча зегь идыруан, иаиицххар лыгэтакты дакэихырц иеазикуан. Лан лаптека аалыртын, хэшэкэак лнапы инанылпсалан, лфэы интаршэуа, азы рышьтацо, илжэит. «Анцэа ицьшьоуп, изгэагыит!» – дагыцэыуан дгэыргьаны, ирацэаны иаалжэыз зегь дыргоз цьашьаны. Лaб, адэахьы жракэак дрылганы данааи, адэқан ашка дигарц шитахыз ллымха интишьит. Ахэшэ анлылсшаз дакэикырц лтахымызт, аха аоны даангыларц лгэы шахэоз лызцэыргомызт, дицны дцеит. Илжэыз уаха иа-алпырхагамхазакэа, аамта цеит. Ашэ аиркырц, лaб данааоналоз, лара деихэткэыкэеланы дыкэатэан, лшьамхы иакэыршаны илкыз лнапкэа лхы рыкэыжьны.

– Ибыхьы? Хьаа бымоума?

– Мамоу, – нагарта змамкэа зыгэкацара цаулахазаз лыпшра змаз азгаб узыршэашаз лыблакэа ак рымхэазо ихэапшуан. Атак игэы нанамгзеит, аха дыхтакны илхьыыз лы-зирхэомызт, цкэынаки лареи ак еимаркзар игэахэуан.

Адэқан ашэ аркны, аоны иааит. Иара игараж афэы дахьынзыкaз, лара дааонашылан, лани ланду идмырбакэа, мазала аптека аалыртын, даеа пытк ахэшэ лжэит, дшыцэоу дыпсырц, лиартахь дцеит. Илыдылкылацэаз пытрак илнырын, дынтахэахаа дыцэеит. Ашьыжьынза дтынчын. Даапшит акы змыхьоз леицш. Аиашаз мацк лхы лыхьуан. Адеко-лон иамуит, ахэшэ иамуит хэа, дгэааны ахьцакырцэа акрахьырфоз днарывсаанза аптека днадгылахын, иаалпыхьашэаз ахэшэцэа зеггы лнапы инанылпсылахын, лфэы инталпцеит. Манча лыбла дыхгылан, дылпырхагхарц шитахыз моашьо. Убри акэын лара аихаразак дзыцэшэоз. Ахэшэ ашара лыбзи лэацеи ишырзышьтымхуазгы, азы нрышьтацо маца-ра, цыракгы аанылмыжыт. Наком ахэшэцэа зтапсаз Ношца атып акэын. Даеа пытракгы иара атып итапсан, уртгы тылхит. Лаби лaхэшьа аицби ахьцакырцэа акрахьырфоз дан-рывсуаз, аб ицха лэапшыларашьа игэампхеит, аха лылафимтит. Уи дзыхкьаз идыруаз цыишьеит. Ланду акрылфалцарц налалхэан, ахэыкацарцэа чак аалхит, нас ателевизор ахьыкэгылаз дныоналоит, ачаххра лылшомызт азы. Дакхьан. Лыблахац гьэжьюан, лгэы хынхэуан, лхы штууазгы иташакэан. Иаалцэымгхахан, адиван дныкэтэеит. Лaб ашэ дшаалагылаз лбеит. Нас еибырхэази икалази акгы лгэалашэазомызт.

XXX

Ғалани азни реешамтаз, уажәи-уажәи амш аилалареи аильцреи иаоызаха, таацәарак ргәалаказаара мызк аахыс имоакәызтоз Радоу лахәшьа аихабы Бароу дылзан, аухантәарак нак-аак еидтәаланы еицәажәон азала аоныцқа. Цыхәкәа реицш акәымкәан, агәабзиара ғыц изырхашаз азғаб илбон зегы бзиа дшырбоз, убри азы, лахәшьеихабы лымацара лакәзамызт, рызынтәык иралхәарц дазхиан дзынкәаз-дзынпхәаз нтыршәаны. Шықәсыла илгәыцталцәахуаз аргама дазгәакуан ухәартә, лхықәкы анеиқәыбга, аеартра лзыхәшәын. Леихабы илахауаз аепизодқәа рахаракырахь ианхалалак илзымчхәкәа, лылағырз лаләыкыасалон. Ускан ицәажәоз зегы лгәалаказаараз длыдгылозшәа, лхата длыцтәыуалон. Бароу аихаразак дзыргачамкыз реицбаза Нара дталырхарц лгәы иштәаз, уи ақәкы анагзара ишақәылкхәаз анцәырылгаз акәын. Атаацәара рыцәамтхаа иалцырц агырыгымкәан, атх агәта ааонашахьан, аеҳәшьцәа риартақәа аиқәыхны ианыштыалоз. Ашыжь заа иаузгылахуаз. Аены усура усгы ицомызт, аб ида, ачарахь рымоакәлара реазыкартон. Амра акыр охаланы, рхала иаацшаанза, азғабцәа уаоы дырпырхагамхеит.

– Блыбааи шыта! – иахышыштаз ашә анадырт, ан Радоу лызәылтит!

– Ашыжьтәи быхәшә жәра багхеит.

– Мамоу-у! – ғаалтит азғаб. – Иахә хәшәы зыжәзом. Ачарахь сцит.

– Шыбжәонтәи бымжәын, аха ашыжь изыбымжәуеи?

– Аеи нас.

Аены цхынцас Амра цхон. Иаацәырцлак ргәалаканы адәы иақәгылон. Бароу лееидылкылон. Уи лхәычы ланхәеи ланхәпхаи дырзынлыжьын, ирлас дхынхәырц лтахын, лпқа, лан данылымбалак дыгәхәаганы, цәыуараны ихталкуан. Аб дыңшын. Лахәшьцәа днаскьаргар ртахын, амашына илыцтәлеит. Ан дрылабжәон иаарлас ихынхәырц, ачарахь амоа иқәларц иццакыр акәын. Даргы нымхеит иахьнеиз, ахәычы дырбарц, аоныка илеин, мацк иаалахәмарын, шытахька идәықәлеит.

Ишынтаацәаз ачарахь иахьцоз аб игәацхомызт, аха ани аоны иаангылоз андуи, рызынтәык еиццози ианейдгыла, мап изымкит акәымзар. Избанзар ачара зуаз заа ртыц ирхиауан изаишаз хәа. Аха Махаз, Анцәа диныхәартә, ишьаца бзианы итәит, имцхәыз тыц ык-амызт, иамкыз уао дгыланы рымбеит. Амш бзиа еихагы иусқәа еиғнакаан, ауаа бахцәаза итәан. Акәашареи ашәахәареи агырмыжыит иеизаз иоызцәа. Иаргы даара хатыр иқәыртон. Иоызцәаз аихаразак аибашьраан дызцыз ракәын. Ускан архәтақ деихабын, ацәбаа ду ибеит. Ағацәа рымацара урәагылазар, иубаргызи, ацәамығәа ухтаргон аоныцкатәи аиғыхарақәа. Убартқәа зегы иаргы игәы иасхьан, ахәшәтәыртағ аарла еиқәдырхәхәаз иакәын. Ус агәыпжәара даеазнык ианизкәшәа, иаанхоз шиакәмыз дзыхәшәтәуаз ицәырымзеит. Анцәа ицъшьахартә, ари аены иара изы ныхәа дуун, жәларык игәарц иахықәгылаз даргәырғон.

Нара, амашына илалбаазижьтәи, лөызцәа рахь иныцашәкәа хәмарра ицаз, иантәашаз Радоу даалыдххылеит. Уи Манча дшылбаз мазала илалхәон. Аихабы леицбы даалгәыдпырғәғәалан, длыгәзит. Абри бзиа дшылбаз уажәраанза цқа ишқа лзеилымка-ауаз! Лара илдыруан уи арпыс ачарағ дшыкалоз, ихала иеылирбарын хәа дгәыгуан, макьана дмааицзар каларын хәа дхәыцуан. Нара уи дналырцшит иара дахьылбаз. Иаргы, иоызцәақәак дахьрылагылаз дрылымхәхәо, лара лышка дыңшуан, лылацш наиқәшәар итахны. Иааигәара неишьа лымамызт, иара арахь дышзымааиуаз еицшцәкәа. Рылацш ахәаиқәшәаз ргәкәа артынчуан. Ран, рыгәта дыртәаны, ацхацәа налыватәеит. Рәацхәа ахәыцқәа рахәшьаду дтәан, уи цьоукы лыцын. Аб ахацәа рахь дыкан. Цара иакәзар – иқәлацәа дрылатәан. Амырзакани адаули рбжыы анаага, зегы еилыркауан атаца ашьаца дшыцаргалоз. Атацаагарашәа «Радеда» уахарын хәа указу шыта. Ашкол ағгы иааутахыз зегь дахмырцози иахәтацәкәаз ада. Амшын цәқәырпа шышьтыцуа еицш, аишәа иахатәаз оагылон, рнапқәа еинкьо, атаца дрылсуанац. Гәырғарыла днаскьаргон. Ақәчага еишәкәа дрыбжыганы, ашьаца оныцқала дакәыршаны даныцыргоз, икәашоз адәәғы иаатғылан, акәашара тартазеит.

Радоу дкәашарц лтахын, аха дахьтәаз рылцра дацәыпхашьон, лчымазара анырра макьана игәғәан, акыр аеарцсыехьазаргы, дыздыруаз ддыркәашарцгы реазыркуамызт.

Акәашацәа агәрр ахь инеин, аонеихагыла аәаңхьа икәдыршаауан. Аихаразак ахәыцқәа ракәын уа еилакәашоз, аатгыларак рымазамызт, ршьамхы ааңсазомызт азы. Акрыфара-ажәра ааихсығымтаһь аамта неирц ағыагмызт, анар-ара иоагылақәаз калақәаһьан, цюуку шыта икәцқәаргы цәгы ирымбо иааилагылон. Уартан амцхә атәара бзиа ибала-зомызт, дзыдтәалаз ихәтаз нарақәаны, ашьаңа азааигәара имашынаһь днеит. Амра ташһьан азы, ашәкәа аартны иаанижкыт. Итаацәагы ааидизалаһьан, иахәшьа Гәына днарыдкыланы.

– Махаз абзиараз хәа наиахәаны, хцалап, – нарабжьеигеит иара.

– Аеи, – дакәшахәтын Ианга, ачара ашьтаһь аон ус рацәа зызңшыз.

– Макьана хцону? – Радоу иаалцөымғахаз лзымзеит.

– Шыта хәычы-хәычла ауаа ыкәцүеит, ихахәтаз кахцеит, хзаангылари? – лаб инаро-уны лхы итаигалон ицар иаха ишеиғыз.

– Акәашара иаәуп, сара сымкәашазакәа сцома, – уи, лгәырцкәыл аал-мырңшызижьтеи, лдунеи ажәызшәа лгәы ишабоз лымзеит, дагыарыцхаушьарын илхәашьаз ала.

– Унан! – ләаалхеит Гәына лашьа иңха лаһь. – Бара, бкәашарц бтахны, бынкыланы бхамоума, баалеи арахь!

Радоу длыманы, агәрр дынтәлеит, еицгәыңны икәыз ахәыцқәа дынрылалыргылеит. Цкәына жыцек даакәгъежын, длыцкәашарц даалывагъежыт, уи нарха имтакәа, арңыск дылзаакәлеит. Лара лыкәашара ныкәашәа уажәи-уажәи илңсахуан, амузыка аритм иакәыршәаны. Лани лахәшьеи имтәахзакәа иччон... Лаб илағырз игәы икәыжжуан, лыб-лақәа лчымазара уаха ишырхымтыцызгы, аңстазаара иахәоз абри азғаб ауаа шыта дырхаштхәзаарын. Знгы ахацәа иаха ргәы лшқамзи. Азғаб дәәа арңыск дааимеидеит. Рыкәашашьа ныкәашәа дацамхарц, дыкәын лара, амала, лхы дшақәңозгы, ишылцөыцәгъаз аалнубаалон. Аңхы шаалыкәнатәазгы, дыкәцуамызт, лңсы лшьарц акәашацәа даарылтыр, ғыц нрылагылара дакәитырымтәуазшәа.

2004 шықәса
Жьырныхәа 1 – лацан 18.
Бзыңта ақытан